تۇرسۇنئاي ھۇسەيىن

تىلايۇرما قۇلار

قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى

تۇرسۇنئاي ھۇسەيىن

تىللا يوپۇرماقلار

(ھېكايىلار)

قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى

مەسئۇل مۇھەررىرى: مۇھەممەت ئابلىز بۆرەيار

تىللا يوپۇرماقلار

(ھېكايىلار)

ئاپتورى: تۇرسۇنئاي ھۇسەين
مەسئۇل مۇھەررىرى: مۇھەممەت ئابلىز بۆرەيار
مەسئۇل كوررېكتورى: ئايشەم ئابدۇۋەلى

قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى نەشر قىلدى
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتىلدى
قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
ئۆلچىمى: 1168 × 850مم، 32/1 كەسلەم
باسما تاۋىقى: 4.5، قىستۇرما ۋاراقى: 1
1997 - يىل 10 - ئاي 1 - نەشرى
1997 - يىل 10 - ئاي 1 - بېسىلىشى
تىراژى 4080 —— 1

ISBN7—5373—0555—2/I.143
باھاسى: 4.00 يۈەن

مۇندەرىجە

يەركىندىكى 1
ئوغۇلجان 14
داۋۇت ،ھەي تېگى پەس 47
ماموت مەتۇ 50
كېسەللىك تارىخى 65
تىللا يوپۇرماقلار 69
موزدۇز 73
سەھەردە كۆرگەن چۈش 80
پەرق 87
خەير - خوش تۇنجى مۇھەببەت 94
بىر قىز چاقنىڭ سەرگۈزەشتىسى 124

بەر كىندىكى

« ناھىيىنىڭ ئارتىسلىرى كەپتۇ » دېگەن خەۋەرنى ئاڭلىغان‌يارباغ كەنتىدىكىلەر پىشۋاتقان ئاشلىرىنى ، ئىچىۋاتقان چايلىرىنى تاشلاپ، بۇ كەنتتە بىردىنبىر « مەجلىسخانا » ۋە « زال » رولىنى ئۆتەيدىغان چوڭ ئەرمىدۇن دەرىخىنىڭ ئاستىغا چېپىشتى . ئۇلار بۇ ئۆمەكنىڭ تولا كۆرۈپ يادا بولۇپ كەتكەن « ئاتام ئېيتقان بايىقى » نومۇرلىرىنى ئەمەس ، بەلكى يېڭى ئارتىسنىڭ قىزىقچىلىق نومۇرلىرىنى كۆرۈشكە ئالدىرايتتى .

بۇ خەۋەرنى قوشكېزەك بالىلىرىدىن ئاڭلىغان تاجىخان چۈشۈپ قالغان رومىلىنىمۇ ئېلىۋېلىشقا كۈيمەي يۈگۈردى . ئۇ ئەرمىدۇن دەرىخىنىڭ ئاستىغا كەلگەندە سەھنىدىكى ئېلانچى قىز كىرىپ كېتىپ ، ئۇنىڭ ئورنىغا لەپەردە داڭ چىقارغان قىزىقچى ئارتىس باۋۇدۇن چىققان ئىدى. تاجىخان، سەھنىدە ھەر تەرەپكە تازىم قىلىپ ، بويىدىن ئېگىزرەك دۇتارنى تۇتۇۋالغان « پەتەك » كە قارىغىنىچە چەكچىيىپ تۇرۇپ قالدى . تاجىخاننىڭ ئۇنى كۆرمىگىنىگە خېلى كۈنلەر بولۇپ قالغان ئىدى .

× × ×

ئۇنىڭ بويى بىر مېتر ئون سانتىمېتر كېلەتتى ، ئارقىسىدىن قارىغاندا بەجايىكى كىچىك بالىغا ئوخشايتتى . يۈزىگە قارىسىڭ 25 ياشلاردىن كەم ئەمەس ، ساقاللىق ، چاسا يۈزلۈك يىگىت ئىدى . بويىنىڭ پاكارلىقىنى دېمىسە قاش - كۆزى جايىدا ئىدى . مىجەزى تۇراقسىز بولۇپ ، خۇشلۇقى تۇتقاندا ئۇنىڭدىن شوخ ئادەمنى تېپىش تەس ؛ ئاچچىقى كېلىپ قالغاندا « ئېگىزنىڭ ئاچچىقى كەلگۈچە پاكارنىڭ جېنى

چىقىپتۇ » دېگەندەك ، كۆزىگە ھېچنېمە كۆرۈنمەيتتى . مۇنداق چاغلاردا ھېچنېمىدىن ھېچنېمە يوق قورۇنى بېشىغا كىيىپ ۋارقىرايدىغان بولسا بالىلىرى كىرگىلى كامار تاپالماي قالاتتى . پەتەك ئاغزى بېسىقماي سۆز-لەيتتى . ئۇنىڭ تىل - ئاھانىتىنى ھەمىشە دېگۈدەك ئۇنىڭ ياۋاش ، مۇلايىم تەبىئەتلىك ، خۇددى ئېرىنى مەسخىرە قىلىشقا يارىتىلغاندەك ئېگىز بويلۇق ئايالى تاجىخان ئىشتەتتى . تاجىخان ئىچىدە ئېرىنى « پاكار ، پەتەك ، يەر مەدىكى ، يەرنىڭ كىندىكى » دېگەندەك گەپلەر بىلەن تىللاپ قورسىقىنى بوشتۇالاتتى . بۇنداق چاغلاردا پەتەك ئۇنىڭ كۆزىگە كىرىۋالاتتى .

ـــ ھە ، ئادەمگە ئوخشىمايدىغان ئۇزۇنتۇرا ، دوزاخ شوتىسى ، ئېشىڭ تېخىچە پىشمىدىمۇ ، مۇشۇ چاغقىچە پىشمىغان ئېشىڭنى ئىت ئىچسۇن ، ژىنىڭغا تىق ! ـــ دەيتتى ئۇ قىسقا قوللىرىنى سۇپىدا ئولتۇرغان تاجىخانىنىڭ كۆزىگە نوقۇپ ۋە قوللىرىنى كەينىگە تۈتۈپ ھويلىدىن چې-قىپ كېتەتتى . تاجىخان ھويلىدىكى يازلىق ئاشخانىسىدا كۆڭلىكىنىڭ پېشى بىلەن كۆزلىرى ۋە بۇرنىنى سۈرتكىنىچە يىغلاشقا باشلايتتى .

ـــ ۋاي يەر كىندىكى ، يەل تاپان قەلەندەر ، ئۆلۈمنىڭ كۆزىمۇ كۆرمەيدۇ سېنى ، پېشانەمگە پۈتۈلگەن يەر مەرىزى ، بىكاردىن بىكارغا ئادەمنى تىللايدا ...

خۇدا ئۆز بەندىلىرىنى ھەرگىز خار قىلمايدىكەن . ئاشۇ پاكار ئا-دەمگە تاجىخان بولمىسا قانداق بولاتتىكىن . تاجىخان ئېرىنىڭ ئەكسىچە كېلىشكەن ، پۇت - قوللىرى يوغان چوكان ئىدى . پۈتۈن ئۆڭى ئىشى ۋە باغ - ۋارانىڭ غېمىدىن بىر ئۆزىلا چىقاتتى . يىغنىم - تېرىمنىڭ ئالدىراش چاغلىرىدا بىر - ئىككى مەدىكار يالىلغانىنى دېمىگەندە قالغان چاغلاردا سۇ ياقىلاش ، ئوت ئوتاش ، ئۇلاغ - ئۇلمەككە قاراش،باغۇتاغ دېگەنلەرنىڭ ئىشى ئۇنىڭ ئالدىدا خۇددى موماي شاپتۇل يېگەنچىلىك ئىش ئىدى .

پەتەككە كەلسەك ، ئۇ ئېغىر ئىشلاردا كارغا كەلمىگەن بىلەن

خۇدايىم ئۇنىڭغا يەتكۈچە ئاۋاز بەرگەن ئىدى . ئۇ نەدىكى بىر كەلسە - كەلمەس قوشاقلارنى « ئۆزۈمنىڭ » پەدىسىگە سېلىپ ھويلىدىكى سۇپىدا ئولتۇرۇپ ناخشا باشلايتتى . ناخشىنى بىر باشلىۋالسا ، خۇددى ئالدار كۇسىنىڭ ناخشىسىدەك كەچكىچە تۇگەتمەيتتى . ناخشىنىڭ تېكىستلىرىمۇ قىزىق ئىدى .

تام تۆپىسىدە ئولتۇرغان ،
تۇمشۇقى قىزىل قاغا .
كۆزۈم تويسا تويغاندۇ ،
يۈرىكىم قانمىدى يارغا .

تاجىخان ھويلىدىكى ئۇجمە دەرىخىنىڭ تۈۋىدە ئولتۇرۇپ كىر يۇغاچ ئۇنىڭ ناخشىسىنى ئاڭلايتتى ، گاھى چاغلاردا ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي كۈلۈۋېتەتتى . پەتەكنىڭ مىجەزى ئاشۇنداق ئۆزگىرىشچان ئىدى ، خۇشلۇقى تۇتۇپ كەتسە بالا ۋاقتىلىرىدىكى ئىشلىرى بارمۇ ، موزاي ، كالىسى بارمۇ ناخشىغا قېتىۋالاتتى .

سۇدا ئۆردەك ، تامدا مەچەك ،① .
مايسا چاپىناپ كېلىدۇ .
تاز خوتۇنىنى ئاشنا تۇتسا ،
بېشىنى قاشلاپ كېلىدۇ .

تاجىخاننىڭ چېچى شالاڭراق ئىدى . بېشىنىڭ چوقىسىدا كىچىكىدە ئۇجمەدىن يىقىلىپ چۈشۈپ زېدە بولغان يەرنىڭ ئازراق تاتۇقى قالغان بولۇپ ، تىرناقچىلىك ئارىلىقتا چاچ يوق ئىدى . تاجىخان چاچ تاراۋاتقاندا پەتەك ، كۆرۈۋالغانمىدىكىن ، شۇنىڭغا دارىتمىلاپ تاجىخانىنى شاڭخو قىلاتتى . تاجىخان پەتەكنىڭ قىزىقچىلىق بولسۇن دەپ ، چىرايىنى ھەر قىسما قىلىپ ، قاشلىرىنى ئۇچۇرۇپ ئەتەي ئۆزىگە سۇركىشۋاتقانلىقىنى بىلگەچكە ، كۈلگىسى كېلىپ بوغۇلۇپ كېتەتتى - يۇ ، لېكىن ئاچچىقى كەلگەندەك قىياپەتكە كىرىۋېلىپ كۆزلىرىنى ئالايتاتتى . پەتەك-

① مەچەك ـــ قوزا ، پاقلان مەنىسىدە .

ئىك بۇنىڭغىمۇ قوشقى تەييار ئىدى ، ئۇ ناخشىنىڭ ئاھاڭىنى ئۆزگەرتىپ يېڭى پەدىگە كۆچەتتى ، قولىدىكى دۇتارمۇ شوخلىشىپ كېتەتتى :

ئالدىم قاۋاننىڭ قىزىنى ،
ئايدا يۇمايدۇ يۈزىنى .
قويقىن يۈزۈڭنى يۇ دېسەم ،
ئۈيدەك ئالايتار كۆزىنى .

تاجىخاننىڭ ئاتا - بوۋىسى « قاۋان » لەقىمى بىلەن ئاتىلاتتى ، پەتەك ئاشۇ لەقەمنى كۆزدە تۇتقان ئىدى .

بۇ ئۆيدە پەتەككە ئىش ئاشمايتتى . پەقەت پەتەك تاجىخاننىڭ ئىشىغا چېپىلىۋالمىسلا تاجىخان شۇنىڭغا خۇش ئىدى . نېمىدېپ ناخشا ئېيتىسۇن ، ئۆزىنى نېمىدېپ زاڭلىق قىلسۇن خاپا بولۇپ كەتمەيتتى . بۇ-گۈن پەتەكنىڭ كۈرۈكلىرى يېشىلىپ كۆڭلى خۇش ئىدى . شۇڭا ئۇدۇتارنى تاشلاپ راۋابنى قولىغا ئالدى - دە ، يەنىمۇ شوخ پەدىلەرگە چالدى :

ئۇ يانمۇ زەيكەش ،
بۇ يانمۇ زەيكەش .
ۋاي تاجىخان
ئارقامدىن ئەگەش .
جېنىما ، ۋاي دادەي .

ئۆپچۆرىسىدە سەكرەپ ئۆزىچە شوخ ئۇسسۇلغا چۈشۈپ كەتكەن پەتەككە تاجىخاننىڭ تۇرۇپ مەسلىكى كېلەتتى ، ئۇنىڭ ئۆزىنىمۇ قوشاققا قېتىۋالغىنىدىن سۆيۈنەتتى . بويىنىڭ پاكارلىقىنى ۋە ئاچچىقىنىڭ يامانلىقىنى دېمەسە پەتەك ياخشى ئەر ئىدى . ئۇنىڭ بىلەن ئۆتكەن نەچچە يىللىق ئۆمۈرنىڭ زارلىغۇدەك يېرى يوق ئىدى . پەتەك قول ئىلكىدە بار ئاتا - ئانىسىنىڭ ئارزۇلۇق يالغۇز بالىسى بولغاچقا ئاتا - ئانىسى پۈتۈن تەئەللۇقاتىنى ئۇنىڭغا مىراس قالدۇرغان ئىدى . تاجىخاننىڭ ئىشچان ، قولى گۈل خوتۇن ئىكەنلىكى ئوقۇرمەنلەرگە مەلۇم بولغاچقا بۇ ھەقتە يەنە سۆزلەت بېرىش ھاجەتسىز . تاجىخاننىڭ كۆيۈپ - پىشىپ ، ئۆزى ئېيتـ

قانده‌ك « چېچىنى سۈپۈرگه ، قولىنى كۆسه‌ي » قىلىپ ئۆي تۇتۇشى نه‌تىجىسىده ته‌ئه‌للۇقات كېمىيىش ئۈياقتا تۇرسۇن بارغانچه كۆپه‌يدى . په‌ته‌ك ئاشۇ يېزىدىكى ئوتتۇرا مه‌كته‌پنىڭ كېچىلىك كۆزه‌تچىلىكىنى قىلىپ ئېيىغا 135 سوم مائاشقا ئىشله‌يتتى . ئۇ چاغلاردا بۇنچىلىك پۇل خېلا كۆپ سانىلاتتى . په‌ته‌ك ئۆزىنىڭ هۆكۈمه‌تتىن له‌ڭ يېگىنىگه (مائاش ئالغىنىنى دېمه‌كچى) خېلى گېدىيه‌تتى . پاكارلىقغا باقماي هالى چوڭ ئىدى . تېخى ئانچه ـ مۇنچه ئادەم ۋه ئىشلارنى ياراتمايتتى . كېچىسى كۆزه‌تچىلىك قىلغاچ ئاز ـ تولا ئۇخلۇۋىلىپ كۈندۈزى مه‌هه‌للىده ئۆزىنى تۇزه‌پ ـ ياساپ يۈرۈشكه ئامراق ئىدى . بۇگۈنمۇ ئۇ قارىماي سۈركه‌پ قويۇلغانده‌ك قاپقارا ساقىلىنى ياستىپ ، چاچلىرىنى تاۋۇز شاپىقىده‌ك قىردۇرۇپ « چىرايلىقلىشىپ » ، كۆڭلى ئېچىلىپ كه‌تكه‌ن ئىدى . ئۇنىڭ قوشاقلىرىمۇ خىلمۇ خىللىشىپ بارغانسېرى قىزىقى چىقماقتا ئىدى .

ئه‌جه‌بمۇ يارىشىپتۇ ،

يارىم به‌رگه‌ن كۆك پايپاق .

ئاجىخان بۇ قاملاشمىغان قوشاقنى ئاڭلاپ كۈلۈۋېرىپ ئۇچه‌يلىرى تارتىشىپ كه‌تكه‌نده‌ك بولدى ـ ده ، قورسىقىنى چاڭگاللاپ هويلىدا دومىلاشقا باشلىدى .

په‌ته‌كنىڭ سه‌ده‌پىته‌ك چىشلىرى ئېچىلىپ ، كۆڭلى يايراپ كه‌تتى . ئۇ كۈلگۈنچه‌ك خوتۇنغا ئامراق ئىدى . ئۆزىنىڭ كه‌پلىرى ، تايىنى يوق ناخشىلىرىغا كۈلۈپ ، قېتىپ قالىدىغان خوتۇنىنىڭ ساددا مىجه‌زىنى به‌ك ياخشى كۆرەتتى . ئۇ ناخشا ئېيتقاندا بىرى گه‌پكه تۇتۇپ « ناخشىنىڭ بېـ لىگه ته‌پسه » پاراڭنى تۇگىتىپ يه‌نه كه‌لگه‌ن يېرىدىن داۋاملاشتۇرۇۋېرەتتى .

نېمه ئانچه يىغلايسه‌ن ،

مه‌يده‌گده سۆگه‌ك بارمۇ .

تاجىخانىنىڭ چىدىغۇچىلىكى قالمىدى . ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن چىققان ياشلىرىنى سۈرتۈشكىمۇ ، ئورنىدا رۇسلىنىپ ئولتۇرۇشقىمۇ مادارى قالـ

مىدى . پەتەك ئۇنىڭ مۇشۇ ھالىتىگە كۆلۈپ بايىقى قوشاقنى ئېيتقان ئىدى .

ئۇلارنىڭ ئۆيىدە تېلېۋىزور بار ئىدى ، بەزىدە تېلېۋىزوردا ھەر قايسى جايلاردىكى قىزىقچىلار ئۆز ماھارىتىنى كۆرسىتىپ كۆرەرمەنلەرنىڭ زوقىنى تارتىشقا ئۇرۇناتتى . لېكىن خېلى - خېلى نومۇرلار پەتەككە ياقماياتتى . بىز باشتا دېگەندەك ئۇنىڭ خېلى ھالى بار ئىدى .

— نېمە بۇ ، — دەيتتى پەتەك ئېغىز - بۇرۇنلىرىنى پۇرۇشتۇرۇپ ، — نەدىكى نېمىلەر تېلېۋىزورغا چىقىۋېلىپ سەھنىنى مۇزلىتىۋەتتىغۇ ، سەھنە دېگەنگە بىزدەك ئوغۇل بالىنى چىقىرىپ قويىدىغان بولسا بارمۇ ، خەق دېگەن « ئويۇن ماۋۇ يەردىكەن ئەمەسمۇ » دەپ ئاغزىنى ئېچىپ قالاتتى ، بېلەت نەرخى 15 سومغا چىقمىسا قۇلقىمنى ساپالدا كېسىپ بېرەتتىم .

— ما پوچىنىڭ ھالىنى ، — دەيتتى تاجىخان ئاغزىنى سۈگايان قىلىپ ، — ھۆكۈمەت ئەجەب سىلىنى ئارتىس قىلماپتىغۇ .

— بىز دېگەن كىم ؟ — دەيتتى پەتەك خۇددى كىچىك بالىلار قوي يۇڭىدا ياساپ چاپلاپ ئالغاندەك قاپقارا بۇرۇتىنى تولغاپ قويۇپ ، — ھۆكۈمەت بىزدەك ئوغۇل بالىنىڭ تاجەكىنىڭ كۆڭلىنى ئېچىپ زايا كېتىۋاتقانلىقىنى بىلىپ قالىدىغان بولسا ئىش باشقىچە بولاتتى .

تاجىخان بالىلىرىغا قوشۇلۇپ راسا كۈلدى . ھەر كىمنىڭ ئۆز خۇيى بولغاندەك پەتەك ئويۇن - تاماشىغا بولۇپمۇ ناخشا - ئۇسسۇلغا بەك ئامراق ئىدى . تىياتىر دېسە يىراق كۆرمەي يېزا بازىرىغا باراتتى ۋە بېلەتنىڭ ئورنى بىلەن ھېسابلىشىپ يۈرمەي ھەر قاچان سەھنىنىڭ ئالدىدىن ئورۇن ئالاتتى . ھەر قانداق كۆرەرمەننىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ يەرگە بىر كۆتەك ياكى ئىككى پارچە خىشنى قويۇۋېلىپ بوينى تېلىپ كەتكۈچە ئويۇن كۆرەتتى . ئويۇن ئاياغلىشا - ئاياغلاشمايلا ئىككى قولىنى ئارقىسىغا قىلىۋېلىپ ئۆزىنىڭ ھېلىقى پەلىپەتىش ناخشىسىنى باشلىۋېتەتتى . يېزىنىڭ ناخشىچىلىرى ناخشا ئېيتسا چاۋاكنى ئايىغان خەق بۇنىڭ ناخشىسىغا

كەلگەندە چاۋاك چېلىشاتتى ، ئىسقىرتاتتى . يىراقتىن كۆرەلمەي قالغانلار ئورۇندۇقلارنىڭ ئۈستىگە چىقىشاتتى . بۇنداق چاغدا بىرسى پەتەكنى دەس كۆتۈرۈپ تۆگىتاتاك ئېتىۋالاتتى . پەتەكمۇ ھېلىقى كىشىنىڭ يەلكىسىدە خۇددى كىرىسلودا كېرىلىپ ئولتۇرغان ئەمەلدارىدەك ئولتۇرۇپ ناخشىنى ئەۋجىگە چىقىراتتى . كۆرەرمەنلەرمۇ ئۇنىڭغا ئامراق ئىدى .

ناگان - ناگاندا ، ئۆزىنىڭ قەددى - قامىتىنىڭ قامالاشمىغانلىقىدىن ئارتىس بولالمىغانلىقى ئېسىگە چۈشسە پەتەكنىڭ كۆڭلى يېرىم بولاتتى . ئۇ ئۆزىنىڭمۇ خۇددى تاجىخاندەك كېلىشكەن « شادىپاچاق » بولۇپ قېلىشنى ئارزۇ قىلاتتى . ئۇلۇشكۇنكى ۋەقەدىن كېيىن ئۇ ئويۇنغا بېرىشتىن سەل قورقۇپ قالدى .

ناھىيىنىڭ ئارتىسلىرى كېلىپ بۇ مەھەللىدە ئويۇن قويىدىغانلىق خەۋىرى تارالدى . ئويۇنلا بولسا ھەر قاچان قولدىن بەرمەيدىغان پەتەك بۇگۈنمۇ كەچلىك تاماقنى چالا - پۇلا يەپلا يېزا بازىرىغا بېرىۋالدى . ئويۇنىڭ بېلىتىنى ئېلىپ يازلىق كىنوخانىغا ھېچكىم كىرمەستە كىردى - دە ، ئالدىنقى رەتتىن ئورۇن ئىگىلىدى . يىراق كەنتلەردىن كەلگەن كۆرەرمەنلەر بالا ۋە ئۇرۇق - تۇغقانلىرى بىلەن بىرگە ئورۇن ئىگىلەشتى . ئاخىرى ئادەم سىغمىدەك جايمۇ قالمىدى ، كىنو قويىدىغان ئۆينىڭ ئۈستى ، سەھنىنىڭ تاملىرى ھەتتا ئەتراپتىكى تېرەكلەرنىڭ ئۈستىمۇ ئادەم بىلەن توشۇپ كەتتى . ئويۇن باشلاندى ، كۆرەرمەنلەرنىڭ شۇنچە كۆپ ۋە قىزغىنلىقىغا قارىغاندا سەھنىدە قويۇلۇۋاتقان نومۇرلار كونا بولغاچقا كۆرەرمەنلەر لەسسىدە بولۇپ قېلىشتى ، ئارتىسلارنىڭ تېپىرلاشقىنى بىكار بولۇپ ، چاۋاكلارمۇ قوقاستا ئېتىلغان كۆممىقۇناقتەك ئاندا - ساندا چىقىپ قالاتتى . كۆرەرمەنلەر بىرلەپ ، ئىككىلەپ تارقاشقا باشلىدى . بۇ چاغدا ئىشىك توسۇۋاتقان يىگىت ئىشكىنى ئېچىۋېتىپ ئالدىنقى رەتكە بېرىپ ئويۇن كۆرۈۋاتاتتى . شۇ ئەسنادا ، زالغا كىرەلمەي بويۇنداپ تۇرغان بىكارچىلار ، ئۇششاق باللار گۈرىنىدە كىرىپ زالنىڭ ئىچى ئۆرىتۆپە بولۇپ كەتتى . ئارقىسىدىكىلەر ئالدىغا تەرمەچتەك تۈرۈلدى . قىستىلىپ

چىكىندۈرۈلگەن پەتەك سەھنىنىڭ تېمىغا تاقىلىپ قالدى ـ دە ، ۋارقىرىۋەتتى . ئەگەر سەھنىدىكى قىزىقچى ئارتىس ئۇنىڭ قولىدىن تارتىپ ئېلىپ ، ياندىكى كالتە تامغا چىقىرىپ قويمىغان بولسا ئۇنىڭ بويىدىن سەللا ئۇزاق بولغان ئۆمرى مۇشۇ يەردە ئاياغلاشقان بولاتتى . پەتەكنىڭ خىلىغچە يۇرىكى ئورنىغا چۈشمىدى . ناخشا ـ ئۇسسۇل نومۇرلىرى ئاياغلاشتى . ئۇ ئادىتىچە ، كۆرەرمەنلەر تارقىماستا قولىنى ئارقىسىغا تۇتۇۋېلىپ « بىر قەپەس ناخشا ئېيتتىم » (ئۇنىڭ گېپىچە) خۇمارىدىن چىقىۋالماقچى ، كۆرەرمەنلەرنىڭ ھەيبىرىكاللىسىنى ئالماقچى بولدى . بىراق ، ھېلىقى « مايمۇن » ئۇنى چىقىرىپ قويغان كالتە تام پەتەككە خىلىلا ئېگىزلىك قىلىپ ، ئۇ خىلى بويۇنداپ باقتى ، لېكىن سەكرەشكە جۈرئەت قىلالمىدى ، ئۇنىڭ پەسكە چۈشۈش مەقسىتىدە قىسقا پۇتلىرىنى تىپىرلىتىپ ۋارقىراشلىرى شۇئان ئارتىسلارنى جەلپ قىلدى . ئۇلار پەتەككە قاراپ كۈلۈشتى . ئۇ ۋارقىراشنى شاپپىدە توختىتىپ ، ئۆزىگە قارىغاندا يوغان ، بوم ئاۋازى بىلەن ناخشا باشلىۋەتتى :

شاپتۇل چېچىكى سايدا ،
سەت خوتۇنغا ئەر قايدا .
خوتۇن ئالساڭ سەتنى ئال ،
گىرىم پۇلىغا پايدا .

پەتەك ناخشىنىڭ بەزى گەپلىرىنى ئۆزگەرتىپ ئالغان بولسىمۇ كۆرەرمەنلەرنىڭ قىزغىنلىقىغا تەسىر يەتمىدى .

ـــ ھا ، ھا ، ھا ... ياشاپ كەت يىگىت ، ـــ دەپ تۇۋلاشتى كۆرەرمەنلەر « زال » نى بېشىغا كىيىشىپ .

بىر ياش يىگىت سەھنىگە سەكرەپ چىقىپ پەتەكنى شىللىسىگە مىندۈرۈۋالدى ـ دە ، سەھنىدىن چۈشۈپ خالايىقنىڭ ئالقىشىغا كىردى . كۆرەرمەنلەر ئۇنى دەپ ـ دەيگە سالاتتى :

ـــ « شاپتۇل چېچىكى سايدا » نى ...

ـــ ھە ... ھە ... « دولاننىڭ قىزى » نى ...

پەتەك كۆرەرمەنلەر ئارىسىدا ئاغىنىلىرىنى كۆرۈپ قېلىپ ، ئۆزىنى كۆتۈرۈۋالغان يىگىتنى خۇددى ئاتىنى تېقىمدىغاندەك تېقىمداپ ئاشۇ ياقتا ئولتۇرغۇزدى . يىگىتنىڭ ئۇنىڭ رايىغا بېرىپ ئۇ شەرەت قىلغان تەرەپكە ماڭاتتى . پەتەكنىڭ بىر ياخشى خۇيى ، ئولتۇرۇشلاردا تاڭ ئاتقۇچە دۇتار چېلىپ چىقسىمۇ هارمايتتى ، ئاۋازى بارغانسېرى ئېچىلاتتى ، شۇڭا ئۇنىڭ دوستلىرى كۆپ ئىدى .

تاجىخان كۆرەرمەنلەر ئارىسىدا هەممىدىن ئېگىز بولۇپ كېتىۋاتقان ئېرىنى كۆرگەندە خۇشلۇقتىن تېرىسىگە سىغمىدى . لېكىن، ئۇنىڭ ئۆيدە ئۆزىگىلا ئېيتىپ بېرىدىغان ناخشىلىرىنىڭ جامائەت ئالدىدا ئاشكارا بولغىنىنى كۆرۈپ هۆپپىدە قىزاردى ، هەممە ئادەم گويا ئۆزىگە قاراۋاتقاندەك كۆرۈنۈپ ئىزا تارتىپ كەتتى .

ـــ خەپ پەتەك ، سېنىڭ جاجاڭنى كالتە تام ئوبدان بېرىدىكەنغۇ ، ـــ دېدى ئۆزىچە غۇدۇراپ .

× × ×

تاجىخان هويلىدا يوتقان تىكىۋاتاتتى . ئەمدىلا تىكىپ تېخى سىيرىماي قاتلاپ قويغان يوتقانىنىڭ ئۈستىگە ئۆزىنى تاشلىغان پەتەك يۇمشاق يوتقانغا چۆكۈپلا كەتتى . تاجىخانىنىڭ جان ـ ئىمانى چىقىپ ۋارقىرىدى .

ـــ قوپسىلا ، هوي ئادەم . قىلمىغان شۇ قىلىق قالدىمۇ ئەمدى . تېخى سىيرىمغان يوتقانىنىڭ پاختىسىنى بۆلۈپ ...

ـــ هە ، بىر پاختا ئاتاي دەيمىنا خوتۇن ، ـــ دېدى پەتەك غەم تارتماي .

تاجىخان پاختىلارنىڭ بۆلۈنۈپ ئېگىز ـ پەس بولۇپ قېلىشىدىن ئەنسىرىدىمۇ ياكى پەتەكنىڭ ئۆزىگە دەخلى قىلىشىدىن زېرىكتىمۇ پەتەككە ئاچچىقلاشقا باشلىدى .

ـــ ئىش دېسە باش ئاغرىيدۇ ، يەڭ دېسە يۇمشىقىنى تاللايدۇ . ئا-

دەمنىڭ قىلغان ئىشىنى بۇزغىنى بۇزغان ، كىچىك بالىدەك ...

پەتەكنىڭ جان - ئىمانى چىقىدىغان گەپ مۇشۇ « كىچىك » ، « قىسقا » ، « پەس » دېگەندەك سۆزلەر بولۇپ ، بۇلارنى ئۆزىنىڭ كالتە بويىغا قىلىنغان دارىتما دەپ چۈشىنەتتى . خوتۇنىنىڭ گېپىدىن ئىمانى 40 گەز ئۆرلىدى - دە . ئورنىدىن ئىرغىپ تۇردى .

ـــ ھەي ! شويىنا بەل ، لەگىتاسما ، ھەي بوش مەيسە ، كىم كىچىك ... كىچىك بالىدەككەن ... سەن تېخى مېنى زادىلىق قىلىۋاتامسەن ؟ ھوي ئادەم سەتىي لەغمەن تاختاق ، ھەي ئۆزۈن بويۇن زىراپە (بۇلارنى تېلېۋىزوردىن ئۆگىنىۋالغان بولسا كېرەك) ، تېخى مېنى كىچىك بالىدەك دەۋاتقىنىنى .

پەتەكنىڭ شۇنداق ئاچچىقى كەلدىكى ، ئۆزىنى زادى تۇتۇۋالالماي ساپما كەشىنى سېلىپ تاجىخانىغا ئاتتى .

ـــ مانا ئەمىسە ، مانا ئەمىسە ، ـــ ئۇنىڭ تىككەن يوتقانلىرىنى پېتىقلاشقا باشلىدى . تاجىخان ئۇنىڭغا ئېسىلدى . ئۇ تاجىخانىنى ئىتتىرىۋەتتى ، تاجىخان بىخەستە تۇرغاچقا سۇپىدىن يېقىلىپ چۈشتى . پەتەك قەستىقا قوللىرىنى ئىشقا سېلىپ تاجىخان ئورنىدىن تۇرغۇچە بىر نەچچىنى ئۇرۇۋالغان بولدى . تاجىخانىنىڭ ئۇنىڭغا كۆچىغۇ يەتكەن بولاتتى ، بىراق يېزىلاردىكى ئۇيغۇر ئايالىلاردا « ئەر دېگەن يېرىم خۇدا » دېگەن قاراش كۆچلۈك بولغاچقا تاجىخانمۇ بۇ ئىدىيىنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىغان ئىدى . شۇڭا ئۇ ئېرىگە قول ئۆزىتىشنى خىيالىغا كەلتۈرمەيتتى . ئۇ قايسى كۈندىكى ئويۇندا ئېرىنىڭ ئاجىزلىقىنى بىلىۋالغان ئىدى . شۇڭا ئۇ ئېرىنى دەس كۆتۈرۈپ ئاشخانىنىڭ ئۆگزىسىگە چىقىرىپ قويدى ، ئۆگزە ئۇنچە ئېگىز بولمىسمۇ ، پەتەككە خۇددى موما ياغاچنىڭ ئۇچىغا چىقىپ قالغاندەك تۇيۇلدى . ئۇ ئۆگزىنىڭ تۆت تەرىپىنى ئايلىنىپ ھېچ يەردىن چۈشۈشكە كۆزى يەتمىدى . ئەمدى ئۇنىڭ خوتۇنىنى تىللاپ پايدا ئىلىشقا كۆزى يەتمەي تاجىخانىغا يالۋۇرۇشقا باشلىدى .

ـــ ۋاي چىرايلىق گۈلتاجى ، بويلىرىڭ قامچىدەك تۆگە تاجى ،

چۈشۈرۈپ قويساڭ ، بازار كۈنى پەيزە ئېلىپ بېرىمەن .

ـــ پەيزەڭنى چېكەڭگە تاڭ ، يەنە ئۇرامسەن ؟ تىللامسەن ؟

ـــ ۋاي تىللىمايمەن .

ـــ يەنە خاپا قىلامسەن ؟

ـــ ۋاي داد ! يوتقانلىرىڭنى پېتىقلىمايمەن .

تاجىخان ئۆگزىگە قولىنى ئۇزاتتى . پەتەك خۇددى قولغا ئۆگەنگەن مايمۇن بالىسىدەك تاجىخاننىڭ قولىغا ئېسىلىپ بوينىغا گىرە سالدى . تاجىخان ئۇنى بۆۋەكنى كۆتۈرگەندەك ئېلىپ يەرگە قويدى . دەرۋازا ئالدىغا يېقىنلىغان يىر توپ كىشىلەرنىڭ كۈلكىسى بۇ ئىككىسىنى چۆچۈتۈۋەتتى . ئۇلارنىڭ ئارىسىدا تونۇگۈن ئويۇن قويغان ئارتىسلارمۇ بار ئىدى .

ـــ نېمە گەپ ، ئويۇن قويامسىلەر نېمە ؟ ـــ دېدى پەتەك خۇشال-لىقىدىن چاۋاك چېلىپ .

ـــ ھە ، بۈگۈن سىزنىڭ مەھەللىدە ئويۇن قويىمىز .

ـــ ۋاي ئۆيگە كىرىڭلار ئوبدان ئارتىسلار ، ۋاي تاجەك ، ياق تاجىگۈل ، ئايۋانغا كۆرپە سال ، مەن باغدىن قوغۇن ، تاۋۇز ، ئالما ، ئۈزۈم ئەچىقاي ، ئۆيگە كىرىڭلار مېھمانلار .

پەتەكنىڭ خۇشاللىقى ئىچىگە پاتماي ، ھويلىدا يەل توپتەك دۈ-گىلەپ يۈرەتتى . تاجىخاننىڭ داستىخىنىدىن رازى بولۇپ ، ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشقان ئارتىسلار ۋە ئۆمەك باشلىقى ئۆزلىرىنى ئۇزاتقىلى چىققان پە-تەككە جىكىلەپ :

ـــ باۋۇدۇن ئاخۇن ئوكام ، ئەمىسە دۇتارلىرىنى ئېلىپ ئويۇنغا بارسىلا ، بۇ سىڭلىمزمۇ بېرىپ كۆرۈپ كەلسۇن ، ـــ دېدى تاجىخانىنى كۆرسىتىپ .

ـــ بولىدۇ بارىمەن ، ھە ... بارىمىز ، بارامدىغان ، ـــ پەتەك دوپپىسىنى پېشانىسىغا سۈرۈپ بۇرۇتىنى تولغاپ ھەييارلارچە كۆزىنى قىستى .

× × ×

ئەرمەدۇن دەرىخىنىڭ ئاستىدىكى سۇپىنىڭ بىر تەرىپىگە دۇخاۋا يەردە تارتىلىپ گازۋاي چىراغلار ئېسىلغان ئىدى . پەستە چوكان قىزلار گازىر چاقىچاچ يەردىنىڭ ئېچىلىشىنى كۈتۈشۈپ ۋاتىلداپ ئولتۇرۇشاتتى . ئەرلەر ئادەتتىچە بىر يەرگە دۇگىلەك بولۇشۇپ پاراڭغا چۈشكەن ئىدى . شۇ ئارادا يەردىنىڭ قېتىدىن چىرايلىق بىر قىز سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ قولىنى ئارقىسىغا قىلدى ، ـــ دە ، پەردە بۆلەكلىرىنى قوشۇپ تۇتقىنىچە ئېلان قىلدى :

ـــ نۆۋەتتىكى نومۇرىمىزدا دۇتار بىلەن ناخشا ، باۋۇدۇن ئاخۇن ئورۇنلايدۇ .

كۆرەرمەنلەر ، سەنئەت ئۆمىكىگە باۋۇدۇن ئاخۇن ئىسمىلىك بىر يېڭى ئارتىس كەلگەن ئوخشايدۇ ، دەپ ئويلاپ سەھنىگە بويۇنلىرىنى سوزۇپ قاراشقا باشلىدى .

دۇخاۋا پەردە ئىككى تەرەپكە ئاستا تارتىلدى ، سەھنىگە ئۆز بويىدىن تەڭمۇ تەڭ ئېگىز دۇتارنى كۆتۈرگەن پەتەك پۇتبول توپتەك دۇگىلىگىنىچە چىقىپ كەلگەندە پەستىكىلەر خۇددى قۇرۇق ئوتۇن ئۇشتۇلغاندەك قاقاقلاپ كۈلۈشتى . بۇ كەنتتىكى ھەممە ئادەم ئۇنى كىچىكىدىنلا « پەتەك » دەپ كۆنگەچكە ئەسلى ئىسمىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى ھېچ كىشى بىلمەيتتى . ئۇمۇ مەزناخۇنۇم ئات قويغاندىن بۇيان تۇنجى قېتىم ئۆز ئىسمى بىلەن ئاتالغان بولسا كېرەك .

باۋۇدۇن پەتەكنىڭ ئورۇنلايدىغان نومۇرى ئۇياقتا تۇرسۇن، ئۇنىڭ سەھنىدە پەيدا بولۇشلا قىزىق بىر تاماشا ئىدى .

باۋۇدۇن پەتەك ئاۋۋال تەمكىنلىك بىلەن ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇۋېلىپ قىسقا پۇتلىرىنى مىنگەشتۇرۇۋالدى ، ئاندىن دۇتارىنى سازلىدى ـ دە ، شوخ ناخشىنى باشلىۋەتتى :

باغقا رەيھان تېرىسام ،

باغدا بۇدۇشقاق بولغۇدەك .
هاشمكامنىڭ كەنجى قىزى ،
كۆندە ئۇرۇشقاق بولغۇدەك .
ۋاي جېنىما ،
ۋاي جېنىما ،
كۆندە ئۇرۇشقاق بولغۇدەك .

باغقا رەيهان تېرىسام ،
ئۈنۈپ چىقتى ئۇچ قۇلاق .
بۇ دۇنيادا بارمىدۇ ،
بىزنىڭ ياردەك كۆزلىرى بۇلاق .
ۋاي جېنىما ،
ۋاي جېنىما ،
كۆزلىرى بۇلاق ، چاچلىرى ئۇلاق .

تاجىخان ھەجەل بولغىنىدىن شەلپەردەك قىزاردى . ئۇنىڭ قىزارغىنىنى باشقىلار كۆرمىگەن بولسىمۇ غۇدۇراپ تىللىغىنىنى هەممە ئادەم ئاڭلىدى .

— ۋاي بېشىڭنى يەيدىغان يەر مەدىكى ، مەن ئاز كېلىپ دادامنىمۇ قوشاقتا قېتىۋالغىنىنى ...

ئارقا - ئارقىدىن ئېيتىلغان ناخشىلار ، كۈلكىلىك قوشاقلار . لەپىلەردىن زوقلانغان كۆرەرمەنلەر قاقاقلىشاتتى ، ئىسقىرتىشاتتى ، جاۋاك چېلىشاتتى .

پەتەك بولسا مىكروفونغا يېقىن كېلىۋېلىپ كۈلگىنىچە سۆزلەيتتى :

— ها ... ها .. ئاغىنىلەر ، قانداق خەق سىلەر ، پۇچۇق قاپاقتىن سۇ تۆكۈلگەندەك كۈلۈۋەرگەنمۇ بارمۇ ، كۈلمەكلار دېگەندىكىن كۈلۈۋەرمەكلار دەيمەن ...

1989 - يىل 11 - ئاي

ئوغۇلجان

1

كونىراپ قالغان جىپ ماشىنا تاغ يولىدىن ئەگىپ ، دەريا كۆۋرۈكىدىن ئۆتتى . يول تاناپتەك تۈز ئىدى . ماشىنىنى خالاستايغا قويۇۋەتكەن شوپۇر بايىقى جىددىيچىلىكتىن سەل پەسەيدى . كىرلەشكەن پەلىيى بىلەن تەرنى سۈرتتى - دە ، تاماكا تۈتاشتۇردى .

شوپۇر يېنىدا ئولتۇرغان ھەمراھىغا قارىدى ، بۇ ھەمراھ ئورۇققىنا كەلگەن ئەر كىشى بولۇپ ، ئىسمى نۇرۇم ئىدى . ئۇ خۇددى ئانىسىنىڭ قۇچىقىدا ئۇخلاۋاتقان بوۋاقتەك بوينىنى سىڭايان قىلىپ ئۇخلاۋاتاتتى . شوپۇرنىڭ ئىچى پۇشتى ...

ماشىنا ئۇچقاندەك كېتىپ باراتتى . يولدا ئىت - مۈشۈك چاغلىق نەرسە ئۇچرىمايتتى . نېمىدېگەن ... ئۇشتۇمتۇت ... مانا مۇشۇنداق ئۇشتۇمتۇت ھادىسىلەر قانچە ماشىنىلارنى ماشىنىغا ، ئادەملەرنى تاغۇتاشلارغا ئايلىرىپ سوقىدۇ - ھە ! شوپۇرلار ئاشۇنداق ئۇشتۇمتۇت پاجىئەلەرنىڭ يۈز بېرىپ قېلىشىدىن بەك ئەنسىرەيدۇ . دېمىسمۇ ھازىر شۇ خىل قورقۇنچلۇق ھادىسە يۈز بېرىپ ، ماشىنا چىرقىرىغىنىچە پىرقىراپ ، يول چېتىدىكى ئېرىقتا تىقىلىپ توختىغان ئىدى . ماشىنىنىڭ ئالدى سول چاقىغا سوقۇلغان بەش - ئالتە ياشلاردىكى بالا يولدا ئىگىراپ ياتاتتى .

ماشىنىنىڭ قاتتىق سىلكىنىشىدىن ئويغانغان نۇرۇم كۆزلىرىنى ئېچىپ ، يولدا ماشىنىنىڭ ئەتراپىغا ئولاشقان كىشىلەرنى كۆرۈپ داڭ قېتىپ قالدى . ئۇ ماشىنىدىن چۈشۈپ كىشىلەر ئارىسىغا كىردى . شوپۇر يۈز - كۆز ۋە ماتروسچە كىيىم - كېچەكلىرى قانغا بويالغان بالىنى كۆتۈرۈپ ئەكەلگەنچە نۇرۇمغا تۇتقۇزدى - دە ، دەرھال ماشىنىنىڭ يېنىغا

بېرىپ ئەترايتىكى كىشلەرنىڭ ياردىمى بىلەن ماشىنىنى ئېرىقتىن چىقاردى . نۇرۇم بالىنى قۇچقىغا ئېلىپ ياتقۇزدى . ماشىنا قوزغىلىۋاتقاندا ئۇشتۇمتۇت كىشلەر توپىنى يېرىپ ئۆتكەن ياش ئايال ماشىنىغا ئېسىلىپ بالىغا قاريدى ـ دە :

ـــ ۋاي جېنىم بالام ، ـــ دەپ چىرقىرىغىنىچە هوشىدىن كېتىپ ماشىنا ئىشكىنىڭ ئالدىغا يىقىلدى . شوپۇر ئىتتىك چۈشۈپ ئايالنى يۆلەشتۇرۈپ ماشىنىغا ئولتۇرغۇزدى ، نۇرۇم ئېچىنغان هالدا ئايالنىڭ چىرايىغا قاريدى ـ دە ، خۇددى توك تېپىۋەتكەندەك چۆچۈپ كەتتى .

جېسىپ ئوڭغۇل ـ دوڭغۇل يوللاردا سىلكىنىپ ئىككى سائەتچە يۇرگەندىن كېيىن ناهىيىلىك دوختۇرخانىنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى . نۇرۇم بالىنى ئېلىپ ماشىنىدىن چۈشتى . شوپۇر ياش ئايالنى يۆلەپ دوختۇرخانىغا ئېلىپ كىردى ، سېستىرالارنىڭ ياردىمىدە ئۇلارنى جىددىي قۇتۇلدۇرۇش بۆلۈمىنىڭ كارىۋىتىغا ياتقۇزدى . دوختۇر بالىنىڭ يارىسىنى يۇيۇپ تاڭدى . بالا قانسىراپ كەتكەنلىكتىن قان سېلىشقا توغرا كەلدى . قېرىنىشقاندەك دوختۇرخانىدا زاپاس قان تۇگەپ كەتكەن ئىدى . قانداق قىلىش كېرەك ؟ دوختۇر قۇتۇلدۇرۇش بۆلۈمىدىن چىقىپ ، كارىدوردا ساقلاپ ئولتۇرغان شوپۇر يىگىت بىلەن نۇرۇمدىن :

ـــ بالىغا قان بېرىش كېرەك ، بالىنىڭ قېنى o تېپلىق ئىكەن ، قايسىڭلارنىڭ قېنى o تېپلىق ؟

ـــ ئىككىمىزنىڭ قېنىنى تەكشۈرۈپ كۆرۈڭ دوختۇر ، بىرەرسىمىزنىڭ قېنى چۈشۈپ قالسىمۇ ئەجەب ئەمەس ، ـــ دېدى نۇرۇم .

نەتىجىدە نۇرۇمنىڭ قېنى o تېپلىق بولۇپ چىقتى . قارامتۇل قىزىل سۇيۇقلۇق نۇرۇمنىڭ بېلىكىدىن ئىنچىكە نەيچە ئارقىلىق بالىنىڭ تومۇرىغا ئېقىپ چۈشمەكتە . نۇرۇم هەيران بولغان هالدا بىردە بالىغا ، بىردە نېرىقى كارىۋاتتىكى ئايالغا قارايتتى . قارىغانسېرى ئايىغى يوق خىيالار ئۇنى ئازابقا سالاتتى . بۇ ئايال ئۇزاقتىن بېرى نۇرۇمنىڭ كۈندۈزى خىيالىدىن ، كېچىسى چۈشلىرىدىن كەتمەيۋاتقان ، ئۇ ياخشى

كۆرگەن ئەڭ سۆيۈملۈك كىشىسى ئوغۇلجان ئىدى . ئۇنىڭ قايرىما كىر-پىكلىرى سايە سالغان بوستانلىق بۇلاقتەك كۆكۈش كۆزلىرى ، پىستەدەك چىرايلىق بۇرۇنلىرى بىر كۆرگەن كىشىنىڭ ئېسىدىن ئاسانلىقچە چىقىپ كەتمەيتتى .

2

ئوغۇلجان تۇزغىنە كەلگەن ، ئاق سېرىق قىز ئىدى . ئۇنىڭ چاچلىرى قىزغۇچ سېرىق بولۇپ ، خۇددى كەچكۈز ئاپتېپىدا تاۋلىنىپ پىشقان سۈپۈرگىنىڭ رەڭگىگە ئوخشايتتى . ئۇ قويۇق ، قېلىن چاچلىرىنى باشقىلاردەك ئۆرۈپ ئىككى تال قىلىپمۇ يۇرمەيتتى ، چىڭ، بوغۇپ كەينىگە تۇرۇۋالاتتى . ئۇنىڭ يۈزى كەڭ ۋە سىلىق ، قاشلىرى شالاڭ ئىدى . بەدەن قۇرۇلمىسى چىرايلىق ، لەۋلىرى نېپىز ۋە گىلاستەك قىزىل ئىدى . قاڭشىرىنىڭ ئۈستى دۆڭ بولۇپ ، ئۇ يەرنىڭ تېرىسى ئاقىرىپ تۇراتتى . ئۇ ئادەتتە ئايالار ئىچىدىكى ئوتتۇرا بويلۇقلار قاتارىغا كىرەتتى .

ئۇنىڭ ناگان - ناگاندا ئاڭلىنىپ قالىدىغان غەمسىز كۆلكىسى كۆلگۈسى يوق ئادەمنىمۇ ئۆزىگە قارىتىپ كۆلدۈرەتتى . ئۇ مۇشۇ سىنىپقا پەيدا بولغاندىن ئېتىبارەن خۇشاللىق كۆلكىسى ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئىدى . ئۇنىڭ مىجەزىنىمۇ غەلىتە ئىدى . ئۇنىڭ ھەددى - ھەرىكەتلىرى قىز بالىدىن كۆرە كەپسىز ئوغۇل بالىغا كۆپرەك ئوخشايتتى . كۆلگۈسى كەلگەندە باشقىلار نېمىدەپ ئويلاپ قالار دېمەي ئۆزىنى قويۇۋېتىپ كۆلۈۋېرەتتى . كۆلۈۋېرىپ كۆزلىرىدىن ياش كېلىپ كېتەتتى ، ئىككى تىزى پۈكلىنىپ دومىلاپ كېتەتتى . سىنىپتىكى ، شەھەرلىك ھالى چوڭ قىزلار ئۇنىڭ كۆلكىسىدىن بىزار ئىدى ، ئەمما ئامال قىلالمايتتى . تېرىكىتىگىمۇ بولدى ، ئىشىگىنىڭ تۈگمىنى شۇ . يەنە ئۇنىڭ يېڭى - يېڭى كۆلكىسىگە سەۋەب بولاتتىڭ . سوقۇشقىنىڭ بىلەنمۇ بىكار ئىدى . خۇددى دەريا كەلكۈنىنى كەتمەنلەپ توختاتقىلى بولمىغاندەك ئۇنىڭ كۆلكىسىنى تىللاپ ، دوق قىلىپ توختاتقىلى بولمايتتى . بۇ كۆلكىدە خۇشلۇق ،

غەمسىزلىك ، ۋاقتى كەلگەندە مەسخىرىگە ئوخشاش مەنىلەرنىڭ ھەممىسى بار ئىدى . ئۇ كەلگەندىن كېيىن سىنىپتىكى شەھەرلىك ھالدار قىزلارمۇ خېلى پەسكويغا چۈشەتتى . چۈنكى ، ئۇلارنىڭ قىلىقلىرى ئوغۇلجانىنىڭ كۆلكىسىگە سەۋەبچى ئىدى . شۇنداق بولغاچقا ، ھېچكىم ئۇنىڭ بىلەن بىر پارتىدا ئولتۇرۇشنى خالىمايتتى . مۇئەللىم ئۇنى نۇرۇمنىڭ يېنىغا ئولتۇرغۇزۇپ قويدى . نۇرۇم خەۋپسىرىگەندەك بۇ كەپسىز قىز بالىغا يەر تېگىدىن قاراپ قويدى ، قىز تىلىنى چىقىرىپ كۆلدى .

× × ×

10 ـ ئاي كىرىپ قالغىنىغا قارىماي داۋانچىڭنىڭ سېيىدا كۈندۈزلىرى قۇياش ئوبدانلا قىزىپ كېتەتتى . گۈپۈلدەپ ئۇرۇلۇۋاتقان ئىسسىقتا باش ئايلىنىپ ، پېشانىدىن ئاققان تەرلەر كۆزلەرگە كىرىپ ئېچىشتۇراتتى .

بۇ يەرگە كەلگىلى ئىككى ـ ئۈچ يىل بولغانلار بىلەن يېڭى كەلگەنلەر ئارىلىشىپ تۆمۈر يول قۇرۇلۇشىدا ئىشلىمەكتە ئىدى ، يەرنىڭ توپىسىنى كولاپ دامبىغا توشۇۋېرىپ دامبا ئېگىزلەپ قالغان ئىدى . دامبىنىڭ ئۈستىدە تۇرۇپ پەسكە قارىغاندا ھېلىلا توپا ئالغان يەر گۆردەك كۆرۈنەتتى ، ئۇ يەردە ئوغۇل بالىلار كۆرەكلەرنىڭ سېپىغا تايىنىپ ، تاماكا چېكىشىپ تۇرۇشاتتى . ئوغۇلجان بىلەن نۇرۇم زەمبىل كۆتۈرۈۋاتاتتى . ئوغۇلجان قىز بالا بولغىنى بىلەن ئېتىزلاردا يۈرۈپ ئاپتاپلاردا پىشىپ قالغاچقا بۇ غىلاڭ سايىنىڭ ئاپتىپى ئۇنىڭغا ھېچ گەپ ئەمەس ئىدى . ئەكسىچە ئۇنىڭ ھەمراھى نۇرۇمنىڭ ئاپئاق يۈزى قىزىرىپ . جىڭگىلەك چاچلىرى چېكىسىگە چاپلىشىپ قالغان ئىدى . ھاسىرىغىنىدىن ئېغىزى سەل ئېچىلىپ ، كۆزلىرىدىن ھارغىنلىق ، يېلىنىش چىقىپ تۇراتتى . ئۇ زەمبىلنىڭ سېپىنى ئارقامچا بىلەن باغلاپ بوينىغا ئېسىۋالغان ئىدى . بويىنىغا چۈشكەن ئېغىرلىق ئۇنىڭ قىزلارنىڭكىدەك زىلۋا بوينى مۇكچەيتىۋەتكەن ئىدى .

ـــ ئوغۇلجان ، ـــ دېدى ئۇ ، ـــ كىچىككىنە دەم ئېلىۋالساقچۇ !

ئوغۇلجان توختىدى ، ئاچچىقى كەلگىنىدىن ھومايدى ـ دە ، زەمبىلىنى يەرگە گۈپپىدە تاشلىدى . نۇرۇم شۇ يەرگىلا ئۆزىنى ئاتتى . كۆزلىرىنى يۇمۇۋېلىپ، قاپىرىپ كەتكەن ئالقانلىرىنى پۈۋلەشكە باشلىدى . ئوغۇلجان ئۇنىڭ ئىنچىكە بوينىغا ، قىزلارنىڭكىدەك ئاق ۋە نازۇك پېشانىسىغا قارىغانسېرى غەدىقى كېلىشكە باشلىدى .

ـــ ھۇ مەخسۇم ، ـــ دېدى ئۇ نۇرۇمنى تىللاپ ۋە سەكرىگىنىچە دامبىنىڭ ئۈستىدىن سىيرىلىپ قىزلار توپلاشقان ئازگالغا چۈشتى . قىزلار ئۈستىدىن داڭگال ، چالمىلارنى چۈشۈرۈپ سىيرىلىۋاتقان ئوغۇلجاننى كۆرۈپ ھوشىدىن كېتىپ يىقىلغان ئوخشايدۇ دەپ ئويلىغان بولسا كېرەك ، قورقىنىدىن چىرقىرىشىپ كېتىشتى . ئوغۇلجان يەرگە تىكلا چۈشۈپ ئازگانلىڭ تېمىغا يۆلىنىپ قالدى . قىزلار ئۇنىڭ يېنىغا يۈگۈرۈشتى .

ـــ نېمە بولدۇڭ ؟ ـــ دېيىشتى ئۇلار ئەنسىزلىك بىلەن ئۇنىڭ مۇرىسىنى سىيلاپ تۇپىنى قاققىنىچە ، ـــ ھېلىقى نۇرۇم دېگەن نەرسە ئىتتىرىۋەتتىمۇ ؟

ـــ ھا ... ھا ... ھا ... ـــ ئوغۇلجان كۈلۈۋەتتى ، كۈلۈپ ياشلانغان كۆزلىرىنى قولىنىڭ دۈمبىسى بىلەن سۈرتكىنىچە جاۋاب بەردى ، ـــ ئۇنىڭدا مېنى ئىتتىرىۋەتكۈدەك مادار نېمە قىلسۇن ؟! خۇدايىم تازىمۇ ئۇچراشتۇرۇپتۇ دە مېنى ئۇ مىس ـ مىسقا ، زەمبىلنىڭ ئالدىدا ماڭسا تاشپاقىدەك ئۆملەپ ئادەمنى ھاردۇرۇۋېتىدۇ ، كەينىدە ماڭسا زەمبىلگە ئېسىلىپ سۆرىلىۋالىدۇ . مۇئەللىم بۇ نان يېمەسنى نەدىنمۇ تېپىپ ماڭا قوشۇپ قويغاندۇ ، ئۇ باشقا ئوغۇل بالىلار بىلەن زەمبىل كۆتۈرسە بولمايدىكەن .

ـــ ساڭا ئامراقلىق قىلىدىغاندۇ بەلكىم .

ـــ ھە ، باشقا ئوغۇللار بىلەن زەمبىل كۆتۈرسە تەڭ ماڭالماسلىقىدىن ئەنسىرەيدىغاندۇ ھەقىچان بۇ « مىسلىميان » ، ـــ دېدى

ئۇ نۇرۇمنىڭ لەقمىنى ئاتاپ .

ئوغۇلجانمۇ بۇ « مسلمىيان » غا ئۆگىنىپ قالدىمۇ ياكى مىجەزى كېلىشكەن بالىلار بىلەن جۈپلىشىپ بولغان زەمبىلچى « قوشماقلار » نى ئايرىۋېتىشكە كۆزى قىيمىدىمۇ ، ئىككى ئايلىق تۆمۈر يول قۇرۇلۇشى ئاياغلاشقۇچە نۇرۇم بىلەن زەمبىل كۆتۈرۈشتى .

بىر كۈنى تۈيۇقسىز يۈز بەرگەن ۋەقە بۇلار ئارىسىدىكى مۇناسىۋەتنى ئۆزگەرتىۋەتتى . بۇ ، 1958 - يىلدىكى سەكرەپ ئىلگىرىلەش مەزگىلى - ئۆكتەبرنىڭ ئاخىرلىرى ، بولۇپ ، ئۇقۇغۇچىلار لەنجۇ — شىنجاڭ تۆمۈر يول قۇرۇلۇشىدا خالىسانە ئەمگەككە قاتنىشىۋاتاتتى . ۋەزىپە ئېغىر بولغاچقا كېچىلىرى گۈلخان يورۇقىدا ئىشلىشەتتى ، كۈندۈزلىرى تاماق ۋاقتىدىن باشقا چاغلاردا دەم ئېلىش دېگەن يوق ئىدى . بۇگۈنمۇ بالىلار چۈشلۈك تاماققا چېدىرغا قايتماي مۈشۈ يەردىلا تاماق يەپ ئاندىن ئىشقا چۈشمەكچى بولۇشتى . چېدىر بىلەن ئىش مەيدانىنىڭ ئارىلىقى تۆت كىلومېتر چە كېلەتتى . بالىلار مەسلىھەتلىشىپ بۇ ئىككى « مىس - مىس » نى تاماققا ئەۋەتىشتى . زەمبىل كۆتۈرۈشتە نۇرۇمغا شېرىك بولغاچقىلا ئۆزىمۇ « مىس - مىس » قاتارىغا چىقىپ قالغىنىغا ئوغۇلجانىڭ ئىچى پۈشمىمۇ ئامال يوق ئىدى . ئىككىسى ئالتە كىلومېتر يول بېسىپ ئىككى ئەپكەشتە تاماق ۋە چايلارنى ئېلىپ كەلگىنىدە سائەت ئۈچتىن ئېشىپ كەتكەن بولۇپ ، ئىشلەپ ھارغان بالىلار يولغا قاراپ كۆزلىرى تېشىلگۈدەك بولغان ئىدى . سىنىپتا يېشى چوڭراق ، خىزمەتتىن ئوقۇشقا كەلگەن ئاتىكاچا بىر يېگىت بار بولۇپ ، ئىسمى ھاشىم ئىدى . باشقا بالىلار چېلەكلەرنىڭ ئەترايىغا غۇژۇندە ئولاشتى .

— تۇختاڭلار ، — دېدى ھاشىم ئىككى قولىنى بېلىگە تېرىگىنىچە نۇرۇم بىلەن ئوغۇلجانىنى سوراققا تارتىپ :

— ئىككىڭ كەتكىلى نەۋاخ ، يولدا نېمىش قىلىشتىڭ ؟

— ھېچ ئىش قىلمىدۇق ، — دېدى ئوغۇلجان .

— ئىزا تارتماي يەنە گەپ قىلىسىنا قېلىن ؟

ـــ قېلىنلىق قىلىپ نېمىش قىپتىمەن ؟ ! ـــ دېدى ئوغۇلجان ئۇ-
نىڭغا ئالىيىپ .

ـــ گېپىڭىز بولسا ماڭا قىلىڭ ، ئۇنىڭدا گۇناھ يوق .

ـــ ھەي مۇسۇلمىيان ، مەن ساڭا گەپ قىلمىدىم ، ماۋۇ قېلىندىن گەپ سوراۋاتىمەن .

شۇ چاغقىچە جىم تۇرغان نۇرۇمنىڭ يۈزى ھۆپپىدە قىزاردى . مۇشتىلىرى تۆگۈلۈپ چاچلىرى تىك بولۇپ كەتتى . شۇئان ھاشىمنىڭ ياقىسىدىن ئالدى .

ـــ ھەي ، سەن نېمەگگە يوغانچىلىق قىلىسەن ، سېنى كىم بىلـ مەيدۇ ؟ !

ھاشىم ئوڭ قولى بىلەن نۇرۇمنىڭ سول چېكىسىگە بىر مۇشت قويۇپ تىك موللاق چۈشۈردى . ئۇنىڭغا قانائەت قىلماي ئۈستىگە ئۆزىنى تاشلاپ راسا ساۋىماقچى بولۇۋېدى ، ئوغۇلجان ئارىلاشتى .

ـــ ياۋاشنى بوزەك قىلىدىغان نەنىڭ نوچىسىسەن ؟ !

ھاشىم توختىدى ، ئۇنىڭ بېشىدىن ئايىغىچە قاراپ چىرتتىدە قىلىپ يەرگە تۈكۈردى .

ـــ « پوقا چالما ئاتساڭ يۈزۈڭگە چاچرايدۇ » دېگەن گەپ بار ، قىز بالا بىلەن تەڭ بولمايلى ، يۈرۈڭلار باللار تاماق يەيمىز .

ـــ ھە ، قورقتۇڭمۇ ؟ !

ئوغۇلجان كۈلۈپ جاھانىنى بېشىغا كىيدى . ھاشىم بۇرۇلدى ، بۇرۇن كۆمۈرچەكلىرى كېرىلدى . ئۇ :

ـــ ئەستاغپۇرۇللا ، ماۋۇ قېلىننى ، ـــ دېدى ـ ده ، ئوغۇلجاننىڭ يۈزىگە كېلىشتۇرۇپ بىر تەستەك سالدى ، ئوغۇلجانمۇ گويا شۇنى كۈتۈپ تۇرغاندەك :

ـــ مانا ئەمسە ، ـــ دەپ قالدى . باللار بىر چاغدا ھاشىمنىڭ ئوڭدىسىغا ئۈچۈپ چۈشكىننى ، ئېغىز ـ بۇرنىدىن ئوقتەك قان كەتكىننى كۆردى ، ئۇ يەردە ئولتۇرۇۋېلىپ ئوغۇلجانغا ئاتقىلى ھەدەپ

چالما ئىزدەيتتى .

ـــ خەپ توختاپ تۇر ، ـــ دەپ ۋارقىرىدى ئۇ .

ئوغۇلجان مەكتەپ ۋاسكىتبول كومانداسىدا توپ ئويناپ يۈرۈپ پۈتبولغا قىزىققان ئىدى . پۈتبول كومانداسىدا ئۆگەنگەن توپنى باش بىلەن ئېلىش ئۇمپىسى بۇگۈن مۇشۇ يەردە ئەسقاتتى . شۇنىڭدىن كېيىن ئوغۇلجان قىزلارنىڭ نەزىرىدە ھەم ئوغۇللارنىڭ ئالدىدا ئاجايىپ بىر شەخسكە ئايلاندى ، قىزلار ئۇنىڭ كەڭ قورساقلىقى ۋە مەردلىكىنى ياقتۇرسا ، يىگىتلەر ئۇنىڭ دادىللىقى ۋە نوچىلىقىغا قايىل بولاتتى . ھەممىدىن نۇرۇمنىڭ ئۇنىڭغا ھەۋىسى كېلەتتى . ھېلىقى كۈندىكى ۋەقە ئېسىگە چۈشۈپ ئۆكۈنگەندەك بولۇپ يۈرىكىنىڭ بىر يېرى ئېچىشاتتى . مەن ئوغۇل تۇرۇپ نېمىشقا مۇنداق ئاجىز ۋە يۇرەكسىز يارىلىپ قالدىمكىنە دەپ ئويلاپ ھەسرەتلىنەتتى ، گەۋدىلىك ، قاۋۇل يىگىت بولغان بولسام ، ھەممىسى ماڭا ھەۋەس قىلسا ، ئاشۇ ئوغۇلجانمۇ ماڭا قايىل بولسا ، ـــ دەپ ئويلايتتى . ئۇنىڭ خىياللىرى كۆپ ئىدى . قانداقلا خىيال قىلسۇن ، خىيالى بېرىپلا يەنە شۇ ئوغۇلجانغا باغلىناتتى ، ئۆزىنىڭ كۆڭلىدە نېمە ئىش بار ئۆزى سەزمەيتتى ، ئوغۇلجانىنى نېمىشقىدۇر تولا ئويلايدىغان بولۇپ قېلىۋاتاتتى . شۇنىڭدىن تارتىپ ئۇنىڭ كۈنلىرىگە بۆلەكچە مەنە كىردى . ئوغۇلجان كۈلسە ئالەم ئۇنىڭغا كۈلگەندەك تۇيۇلاتتى ، باشقا ياقتا قاراي دېسىمۇ كۆزلىرى ئىختىيارسىز ئوغۇلجان تەرەپكە بۇرۇلاتتى ، لېكىن دەررۇ چۆچۈپ كېتەتتى ـ دە ، باشقا ياقتا قارىۋالاتتى . بۇنداق ئەھۋال دائىم كۆرۈلەتتى . ئوغۇلجان بۇنى سەزمىدىمكىن ياكى سەزسىمۇ سەزمەسكە سالامدىكىن ، ئاۋۋالىدەكلا پەرۋاسىز ئىدى . ئۇ دائىم كىبىۋالىدىغان قارا كۆك يوپكىسى ، ئاق كوپتىسى قەددى ـ قامىتىگە خوپ ياراشقان بولۇپ ، قىزلارنىڭ ئارىسىدا ئالاھىدە چىرايلىق كۆرۈنەتتى . قوللىرىنى تېز ـ تېز ھەركەتلەندۈرۈپ نېمىدۇر بىر نەرسىلەر ھەققىدە قىزغىن سۆزلەيتتى . ئەمگەككە ماڭغۇچە نۇرۇم بىلەن گەپلىشەتتى . ئۆزىنىڭ ۋە ئۇنىڭ ئالقىنىغا قاراپ قاداقلىرىنى كۆرەتتى ، تېخى ئۆزىچە

تېۋىپلىق قىلىپ چىۋىنقىنى ئوتتا داغلاپ قاپارتقۇلارغا تەگكۈزەتتى . بۇ قىلىقىرى شۇنچە تەبىئىي ئىدىكى ، ئۇنىڭ كۆڭلىدە بىر گەپ بار دېسە ھېچكىم ئىشەنمەيتتى ، پەقەت ھاشىمنىڭلا بۇلارغا ئاستىرتتىن سەپسېلىپ يۈرگىنىنى نۇرۇم بايقايتتى . ئەمما بۇ ئىش ئوغۇلجانىنىڭ خىيالىغا كىرىپ چىقمايتتى .

× × ×

ئەمگەك ئاخىرلىشىپ ئوقۇش باشلىنىپ كەتتى . تەقدىر - ئىرادە بۇ ئىككىسىنى بىر پارتىغا ئورۇنلاشتۇردى . نۇرۇم ئېغىر - بېسىق ، تىرىشچان بالا ئىدى ، ئوغۇلجان بولسا بىغەم ، كەپسىز قىز ئىدى ، بىرەر سائەت دەرسىتىمۇ جىم تۇرالمايتتى . ئۇ بىرەرمۇ دەرسنىڭ كونسپېكتىنى تولۇق يازمايتتى . تىنچ ئولتۇرۇپ دەرس ئاڭلىمايتتى . يىللىق ئىمتىھان يېقىنلىشىپ قالدى ، ھەممە بالىلار ئاخشاملىرى كارىدور ۋە مەيدانلاردىكى چىراغلارنىڭ تۆۋىدە ، سىنىپلاردا ، مەجلىسخانا ، كۇتۇپخانىلاردا دەرس تەكرارلىشاتتى . بىرلا ئوغۇلجان غەمسىز دېگۈدەك ئىدى . ئۇ ، دەپتىرىنى قولتۇقىغا قىسۋېلىپ دەم سىنىپقا ، دەم ياتاققا كىرىپ باش كۆتۈرمەي دەرس تەكرارلاۋاتقان ساۋاقداشلىرىنى زاڭلىق قىلىپ تېرىكتۈرەتتى ، نۇرۇمنىڭ قولىدىن دەپتىرىنى تارتىۋېلىپ ئاچچىقىنى كەلتۈرەتتى . بىر كۈنى نۇرۇم ئوغۇلجانغا دەرسنى بىللە تەكرارلاش تەكلىپىنى بەردى .

ـــ ۋاي خۇدايىمەي ، يەنە شۇ تەكرار ، ـــ دېدى ئوغۇلجان خوشياقماي ، لېكىن نۇرۇمنىڭ زورلىشى بىلەن ئۇنىڭ كەينىدىن ئەگىشىپ ماڭدى . ئۇلار مەكتەپنىڭ ئۇدۇلىدىكى باغچىغا كىرىشتى . ئەپلىك ئورۇن ئىزدىشىپ باغچىنى بىر ئايلىنىپ چىققان بولسىمۇ ، لېكىن گۈللۈك ، ئاكاتسىيىلىكلەردىكى ئورۇندۇقلار تۇرماق ، قىرلاردىمۇ بىكار جاي قالمىغان ئىدى . شەھەرنىڭ جەنۇبىدىكى بىر نەچچە ئىنستىتۇتنىڭ ئوقۇغۇچىلىرى باغنى بىر ئالغان ئىدى . بۇلار باغچىنىڭ شىمالىدىكى مەجنۇنتاللىقا باردى ، كۈن بارغانسېرى كۆتۈرۈلۈپ تاللارنىڭ ئاستىدىكى سايە

سۇرۇلۇپ نېرىغا كەتكەن ئىدى . بۇ يەردىمۇ ئولتۇرغۇدەك ئەپلىك جاي تاپالمايى تۇرغانىدا ئوغۇلجان مايمۇندەك يامشىپلا قويۇق بىر تۈپ مەجنۇنتالنىڭ شېخىغا چىقىۋالدى ، تالنىڭ شاخلىرىنى قايرىپ ئەپچىل جاي ئىزدىدى .

ـــ يېنىپ چۈشكىن ، يىقىلىپ كېتىسەن .

ـــ مېنى يىقىلىپ كېتىسەن دېگۈچە ئۆزۈم دەرەخكە چىقالمايمەن دېسەڭچۇ ، موللام ، ـــ دېدى قىز .

نۇرۇم قىزلاردەك ۋىللىدە قىزاردى ، گەپ قىلالمىدى . دېمىسىمۇ چوڭ شەھەردە ئۆسكەن تېنى ئاجىز بۇ يىگىت دەرەخكە يامىشىش ، سۇ ئۈزۈش ، پۇتبول ، ۋالىبول ئويناشتەك كۈچ تەلەپ قىلىدىغان ئىشلاردا سەھرالىق بۇ قىزغا يېتەلمەيتتى .

ئوغۇلجان نۇرۇمنى بىردەم مەسخىرە قىلغاندىن كېيىن، بۇك شاخلاردىن سەل پەسكە چۈشۈپ نۇرۇمنىڭ قولىدىن تارتتى ، نۇرۇمنىڭ دەرەخقە چىماق سېلىۋالغان ئايىغى ھەدەپ سىيرىلاتتى . ئۆزى بولسا بىر قولىدا ئوغۇلجانىنىڭ قولىغا ، بىر قولىدا پەسرەك بىر شاخقا ئېسىلغىنىچە تۆگىنىڭ بوينىغا ئېسىلغان كولدۇرمىدەك ئۇياق ـ بۇياققا پۇلاڭلايتتى .

ـــ ئايىغىڭنى يېشىۋەت ، پايپىقىڭنىمۇ سال ، ئاندىن دەرەخنىڭ پۇتاقلىرىغا پۇتلىرىڭنى تېرەپ يۇقىرىغا ياماشقىن . ھە ، شۇنداق ، ئايىغىڭنى ئەكە ، ھە ، ماۋۇ شاخنى چىڭ تۇت .

نۇرۇم بىر ئامالىلاپ شاخقا چىقىۋالدى ، كۇچەنگىنىدىن تەرلەپ كۆڭلەكلىرى بەدىنگە چاپلىشىپ كەتتى . ئوغۇلجان شاخلارنى قايرىپ يۇرۇپ ، بىر جۇپ ئاچماق شاخنى تاپتى ، ئىككىسى پەستىكى شاخقا پۇتلىرىنى تېرەپ ، دەرەخنىڭ غولىغا يۆلىنىپ ئولتۇرۇشتى ـ دە ، كونىپىكلىرىنى ئاچتى . نۇرۇم سوئاللار بويىچە دەرسلەرنى بىر باشتىن ئۇنلۇك سۆزلەشكە باشلىدى .

ئۇ بىر چاغدا دەپتەردىن كۆزىنى ئۈزۈپ يېنىدا ئولتۇرغان قىزغا قىيا باقتى . قىز كۆزلىرىنى يوغان ئاچقىنىچە ئۇدۇلدىكى شاخقا تىكىلىپ

ئولتۇراتتى . نۇرۇمۇ ئۇ قارىغان شاختا تىكىلدى . ئۇ يەردە بىر جۈپ قۇشقاچ تۇمشۇقلىرىنى ئۆتۈشتۈرۈپ سۆيۈشۈۋاتاتتى . ئۇلار خۇددى ئالدىن كېلىشۋالغاندەك تەڭلا قاراشتى . ئوغۇلجان كۇلۇۋەتتى ، نۇرۇم قىزنى يېقىلىپ كېتەرمىكىن دەپ ئەنسىرەپ ئۇنىڭ بېلىدىن قۇچاقلىۋالدى . قىز خۇددى توك سوقۇۋەتكەندەك تىترەپ ، كۇلكىدىن توختىدى . ئۇنىڭ كۆپكۆك كۆزلىرىدە دەرەخنىڭ يوپۇرماقلىرى جىلۋىلىنەتتى . كۆز قارىچۇقىدا نۇرۇم ئۆزىنى كۆردى . « ئۇنىڭ كۆزلىرى بوستانلىق بۇلاققا ، مەجنۇنتال سايە تاشلىغان تىنىق كۆل سۈيىگە نەقەدەر ئوخشايدۇ - ھە ! ...» يىگىت ئۇھ تارتتى . ئېڭىشىپ تەزىدىكى دەپتەرگە بېشىنى قويدى ، جىملىق ھۆكۈم سۈردى . بۇ جىملىقنى تالزاردىكى قۇشقاچلارنىڭ ۋىچىر - ۋىچىرلىرى ، سالقىن شامالدا شىلدىرلىغان مەجنۇنتاللارنىڭ يوپۇرماق ساداسىمۇ بۇزالمىدى .

بۇگۈن نۇرۇمغا نېمە بولغىنىنى ئوغۇلجان چۈشەنمىگەندەك ، ئوغۇلجانىڭ نېمىشقا شۇكلەپ قالغىنىمۇ نۇرۇمغا سىر ئىدى . بۇ قىزنىڭ نۇرۇمنىڭ دۇمبىسىگە مۇشتلاشقىلا يارالغاندەك كۆچلۈك قوللىرى نېمىشقىدۇر نۇرۇمنى ھەر كۈنكىدەك يەلكىسىدىن تۆتۈپ سىلكىمىدى ياكى مۇشتلىمىدى . « نېمىنى خىيال قىلىۋاتسەن موللام ، خىيال قىلغۇزمايمەن » دەپ ، پىشانىسىغا چۈشۈپ تۇرىدىغان چاچلىرىنى تۆتۈپ تارتمىدى ، كۆك كۆزلىرى نۇرۇمغا خۇدۇكسىرىگەندەك قىيا باقتى . كىرپىكلىرى تۆۋەن چۈشۈپ قارىچۇقلىرىنى يوشۇراتتى . دەرس تەييارلىقى شۇ يەردىلا قالدى . ئوغۇلجان دەرەخنىڭ شېخىدىن سىيرىلىپ چۈشتى ، كۆڭلىكىنى شاخ ئىلىۋېلىپ بېشىغا كىيىلىپ قېلىپ ئاپئاق ئىچ كۆڭلىكى ۋە كېلىشكەن پاقالچاقلىرى يوتىسىغىچە ئېچىلىپ قالدى . ئۇ شاخ ئىلىۋالغان كۆڭلىكىنى تارتىۋېلىپ پۇتلىرىنى ياپماقچى بولدى . خۇددى ئەتەي سۆكۈپ قويغاندەك كۆڭلىكىدىن يان چاك چىقىپ قالدى . ئۇ تېگى قىزىل ، ئاق گۈللۈك كۆڭلىكىنى لەپىلدەتكىنىچە باغدىن چىقىپ كەتتى . نۇرۇم دەرەخنىڭ شېخىدىن چۈشمىدى ، كىتابىنى تۇتقىنىچە ئولتۇرۇپ

قالدى . ئۇنىڭ كۆزلىرى يامغۇر يۇغان دېرىزە ئەينىكىدەك غۇۋالىشىپ ، ھېچ نەرسىنى كۆرەلمەي قالغىنىچە كېتىۋاتقان قىزدىن ئۈزۈلمەيتتى . ئىككى تامچە يېشى كۆزىدىن ئېقىپ چۈشتى . ئۇ قويۇق شاخلارنىڭ ئارىسىدا بولغاچقا ھېچكىمدىن ئۇيالمىدى .

نادان باللار بىلمەيدۇ ،

ھەممىدىن كۆيۈك يامان .

نۇرۇم نەدىندۇر ئاڭلىغان بۇ خەلق ناخشىسىنىڭ كۆڭلىگە كىرىۋېلىپ چىقمايۋاتقىنىنى بايقىدى . ئوغۇلجانىنىڭ بايا ناھايىتى يېقىن كۆرۈنگەن قارامتۇل كۆك كۆزلىرى ئېسىگە كەلدى ، يۇرىكىنىڭ بىر يېرى كۆيگەندەك بولدى . بۇ كۆك كۆزلەردىن گاھىدا ئادەمنىڭ كۆزىنى قاماشتۇرغۇدەك ئۇچقۇن چاقنايتتى . ئۇنداق چاغلاردا يىگىتنىڭ تىنچ كۆڭلى ئەندىشە ، زوق ئارىلاش بىر ھېسسىياتتا داۋالغۇيتتى .

× × ×

يازلىق تەتىل يېتىپ كەلدى ، ئىيۇل قۇياشى ئۇرۇمچى شەھرىنى چۈش بولمايلا قىزىنىشقا باشلايتتى . ھاۋادىن ئېرىگەن قارىمائىنىڭ پۇرىقى كېلەتتى . يۇمشاپ كەتكەن كوچىلاردا كېتىۋاتقانلارنىڭ ئېنىق ئىزى قالاتتى . نۇرغۇن باللار تەتىلگە كەتتى . مەكتەپتە قالغانلارنى فاكۇلتېتلار بويىچە نەنسەنگە ئىككى ھەپتىلىك دەم ئېلىشقا ئەچقماقچى ئىدى ، ئوقۇغۇچىلار تىزىملىتىشقا باشلىدى ، نۇرۇم ئوغۇلجانىنىڭ قېشىغا كەلدى .

— ئوغۇل ، سەن قانداق قىلسەن ؟

— مەن چىقمايمەن ، — دېدى ئوغۇلجان توپلىنىڭ پاشنىسى بىلەن يەرنى ئېزىپ تۇرۇپ ، — قېلىپ مەكتەپ قۇرۇلۇشىدا ئىشلەيمەن .

— مۇشۇ ئىسسىقتا ؟

— ھە ئىسسىقتا ، قانداق ؟

ئوغۇلجان كۆك كۆزلىرىنى يوغان ئېچىپ ئۇنىڭغا تىكىلدى :

ـــ بـز دېگەن سەھرا باللىرى ، ئىسسىقتا چوڭ بولغانمىز ، بۇنچە-لىك ئىسسىق دېگەن نېمىتى !

نـۇرۇم نـېمـىلا دېـگەنىبىلەن ئۇنى گېپىدىن ياندۇرالمايدىغانلىقىنى بـىـلـەتـتـى ۋە ئۇنىڭ سەل جاھىلراق ، دېگىنىنى قىلىدىغان مىجەزىگە كۆ-نۈپمۇ قالغان ئىدى .

ـــ ھە ، ئۆزۈڭچۇ ؟

ـــ مـەن قـانداق قىلايكىنتاڭ . ئانام ، دادامىلارغۇ چىقىپ دەم ئېلىپ كىرمىسەڭ بولمايدۇ ، چارچاپ كەتتىڭ ، دەپ تۇرۇۋۇبلۇاتىدۇ .

ـــ ھە ، چـىـقـۇمرگـىـن ، مەنمۇ سەندەك ھېچ نەرسىدىن غەمسىز بـولـسام نـەنـسـەنـگە چىقىپ ئويناپ كىرەتتىم ، سۇغا چۆمۈلەتتىم ، ـــ ئۇ نـۇرۇمـنىڭ مۇڭلانغاندەك كۆرۈنگەن كۆزلىرىگە قاراپ قويۇپ گېپىنى تۈ-زىدى ، ـــ چىققۇم يوق .

ـــ چىقساڭچۇ ئوغۇل ، بىللە ئويناپ كىرەتتۇق .

ـــ تـەتـىـل دېـگـەن ئۇزاق تـېـخى . ئويناپمۇ زېرىكەرمىز ، مېنىڭ مۇھىم ئىشلىرىم بار ، چىقالمايمەن ، سەن بېرىپ تىزىملىتىۋەرگىن .

نۇرۇم تىزىملىتىشقا كەتتى . ئوغۇلجان ئۇنىڭ كەينىدىن قاراپ ئۇھ تارتتى .

ئوغـۇلـجـانـنـىـڭ ئۆز پـىـلانلىرى بار ئىدى . ئۇ چەملىرى تېشىلىپ كـالـتـە چـەم سـىـلـىنغان ، پاشنىسى ئېزىلىپ كەتكەن توپلىنىغا قارىدى . ئۇچـىـسـىـدىـكـى تـېـگى سېرىق ، دۆگىلەك قارا گۈللۈك كۆڭلىكى ئۆزىگە يـاراشـقـىـنـى بـىـلـەن قـىـسـقـا كـېـلـىـپ قالغان ئىدى . ئۇنىڭ نەنسەنگە چـىـقـقۇسىمۇ ، يۇرتقا بېرىپ ئانىسىنى كۆرۈپ كەلگۈسىمۇ كېلەتتى . بىراق پـۇلـنـىـڭ ئـىـشـى ... ئۇنـىـڭ ئانىسىغا « پۇل ئەۋەتمەن دەپ ئاۋارە بولۇپ يـۈرمـە ، كـېـلەر يىلى ئوقۇش پۈتكەندە بىراقلا قايتىمەن » دەپ خەت يېزى-ۋەتـكـىـنـىـگـە بىر ھەپتە بولغان ئىدى . ئۇ بۇ يىل يازلىق تەتىلدە بىر ئاي مـەكـتـەپنىڭ قۇرۇلۇشىدا ئاز ـ تولا پۇلغا ئىشلەپ ئىككى ـ ئۈچ قۇر ئىچ كـىـيـىـم ۋە بـىـرەر قـۇر تـاش كىيىم قىلىۋالماقچى . ئادەتتىكىدەك مەكتەپنىڭ

ئىسپورت كىيىملىرى بىلەنلا يۈرىدۇ . بىراق چوڭ بولۇپ قالغان قىز شەنـ بە ، يەكشەنبە كۈنلىرى سىرتقا چىققاندىمۇ يەنە ئالبالداق مايكا ـ شىملارنى ، تەنھەرىكەتچىلەر ئايغىنى كىيىپ چىقىشقا بولمايدۇ ـ دە !

× × ×

كەچلىك مۇزاكىرە ۋاقتى ، ئوغۇلجان دەپتەرلەرنى زىرىككەندەك ۋاراقلايتتى ، باش كۆتۈرمەي دەرس يادلاۋاتقان ساۋاقداشلىرىغا ئېچىنغاندەك قاراپ قويياتتى . نۇرۇم ئۇنىڭغا قىيا باقتى ، ئۇنىڭ ھال رەڭ كالپۇكلىرى مەھكەم يۇمۇلغان ، قويۇق قايرىلما كىرپىكلىرى تۆۋەنگە چۈشۈرۈپ كىتابقا تىكىلگەن ئىدى . يىگىتنىڭ يۈرىكى يەنە كۆيگەندەك بولدى ، ئاستا ئۇھ تارتتى . ھەي ، كۆڭۈلدىكى سۆيگەن ئادىمى يېنىدا ئولتۇرىدۇ ، ئۇنىڭ كۆڭلەكلىرى ئۇنىڭ تىزىغا يېپىلىدۇ ، ئۇنىڭ كېلىشـ كەن ، چىرايلىق ، جىم تۇرمايدىغان ئاياغلىرى بەزىدە دىققەتسىزلىكتىنمۇ ئۇنىڭ پۇتلىرىنى بېسۋېلىپ ، ئۇنى ساراسىمگە سالىدۇ ، قەلبىگە خۇشالـ لىق بەخش ئېتىدۇ ، ھەتتا ئۇ بىر ـ ئىككى سائەت بىر يەرگە يوقاپ كەتسە جىمى ئالەم ئۇنىڭغا سۆرۈنلىشىپ كەتكەندەك ، پۈتۈن دەرسلەرنىڭ مەزمۇنسىز قالمىغاندەك بىلىنىدۇ . ئۇلارنىڭ يوتىلىرى بىر ـ بىرىگە تېگىـ شىپ شۇنچە يېقىن ئولتۇرىدۇ ، لېكىن يىگىت ئۇنىڭ قوللىرىنى تۇتۇپ كۆزلىرىگە قاراشقا پېتىنالمايدۇ . نېمىشقىدۇر ئوغۇلجاننىڭمۇ بۇرۇنقىدەك ئوغۇل بالىلىقى قالمىدى ، ئۇنىڭ قوللىرى ئەمدى ئۇنى بۇرۇنقىدەك مۇشتلىمايدۇ ، چىمدىمايدۇ . كۆپكۆك چىمەنلەرنىڭ ئۇنىڭغا تىكىـ لىپ قارىمايدۇ . بۇ ئىشلار يىگىتكە غەيرىي تۇيۇلاتتى . ئىچىنى تىت ـ تىت قىلاتتى . ئۇنى يۇز تاياق ئۇرغاندىنمۇ بەك ئازابلايتتى . ئۇنىڭ بىر يېرىم سائەتلىك مۇزاكىرىنى تۇگىتەلمەيدىغانلىقىغا كۆزى يەتتى ، ئاستا ئارقىغا قارىدى . بەزىلەر ئۇخلاۋاتاتتى ، بەزىلەر ئۆز ئىشى بىلەن ئاۋارە ئىدى . ئۇ كىچىككىنە باغاقچىنى ئوغۇلجاننىڭ ئوقۇۋاتقان كىتابىنىڭ ئىچىگە قىستۇرۇپ قويدى . ئۆزى غىپلا قىلىپ كارىدورغا چىقىپ ساقلاپ

تۇردى ، ئوغۇلجانمۇ كىتابىنى پارتىغا سېلىپ كاربىدورغا چىقتى ، سوئاللىق نەزىرىنى نۇرۇمغا قاراتتى . نۇرۇم ئۇنى پەسكە چۈشۈشكە ئىشارە قىلىپ پەلەمپەيگە ماڭدى . ئۇلار سىرتقا چىققاندا ھېلىلا ياغقان يامغۇر توختاپ نەم ھاۋا ئۇلارنى قوينىغا ئالدى .

ـــ ئايلىنىپ كېلەيلىمۇ ، ـــ دېدى يىگىت .

قىز بېشىنى لىڭشىتتى . ئىككىسى مېڭىپ كەتتى ، يولنىڭ چېتىدىكى دەرەخزارلىقنىڭ ئاستىدا توختاشتى ، بۇرۇنقى چاغلار بولغان بولسا ئوغۇلجان ئاللىقاچان دەرەخنى ئىرغىتىپ ياپراقلاردا توختاپ قالغان سۈلارنى نۇرۇمنىڭ ئۈستىگە ياغدۇرغان بولاتتى . بۇگۈن نېمىشقىدۇر ئا-نىسىدىن تايىاق يەپ شۇكلەپ قالغان بالدەك جىم ئىدى . نۇرۇم بۇ جىملىقنى قانداق بۇزۇشنى بىلەلمەي قالدى .

ـــ ئوقۇشلار پۈتەي دەپ قالدى ئوغۇل .

ـــ شۇنداق ، پۈتەي دەپ قالدى .

ـــ نەگە باراي دەۋاتىسەن ؟

ـــ ئۆزۈڭچۇ ؟

ـــ سەن نەگە دېسەڭ مەن شۇ يەرگە .

ـــ راستمۇ ؟

ـــ راست بولمايچۇ .

ئوغۇلجان بېشىنى كۆتۈردى . ئۇنىڭ كېچىدە قاپقارا بولۇپ كۆ-رۈنگەن كۆزلىرى يىگىتكە تىكىلدى ، يىگىتنىڭ پۈتۈن تېنى جۇغۇلدىدى ، يىگىتلىكنىڭ ئىشقى - زوقى قوزغالدى ، تارتىنىشنىمۇ ئۇنۇ-تۇدى ، ئۇ يېنىدىلا تۇرغان ، ئۆزىگە ئىشەنچلىك قارىغان كۆزلەرگە ئىنتىلدى . قوللىرى قىزنىڭ بەللىرىگە چىرماشتى ، بېشىنى ئېگىپ ئۆزۈ-نىڭ ئىسسىق لەۋلىرىنى قىزنىڭ ياقۇتتەك قىزىل ، تىترەپ تۇرغان لەۋلىرىگە ياقتى ...

يولدىن چىرىغىنى ياندۇرۇپ گۈرۈلدەپ ئۆتكەن يۈك ماشىنىسى بۇ ئىككىسىنى ئايرىۋەتتى . يىگىت باغرىدا خۇددى كەپتەردەك تىپىرلاپ تۇر-

غان قىزنى ئامالسىز قويۇۋەتتى . قىز ئەندىككىنىچە دەرەخزارلىق بىلەن قېچىپ كەتتى . يىگىت ئۇنىڭ كەينىدىن قوغلاپ بېرىپ ، قىزلار ياتقىنىڭ دېرىزىسى يېنىدىلا ئاران يېتىشەلىدى .

× × ×

شەنبە كۈنى قىزلار ياتقى خۇددى تىياتىر خانىلاردىكى سەھنىنىڭ كەينىدەك مالىماتاڭ بولۇپ كېتىدۇ . ياتاقتىكى داس - چېلەك ، چايدان دېگەنلەر قولدىن قولغا ئۆتۈپ ، بىر - بىرىدىن ئالدىراپ تۇرغان قىزلار- نىڭ خىزمىتىگە يېتىشمەي قالىدۇ . بىرسى بېشىنى يۇيۇۋاتقان ، بىرسى چېچىنى ئۆرۈۋاتقان ، بىرسى ياتاقتىكى بارى - يوقى بىر تام ئەينەككە قاراپ قېشىغا قاشلىق ئەتسە ، بىرسى خۇددى ئۆزىنىڭ كۆزىچىلىك كىلىدىغان كىچىك ئەينىكىگە قاراپ لامپۇچكىنىڭ ئاستىغا كېلىپ كۆزىگە سۈرمە تارتىۋاتقان .

ئادەتتە بۇنداق ئالدىراشچىلىقلارغا قاراپ ئوغۇلجانىنىڭ كۈلكىسى قىستايىتتى . ئۇ كارىۋىتىدا يېتىۋېلىپ كىتاب كۆرەتتى ياكى قىزلارنى تې- رىكتۇرۇپ « ئېغىز گارمۇشكا » چالاتتى ، بىراق بۈگۈن ئۇ مۇنچىدىن چىققاندىن كېيىن قىزغۇچ چاچلىرىنى كۆكۈل قويۇپ تارىدى ، پاچىيىپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئازراق چاچ مېيى سۈرتتى . شالاڭراق قاشلىرىنى چىمداپ قويدى ، ئۇنىڭ بۇ قىلىقى قىزلارنىڭ دىققىتىنى دەررۇلا تارتتى . ئوغۇلجان بولسا ئەينەككە يېنىش - يېنىشلاپ قاراپ نېمىدىنىدۇر كۆڭلى تۇيغاندەك سەپكۈن چۈشكەن قاڭشىرىنى سىلايىتتى . بىرسى ئۇنىڭ ئال- دىغا ئۈپا قۇتسىنى سۈرۈپ قويدى ، ئوغۇلجان دەررۇ كەينىگە قارىدى . قىزلارنىڭ مەشغۇلىيەتنى توختىتىپ ئۇنىڭغا قاراپ تۇرغىنىنى كۆرۈپ ئىزا تارتىپ قالدى بولغاي ، يۈزىنى تۇتقىنىچە كارىۋىتىغا ئۆزىنى تاشلىدى ، قىزلار چىرقىرىشىپ كۈلۈشتى .

— ھە ، نېمە كۈلۈسىلەر ، قىزىمىز چوڭ بولۇپ قاپتۇ .

— قىزىمىزغا خىيال كىرگەن ئوخشىمامدۇ ؟

ـــ هېلىمۇ كىرمىدى ، چوپچوڭلا قىز ، خۇددى كەپسىز ئوغۇل بالىدەك قىلىقلارنى قىلىپ يۈرگىنى يۈرگەن .

ـــ خىيالىغا كىم كىرگەندۇ ؟

ـــ تايىنلىق نۇرۇم كىرگەندۇ .

ھەممىسى پاراقلاپ كۈلۈشتى . ئوغۇلجاننىڭ يۈرىكى « جىغ » قىلدى . ئاخشامقى كۆرۈنۈش ئېسىگە كەلدى ، تۇنۇگۈن نۇرۇمنىڭ قولى تەگكەن بىلەكلىرى كۆيۈشكەندەك ، ئۇنىڭ لېۋى چالا - پۇلا تەگكەن كالپۇكلىرىدىن ئوت چىققاندەك بولدى . خۇددى باشقىلار بۇ ئىشلارنى كۆرۈپ قالغاندەك ئىزا تارتقىنىدىن بېشىنى كۆتۈرەلمىدى .

ياسىنىپ - تارىنىشپ چىرايلىق بولۇپ كەتكەن قىزلار ئارقا - ئارقىدىن ياتاقتىن چىقىشتى . بەزىلىرى مەكتەپتىكى تانسىغا ، بەزىلىرى يىگىتلىرى بىلەن كىنوغا مېڭىشتى . قىزلارنىڭ زورلىغىنىغا قارىماي ئوغۇلجان ياتاقتا قالدى . ئۇ نۇرۇمنى كۈتمەكتە ئىدى .

ئىشىك چېكىلدى . قىز يۈگۈرۈپ بېرىپ ئىشكىنى ئاچتى . ئۇ بۈگۈن نېمىدىندۇر ھاياجانلانغان ئىدى . قوللىرىنى بىر تۇرۇپ تىزىغا ، بىر تۇرۇپ كارىۋاتنىڭ يۆلەنچۈكىگە قويياتتى . كۆزلىرىنى قىزدىن ئۇزمەيتتى . قىز ئۇنىڭ تىكىلىپ قاراشلىرىغا بەرداشلىق بېرەلمەي كۆزلىرىنى ئېلىپ قاچاتتى . چاي دەملەيمەن دەپ ئىستاكانىنى ئۆرۈپ قويياتتى ، ھېلى چايداننىڭ ئاغزىنى چۈشۈرۈۋېتەتتى .

نۇرۇم ئوغۇل بالىدەك بۇ قىزدىكى ئۆزگىرىشلەرنى سەزدى .

ـــ نەگە بارىمىز ئوغۇل ؟

ـــ ئىختىيارىڭ

ـــ كىنوغا بارايلى بولمسا .

ئىككىسى كىنوخانىغا كىرگەندە كىنو ئاللىقاچان باشلىنىپ كەتكەن ئىدى . ئۇلار تەمتىرەپ يۈرۈشۈپ ئورۇنلىرىنى ئاران تېپىشتى . بىر ھەجۈى فىلىم قويۇلۇۋاتاتتى . لېكىن ، قىز ھەرقانچە قىلىپمۇ كىنونىڭ مەنىسىگە يېتەلمىدى . ئۇ ئوڭايسىزلىناتتى ، تىترەيتتى ، ساۋاقداشلىرىنىڭ ،

ئۇستازلىرىنىڭ كۆرۈپ قېلىشىدىن ئەنسىرەيتتى . كىنو ئىياغلاشقاندا ئىككىسى ئارقا يول بىلەن قايتىشتى . بۇرۇنقىدەك قىزىق ـ قىزىق پاراڭلارنى قىلىشمىدى . كۆلكە ـ چۇقانمۇ بولمىدى . نۇرۇمنىڭ قىزىنىڭ بوينىنى ئۇشتۇمتۇت ئارقىسىغا ئېگىپ لەۋلىرىگە لېۋىنى قاتتىق بېسىپ سۆيۈشى ئۇنى چۆچۈتۈۋەتتى . ئۇنىڭ كالپۇكلىرىدىن ئوت چاقنىغاندەك بولدى . ئۇ ئەمدى قاچالمىدى ، ھالسىزلانغاندەك يىگىتكە يۆلىنىپ قالدى . ئاپئاق بەلىكىنىڭ يىگىتنىڭ بوينىغا قاچىلاردا ئۆتۈشۈپ قالغىنىنى ئۇقمايلا قالدى .

× × ×

نۇرۇم قىزغا يالۋۇراتتى ، يېلىناتتى ، لېكىن ئۇ يېلىنىشلار قىزىنىڭ يىغا ـ زارىنى كۈچەيتۈەتتى . ئۇلار ئىشىنىڭ بۇنداق بولۇشىنى ئويلىيالمىغان ئىدى . ئۇلار ئۆزىگە كەلگەندە ئورنىغا كەلتۈرگىلى بولمايدىغان بۇ ۋەقەدىن قورقۇپ كېتىشتى ...

ئاخشام ئوقۇش پۈتتۈرۈش زىياپىتىدە كەيپىيات يۇقىرى دولقۇنغا كۆتۈرۈلۈپ ئولتۇرۇش قىزىپ كەتتى . ئوغۇللار مەكتەپتىن ھەر بىر زىياپەت ئۇستىلىگە تارتىلغان بىر بوتۇلكا ھاراقنى قانائەت قىلىشمىدى ، سىرتتىن ئوغرىلىقچە ھاراق ئەكىرىپ ئىچىشتى ، ئويناشتى ، كۈلۈشتى ، رومكا سوقۇشتۇرۇپ ، ھەتتا ئوقۇتقۇچىلىرىنىڭ ئالدىغا بېرىپ كۆڭۈل ئىزھار قىلىشتى ، ئايرىلىش ئۈچۈن ئىچىشتى ، ئىچىپ ئايرىلىشماقچى بولۇشتى .

نۇرۇم بىلەن ئوغۇلجان تانسىدىن كېيىن نۇرۇمنىڭ ياتقىغا بېرىشتى ، بۇنى ياتاق دېگەندىن كۆرە قازناق دېگەن تۈزۈك ئىدى . بۇ ئوقۇش بىناسىنىڭ پەلەمپىيىنىڭ ئاستىدىكى بىر بۆلۈك بولۇپ ، بۇنى نۇرۇم تاشلاندۇق تاختايلار بىلەن توسۇپ ئىشىك بېكىتىپ ياتاق قىلىۋالغان ، كىنو چولپانلىرىنىڭ سۈرەتلىرى بىلەن تولدۇرۇپ زىننەتلىۋالغان ئىدى . ئۇ ئوپچە ياتاقنىكى ۋاراڭ ـ چۇرۇك ، قالايمىقانچىلىقتىن قېچىپ مۇشۇ يەردە دەرس تەكرارلايتتى ، ياتاتتى .

بۇلۇڭدا تۇرغان تارغىنا كارىۋاتتىكى ئورۇن - تۆشەكلەر پۈر-لەشكەن ، ئۇلار ياتاقتا قاچان كىرىشكىنىنى ئەسلەشكە تىرىشاتتى . كېيىن نۇرۇم بىر بوتۇلكا ھاراقنى چىقىرىپ ئۆزىگە ۋە قىزغا قۇيدى .

— ئوقۇش پۈتتۈرگىنىڭگە مۇبارەك بولسۇن ، كۆك كۆزلۈك ئومـ قىم .

— ھە ، سېنىڭمۇ .

ئۇلار سوقۇشتۇرۇپ كۆتۈرۈۋېتىشتى . نۇرۇم ئادەتتە ھاراق ئىچمەيتتى .

— تۇنجى ۋە ئاخىرقى قېتىم بولسۇن ، — دېدى ئوغۇلجان .

شۇنداق قىلىپ بىردەم تارتىشىپ تۇرۇپ نۇرۇمنىڭ زورى بىلەن بىرىنچى ۋە ئىككىنچى رومكىنى كۆتۈردى . كېيىنكىلىرىنى بولسا ئانچە زورلاتمايلا كۆتۈرۈۋەتتى . ئاخىر ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ قاچانلاردا مەست بو-لۇپ ، كىيىمىنى قانداق يېشىپ ، قانداق يېتىپ قالغىنىنى بىلمەيلا قېلىشتى .

پەلەمپەي ئاستىدىكى بۇ ياتاقنىڭ ئىشكى ھەم يېپىلغىنىچە تۇ-رۇپتۇ . ھېلىمۇ بىرى كىرىپ قالماپتۇ . قىز ئىشكىتىن قانداق چىقىپ ، ياتاقنا قانداق كەتكىنى بىلمەيتتى . ئۇنىڭ قاپاقلىرى قىزىرىپ ئىششىپ كەتكەن ، رەڭگى سارغايغان ئىدى . نۇرۇممۇ خىجىللىقتىن بېشىنى كۆتۈرەلمەيتتى .

× × ×

نۇرۇم مانا شۇ كۆك كۆزلەرگە ئەسىرىبولۇپ ،قانچە - قانچە كې-چىلەرنى ئۇنىڭ خىيالى بىلەن ئۇيقۇسىز ئۆتكۈزدى . ھەتتا ئوغۇل بالا تۇرۇپ قانچىلىك ياشلار تۆككىنىنى بىر ئۆزى بىلىدۇ . ھېلىقى ئوقۇش پۈتتۈرۈش زىياپىتى بېرىلگەن كېچىدىن كېيىن ، ھېلىقى ئەتىگەندىن كېيىن يىگىت قىزنى قايتا ئۇچرىتىشقا مۇيەسسەر بولالمىدى . نېمىشقىدۇر قىز ئۇنى كۆرسىلا ئەزرائىلدىن قورققان ئۆلۈكتەك تاتىرىپ ، ئۆزىنى

دالدىغا ئالمىدىغان بولۇۋالدى . بولغۇلۇق بولغاندىن كېيىن ئۇنچىۋالا قىلىشنىڭ نېمە ھاجىتى ؟ ! ھازىر ئوقۇش پۈتتى . ئەمدى خىزمەتكە چىقىپلا تېزراق تويىنى قىلىۋەتسە بولمىدىمۇ .

بىر كۈنى يېگىت ئۇنى قىزلار تاماقخانىسىنىڭ ئالدىدا توختىتىپ بىر چەتكە ئەچىقتى - دە ، بۇ ئارزۇسىنى دۇدۇقلاپ تۇرۇپ ئېيتتى . ئۇمىد بىلەن تولغان ، سۆيگۈ - مۇھەببەت ئوقچۇپ تۇرغان كۆزلىرىنى قىزغا تىكىپ ئۇنىڭدىن جاۋاب كۈتتى ، بىراق قىز ئۇنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلىمىدىمۇ ياكى ئاڭلىسىمۇ چۈشەنمىدىمۇ ئەيتاۋۇر جاۋابسىز قالدۇرۇپ ، يېگىتنىڭ قوللىرىدىن قولىنى تارتىۋېلىپ قېچىپ كەتتى .

تەقسىمات قىزنى شەپقەتسىزلىك بىلەن يىراق چەت شەھەرگە ئېلىپ كەتتى ، يېگىت مۇشۇ شەھەردە قالدى . قىزدىن بىرەر پارچە خەت ياكى خەۋەر كەلمەسلىكى يېگىتنى ھەيران قىلاتتى . شۇ مەزگىلدە يېگىت ئىچكىرىگە ئالتە ئايلىق كۇرسقا كەتتى . ئۇ سىڭلىسىغا، دوستلىرىدىن خەت كەلسە ئۆزىگە ئەۋەتىپ بېرىشنى تاپىلاپ قويدى . نېمىشقىدۇر كۇرس پۈتكۈچە قىزدىن بىر پارچىمۇ خەت ياكى خەۋەر كەلمىدى (سىڭلىسىنىڭ ئوغۇلجاندىن كەلگەن خەتلەرنى ئانىسى بىلەن بىرلىكتە ئوقۇپ ئۇدۇللۇق كۆيدۇرۇۋەتكىنىنى ئۇ نەدىن بىلسۇن) . شۇنچىلىك ياخشى كۆرگەن ئادەمنىڭ بۇ قىلىقلىرى يېگىتكە ھار كەلدى . ئۇ نېمە قىلارىنى بىلمەيتتى . ئوغۇلجانىڭ قەيەردە ، قايسى مەكتەپتە خىزمەت قىلۋاتقىنىمۇ ئۇنىڭغا قاراڭغۇ ئىدى . ئۇ ئۇمىدسىزلىك پاتقىقىغا پېتىپ قالدى . دوست ، ساۋاقداشلىرىنىمۇ ئىزدىگۈسى كەلمىدى . ئۇلار بىلەن كۆرۈشۈپ قالسىلا ئۇلارنىڭ « ئوغۇلجاندىن خەت بارمۇ » دېگەن سوراقلىرىغا جاۋاب بېرىشكە تۇغرا كېلەتتى . ئۇ خەقلەردىن قېچىشقا باشلىدى . ھەتتا مەكتىپىدىن سەككىز - ئون بىكەتچە كېلىدىغان جايدىكى ئۆيىگىمۇ ھەپتىدە بىر قېتىمۇ قايتقۇسى كەلمەيتتى . ئانىسى ۋە ئاچا - سىڭىللىرىنىڭ ئىلمان چىرايلىرى ، سوئال - سوراقلىرىدىن قاچقۇسى كېلىپلا تۇراتتى . سىڭلىسى ئىنچىكەقاشلىرىنى تەئەددى بىلەن ئوق يىلاندەك قىمىرلىتىپ :

ـــ هېلىقى سەھرايى كەبىردىن خەۋەر يوقمۇ ، هە ئاكا ؟ ـــ دەيتتى مەسخىرىلىك كۈلۈپ . ئانىسى توغرىدىن توغرا :

ـــ دېۋانە پۇرايدىغان سەھرايى قىيامەتتىن خەت كېلەتتىمۇ ، خەت سېلىشقا پۇل كېتىدۇ ـ دە ! ـــ دەپ ئۇنىڭ ئېچىشقان يەرلىرىگە تۇز سېپەتتى . بۇلار ئۇنىڭغا نېمىشقا شۇنچە ئۆچلۈك قىلىدىغاندۇ ؟

بارغانسېرى يىگىتنىڭ ئۆزىمۇ ئۇنى خىيال قىلسا بېشى ئاغرىيدىغان بولۇپ قالدى . ياش يىگىتنىڭ كۆڭلى هەقىقەتەن بەكمۇ ئازار يېگەن ئىدى .

ئۇ خىزمەت بىناسىنىڭ ئۈچىنچى قەۋىتىدە بىر ياتاقتا يالغۇز يېتىپ قوپاتتى . ئوقۇتقۇچىلار ئىشتىن چۈشۈپ كەتسە بىنا جىمجىتلىققا چۆكەتتى ، پۈتۈن بىنادا يىگىت كۆزەتچىدەك يالغۇز قالاتتى . بەزىدە قېرى كۆزەتچى بۇ بىنانى كۆزەت قىلىپ يۈرۈپ ياتاقتا يالغۇز يېتىۋاتقان بۇ ياۋاش يىگىتكە هەمراه بولاتتى . بىر كۈنى ئۇ يانچۇقىدىن بىر بوتۇلكا هاراق ۋە تۇزغا چىلانغان تەرخەمەكنى چىقىرىپ ئۈستەل ئۈستىگە قويدى ، چايدانىنىڭ قاپچۇقىغا هاراقتىن ئازراق قۇيۇپ بوتۇلكىغا تەككۈزۈپ قويۇپ ، گۈپپىدە ئىچىۋەتتى . كېيىن يەنە ئازراق قۇيۇپ نۇرۇمغاتەگلىدى :

ـــ ئېلىڭ ئۈكام ، قولۇمنى قايتۇرماڭ ، دەردمەنلىك دورىسى بۇ ، دەردمەنلىك . قارىسام سىزمۇ مەندەك دەردمەنگە ئوخشايسىز . شەنبە ، يەكشەنبىدىمۇ ياتاق بېقىپ ئولتۇرىسىز ، مەنمۇ ئوتتۇز يىللىق دەردمەن . بىنانى يالغۇز باقمەن . سۇ ئايىتىدە گۈمران بولغان ئۆيۈم ، خوتۇن ـ بالىلىرىمنىڭ يۈرەك يارىسىنى مانا مۇشۇ دورا بىلەن يۇيىمەن .

يىگىت بۇ ئادەمنىڭ سولغۇن چىرايىنىڭ بايىقى « دورا » نى يۇتقاندىن كېيىن سەل رەڭگىگە كىرگەنلىكىنى ، كۆزلىرىنىڭ پارقىراپ جۇشقۇنلاشقىنىنى ، ياتاقنىڭ تېمىغا ئېسىلغان دۇتارنى ئېلىپ دەقىقىسىنىڭ ۋاقتىدا قالغان قانداقتۇر كونا پەدىلەرگە چىلىۋاتقىنىنى كۆرۈپ هەيران بولاتتى . ئادەتتە ئۇ هەرقانچە زورلىسىمۇ هاراقنى ئاغزىغا ئالمايتتى . لېكىن هازىر هاراقنى قولىغا ئېلىپ قانداق كۆتۈرۈۋەتكىنىنى تۈيماي

قالدی . بۇگۈن ئوقۇش پۈتتۈرۈش زىيافىتى بېرىلگىنىگە ھەم ھېلىقى كېچىگىمۇ دەل بىر يىل بولغان قۇتلۇق كۈن ئىدى .

ــ ئاھ ! ۋاپاسىز ! ــ دەۋەتكىنىنى ئۆزىمۇ تۇيماي قالدى نۇرۇم .

ــ تۇغرا ئېيتىسەن ئۇكا ، ۋاپاسىز دۇنيانىڭ يىغلاپ ــ قاقشىغۇچىلىكى بوق ئىكەن ، تەقدىرنى ئۆزگەرتەلمەيدىكەنسەن . لېكىن ھەسرەت چېكىشىنىڭمۇ چېكى بار ئىكەن ، ئاشۇرۇۋەتسەڭ بولمايدىكەن . مەن بەك پۇشايمان قىلمەن ، ئۆز ۋاقتىدا بېشىمنى ئوڭشۇۋالغان بولسام قېرىغاندا مۇشۇنداق كۈنگە قالمايتتىم . سەنمۇ ئۆتكەنگە ھەسرەت چېكمۈرمەي ، تۇرمۇشۇڭنى ئوڭشاشنىڭ غېمىنى قىل ، بولمىسا مەندەك ...

بۇۋاينىڭ ئۈنى ئىچىگە چۈشۈپ ، كۆزلىرى يۇمۇلدى . ئۇ ئورۇندۇقتا سىڭايان ئولتۇرغىنىچە خورۇلداپ ئۇيقۇغا كەتتى .

يىگىت شۇنىڭدىن بۇيان « خاسىيەتلىك » بۇ دورىنى تېپىۋالدى . ئەمما ، ئۇزاقىقا بارمايلا ھاراق كاساپىتىدىن بالاغا قالدى . ئۇ باشقىلارنىڭ تېپىشتۇرۇشى سەۋەبلىك باشقا بىر قىز بىلەن ئارىلىشىپ كۆرۈشكە ماقۇل بولدى . قىز مۇناسىۋەت مەسىلىسىگە خېلى ماھىر ئىدى . مۇشۇ مەكتەپتە ئۆيى تۇرۇقلۇق شەھەرنىڭ جەنۇبىدىكى بىر كوچىدا ئالتە قەۋەتلىك بىنانىڭ ئالتىنچى قەۋىتىدىكى ئىككىئېغىزلىق ئۆيدەئولتۇراتتى.ئۆيدەپات ــ پات پاتېفون ، رادىئولاردىن نەغمە ــ ناۋالار ياڭراپ ، سوقۇشتۇرۇلغان رومكىلارنىڭ جىرىڭلاشلىرى ئاڭلىنىپ تۇراتتى . ياشلار تاڭ ئاتقۇچە تانسا ئوينىشاتتى .

بىر كۈنى نۇرۇممۇ شۇنداق ئولتۇرۇشلارنىڭ بىرىگە داخىل بولدى ، ئەتىسى چۈشكە يېقىن كۆزلىرىنى ئېچىپ ئۆزىنى بىر قىزنىڭ لۆم ــ لۆم كارىۋىتىدا قىپيالىڭاچ ھالەتتە كۆرۈپ قورقىنىدىن قۇيقا چاچلىرى تىك بولۇپ كەتتى . ئۇ يېنىغا قاراپ تۇتىگۈلىنىڭمۇ ئۆزىدىن بەتتەر يالىڭاچلىنىپ دۇمبىسىنى ئۆزىگە قىلىپ ئۇخلاۋاتقىنىنى كۆردى . نۇرۇمغا يەر ئاغدۇرۇلۇپ ، ئاسمان دۇم كۆمىتۇرۇلۇپ كەتكەندەك تۇيۇلدى . قاچان ، قايسى ۋاقىتتا كىيىمىنى سېلىپ بۇ يەردە يېتىپ قالغاندۇ . ئەمدى

بۇ قىز ئويغىنىپ بىر جېدەل باشلىسا قانداق قىلار ـ ھە ، ئۇنىڭ دادىسىغا قانداق جاۋاب بېرەر . ئاھ ، خۇدا ! ئاۋۇالقى تارتقان دەرد ـ ئەلەملىرى دەل مۇشۇنداق سەۋەبتىن بولغانتىغۇ . ئەمدى بۇ ئىش ، يېگىت ئاخىرىنى ئويلىيالمىدى ، بېشى ئېغىرلىشىپ قۇلاقلىرى غوڭۇلداپ كەتتى . ئۇ قىزنىڭ ئويغىنىشىنى كۈتەتتى ، لېكىن ئۇنىڭ ئويغىنىپ كېتىشىدىن شۇنداق قورقاتتى .

قىز ئويغاندى ، كېرىلدى ، نۇرۇم ئۇنىڭغا قورقۇپ قارىدى . قىز نۇرۇمغا تىكىلىپ قارىغاندا ئۇ قورقۇپ كەتكىنىدىن دۇدۇقلىدى :

ـــ مەن بۇ ئىشنىڭ ... بۇ ئىشنىڭ ... قانداقلارچە بۇنداق بولغىنىنى ...

ـــ نېمە ، نېمە ! ... ـــ قىز چاچراپ ئورنىدىن قوپۇپ جاۋۇلداپ كەتتى ، ـــ نېمە ، قىلغۇلۇقنى قىلىپ قويۇپ نېمە دۇدۇقلايسىز ... بۇ ئىشنىڭ قانداق بولغىنى ... ـــ نۇرۇمنى دوردى قىز ، ـــ سىلەر ئەرلەر بۇنداق ھېيلىگەرلىكنى نەدىن ئۆگەنگەن ؟

ـــ نېمە ... نېمە ... مەن ھېيلىگەرمۇ ؟

ـــ سېپى ئۆزىدىن ھېيلىگەر ، ھېلىقى سەھرالىقنىمۇ ئاشۇنداق قىلغان ئىكەنسىز . بىلمەپتىمەن ، ئۇقماپتىمەنمىش تېخى ، مەن ئۇنداق قىياممەتتە قالغان سەھرالىق ئەمەس .

نۇرۇم ئۇنىڭ بۇ ئىشلارنى نەدىن ئۇقۇپ قالغىنىغا ھەيران ئىدى . قىزنىڭ قىلىۋاتقان قىلىقلىرى سۈنئىيدەك ، خۇددى ئالدىن ئەتەي شۇنداق ئورۇنلاشتۇرغاندەكلا ئىدى ، لېكىن نۇرۇم ئۇنىڭ نېمىشقا بۇنداق قىلىدىغانلىقىنى چۈشەنمەيتتى .

ـــ ئەپۇ قىلىڭ ... مەن سىزنى ...

ـــ قۇتۇلماقچىمۇ ؟ ھەددىڭ ئەمەس ... ـــ قىز ئورنىدىن چاچراپ قوپتى ، ـــ ھە ، تەس كېلىۋاتامدۇ ؟ قۇتۇلمەن دەپ خام خىيال ئەيلىمەڭ . مەن دېدىمغۇ ، بۇنىڭ بىلەن سىز ئىككىنچى قېتىم ياش قىزلارنىڭ نومۇسىغا تېگىش جىنايىتى ئۆتكۈزدىڭىز ، ھەر بىرىگە بەش يىلدىن

كەسكەندەمۇ ... ــ ئۇ خۇددى قاقاش سوتچىدەك تەمكىن سۆزلەيتتى . نۇرۇمنىڭ بېشى چۈشۈپ كەتتى .

ــ بۇ ئىشنى بىر سىگە دېمىسىڭىز ؟

قىز ھىجايدى :

ــ لېكىن شەرتىم بار .

ــ شەرت ... شەرت ... ھەرقانداق شەرت بولسىمۇ ئورۇندايمەن .

ــ ئەلۋەتتە ئورۇندايسىز . مەن بىلەن توي قىلىسىز .

ــ توي ، نېمىدەۋاتىسىز ، مەن سىز بىلەن قانداق توي قىلىمەن ؟

ــ ئۇنداق بولسا قانۇنىي يول بىلەن سۆزلىشىمىز .

يىگىت مۈكچىيىپ كەتتى . گويا يەلكىسىنى تۇگمەن تېشىدا باسقان ئۇرۇپ قويغاندەك بېشى بارغانسېرى يەرگە چۈشۈپ كەتتى . ئەكسىچە قىز روھلۇق ئىدى ، كىيىملىرىنى كىيىپ ياساندى ، ئالدىرىماي ناشتا قىلدى ، ناشتىغا يىگىتنى تەكلىپ قىلىپمۇ قويمىدى ، گىرىم قىلىپ بولغاندىن كېيىن پارقىراق سومكىسىنى قولىغا ئالدى ـ دە ، ئىشكىتنى چىقتى ، ئىشكىنى تېشىدىن قۇلۇپلاپ قويدى . شۇ چاغدا يىگىت چاچراپ ئورنىدىن تۇردى ، قەپەسكە سولانغان قۇشتەك تىپىرلىدى ، ئىشكىنى تارتتى . لېكىن ئىشكىنى ئاچالمىدى . قىزنىڭ پەلەمپەيدىن پەسكە چۈشۈپ كېتىۋاتقان ئاياغ تېۋىشى خېلىغىچە ئاڭلىنىپ تۇردى .

نۇرۇم قىساقسا دەسسىگىنىنى چۈشەندى . ئەمدى ئۇ ئۆزىنى ھېچنېمىدەپ ئاقلىيالمايدۇ . بۇ ئىشلارنىڭ سەۋەبىنى ھېچ چۈشەنگىلى بولمايدۇ . جاھاندا چۈشەنگىلى بولمايدىغان ئىشلار نېمىدېگەن تولا . بىرەر سائەتلەردىن كېيىن ئىشىك ئېچىلدى ، ئۆيگە تۇتىگۇل بىلەن نۇرۇمنىڭ ئانىسى كىرىپ كەلدى ، يىگىت يەرگە كىرىپ كەتكۈدەك بولدى . ئانىسى بىردەم ھاسىرىدى ، دېمى كېسىلگەندەك بولۇپ ئولتۇرۇپ قالدى ، كېيىن ئۆيگە ۋە قىزغا قارىۋالدى ، ئارقىدىن نۇرۇمغا قاراپ غەزەپ بىلەن سۆزلىدى :

ــ ئەۋلادىمىزدا سەندەك نائەھلى چىقىپ باقمىغان . داداڭنى

يۈرەك كېسەللىكى بىلەن ئۆلتۈرىدىغان بولدۇك ، شۇم .

ئۇ يىغلۇۋەتتى ، ياشلىرى يۈزلىرىنى يامغۇر سۈيىدەك يۇيۇۋەتتى . يىغىدىن توختاپ بىردەم ئېسەدىدى ، تۇتىگۈلمۇ گويا ئۇۋالغا قالغاندەك كۆز يېشى قىلمۇاتاتتى .

ــ يىغلىماڭ قىزىم ، بىز بۇ ھارامزادىنىڭ سىزگە ئۇۋال قىلىشىغا يول قويمايمىز . دادىسى بىلەن مەسلىھەتلىشىپ تويىنى تېز قىلىۋېتىمىز .

نۇرۇم ئىشلارنىڭ مۇنداق تېز يۈرۈشۈپ كەتكىنىگە ، ئاتا ــ ئانىسىنىڭ ئەخلاق مەسىلىسىدە كونا كۆز قارىشىنىڭ مۇستەھكەم ئىكەنلىكىگە قارىماي ، قانداق قىلىپ بۇ سەتەڭ قىزغا ئوگايلا ماقۇل بولۇپ قالغىنىغا ھەيران ئىدى .

توي بولدى . نۇرۇم گويا نىكاھ سىرتىمقىغا ئېلىنغان بىگۇناھ قىزنىڭ . تۇتىگۈل بولسا زوراۋان ئەرنىڭ رولىنى ئويناندى . بۇ قىز تويدىن كېيىنمۇ خۇيىنى ئۆزگەرتمىدى . ئويۇن ــ تاماشا ، بەزمە ، جەمشىتلەرنىڭ ئايىغى ئۇزۇلمىدى . مەستلەرنىڭ قۇسۇقلىرى ، شىرە ــ داستىخانلارنىڭ مالىماتاڭچىلىقلىرىنى تازىلاش نۇرۇمغا قالدى . تۇتىگۈل يا چۇشكىچە ئۇخلايىتتى ، يا پەدىزىنى قىلىپ چىقىپ كېتەتتى . بۇنداق تۇرمۇش نۇرۇمنى ئاۋۇال ، تۇتىگۈلنى كېيىن تويغۇزدى . تۇتىگۈلمۇ ھە ! دېسە ھۇ ! دەپ تۇرىدىغان ، شىللىسىگە دەسسەپ تۇرىدىغان ئالقاناتلارغا ھېرىسمەن بولۇپ ، نۇرۇم ئۇنىڭغا ياۋاش كېلىپ قالدى . ئۇ بۇ كىتاب مەستانىسىنى ئەخمەق ئېتىپمۇ زېرىكتى . ئاخىر ئۇلار دەۋا ــ دەستۇر قىلىشماي « ئېقىمىز كېلىشىمدى » دەپ سوتتا ئاجراشتى . تۇتىگۈل بىر نىكاھلىق ئاتقا كىرىۋالغىنىغا خۇش بولسا ، نۇرۇم ئۇنىڭدىن ئاسانلا قۇتۇلغىنىغا خۇش ئىدى .

كۈنلەر ئايلارنى ، ئايلار يىللارنى قوغلاپ ئالتە يىل ئۆتۈپ كەتتى . نۇرۇم خىزمەت بىلەن ئۇرۇمچىدىن يىراقتا بارالمىغان ئىدى . بۇ يىل ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىش مۇناسىۋىتى بىلەن بۇ شەھەرگە ، ئاندىن كېيىن XX ناھىيىسىگە كېلىپ قالدى . بۇ يەرگە كېلىپلا ساۋاقداشلىرىنى ئۇچ

رىتىپ ئۇلاردىن ئوغۇلجانىڭ خەۋىرىنى ئۇقتى ، ھەتتا بىر قىز ساۋاقدىشى ئوغۇلجانىڭ مەكتەپتىلا قورساق كۆتۈرۈپ قېلىپ ، خىزمەتكە چىقىپ بىر نەچچە ئايدىن كېيىن بىر ئوغۇل تۇغقىنىنى ھېكايە قىلىپ بېرىپ ئۇنى تولۇق مەلۇمات بىلەن تەمىن ئەتتى .

بالىغا قان بوتۇلكىسىنى ئالماشتۇرۇش ئۈچۈن كىرگەن سېستىرالارنىڭ شەپىسى نۇرۇمنى خىيال دەرياسىدىن سۈزۈۋالدى . ئۇ ئۈدۈلدىكى كارىۋاتتا ئاسما ئوكۇل شېشىسىگە قاراپ خىيالغا پاتقان ئوغۇلجانىغا قارىدى ، ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن بىر - ئىككى تامچە ياش سىرىلىپ چۈشۈپ چىكە چاچلىرىنىڭ ئارىسىغا كىرىپ يوقالغىنىنى بايقىدى . يىگىت قول ياغلىقىنى ئېلىپ ئۇنىڭ كۆز يېشىنى سۈرتۈش ئۈچۈن مىدىرلىۋىدى ، بالىنىڭ :

— ئانا ، ئانا ... — دېگەن ئىگراش ئاۋازى كەينىگە بۇرۇلۇشقا مەجبۇر قىلدى . بالا يەنە كۆزلىرىنى يۇمۇپ بىر خىلدا تىنىپ ياتاتتى . ئۇنى ئوغۇلجانىڭ قىسقا - قىسقا نەپەس ئېلىشى ، ئۆكسۈپ يىغلاشلىرى ئۆزىگە قاراتتى . ئۇ مۇشۇ ئۇزاق كېچىدە نۇرغۇن ئىشلارنى ئويلىدى . تېخىچە تۇيۇ قىلماي تاغلىق يېزىدا جاپا تارتىپ ئۆزگىرىپ كەتكەن ئوغۇلجانىنى كۆرۈپ يۇرەكلىرى تىلىنىپ كەتتى . ئۇ ئوغۇلجانىڭ ھوشىغا كەلگىنىنى كۆرۈپ خۇش بولۇپ كەتتى . ئۇنى يۆلىدى ، قۇرۇپ كەتكەن كالپۇكلىرىغا مېۋە شىرنىسىنى تېمىتتى . ئوغۇلجان كۆزلىرىدىن ئاققان ياشلىرىنى ۋە خىياللىرىنى ئىختىيارىغا قويۇپ بەردى .

ئوغۇلجان كۈندۈزى ماشىنىنىڭ ئىچىدە بالىسىنى تۇتۇپ ئولتۇرغان نۇرۇمنى كۆرۈپلا تونۇغان ئىدى ، ئۇنىڭ چىرايىغا بىر قاراپلا قەلبىدىكى ئالتە يىللىق يۇرەك يارىسى قوزغالدى . يۇرىكى شىددەت بىلەن سېلىپ كەتتى ، كۆڭلى ئاينىپ ، ھوشىدىن كەتكىنىنى تۇيمايلا قالدى ، كېيىن ئۆزىنى دوختۇرخانىدا كۆردى . نۇرۇمنىڭ بالىنىڭ بېشىدا تەلمۈرۈپ ئولتۇرغىنىنى كۆرۈپ ياشلىرى دەريا بولۇپ ئاققىنىنمۇ سەزمىدى . نۇرۇمۇ كۆپ ئۆزگىرىپ كېتىپتۇ . چېكە چاچلىرى شالاڭلاپ ، كۆزلىرى

ىنىڭ چۆرىسىگە قوروق چۈشۈپتۇ . ئۇ نۇرۇمغا قاراپ ئۇنىڭ بىلەن دەسلەپ ئۇچراشقانلىرىنى ئەسلىدى ، قانداق ئايرىلغانلىرىنى،ئۆزىنىڭتارتقان‌دەرد ـ ئەلەملىرىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈردى .

3

نۇرۇم ئۇرۇمچىدە قالدى ، ئۇغۇلجان يىراق شەھەرگە تەقسىم قىلىندى . ئۇغۇلجاننىڭ بۇ شەھەردە تارىنىشقۇدەك ، يان باسقۇدەك ئادىمى بولمىغاچقا يىراق ناھىيىگە ، ناھىيىدىن چەت بىر يېزىغا كەتتى .

ئۇغۇلجان نۇرۇمنى ئۇنتۇيالمايتتى . ئۇنىڭ نازۇك ، ئېگىز گەۋدىسىنى ، سەمىمي قارا كۆزلىرىنى ئېسىگە ئالسىلا ئۆزىنى قويارغا جاي تاپالمايتتى . يۈرىكىنىڭ بىر يەرلىرى كۆيەتتى . كۆندۈزىغۇ خىزمەت بىلەن ، ئوقۇغۇچىلار بىلەن كۈننىڭ ئۆتكىنى بىلىنمەيتتى . كەچ كىرىپ ياتاقتا يالغۇز قالغاندا سېغىنىش ئوتى ئەڭ جىگە چىقىپ پۈتۈن ۋۇجۇدىنى گۈلخاندەك كۆيدۈرەتتى . كۆزلىرى ئۇيقۇدىن بىدار ئىدى . تاڭ ئاتقۇچە كىتاب كۆرەتتى ، كونسپېكت تۈزەيتتى ، تاپشۇرۇق تەكشۈرەيتتى ، لېكىن كۆزى يەنىلا ئۇيقۇغا بارمايتتى . ئەمدى بېشىغا بۇ بالالار چۈشتى . بۇ دەردلەرنى يالغۇز ئۆزى قانداق كۆتۈرەر . ئۇ نۇرۇمغا قىيداپ خەت يازمىغانلىقىغا پۇشايمان قىلدى ، ئۇمۇ ئۇنىڭ ئادرېسىنى بىلمىگەچكە خەت يازمىدى ئەتىمالىم . ئۇ سائەتلىك پىلان قەغىزىگە قاراپ قەلەمنى چىشلىگىنىچە نۇرۇمغا يېزىلىدىغان خەتنى قانداق باشلاش ھەققىدە خىيال سۈرۈپ ئولتۇرۇپ كەتتى . بۇرۇنلىرى ئېچىشىپ كۆزلىرىگە ياش تولدى . ئۇ ، باشقىلار قىزلارنى ئاجىز كېلىدۇ دېسە ئىشەنمەيتتى ، قىزلار نېمىشقا ئاجىز بولىدىكەن ، يەتتە ئەزاسى ئوغۇللاردىن كەمىتى دەپ ئويلايتتى . قىزلارنىڭ ئاجىز ئىكەنلىكىگە ئەمدى ئىشەندى . نۇرۇم بولسا قىلغۇلۇقنى قىلىپ قويۇپ ھېچنېمىدىن بىخەۋەر ئويناپ يۈرىدىغاندۇ . ئۆزى بولسا ياتاقتىن چىقىشقىمۇ جۈرئەت قىلالماي ئولتۇرغان . قانداق قىلسا بولار ، قىزلار ئۇچۇن بۇ ئىنتايىن نومۇس ئىش . ئىپپىتىنى ساقلىيالمىغان قىزنى

خەقلەر كوچىدىكى بۇزۇق ئايالالاردىنمۇ پەس كۆرىدۇ . ھەئە ، ئۇلاردىنمۇ پەس كۆرىدۇ ، ئەل ـ ئالەم نەمدەر . ئەمدى ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئالدىغا قايسى يۈزى بىلەن كىرىپ دەرس ئۆتىدۇ ، قىزلار ۋە ئوغۇللار بۇ مەردانە ، شوخ ، جانلىق خانىمنى ياخشى كۆرەتتىغۇ . ئەمدى ئۇلارغا قارىغۇدەك يۈزى قالمىدى ، ئوغۇلجان يىراق سەھرادىكى ئانىسىنى ۋە قولۇم ـ قوشنىلىرىنى ئويلىدى ، ئۇلار ھەتتا قىز بالىنىڭ توي قىلماي تۇرۇپ ئادەت كۆرىدىغانلىقىنمۇ ئەقلىگە سىغدۇرالمايدىغان تۇرسا . توي قىلمىغان قىز بالىنىڭ قورساق كۆتۈرۈشىنى شەھەرلىكلەرمۇ كۆڭلىگە سىغدۇرالمايدۇ . ئۆلۈۋاتسىچۇ ، بىچارە ئانا ، بۇ دەردنى كۆتۈرەلمەي ئۆلۈپلا قالىدۇ . بالىنى ئالدۇرۇۋەتسۇنمىكىن ، لېكىن بۇنىڭ رەسمىيىتى كۆپ ، بالىنىڭ دادىسىدىن رازىلىق ۋە ئىدارىدىن تونۇشتۇرۇش ئېلىش كېرەك . دادىسى نۇرۇم بۇ ئىشلاردىن تېخى بىخەۋەر تۇرسا، ئۇنىڭدىن قانداق رازىلىق ئېلىش كېرەك .

ئۇ ھەرقانداق جاپا تارتسىمۇ ، خورلانسىمۇ بۇ ئىشنى ئانىسىغا بىلدۈرمەسلىك ، ھېچكىمگە ئېيتماسلىق قارارىغا كەلدى . ئۇ « ئاۋۋال نۇرۇمغا خەت يازاي ، ئۇ بۇ ئىشنىڭ جىددىي ئىش ئىكەنلىكىنى چۈشىنىدۇ ، ئۇ ماڭا ئىشىنىدۇ . مېنى سۆيىدۇ ، مېنىڭ بېشىمغا بەختسىزلىك كەلگىنىنى كۆرسە چىدىيالمايدۇ . نەچچە كۈندىلا ئاۋۋال خېتى ، ئارقىسىدىن ئۆزى يېتىپ كېلىدۇ ، ئۇ تەشكىل ۋە ئانامنىڭ ئالدىدىن ئۆتسە ، توي قىلمۇەتسەك » دەپ ئويلىدى . ئۇ نۇرۇم ئىككىسىنىڭ توي كۈنىدىكى قىياپەتلىرىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرگىنىدە جۈدەڭگۈ يۈزى ، تاتىرىپ كەتكەن كالپۇكلىرىدا سۇس كۈلكە پەيدا بولدى . ئۇ خەتنى يېزىشقا ئولتۇردى .

× × ×

شۇنىڭدىن كېيىنكى چاپلانغان قەغەزنى شىرىقلىتىدۇ ، ئىشكنى تاراقلىتىپ كۆڭلىگە قورقۇنچ سالىدۇ . قارا ئىغۇلۇقتا بۇشۇكنىڭ غىچىرلىشى ئاڭلىنىدۇ . مەشتىكى پوم كۆمۈر ئاللىقاچان ئۆچۈپ ئۈي

سوۋۇپ كەتكەن ، ئۇچىسىغا نىمكەش پوپايكا كىيىۋالغان ئوغۇلجان بېشىنى تامغا يۆلەپ ، پەنجىرىگە تىكىلگەن پېتى بۆشۈكنى تەۋرەتمەكتە . ئۇنىڭ خىيالىدىن بەزى كۆرۈنۈشلەر ئۆتمەدۇ ...

خەت ۋە تېلېگراممىنىڭ جاۋابى كەلمەدى . ئاھ نۇرۇم ، نۇرۇم ئەندىمۇ ۋاپا كەلمەدى . ئوغۇلجانىنى ھامىلدار بولۇپ قاپتۇ ، دېگەن گەپ يېزىغا بىر كەلدى . قورساقتىكى بالا ئالتە ئايلىق بولۇپ قالغان ئىدى . دەسلەپ خۇددى قاپاق تارتقاندەك لىپىلداپ مىدىرلىسا ، كېيىن رەسمىي قوزغىلىپ تەۋرەيدىغان بولدى . ئۇ كوچىغىمۇ چىقالمەدى ، دوختۇرخانىدا ھامىلدارلىقى بىلىنگەندىن باشلاپ سىنىپقىمۇ دەسسىيەلمەدى . چۈنكى بۇ خەۋەر ئۇ دوختۇرخانىدىن يېنىپ كەلگۈچە مەكتەپكە يېتىپ كەلگەن ئىدى . ناھىيىلىك مائارىپ ئىدارىسىدىكىلەرنىڭ قانداق ئۇققىنىغا مەكتەپ مۇدىرىمۇ ھەيران ئىدى ، مائارىپ بۆلۈمىنىڭ باشلىقى تېلېفوندا مەكتەپ مۇدىرىغا بىرمۇنچە چېچىلدى :

ـــ مەكتەپتە نەچچە يۈز ئوقۇغۇچى بار ، باللارغا تەسىرى يامان بولمامدۇ ، بۇنداق ئوقۇتقۇچىنى سىنىپقا قانداق يولاتقىلى بولسۇن ؟ !

ـــ ھەممىمىزنىڭ بالا ـ ۋاقىسى بار ، ـــ دېدى مەكتەپ مۇدىرى ، ـــ نادان بالا ئەقىلسىزلىق قىپتۇ باشلىق ، ئەپۇ قىلسىلا .

ـــ بولمايدۇ ، بولمايدۇ ، ـــ تېلېفون ۋاڭىلداپ كەتتى . مۇدىر تۇرۇپكىنى ئۇ قۇلىقىدىن بۇ قۇلىقىغا يۆتكىدى ، ئامالسىز يەنە يالۇرۇشقا باشلىدى :

ـــ باشلىق ، ئۇ بىر تۇل خوتۇننىڭ بالىسىكەن ، مىڭ جاپادا ئون نەچچە يىل ئوقۇپ ، ئەمدى ئاغزى ئاشقا تەگكەندە ... باشلىق ، ئۇمۇ نومۇستىن ئۆلۈۋالغىلى تاس قېلىۋاتىدۇ .

باغرى يۇمشاق بۇ ئادەم گويا ئۆز قىزىنىڭ بېشىغا بەختسىزلىك كەلگەندەك كۆڭلى بۇزۇلاتتى . ھەدەپ ناھىيىدىكى ئاچچىق يامان باشلىققا يالۇراتتى .

ـــ ھىم ، ـــ دېدى باشلىق خىلى جىمىپ كېتىپ ، ـــ ئەمىسە

مۇنداق بولسۇن ، خەنجەر تاغدىكى مەكتەپكە بارسۇن ، شۇنداق قىلسۇن ، سىز ناھىيىگە بىر كېلىڭ ، رەسمىيەتنى ئۆتەپ بېرەيلى .

باشلىق مەكتەپ مۇدىرىنىڭ چۈشەندۈرۈشلىرىگىمۇ قۇلاق سالمىدى . شۇنىڭدىن بېرى شەھەردىن ۋە ناھىيىدىن يىراق تاغلىق يېزىنىڭ چېتىگە سېلىنغان بۇ باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ كۆمۈر خانىسىغا يانداش بىر ئېغىزلىق ياتقى ئوغۇلجانىنىڭ ئۆيىگە ئايلاندى . تاغلىقلار كەنتلىكلەرگە قارىغاندا مەردەك ۋە كەك قورساق كېلەمدۇ ياكى بۇ بىچارە مۇئەللىمگە ئىچى ئاغرىدىمۇ ، ئۇنىڭ كونا خامىنىنى سورۇشتۇرمىدى . ئۆينى سۈۋاپ ئاقارتىپ ئادەم ئولتۇرغۇدەك ئىسكەنكە كىرگۈزۈشتە مەكتەپنىڭ كۆزەتچىسى مۆمىن ئاخۇنلىڭ كۆپ ئەجرى سىڭدى . مۆمىن ئاخۇن ھەتتا ئوغۇلجان دەرسكە كىرىپ كەتكەندە ئۇنىڭ بوغماقىنە ، ئايئاققىنە كەلگەن بالىسىنى قوينىغا سېلىپ بالىنمۇ ، مەكتەپنىڭ دەرۋازىسىنمۇ بېقىپ يۈردى ، بالا بىر تاتلىق چوڭ بولۇپ ، مەكتەپنىڭ قورۇلىرىدا ئويناپ يۈرسە يۈرىكى شادلىققا تولىدىغان بولدى .

× × ×

ئوغۇلجانىنىڭ يۈرىكى ھەرە چاققاندەك ئېچىشاتتى ، كۆزلىرى سۈيى تۇگىمەس بۇلاققا ئايلانغان ئىدى . ئاخشام ئۇنىڭ ئۆيىگە مەكتەپ مۇدىرىنىڭ باشچىلىقىدا بىر نەچچە ئوقۇتقۇچى ھېلىقى دەرۋازىۋەن مۆمىن ئاخۇن ئۈچۈن ئەلچىلىككە كىرىشتى . ئۇلار ئۆز كۆڭلىدە بۇ بىچارە خانىمغا كونا خامانىنى سورىمايدىغان ئەر ، ئۇنىڭ « دادىسىنىڭ تاينى يوق بالىسىغا دادا تېپىپ ساۋاب ھەم ھەيرلىك ئىش قىلىۋاتىمىز » دېيىشىنى كېرەك . مۆمىن ئاخۇن بولسا ئۈچ قېتىم ئۆيلىنىپ ئۆمرىدە پەرزەنت يۈزى كۆرمىگەن ، تۆتىنچى قېتىم ئۆيلىنىشنى خىيالىدىن بېرى ئويلاپ « بىرەر بالىسى بولسىمۇ مەيلى ئىدى » دەپ يۈرگەن ، يېشى ئاتمىشقا ناقاپ قالغان قېرى بويتاق ئىدى . بۇۋاي خىيلى تېتىك ئىدى ، ئۆمۈر بويى جىسمانىي ئەمگەك بىلەن شۇغۇللانغاچقىمۇ ياكى ئىرسىيەتتىنمۇ ئىشقىلىپ تېنى ساغلام ، تىمەن

ئىدى . مەكتەپتىكىلەرگە ئوتۇن - كۆمۈر تارقاتسا يۇدۇپ يۇرۇپ ئۆي - ئۆيلىرىگە يەتكۈزەتتى . شۇ قاتاردا « بىچارە خانىم » غىمۇ شەپقەت يەتكۈزۈپ كۆمۈر توشۇپ ، ئوتۇنلىرىنى يېرىپ بېرەتتى ، ئەپكەشتە سۇ ئەكىرىپ ساپال ئىدىشنى لىقلاپ قويياتتى . ئوغۇلجان ئۇنى دادا ئورنىدا كۆرۈپ بەزىدە تاماققا چاقىراتتى . بۇ سادداا خەق مۇشۇنچىلىك ئىشنى « كۆكۈل ئىشى » دەپ چۈشەندىمۇ ياكى خانىمغا ياخشىلىق قىلماقچى بو- لۇشتىمۇ ، بۇ ئۆيگە مۇشۇنىڭ بىلەن ئۇچىنچى قېتىم ئەلچىلىككە كىرىشتى . ئالدىنقىلىرىنىڭ بىرى مۇشۇ يېزا مائارىپبۆلۈمىنىڭباشلىقى - ھاشىر مەددىاھ دەپ ئاتىلىدىغان گەپدان ۋە « ئالغانلا خوتۇنى ئۆلۈپ كېتىدىغان شۇم » دەپ ئاياللارنىڭ نەزىرىدىن چۈشكەن كىشى ، يەنە بىرى يېزىلىق ھۆكۈمەتنىڭ تولا ئۆيلىنىپ خوردا بولۇپ كەتكەن « خوتۇن بېدىكى » دەپ نامى بار كاسسىرى ئىدى . مۆمىن ئاخۇن خۇدانىڭ مۆمىن بەندىسى ، لايىقلارنىڭ ئۇچىنچىسى ئىدى . يا بۇ يەردە ياش يىگىت قۇرۇپ كەتتىمۇ ، ياكى گۇناھكار قىزغا قېرىمۇ ئارتۇق كېتىدۇ دەپ ئويلاشتىمۇ ، ئىشقىلىپ ساپلا مۇشۇنداق لايىقلار چىقىۋاتاتتى .

ئوغۇلجان نېمىنى ، كىمنى كۈتىدۇ ، ئۇنى ئۆزىمۇ بىلمەيتتى . لېكىن ھەرقانچە ياۋاش ۋە ئاق كۆكۈل بولسىمۇ مۆمىن ئاخۇنغا خوتۇن بولغۇسى يوق ئىدى . ئۇنداق بولسا بالىنى قانداق قىلىدۇ ، ئوغۇلجان بالا ئۇچۇن ھاياتىنى ، ياشلىق باھارىنى ، پۈتۈن مائاشىنى بېغىشلايتتى . ئەمدى نۇرۇم دېگەندەك نېمىلەر ئېسىگە كىرىپمۇ قويمايتتى . ئېسىگە كەلسىمۇ تېنىگە تىترەك ئولىشاتتى . ئەمدى پۈتۈن ئەس - يادى بالدا ، كۈندۈزلىرى سىنىپتا دەرس ئۆتۈۋېتىپمۇ مەكتەپنىڭ توپ مەيدانىدا پىلدىرلاپ يۈگۈرۈپ يۈرگەن بالدىن كۆزىنى ئۈزەلمەيتتى . بالىنى بىر مىنۇت ، بىر سېكۇنتمۇ ئېسىدىن چىقارمايتتى . بالىسى كۈلسە كۈلەتتى ، بالا يىغلىسا ئۇنىمۇ يىغا تۇتاتتى . بالا ئاغرىسا ئۇمۇ ئاغرىپ قالغاندەك بولاتتى ، بالا ساقايسا بۇمۇ تىرىلەتتى . بالا ئۇنىڭ قەلبىدىكى قۇياش ئىدى . ئاشۇ قۇياش بولغاچقا ئۇنىڭ بۇ قازناقتەك ئۆيى نۇرغا چۆمۈلگەن-

دەك بىلىنەتتى . ئۆينىڭ خارابلىقى كۆزىگە كۆرۈنمەيتتى . ئەنە شۇ يۈرەك پارىسىنى ، ئەنە شۇ ئوماق قوزىسىنى خەقلەرنىڭ بالىلىرى « ھارامدىن بولغان » دەيتتى .

ئاخشاملىرى ئورۇنغا كىرىپ ياتقاندا ئۇنىڭ دەردى قوزغىلىدۇ ، بالىلىرىڭ چىرايلىق پېشانىسى قاش - كۆزلىرى ھېلىقى ۋاپاسىز نۇرۇمغا نېمىدېگەن ئوخشايدۇ ، ھەتتا قاڭشارلىق بۇرۇنلىرىغىچە ئۇنىڭ تىرىسىنى شىلىۋېلىپ چاپلاپ قويغاندەك . دۇنيادا دادىسىز ئادەم بولمىغاندەك ئۇ نارىسىدىنىڭمۇ دادىسى بار . لېكىن ئۇ « دادام پالانچى » دېيەلمەيدۇ . دادىسى ئۇنى تەن ئالمىدى ، خۇددى كاككۇكلار بالىسىغا ئىگە بولمىغاندەك ئۇمۇ بالىسىغا ئىگە بولمىدى . ئاھ خۇدا دۇنيادا ئەرلەردەك ۋاپاسىز ، رەھىمسىز ئىنسان بولماس .

ئاھ خۇدا ، ئۇنىڭ پېشانىسى نېمانچە تەتۇردۇ . مىڭ مۇشەققەتتە ئوقۇپ ئەمدى ئاغزى ئاشقا تېگىۋىدى ، ئەمدى مۇنۇ خاپىلىق تېغى يەلكىسىدىن باسقىنى ئاز كېلىپ بالىسىنىڭمۇ سەبىي يۈرىكىگە تامغا باستى .

ئاھ نۇرۇم ، ۋاپاسىز نۇرۇم ، نەلەردە نېمە ئىش قىلىپ يۈرۈيدىغانسەن ، توي قىلدىڭمۇ ياكى بويتاق يۈرەمسەن ، دۇنيادا ئوغۇل جانىنىڭ بارلىقىنى ئويلامسەن ؟ ئۆزۈڭنىڭ ۋۇجۇدىدىن تۆرەلگەن « رەشىت » دېگەن ئوغلۇڭنىڭ بارلىقىنى بىلەمدىغانسەن . بىلىسەڭمۇ قۇلاق يوپۇرۇپ يۈرۈيدىغانسەن ، مەن ساڭا خەتتە ھەممىنى يازغانتىمغۇ ، سەن قىز بالىدەك جانسىز ، قورقۇنچاق بىر نەرسە ئىدىڭ ، قورقۇنچاقلىقىڭنى قىلدىڭ . بالاڭغا ئىگە بولۇشتىن قورقتۇڭ . خۇدايىم ، بالامنى ئۆز پاناھىڭدا ساقلا ، تېنىنى ساق قىل ، ئۆمرىنى ئۇزاق قىل ، بالام چوڭ بولۇپ ئۇرۇمچىگە ــ ئاشۇ ۋاپاسىز دادىسى بار يەرگە بېرىپ ئوقۇيدۇ . سەن بالامنى كۆرۈپ باق ، خۇددى ئۆزۈڭنى كۆرگەندەك بولىسەن ، ئۇنىڭدىن گەپ سوراپ باق ، سېنىڭ ھەققىدە ھېچنېمە بىلمەيدۇ . بۇ ساڭا بېرىلگەن جازا .

ئوغۇلجان ئاشۇنداق خىياللار بىلەن گاھ ئازاب ، گاھ ئۈمىد ئىلە

كىده ئۇزاق قىش كېچىلىرىنى ، قىسقا ياز تۈنلىرىنى تاڭغا ئۇلايتتى .

4

كونىرىغان جىپ ماشىنا يىلان ئىزى تاغ يولىدا چاپماقتا . قاقاس تاغلارمۇ ماشىنا بىلەن بەسلەشكەندەك يۇگۈرەيتتى ۋە ئارقىدا قالاتتى . بۇ ھال ماشىنىدىكى ماتروسچە كالتە كىيىم كىيگەن ئوغۇل بالىنى خۇشال قىلاتتى . بالا تاغلار بىلەن يۇگۈرۈش مۇسابىقىسىگە چۈشمەكچىدەك ئالدىغا تەلپۈنەتتى ، قاقاقلاپ كۈلەتتى . بالىنىڭ بۇ ھالىتى ماشىنىدا ئولتۇرغان ياش ئەر بىلەن چوكانىنى ئىختىيارسىز كۈلدۈرەتتى ، ئەر بولسا نۇرۇم ، چوكان بولسا ئوغۇلجان ئىدى .

1994 ـ يىل 1 ـ ئاي

داۋۇت، ھەي تېگى پەس

ـــ داۋۇت، ھەي قەلەندەر، كۆرۈنمەس بولۇپ كەتتىڭغۇ؟

ـــ يېقىنىڭياغى باشقا يەرگە يۆتكىلىپ ...

ـــ ھە، كۆردۈم، پىكاپقا چىقىۋاپسەن، كۆزۈڭگە ماي تىقىلىپ، ئادەم تونۇماس بولۇپ قالغاندەك تۇرىسەن.

ـــ قانداق، «قارا شاڭخەي» يارىشىپتىمۇ.

ـــ ۋاي قوۋۇرغام، سېپىلىك چاپىنىڭمىتى ئۇ، يارىشىپتىمۇ ـ ياراشماپتىمۇ دەيدىغانغا.

ـــ چاپىنىم بولمىغان بىلەن ھەر قانداق ۋاقىتتا ...

ـــ نېمە ھەر قانداق ۋاقىتتا ...

ـــ نەگە بارسام بارالايمەن، كىمنى ئاپارسام ئاپىرالايمەن.

ـــ ۋاي قانداق قىلاي، «قارا شاڭخەي» تۇرماق «يوغان شاڭخەي»① گە چىقساڭمۇ يەنىلا سەن داۋۇت قەلەندەر.

ـــ ئۇنداق تىللىما دەيمەن گۈلقىز، ھازىر بىز دېگەن يېگىت دەيمەن، نى سەتەڭلە، «ۋاي داۋۇتكا، ۋاي داۋۇتۇم، ئەكىلىپ قويساڭ، ئاپىرىپ قويساڭ» دەپ يالۋۇرۇپ يول ـ يولدا تۇرۇپ كېتىدۇ دېگىنە.

ـــ ۋاي كۆڭلى پەس قەلەندەر، ئادەم بولماي دۇنيادىن ئۆتۈپ كېتىمەن دېگىنە.

ـــ ھەي، گۈلقىز، چوڭ يولدا تىللىما دەيمەن ئادەمنى.

ـــ تىللىسام تىللاۋېرىمەن، قانداق قىلالايتتىڭ مېنى، ئون نەچچە يىلنىڭ ئالدىدا ئەپلىمە چاپان، ياماق ئۆتۈك كىيىپ تۆگىدەك بو-

---

① «بۇيۇك شاڭخەي» دېگەن كىنونى دېمەكچى بولسا كېرەك.

يۇك بىلەن چوك كوچىدا يېگەننىك ئاغزىغا ، كىيگەننىك ئۇچىسىغا قاراپ ئولتۇرغىنىك ئېسىگىدىدۇ ، ئۇنتۇمىغانسەن ئۇ كۈنلىرىڭنى .

ـــ جېنىم گۈلقىز ئۇنتۇمىدىم ، قانداق ئۇنتۇيمەن ئۇ كۈنلەرنى ، ئەگەر سەن بولمىساڭ بۇ چاغقىچە نېمە كۈنلەرنى كۆرەتتىمكى .

ـــ دادام گاھىدا سېنى سورايدۇ ، كۆرۈنمىدۇ دەيدۇ . ھە ، دەپ قويىمەن .

ـــ تازىمۇ كۆرگۈم كەلدى ـ دە ، ئۇستامنى . ئۇستام مېنى كابىنكىغا سېلىپ يۇرۇپ كۆزۈم پىشىپ قالدى ، كېيىن غاچچىدە ئۇستامنىڭ ئورنىغا ئىدارىنىڭ تۈرمۇش ماشىنىسىغا چىقىپ قالدىم ، ئۇ يەردىن ۋەيىرانگە ، ① ئۇندىن كېيىن ساياھەتچىلەر ئىدارىسى ...

ـــ قەلەندەر دېدىمغۇ سېنى ، ئېشكى يېتكەن ھايدالدەك ئىدارىمۇ ئىدارا دوقۇرۇپ يۈردۈم دېگىنە .

ـــ قانداق قىلاي گۈلقىز ، خەق ئارزۇلاپ بىرەر خىزمەت تاپالمىسا ، مېنى بولسا نى ... نى ... خىزمەتلەر ئىزدەپ يۈرۈيدىغۇ ـ تاڭ .

ـــ تېخى پوچىمۇ بولۇپ قالدىم دېگىن ، تېگى پەس .

ـــ ھەي گۈلقىز ، ئۆزۈڭ ئوبدان بالا ، بىراق مۇشۇ ئاغزىڭ ...

ـــ ئاغزىمغا نېمە بوپتۇ ، ئاغزىم بۇرۇن قانداق بولسا ھازىرمۇ شۇنداق . ئاغزىمدىن چىققان گەپكە ئۆزۈم ئىگە بولۇپ يۈرۈيمەن ، سېنىڭدەك لەۋزىگە ئىگە بولمىغان ئوغۇل بالىدىن مېنىڭدەك بىر تۇل خوتۇن مىڭ ياخشى .

ـــ ئېرىڭ بىلەن ياراشمىدىڭمۇ گۈلقىز ، مەن بولسام ...

ـــ ھە ، سەن بولساڭ ...

ـــ خوتۇن دېگەن بىر نېمە « نېمە بولىدۇ داۋۇتۇم ، ئەمدى ئادەم بولاي ، ئۇ ئوغرىمۇ ۋاپا قىلمىدى ، گۈاڭجۇغا بېرىۋېلىپ تەتەيدىن بىرنى تېپىۋالدى ، توۋا قىلدىم گۇناھلىرىمغا ، ئەمدى ئۆيىمزنى تۇتۇپ قالساق » دەپ يالۋۇرۇپ كەتتى ، ئىچىم ئاغرىپ ئۆتكەن ئايدا يارىشۋالدۇق .

---

① چەت ئەل مېھمانخانىسىنى دېمەكچى .

ـــ هه ، شۇڭا بۇ كوچىدىنمۇ ئۆتمەيدىغان بولدۇم دېگىنە ، مەن تېخى سېنى ئۆلۈپ كەتتىمكى دەپتىمەن .

ـــ ماڭا ئۆلۈم نەدە تۇرۇپتۇ گۈلقىز ، خوتۇن دېگەن ...

ـــ هه ، دېسىلا خوتۇن دېگەن ، خوتۇن دېگەن دەۋېرىدىغان بولۇپ قاپسەن ، شۇ خوتۇنۇڭ نېمە كۈنگە قويمىدى سېنى ، خەلقى ئالەمدە شەرمسار قىلىپ ...

ـــ ئۇنىغۇ بىر دېمە ، گۈلقىز .

ـــ سېنىڭ گېپىڭگە كىرىپ بىر بالامنى يېتىم قىلىپ ئېرىم بىلەن ئاجراشقىلى نەۋاخ .

ـــ ئاجراشمىساڭمۇ بوپتىكەن .

ـــ هەي پەس ، بۇ گەپكە ئاغزىڭ قانداق باردى ؟ « ئوتۇڭدا كۆيمەنەي ، ئۆلۈمەنەي ، سېنى دېمىسەم بۇ جاھاندا نېمىش قىلىمەن » دەپ ماشىناڭدا توپا توزىتىپ مەلەمنى پاراكەندە قىلمىغان بولساڭ ، مەنمۇ ئۆزۈمنىڭ ئوچىقىغا ئوت قالىمامتىم .

ـــ ئۇنى دېسەڭ ھېلىمۇ يۈرىكىمنىڭ بىر يېرى ساڭا كۆيۈپ تۇرىدۇ ، گۈلقىز ، ئەمدى قانداق قىلىمەن خوتۇن دېگەن ...

ـــ ۋاي شۇ رەسۋا خوتۇنۇڭ بىلەن ئەرشئەلاغا چىقىپ كەت ئىلاھىم ، ئەزەلدىمۇ مېنى گوللاپ ، دوپپامغا جىگدە سېلىپ يۈرۈپ ، شۇ خوتۇننى دەپ مېنى تاشلىغان ئىدىڭ . مەن ئەخمەق يەنە ساڭا گول بولۇپ ... توختات ماشىننى ، مەن چۈشىمەن .

ـــ توختا گۈلقىز ، ئالدىرىما ، يىقىلىپ چۈشسەن .

ـــ يىقىلسام يىقىلدىم ، ئۆلسەمۇ ساڭا دەۋايىم يوق نامەرد ، پەس .

ـــ گۈلقىز ...

ـــ ئۆل قەلەندەر ... ھۇ ... ھۇ ...

1988 - يىل

ماموُت مەتوُ

بالا ۋاقتلىرىمدا ئۆگزىمىزگە چىقىۋېلىپ ھەقەمسايىمىزنىڭ ھويلىسىغا قارايدىغان ئادىتىمىز بولىدىغان . ئانامنىڭدەپەپىرىشچە، ھەقەمسايىمىز نەچچە ئەۋلادتىن بېرى تۆمۈرچىلىك بىلەن شۇغۇللىنىپ كېلىۋاتقان كىشىلەر بولۇپ ، ئۇلارنىڭ بۇ ھۈنىرى داۋۇت تۆمۈرچىنىڭ دەۋرىگە كەلگەندە راسا روناق تاپقان ئىكەن . داۋۇت تۆمۈرچىنىڭ بېيىپ كېتىشى ئۇنىڭ ھارماس ئوغلى ماموُتاخۇننىڭ ئەمگىكى بىلەن باغلىنىشلىق ئىكەن .

داۋۇت تۆمۈرچى ، ئايالى مەرھەمنساخان ۋە ئوغۇللىرى ماموُت تۆمۈرچى ، ساۋۇت تۆمۈرچى ، ئاۋۇت تۆمۈرچى بولۇپ بەش جانلىق بۇ ئائىلە تۆمۈرچىنىكتىن كەلگەن دارامەت بىلەن تىرىكچىلىك قىلىشاتتى .

داۋۇت تۆمۈرچى چاساقال ، تەمبەل ، ئالدىغا سەل ئېگىشكەن ، قاشلىرى كۆزلىرىنى يېپىپ ئالغان ئادەم ئىدى . يېرىم يالىڭاچ تېنىدىن تېرە پەرتوُق ، قولىدىن قىسقۇچ چۈشمەيتتى .

چوڭ ئوغلى ماموُت ، ياق بوُنى تەسۋىرلەشنى كېيىنگە قالدۇرۇپ ، ئاۋۋال ئونتۇرانچى ئوغلى ساۋۇتقا كەلسەك ، ئۇ شوخ ، ئويۇنچى ، راۋاب چېلىپ ناخشا ئېيتالايدىغان يىگىت بولۇپ ، ھەقەمسايىلار بىلەن بەكمۇ چىقىشاتتى . تولا ۋاقىتلاردا پوُتكەن تاقا ، ئورغاق ، كەكە ، پالتا قاتارلىق تۆمۈر جابدوُقلارنى كۆتۈرۈپ بازارمۇ بازار ئايلىنىپ يۈرەتتى . ئۆيدىكى چاغلاردا قولىغا راۋابنى ئېلىپ ئىشىك ئالدىغا چىقىۋالاتتى . ئىشىك ئالدىدا داۋۇت تۆمۈرچىنىڭمۇ ياكى خوُددىيىم بەگنىڭمۇ ئىشقىلىپ ، مەن ئەقلىمگە كەلگەندىن بېرى تامنىڭ تۈۋىدە دۆۋىلەگلىك لىم ياغاچلار بار ئىدى .

ئۇلارنىڭ ئارىسىغا ئەخلەت - چاۋارلار ، غاراڭلار توشۇپ كەتكەن بولۇپ ، بۇ يەر كۈندۈزى بالىلارنىڭ ، كەچقۇرۇنى ساۋۇت دېمەتلىك ياشلارنىڭ يىغىلىۋالىدىغان جايى ئىدى .

تاقىر بېشىغا بادام دوپپىسىنى سىڭايان كىيىۋالغان ساۋۇت ئاشۇ يەردە ئولتۇرۇپ ئۇزاقتىن ئۇزاق راۋاب چالاتتى . ناخشا - سازغا ھېرىسمەنلەر ئۇنىڭ ئەتراپىغا ئولىشاتتى . ھەتتا ئۇيان - بۇيان ئۆتۈۋاتقان يولۇچىلارمۇ بىردەم - يېرىمدەم توختاپ ئۇنىڭ ناخشىلىرىغا قۇلاق سالاتتى . ياش چوكانلار ، بويىغا يەتكەن قىزلار سۇ ئېلىپ كېلىش باھانىسىدا ئۆيلىرىدىن چىقىشىپ ئۆستەڭ بويىدا بىر ھازا تۇرۇشاتتى . ئۆيلىرىگە قايتقاندىمۇ بەك ئاستا مېڭىشاتتى .

تۆمۈرچىنىڭ كىچىك ئوغلى ئاۋۇت بۇرۇتى خەت تارتمىغان ئاق سويما ئىدى . ئۇ ئەتىگەندىن بېرى تۆمۈرچىخانىدا كۆيەك بېسىپ ئولتۇرۇۋېرىپ ، كۈيۈشۈپ كەتكەن پۇتلىرىنى بالىلار بىلەن مۆكۈشمەك ئويناپ تۇزەيتتى ، ئويناپ ھارمايتتى ، تاكى مەرەمنىساخان قۇلىقىدىن تارتىپ ئەكىرىپ كەتمىگىچە ئۆيگە كىرمەيتتى .

ئەمدى چوڭ ئوغلى مامۇتقا كەلسەك ، ئۇ تولىمۇ قىزىق بىر بەندە بولۇپ ، مەھەللىدە « مۆرىمەس » نامى بىلەن مەشھۇر ئىدى . ئۇ ئۆمرىدە بىر نەچچە ئېغىزلا گەپ قىلغان ، شۇ گەپنىمۇ ئۆز بېشىغا كېلىدىغان كۆرگۈلۈكلەردىن بىشارەت بەرگەندەك ھۆكۈم قىلىپ ئېيتقان ئىدى . مامۇت خۇددى ئانام ئېيتىپ بەرگەن چۆچەكلەردىكى دېۋىدەك كۆچتۇگۈر ، كەڭ يەلكىلىك ، ئېگىز بويلۇق ئادەم ئىدى . ئۇنىڭ قاپقارا ساقىلى قوشۇما قاشلىق ، قارا كۆزلۈك ئاپئاق يۈزىگە حۆيمۇ يارىشاتتى . داۋۇت تۆمۈرچى ئۇنى « تەلۈە » دېسە ، ئانىسى مەرەمنىساخان « تۆگە » دەيتتى . كوچىدىكى خەقلەر بولسا « مۆرىمەس » دەپىشەتتى . مەن ئۇ چاغلاردا مەكتەپتىن قايتىپ كېلىپ ئۆيىمىزنىڭ ئۆگزىسىگە چىقىۋالاتتىم . ئۆگزىدە تۇرۇپ يىراقلارغا نەزەر سالاتتىم . ئېگىز - پەس ئۆگزىلەرنى ، خانلىق مەدرىسىنىڭ پەشتاق ۋە كۆپكۆك نەقىشلىك گۈمبەزلىرىنى . كۆك

ئاسماندىكى كەپتەرلەر توپىنى تاماشا قىلىشقا ئامراق ئىدىم . ئۇنىڭدىن زېرىكسەم قوشنىمىز داۋۇت تۆمۈرچىنىڭ هويلىسىغا قارايتتىم . بۇ هويلا بىزنىڭ ئۆگزىدىنغۇ بىر نەچچە مېتر پەس ، هەتتا كوچىدىنمۇ بىرەر مېتر چوڭقۇر بولۇپ ، قىيپاش دالان بىلەن هويلىغا كىرگىلى بولاتتى . هويلىنىڭ مەشرىق تەرىپىدە مېهمانخانا ، ئاشخانا ؛ مەغرىب تەرىپىدە تۇر ، تۆمۈرچىخانا ؛ كۈن پاتار قىيپاش تەرەپتە ئاتخانا ۋە تالاغا چىقىدىغان هېلىقى ئىشىك بار ئىدى . هويلىنىڭ كۆرۈمسىز چوڭقۇرلۇقىغاباقماي، ئاشخانا ۋە ئاتخانىنىڭ ئالدىغا ئۆسۈپ چىققان ئۈجمە دەرەخلىرى ئۇ يەرلەرگە خېلىلا هۆسن ئاتا قىلغان ئىدى . هەتتا بۇ ئۈجملەر بىزنىڭ ئۆگزىگىمۇ شاخلىرىنى يېيىپ سايە تاشلايتتى . بولۇق شاخلىرى كوچىغىمۇ ساڭگىلاپ ئۆتكۈنچىلەرنى ئۆزىنىڭ بۇدرۇق ، ئاپئاق مېۋىلىك شاخلىرىغا تەلمۈرتەتتى .

هويلىنىڭ چوڭقۇرلۇقى ئاز كەلگەندەك يوغان تۆمۈرچىلىك سەندىلىنىڭ يېنىدا قارىيىپ كەتكەن بىر ئازگال بولۇپ ، بۇ يەر هېلىقى مامۇت مۆرىسىنىڭ خۇدانىڭ قۇتلۇق كۈنى كىرىۋېلىپ بازغان سوقىدىغان جايى ئىدى . ئۇنىڭ بازغىنى غەپسى چوڭ ــ خۇددى چۆچەكلەردىكى پالۋانلارنىڭ گۈرزىسىگە ئوخشايتتى .

داۋۇت تۆمۈرچى تۆمۈر قىسقۇچ بىلەن ئوچاقتىن ئالغان تۆمۈرلەرنى مامۇت بازغان بىلەن هەر ئۇرغىنىدا قىپقىزىل ئۇچقۇنلارتەرەپ ــ تەرەپكە چاچرايتتى . بۇ ئۇچقۇنلار ئۇنىڭ تېرە پەرتۇق تارتقان تۈكلۈك مەيدىسىگە ئۇچۇپ باراتتى . مەن بۇ نۇرلۇق ئۇچقۇنلارنى ياخشى كۆرەتتىم . ئۇ ئۇچقۇنلارنىڭ مامۇت مۆرىمەسىنىڭ تۈكلۈك مەيدىسىنى كۆيدۈرۈۋەتمىگىنىگە ئەقلىم ھەيران . تۆمۈر پارچىسىنى يوغان قىسقۇچتا قىسۋالغان داۋۇت تۆمۈرچى تۆمۈرنى ئاپىرىپ چېلەكتىكى سۇغا سالاتتى . بۇ يەردىن پۇرۇقلىغان ئاۋاز بىلەن تەڭ هور كۆتۈرۈلەتتى . بۇلار ماڭا تېپىلغۇسىز تاماشا ئىدى .

مامۇت مۆرىمەس بازغانىنى بىر كۆتۈرۈپ ئۇرۇشقا باشلىسا تاكى

داۋۇت تۆمۈرچى « توختا هوي تەلۆە » دېمىگۈچە ئۇزۇلدۈرمەي ئۇراتتى . بىر چاغدا مەرمىنساخان ئاچىنىڭ تامىقى پىشىپ ، هويلىنىڭ بىر تەرىپىگە قويۇلغان « كات » دەپ ئاتىلىدىغان يوغان ياغاچ كارىۋاتقا داستخان سېلىپ قاچا - قومۇچلار كەلتۈرۈلگەن ، دادىسى ئاللىقاچان قوللىرىنى يۇيۇپ داستخاننىڭ يېنىدا ئولتۇرغان بولسىمۇ ، مامۇت هېلىقى ئازگالدا يەنە نېمىنىدۇر كۆتكەندەك تۇرۇپ قالاتتى . مەرمىنساخان ئاچچىقى بىلەن « هوي تۆگە ، چىقمامسەن ، ژىنىڭغا بىر نېمە تېقىپ ئاندىن گۆرىڭگە كىر » دېمىگۈچە ئازگالدىن چىقمايتتى .

بۇلار هۇنەرۋەن ئادەملەر ئىدى ، بەش ۋاخ نامازنى تەرك ئەتمەيتتى . چۈشلۈك تاماقتىن كېيىن ئاتا - ئوغۇللار تەرەت ئېلىپ نامازغا تۇرۇشاتتى . مامۇت تەرەت ئالغاندەك بىر نېمىلەرنى قىلاتتى . تاكى مەرمەنساخان ئاچا « بول هوي تۆگە » دېگەندىلا چۆگۈننى قويۇپ ، جايىنامازغا يالىڭاياغ كېلەتتى . قىزىقى ، ئۇ سەجدىگە بىر باش قويۇۋالسا نەچچە مىنۇتقىچە بېشىنى كۆتۈرمەي دوڭغىيىپ ئولتۇرۇۋېرەتتى . يەنە مەرمەنساخان ئاچا نوقۇپ قويغاندىلا ئاندىن بېشىنى كۆتۈرۈپ ئورنىدىن لوڭكىدا تۇراتتى . ئەگەردە ئۆرە تۇرۇۋالسا باشقىلار نوقۇپ قويمىغۇچە خۇددى قېقىپ قويغان قوزۇقتەك تۇرۇۋېرەتتى . ئۇ ناماز ئوقۇۋاتامدۇ ياكى بىر نېمىنى خىيال قىلىۋاتامدۇ ، بۇنى بىر خۇدا ، بىر ئۆزى بىلمىسە باشقىلار بىلمەيتتى . ئادەتتە باشقىلار تۆگۈل كۇندە بىللە تۆمۈرچىلىك قىلىدىغان ئاتىسى بىلەنمۇ گەپلەشمەيتتى . ئۇ خۇددى بىر يوغان كىران ياكى ماشىنا ئادەمدەك ئاستا ، رېتىملىق هەرىكەت قىلاتتى . ئۇنىڭ ئاشۇ تۇرقى ئادەمنى ئەيمەندۈرەتتى . ئۇنىڭ قېشىدا يالغۇز تۇرۇشقا ، غىڭ - پىڭ دېيىشكە هېچكىمنىڭ جۈرئەت قىلالمايتتى . ئۇلار ئۇنىڭ ئېغىرلىق كۆتۈرگۈچى ماھىرلارنىڭكىدەك بولجۇڭ گۆشلىرى تۇرۇلۇپ چىقىپ تۇرىدىغان بىلەكلىرىگە ، يەلكە ، مەيدىلىرىگە هەۋەس قىلىشاتتى . ئاتا - ئانىسىنى دېمىگەندە بۇ مەھەللىدە ئۇلارنىڭ مەشرىق تەرەپتىكى تام قوشنىسى سانىخانلا ئۇنىڭغا گەپ قىلىشقا پېتىنالايتتى . سانىخان دوغلاق يۈزلۈك ،

ئەگىمە قاشلىق ، قاملاشقان چوكان بولۇپ ، خېلىلا جىلۋىلىك ئىدى . ئىككى ئەرگە ياتلىق بولغان ، تۇنجى ئېرى بىلەن ئۈچ قېتىم باراشقان ، يەنە قاملاشماي تۇل ئولتۇرغىنىغا ئۈچ يىلدىن ئاشقان بۇ شوخ چوكان ئويۇنچى ئىدى . ئۇمۇ بىكار ۋاقىتلىرىدا ئۆگزىسىگە چىقىۋېلىپ ، دوپپا تىككەچ بۇ چوڭقۇر هويلىغا قاراپ مەرھۇم ساخان ئاچا بىلەن پاراڭلىشاتتى . مەرھۇم ساخان ئاچا پەستە ، ئۇ ئېگىزدە بولغاچقا بىر - بىر رىگە گېپىنى ئاڭلىتىش مەقسىتىدە چىڭ - چىڭ گەپ قىلىشاتتى .

يازنىڭ ئىللىق بىر كۈنى ، داۋۇت تۆمۈرچى پۈتكەن تاقا - ئورغاقلىرىنى ئېلىپ ساۋۇت بىلەن يەكشەنبە بازارغا كەتتى . ئاۋۇت ئوخشاشلا مەھەللىدە ئويۇن بىلەن بەنت ئىدى . مەرھۇم ساخان ئاچا قوشنىلارنىڭكىگە چىقىپ كەتكەن ئىدى . مامۇت مۆرىمەس هويلىدا — هېلىقى ئازگالدا ئاسمانغا قاراپ جىم - جىم هاڭۇېقىپ ئولتۇراتتى . دوپپا تىكىپ ئولتۇرغان سانىخاننىڭ بىر قىزىقچىلىق قىلغۇسى كەلدى ئەتىمالىم ، هويلىغا قاراپ توۋلىدى :

— هوي مامۇتاخۇن ، داداڭ نەگە كەتتى ؟

مامۇت ئۇنىڭغا كۆزىنىڭ پاختىسىنى چىقىرىپ قاراپ قويۇپ گەپ قىلمىدى .

— ئاناڭچۇ ؟

مامۇت جىم تۇرۇۋەردى .

— ئۆزۇڭچۇ ؟

مامۇت دەسلەپ هاڭۇېقىپ قالدى ، بېشىنى سانىخاندىن بۇراپ ئۆزىنىڭ يۇڭلۇق مەيدىسىگە قارىتتى . كېيىن سانىخانغا قاراپ مەيدىسىگە بىر مۇشت ئۇردى ، سانىخان ئۇنىڭ قىلىقىرىغا قاراپ كۈلۈپ تېلىقىپ كەتتى ، كېيىن كۈلكىسىنى ئاران توختىتىپ مامۇتقا چاقچاق قىلىشقا باشلىدى :

— مامۇتاخۇن ، خوتۇن ئالمامسەن ؟

مامۇت مەنسىز جىلمىيىپ قويدى .

ـــ ماموتاخون ، مەن ساڭا تېگەيمو ؟

مامۇتنىڭ چىرايىدا ئەجەبلىنىش ، قىزىقىش ، قورقۇنچتەك ئالا-مەتلەر كۆرۈلدى . ئۇ بېشىنى ئىككى ياققا لىڭشىتتى .

ـــ مامۇتاخۇن داداڭ كەلگەندە تاۋار - دۇردۇن ئېلىشقا پۇل بەر ، خوتۇن ئالسەن دەپ تۇرۇۋاتىدۇ ، ئۇنۇمسا يىغلاپ خاپا قىل ، ئۇلار ساڭا خوتۇن ئېلىپ بېرىدۇ . ھەي ماموتاخۇن خوتۇن دېگەن ئوبدان نېمە ، ـــ دەپ كۈلدى سانىخان .

مامۇت ئۇشتۇمتۇت ھېلىقى « گۆر » دىن سەكرەپ چىقىپ ، باغلاقتىن بوشانغان ياۋايى ھايۋاندەك ھويلىدا يۇگۇرۇشكە باشلىدى . ئۇ تۇكلۈك قوللىرى بىلەن مەيدىسىگە مۇشتلايتتى ، بىز نېمىلەرنى دەپ ۋار-قىرايتتى . سانىخان ئۇنىڭ بۇ ھالىدىن قورقۇپ قالدى . ئۆگزىسىدىن چۈشۈپ قوشنىلارنىڭكىدىن مەرەمنىساخان ئاچىنى چاقىرىپ چىقتى . ئۇ بىر نېمىلەرنى دەپ گاھ يالۋۇرۇپ ، گاھ ۋارقىراپ بۇ مۆرىمەسنى ئاران پەسكويغا چۈشۈردى .

ئاشۇ كۈندىن باشلاپ مۆرىمەس بازغانىنى تۈزۈك سوقمايدىغان ، گاھىدا بازغانىنى كۆتۈرگىنىچە بىر نۇقتىغا تىكىلىپ تۇرۇپ قالىدىغان بولدى . نامازنىمۇ تاشلىۋەتتى . تېخىمۇ مۆرىمەس بولۇپ قالدى . داۋۇت تۆمۈرچىنىڭ ئاچچىقى يامان ئادەم بولغاچقا ئۇنى تىللاپ باقتى ، دۆشكۈشلىدى ، ھەتتا بىر كۈنى ، ئۆزىدەك ئىككى چىقىدىغان بۇ تۆگىنى قاتتىق ئۇردى . بىراق بۇ تاياقلار قۇمغا سۇ سىڭگەندەك سىڭىپ كەتتىكى ، ئۇنىڭغا ھېچبىر تەسىر قىلمىدى . ئۇنىڭ تۇرغىنى تۇرغان ، ئولتۇرغىنى ئولتۇرغان ئىدى . كۆزلىرى ئاسماندىن ئۈزۈلمەيتتى . ئۇ بەزىدە خېلى جانلىنىپ قالاتتى . راست گەپنى دېگەندە ، سانىخان ئۆگزىگە چىقىپ داۋۇت تۆمۈرچىنىڭ ھويلىسىدىكىلەرگە سالام بېرىپ ، ماموتقا ئانچە - مۇنچە چاقچاق قىلىپ قويسا، مۆرىمەسنىڭ سۈرلۈك چىرايى سەل - پەل تۈزىلەتتى . ئاندىن كېيىن ئۇ بازغانىنى بىر سوقۇشقا باشلايدىغان بولسا تۇختاتقىلى بولمايتتى . ئەگەر جاينامازدا بىر ئولتۇرۇۋالىدىغان بولسا

قوپقۇزغىلى بولمايتتى .

مەرەمنساخان زېرەك خوتۇن ئىدى . بىر كۈنى ئۇ سانىخانغا يالـ ۋۇردى :

ـــ جېنىم خېنىم سانىخان ساراڭ بىلەن ئويناشمىغىنا ، تەگمىگەندىكىن نېمە قىلسەن ئۇنى قىيناپ . ھەقىچان ساراڭ سېنىڭ چاقچاقلىرىڭغا ئىشىنىپ قالدى .

ـــ مەيلى ئەمەسمۇ ئىشىنىپ قالسا .

ـــ ئۇنىڭغا بىرەر خوتۇن تەگسىمۇ كاشكى ، سەن تېگەمتىڭ يا .

ـــ ئۇمۇ مېنى ئالامدۇ ... ھا ... ھا ...

چوكان ھەييار ئىدى ، شەيتاننى ئۇسسۇلغا سالاتتى . ئۇنىڭ خىيالىدا ئۇنىڭغا تېگىش دېگەن يوق ئىدى ، پەقەت ئىچ پۇشۇقىنى چىقىرىش ، تەلۈنىڭ تاماشاسىنى كۆرۈش نىيىتىلا بار ئىدى . مەرەمنساخان بۇنى بىلەتتى ، ئۇنى بۇنداق قىلىشتىن توسايتتى . لېكىن ھەييار چوكان مەتۇ بىلەن ھەپىلىشىپلا يۈرەتتى .

ئۇجملەر ئاقىرىپ ، پىلە قۇرتىدەك پارقىرىغان چاغلار ئىدى . بىر كۈنى سانىخاننىڭ ئۇجمە يېگۈسى كەلدىمۇ ياكى مۆرىمەسنى گەپكە سالاي دېدىمۇ ، قىزىل ئېنگىلىشىن كۆڭلىكىنى كىيىپ ، ئۆگزىگە چىقتى ـ ده ، پەستە تۇرغان مامۇتقا قارىپ كۈندىكى چاقچىقىنى باشلىدى .

ـــ مامۇتۇم ، ئۇجملەر ئەجەب چىرايلىق پىشىپ كېتىپتۇ .

مامۇت ئاسمانغا قارىدى ، بىر ئۇجملەرگە ، بىر سانىخانغا قاراپ ھەجايدى . ئۇنىڭ چاچ ـ ساقاللىرى قوشۇلۇپ كەتكەن سۇرلۇك چىرايىدا كۆرۈنگەن بۇ كۈلكە خۇددى بۇلۇتلۇق ئاسماندا كۈن چىققاندەك پاللىدە قىلىپ ئۇنىڭ يۈزىنى يورۇتتى .

ـــ مامۇتۇم بىر ئىرغىتىپ بەرگەن بولساڭ ئۇجمىنى راسا تىرىپ يەپ كېتەردىم .

مامۇتنىڭ چىرايى نۇرلىنىپ كەتتى . ئۇ يوغان بەستىنى لىككىدە قىلىپ ئازگالدىن يۇقىرىغا ئالدى ، داۋۇتكام ۋە مەرەمنساخان ئاچىنىڭ

هاي ـ هۇيلىرىغا قارىماستىن ئۇجمگه ياماشتى . سانىخاننىڭ ئۆگزىسىگه ئۇجمىسىنىڭ بىلەكتەك بىر شېخى ساڭگىلاپ تۇراتتى . ماموت غول ئۇجمىدىن ئۆتۈپ ئەنە شۇ شاخقا ياماشتى . بۇ چاغدا پەستە تۇرغانلار چۇرقىرىشىپ كەتتى . ئۇجمه شېخى يەردىن ئاز دېگەندە 10 ــ 15 مېتىر ئېگىز ئىدى . داۋۇت هويلىدىكىلەرنىڭ ۋە باشقا ئۆگزىدىكىلەرنىڭ چۇرقىراشلىرىغا پەرۋا قىلماي لىڭشلداپ تۇرغان شاخ بىلەن سانىخاننىڭ ئۆگزىسىگه قاراپ ئىلگىرىلەيتتى .

ــ ۋاي ماموتۇم ، ئارقاڭغا قايت ، يىقىلىپ ئۆلسەن .

ــ ئۆلسەم ئۆلەي ، ــ دېدى ماموت شاختىن شاخقا ئۆتكەچ .

ــ ۋاي ، ماموتۇم ، بولدى ئۇجمه يېمەيمەن ، ئارقاڭغا قايت .

چوكان شۇنداق دېگىنىچه ئۆگزىدە تىپىرلايتتى ، ماموت لىڭشلداپ تۇرغان شاخ بىلەن پۇتۇن ئۇجمىنى لەرزىگه كەلتۈرۈپ ، ئېگىز ئۆگزىگه ئۆزىنى ئاتتى ۋە سانىخاننى مەھكەم تۇتۇۋالدى . ئۇ كېكەچلەپ مۇنداق دېدى :

ــ ما ... ماڭا ... ت ... تېگەمسەن ، تېگەمسەن .

ــ ۋاي ساراڭ ، مېنى قويۇۋەت !

ــ تېگەمسەن ، تېگەمسەن .

ماموت شاتۇتىدەك « تېگەمسەن » دېگەن سۆزنىلا تەكرارلايتتى ، سانىخاننى بارغانسېرى چىڭ قامالايتتى . بىردەمدە ئۆگزە ـ ئۆگزىگه خەقلەر توشۇپ كەتتى . ئۇلار چىرقىرىشاتتى ، ئىسقىرتىشاتتى ، كۈلۈشەتتى .

ــ چىڭ تۇت ماموتۇم ، گېپىڭگه كىرمىسە قويۇپ بەرمە ، ــ دەپ مۆرىمەسنى دەيدىگه سالاتتى ياش يىگىتلەر .

ماموت سانىخاننى قويۇۋېتىدىغاندەك ئەمەس ، ھەتتا ئۇنى قۇچاقلاپ ئېگىز ئۆگزىدىن ئۆزىنى تاشلايدىغاندەك ئەلپازدا ئىدى . ئۇ چوكان بولسا بايا ماموت ئۆتكەن شاخقا مايمۇن بالىسىدەك ئېسىلىۋالغان ئىدى ، بۇ هالقىلىق پەيتته مەرەمنساخان ئاچىنىڭ كاللىسى ئىشلەپ

قالدى .

ـــ ۋاي سانى ، تېگمەن ـ دە ، تېگمەن دەپ قۇتۇل ، بولمسا ئۇ ئۆزىنىمۇ ، سېنىمۇ نابۇت قىلىدۇ .

سانىخان ئاچچىقىدا ۋارقىرىدى :

ـــ ۋاي ماموتۇم ، تېگمەن . ساڭا تېگمەن مېنى قويۇۋەت .

ماموتنىڭ چېھرىدە كۆلكە جىلۋىلەندى ، ئۇ سانىخاننى قويۇۋېتىپ بازغاندەك مۇشتۇمى بىلەن مەيدىسىگە بىرنى ئۇردى ـ دە ، ئاسمانغا قاراپ قاقاقلاپ كۈلۈۋەتتى . خۇدايىم بىر ساقلاپ شاخ سۇنۇپ كەتمىدى ، ئۇ دېۋىدەك بەستى بىلەن ھايت ـ ھۇيت دېگۈچە ھېلىقى لىگىلداپ تۇرغان شاختىن ئۆتۈپ غول ئۇجمىگە ياماشتى ، شۇئان سىيرىلىپلا يەرگە چۈشتى . گەرچە ئۇ بەردە ئۇنى تىل ـ ھاقارەت ، تاياق كۈنۈپ تۇرسىمۇ ئۇنىڭ پەرۋايىغا كەلمىدى ، چېھرىدىن كۆلكە كەتمىدى . ئۇ ھېچقانداق كومپوزىتورنىڭ ئۆسرىدە خىيالىغا كىرىپ چىقمايدىغان بىر ئاھاڭدا ناخشا باشلۇۋەتتى :

ۋاي سانىخان ، ئارقامدىن

ئەگەش ، جېنىما .

شۇ كۈندىن كېيىن ماموت مۆرىمەستە ئاجايىپ ئۆزگىرىش بۇز بەردى ، كۈچىگە كۈچ قوشۇلدى ، ئۇنىڭ ھاڭقىيىپ تۇرغان چىرايىدا يېقىملىق بىر كۆلكە جىلۋە قىلاتتى . بۇرۇن دادىسى ئۇنى ھويلىدىكى كالا رىۋاتتا ئولتۇرغۇزۇپ ، ئۇنىڭ ساقال ـ بۇرۇتىنى ئالغۇچە قىيامەت قايىم بولاتتى . ئۇ ئالغۇزمايمەن دەپ ۋارقىرايتتى . دادىسى ئۇنى تازا دۇمبالاپ ئاندىن ئۇنىڭ چاچ ـ ساقلىنى ئاران ئېلىپ قويىاتتى . ھازىر ئۇ ئارا كۈندە ، يىلىمان سۇ بىلەن چاچ ـ ساقاللىرىنى ھۆلدەپ يۇندىسىنى ئېقىتىپ سۇپىدا ئېگىشىپ ئولتۇرۇۋالاتتى . ئەمدى داۋۇت ئۇستام بۇ تەلۋىنىڭ چاچ ـ ساقلىنى غىدىراپ ئاۋارە ئىدى .

ئۆگزىدىكى ھېلىقى ۋەقە يۇز بېرىپ بىر ئاي ئۆتكەن بىر يېرىم كېچىدە سانىخاننىڭ ئىشكى ئالدىدا كۆتۈرۈلگەن غەلۋىدىن پۇتۇن مە-

هەللىدىكىلەر ئويغىنىپ كەتتى . خەقلەر ئۆيلىرىدىن چىقىپ سانىخانىنىڭ ئىشكى ئالدىغا كېلىشىپ ، ئۇ يەردە غادىيىپ تۇرغان مامۇتنىڭ ھەيۋەتلىك گەۋدىسىنى تونۇدى . ئۇنىڭ پۈتى ئاستىدا خۇددى بۇركۇتنىڭ چاڭگىللىدا قالغان توشقاندەك شۇمشىيىپ ، دوقمۇشتىكى سەپەر دوغچى ياتاتتى . خەقلەر ئۇنى مىڭ تەستە ساقلاپ قېلىشتى .

شۇنىڭدىن بېرى مامۇت كېچىسى سانىخانىنىڭ ئىشكىنى تاختىمۇشۇكتەك بېقىپ ياتىدىغان بولدى . بۇ ئىشلار داۋۇتكام بىلەن مەرەمنىساخان ئاچىنى ئويغا سالدى . ئۇلار بۇ تەلۇبنىڭ بىرەر ئىش تېپىپ قويۇشىدىن ئەندىشە قىلىپ ، چوكانغا نۇرغۇن توپلۇق پۇل بېرىپ ، ياخشى سۆزلەرنى قىلىپ ئۇنى مامۇتقا تېگىشكە ماقۇل كەلتۈردى .

سانىخانمۇ ئەرسىز تۇا ، ئولتۇرۇپ زېرىكىپ قالغان ، دوپپا تىكىپ سېتىپ كۈننى ئاران كۆن ئېتىۋاتقان بولغاچقا ، ئۇلارنىڭ تەكلىپىگە ماقۇل بولدى . « ئېيىق بولسىمۇ ئېرىڭ بولسۇن ، ئۆڭكۈر بولسىمۇ ئۆيۈڭ بولسۇن ، كەلمىگەن تەلەينى كۈتۈپ ئولتۇرغۇچە تەلۇبگە بولسىمۇ تەگمەيمەنمۇ ، بولغىنىچە ئەر بولار . بەك بولۇشالمسام ئاجرىشىپ كەتمەمدىمەن » دەپ ئويلىدى سانىخان .

مامۇت دېگەن بۇ مەتۇ چىرايلىق چوكانغا ئۆيلىنىپ تېخى ئۇنى ئۆز ئۆيىگە كۆچۈرۈپ ئەكىردى . شۇندىن باشلاپ بۇ سۆرۈن ھويلىغا تۈس كىردى . بىكار تۇرغان ئاتخانا تۆمۈرچىخانىغا ئۆزگەرتىلدى . ھويلا پاكىز بېسىقتۇرۇلۇپ سۇپۇرۇلىدىغان ، سۇ سېپىلىپ تۇرىدىغان بولدى . ئاشخانىدا ھەر كۈنى ئىككى ۋاخ مەززىلىك غىزا پىشۇرۇلىدىغان بولدى . بىر يىلدىن كېيىن سانىخان بۇ تەلۇبگە پاقلاندەك بىر ئوغۇل تۇغۇپ بەردى . بۇ تەلۇە بالىغا شىر ئېلى دەپ ئىسىم قويدى . ياش چوكان ، پاقلاندەك ئوغۇل ، مامۇت بولۇپ بۇ ئائىلە كۈنلىرىنى كۆڭۈللۈك ئۆتكۈزۈشۈۋاتاتتى . مامۇت تەلۇە بولغان بىلەن خوتۇن ۋە بالىسىغا كۆيۈمچان چىقىپ قالدى . ئۇنىڭ خوتۇن ۋە بالىسىغا قاراپ كۆزى تويمايتتى . تىنىم تاپماستىن بازغان سوقۇپ ئاق تەڭگىلەرنى تېپىپ ، ئا-

ئىلىنى روناق تاپتۇرماقتا ئىدى .

ئورغاق ياتقان بۇغداينى ئەمەس ، ئۆرە بۇغداينى ئورغاندەك ، بەزى ئاتا - ئانىلار ھېچ ئىش قىلمايدىغان بالىسىغا گېپىنى ئۆتكۈزەلمەيدۇ - يۇ ، ئىشلەمچان ، گەپ ئاڭلايدىغان بالىسىنى ھەممە ئىشقا سالىدۇ . گېپىنى ئاڭلىمايدىغان بالىسىغا ياخشى گەپلەرنى قىلىدۇ ، تېخى ئامراقلىق قىلىدۇ . ئىشچان بالا ئىشنىمۇ قىلىدۇ ، ئاتا - ئانىنىڭ ئاچچىقى كېلىپ قالغاندا قىلغان قاتمۇسق گەپلىرىنىمۇ ئاڭلايدۇ .

داۋۇت ئەر - خوتۇنلار ئەنە شۇنداق ئاتا - ئانىلاردىن ئىدى . ئۇلارنىڭ ساۋۇتۇم دېگىنى بازارمۇ بازار لاغايلاپ يۈرۈپ بەزىدە دەسمايىدىن قۇرۇق قالسىمۇ گەپ يوق ، پۇتۇن كۈچى ئۈچيۇز ئاتمىش كۈن كۆز ئالدىدا بازغان سوقىدىغان ، خۇدايىمنىڭ مۇشۇ مۆمىن بەندىسىگە يېتەتتى . ئۇنىڭ ئۇستىگە ماموتنىڭ رىشتى خوتۇن — بالىغا مەھكەم چىگىلىپ قالغاچقا بۇ ئۆيدىن چىقىپ كېتىش خىيالىغىمۇ كەلمەيتتى . ئەگەر تاسادىپىي ۋەقە يۈز بېرىپ قالمىغان بولسا ، بۇ ئائىلىنىڭ تۇرمۇشى ئاشۇنداق داۋاملىشۇۋەرگەن بولاتتى . بىز ئۆتكەندە ماموتنىڭ دوقمۇشتىكى سەپەر دوغچىنى سانىخانىنىڭ ئىشكى ئالدىدا تازا دۇمبالغانىنىڭ ئۇستىگە چۈشكەن ئىدۇق . بىر كۈنى ئاشۇ دوغچى ئەتەي كىردىمۇ ياكى ئەكەلگەن ئىشى مۇھىممۇ ، ئىشقىلىپ ئۇ دوغ ئېتىدىغان بىر چۆمۈچىنىڭ سېپىنى بېكىتىپ بېرىشنى ئېيتىپ بۇ ھويلىغا كىرىپ كەلدى . داۋۇتكام ئۇنىڭ كونىراپ ، ئۇپراپ كەتكەن چۆمۈچىنى تاشلۇۋېتىپ ، ئوبدان چۆمۈچتىن بىرنى سوقۇپ بەردى . ئۇنىڭ بەدىلىگە دوغچى تومۇز ئىسسىقتا ، مۇزلىرى ئۇششاق چوقۇلۇپ ، قېتىقلىرى قويۇق قىلىپ ئېتىلگەن بىر كورا دوغ بىلەن ئۇستامغا مىننەتدارلىقىنى بىلدۈردى . ئۆيدىكىلەر، ھەتتا ئاشخانىدىكى سانىخانمۇ بۇ مۇزدەك دوغدىن ھۇزۇرلىنىشتى . پېشانىلىرى تەرلەپ ، يۈزلىرى كۆبجۈپ كەتكەن ماموتلا بۇ دوغدىن بىر يۇتۇمۇ ئىچمەي ھويلىنىڭ قەيىرىگىدۇر بىر يېرىگە قارىغىنىچە قاتقىنىپ تۇراتتى . كەچلىك تاماق ۋاقتى بولدى ، لېكىن تەلۈە ئوردىدىن چىقاي دە-

مەيىتنى . نامازشامغا ئەزان چىقتى . مەرھۇمنىساخاننىڭ دۆشكۈشلەشلىرى بىلەن تەلۈە ئوردىدىن ئاران چىقتى . تەرەت ئېلىپ جايىنامازغا يۈكۈندى ، باشقىلار سەجدىگە باش قويدى ، ئۈمۇ سەجدە قىلدى ، ھەممىسى جايىنامازدىن باش كۆتۈرگەن بولسىمۇ ، لېكىن ئۇ بېشىنى كۆتۈردىغاندەك ئەمەس ئىدى . باشقىلار ئۇنىڭ ئەلپازىغا قاراپ بىر نەرسە دېيىشكە جۈرئەت قىلالمىدى . شۇ ئەسنادا ئۇنىڭ ئىككى يېرىم ياشلىق بۇدرۇق ئوغلى تايتاڭلاپ كېلىپ پاختىدەك يۇمشاق قولى بىلەن ئۇنىڭ دۇمبىسىگە بىرنى ئۇرۇپ :

— كوپە — كوپ ، تەيۇە ... — دېدى .

تەلۈە ئوردىدىن چاچراپ قويقىنچە بازغاندەك مۇشتۇمى بىلەن بالىنى بىرنى قويدى . بالا چىرىدە بىر چىرقىرىغان بار ، ئۇنى ئىچىگە چۈشۈپ تېلىقىپ كۆكىرىپ كەتتى .

شۇ چاغدا سانىخان بىر قولىدا بالىسىنى پەپلەپ تۇرۇپ تەلۈىگە جېنىنىڭ بارىچە ۋارقىرىدى :

— ۋاي سارالغ ، بالىنى ئۆلتۈردۈڭغۇ ، ۋاي بالام قانداق قىلارمەن .

بالىسى تۇغۇلۇپ شۇ كۈنگىچە بىر تەستەك سېلىپ باقمىغان ، ھەر كۈنى ئىشتىن بىكار بولۇپ بالىسىنى بىر تۆگىتاتاغ ئېتىۋالسا بالا ئۇخلاپ بېشى گىلدىڭلاپ قالسىمۇ يەلكىسىدىن چۈشۈرمەيدىغان تەلۈە بالىنىڭ شۇ تاپتىكى ھالىغا قاراپمۇ قويمىدى .

— سېنىڭ بالاڭمۇ نېمىشقا مېنى ئۇرىدىكەن ، ھەر كىشى ئۆز جانلا ، — دېدى تەلۈە غۇدۇراپ .

بالا كەپتەرنىڭ باچكىسىدەك بۇقۇلداپ خېلىدىن كېيىن پەس بولدى . « ئىت ئۇرغۇچىغا ئامراق » دېگەندەك بالا يەنە بۇ سۆزۈن تەلەتكە بوغماق قوللىرىنى ئۇزىتىپ :

— مېنى ھاپاپ ① ئېتە ، مېنى كۆتىيە ، — دەپ تەلمۈردى . لېكىن تەلۈە ئۇنىڭغا قاراپمۇ قويماي يۇلتۇزسىز ئاسمانغا خۇددى يۇلتۇز كېزەر

① ھاپاش ئېتە دېمەكچى بولسا كېرەك

مۇنەججىملەردەك تىكىلىپ تۇرۇۋەردى .

× × ×

سەپەر دوغچىنىڭ ھېلى ساپلىقى ئاجراپ كەتسە ، ھېلى قېتىق ئۆيۈتىدىغان جاۋۇرنىڭ تېگى تېشىلىپ قالاتتى . ئۇ ئاشۇنداق كونا لاقا - لۇقىلىرىنى كۆتۈرۈپ كېلىپ ، داۋۇت تۆمۈرچى بىلەن پاراڭلاشقان بولۇپ قۇرۇق گەپ ساتىدىغان ، بەز مارىغان مۇشۇكتەك ئولتۇرىدىغان بولۇۋالدى . مامۇت بولسا دوغچى ھويلىدىن يوقالمىغۇچە بازغىنىنى تۈتقىنىچە مىختەك تۇراتتى .

مامۇت باشقىلارغا قەھرىلىك ، سۈرلۈك كۆرۈنگىنى بىلەن خوتۇنىنىڭ قېشىدا ياۋشىپ قالاتتى . ئۇلار ھېچقاچان جېدەللىشىپ باقمىغان ئىدى .قولۇم - قوشنا ۋە ئۆيدىكىلەر بۇ ئىشقا ھەيران ئىدى . سەپەر دوغچىنىڭ ئاخىرقى كېلىشى مامۇتنىڭ سەۋر قاچىسىنى تاشتۇرۇۋەتتى ئەتىمالىم . بىر كۈنى ئۇ ئورەكتىن چاچراپ چىقىپ دوغچىنى خۇددى سا چۈجىنى قاماللىغاندەك پۇرلاپ تۇرۇپ ، ھويلىدىن تالاغا ئەچىقىپ جىغىۋەتتى ۋە قەھرى بىلەن :

— يو ... يوقال ، يۇ ... بوسۇغىغا دەسسىگۈچى بولما ... — دەپ يولۋاستەك ھۇركىرىدى .

سانىخان قورقۇپ كەتكىنىدىن ئاشخانىغا كىرىپ ئىشكىنى ئىچىدىن ئېتىۋالدى - دە ، كەچكىچە چىقماي ئولتۇردى . مامۇتمۇ مېھمانخانا ئۆيگە كىرىپ ئىشكىنى تاقۋالغىنىچە قايتىپ چىقمىدى . ئەتىسى ئەتىگەندە ئىككى چىلەكنى كۆتۈرۈپ ، بالىنى يېتىلەپ سۇغا چىقىپ كەتكەن سانىخان بالىسىنى قوشنىلارنىڭكىدە ، چىلىكىنى كۆل بېشىدا ئۇنتۇغىنىچە نەگىدۇر يوقالدى . سەپەرمۇ دوغچىلىق سايمانلىرىنى كىمگىدۇر ئېلىشىغا سېتىۋېتىپ ، سانىخان يوقالغان كۈندىن بېرى قارىسىنى كۆرسەتمىدى . خەتنىڭ ئاغزىدا « سانىخان سەپەر بىلەن قېچىپ كېتىپتۇ »دېگەن پاراڭ تارقالدى .

شۇ ۋەقەدىن كېيىن مامۇت تېخىمۇ جىمغۇر بولۇپ كەتتى. گاھىدا بالىسىغا قاراپ سائەت ـ سائەتلەپ ئولتۇرۇپ كېتەتتى. ئۇ بالىسىغا قولىنى ئۇزاتسا بالا بىچارە ئۇنىڭ چاچ ـ ساقاللىرى ئۆسۈپ كەتكەن، يۈزى كالىدەك تۇرقىدىن قورقۇپ چىرقىراپ، چوڭ ئانىسىنىڭ كەينىگە ئۆتۈۋالاتتى.

مامۇت جانسىز، خۇنۇك كۆزلىرىنى بىر نۇقتىغا تىكىپ، ئۇرەكتە تۇرۇپ يەنە بۇرۇنقىدەك بازغان سوقىدىغان بولدى.

ئەمدى ئۇنىڭ بۇرۇنقى قىزغىنلىقى نەگىدۇر يوقالغان، ئاش ـ تاماقتىنمۇ قالغان ئىدى. تۇرۇپ ـ تۇرۇپ تۇتقىقى تۇتىدىغان، پۇت ـ قوللىرى كىرىشىپ قالىدىغان، يەرنى قاساپ كېتىدىغان بولۇپ قالدى. ئۇنىڭغا بىچارە ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئىچى بەك سىيرىلاتتى. ئۇلار ئۇنىڭ چېكىلىرىنى ئۇۋۇلايتتى، تاياقنەك قېتىپ قالغان پۇت ـ قوللىرىنى تۇتۇپ چىقاتتى. بىر قېتىم ئۇ تىلىنى چاينىپ زىدە قىلىۋەتكەندىن كېيىن، تۇتقاقلىقى تۇتىلا ئاتا ـ ئانىسى ياغاچ قوشۇقنى ئاغزىغا چىشلىتىپ قويىدىغان بولدى. ئەمدى ئۆيدىكىلەر ئۇنى يالغۇز قويۇشتىن قورقىدىغان، تالاغىمۇ چىقمايدىغان بولۇشتى. قېلىن قار ياغقان بىر قىش كۈنىسى ئۇجمە شاخلىرىنى قار بېسىپ كەتكىنىگە قارىماي تەلۋە ئۇجمە شېخىغا چىقىۋالدى. بىچارە ئانا ئۇنى ئالداپ ئاران پەسكە چۈشۈردى. شۇندىن كېيىن ئۇجمىنمۇ كېسىپ تاشلاشتى. ئەمدى ئۇجمىسىز ھويلا چۆلدەرەپ قالدى.

مامۇت تۇتقاقلىق كېسىلگە مۇپتىلا بولۇپ قالغاندىن كېيىن داۋۇت تۆمۈرچىمۇ قورقۇپ بازغانىنىڭ يېنىغا كەلمەس بولدى. قىش ـ ياز ئوتى ئۆچمەيدىغان تۆمۈر چىلىك ئوچىقىنىڭ ئوتىمۇ ئۆچۈپ قالدى.

بىر كۈنى داۋۇت تۆمۈر چىنىڭ ھويلىسىدا كۆتۈرۈلگەن قاتتىق يىغا ـ زارىدىن مەھەللە لەرزىگە كەلدى. داۋۇت تۆمۈرچى مەرھۇم ساخان ۋە ئۇلارنىڭ ئىككى ئوغلى بەللىرىگە ئاق باغلاپ ھازا ئېچىشقان ئىدى. مەرھۇم ساخان يىغلاۋېرىپ ھوشىدىن كەتتى. خەقلەرنىڭ دېيىشىچە، مامۇت

مېھمانخانىدا يالغۇز ياتقان ئىكەن ، يېرىم كېچىدە ئۇشتۇمتۇت تۇتقاق كېسەللىكى قوزغىلىپ بېشى يوتقانغا پۈركىلىپ قېلىپ ئۆلۈپ قاپتۇمىش .

شۇنىڭدىن كېيىن بۇ ئائىلىنىڭ ئىگىلىكى گويا تۇۋرۇكى غۇلىغان ئۆيدەك گۈمۈرۈلۈپ چۈشتى . ساۋۇت ئويۇنچى بىلەن ئاۋۇت سويمىلار مامۇت مۆرىمەسنىڭ ئورنىنى باسالمىدى . داۋۇت تۆمۈرچىگىمۇ بىردىنلا قېرىلىق يەتكەندەك بولدى . دەسلەپتە ئۇ ئورغاق ، بولقا ، تاقا قاتارلىق نەرسىلەرنى ئېلىپ سېتىپ يۈردى . لېكىن بۇنىڭ پايدىسى يوق ھېسابتا بولغاچقا ، كېيىن ئۇنىمۇ تاشلاپ ناسۇال چېكىپ يېنىغا تۇكۇرۇپ ياتىدىغان بولدى .

مەرەمنىساخان بۇۋىلىك قىلىپ ، ئايەت ئوقۇپ ، ئۆلۈكلەرنى كېپىنلەپ تاپقان ئاز - تولا ئاش - تاماق ، پۇل - پوچەكلەر بىلەن بۇ ئائىلە كىشىلىرىنىڭ ئاشقازىنىنى ئەستەرلەپ يۈردى . كېيىن ئۇمۇ ئاغرىپ قېلىپ تۇزۇك ياتمايلا ئۆلۈپ كەتتى . ئارقىدىن بوۋايمۇ كۆز يۇمدى . ئىككى ئوغۇل قالغان - قاتقان نەرسىلەرنى ئۈلەشتى . ساۋۇت ئويۇنچى توخسۇن دەمدۇ ، نەگىدۇر بىر يەرگە كېتىپ يوقالدى . ئاۋۇت سويما ئاكىسىنىڭ ئوغلىنى بېقىش ئۈچۈن باشقا تۆمۈرچىلەرنىڭ ئوچىقى ئالدىدا كۆيەك باسىدىغان بولدى .

ئانام ئېيتقاندەك ، بۇ ئائىلىنىڭ تۇۋرۇكى مامۇت ئاخۇن بولۇپ ، بارلىق بەرىكەت شۇنىڭ بىلەن كەتكەن ئىدى . كونىلارنىڭ ئېيتىشىچە ، بىر ئائىلىدە بارلىق خىسلەت بىر ئادەمگە باغلىق بولارمىش . شۇ ئادەم يوقالسا ئائىلىدىكى ئامەت - بەرىكەت بىللە يىتەرمىش . ئويلاپ كۆرسەم شۇ گەپ راست ئوخشايدۇ .

1990 - يىل

كېسەللىك تارىخى

بىر نەچچە كۈندىن بېرى ئوقۇغۇچىلارنى ئالىي مەكتەپكە تاللاش ئىمتىھان قەغەزلىرىنى تەكشۈرۈپ بەك چارچاپ كەتكەچكىمۇ بېشىم ئاغرىپ ھېچ ئارام بەرمىدى ، بۈگۈن قولۇم سەل ئارا بولۇپ قالدى . مۇشۇ پۇرسەتتە دوختۇرغا كۆرۈنۈۋالماقچى بولدۇم .

دوختۇرخانىغا بېرىپ ئىچكى كېسەللەر بۆلۈمىگە نومۇر ئالدىم ، بۆلۈمنىڭ ئالدىدا ئادەم كۆپ ئىدى . كارىدوردىكى ئۇزۇن ئورۇندۇقلاردا كىشىلەر قىستىلىشىپ ئولتۇرۇشاتتى . قارىسام ، كىشىلەر قولىدىكى كېسەللىك تارىخى دەپتىرى بىلەن نومۇرنى ئىشىكنىڭ ئالدىدا ئولتۇرغان ئاق خالاتلىق ئاۋاق ئايالغا تاپشۇرۇپ بېرىپ ئۆزلىرى نۆۋەت ساقلىشىپ تۇرۇشاتتى .

مەنمۇ قولۇمدىكى نومۇر بىلەن كېسەللىك تارىخى دەپتىرىمنى ھېلىقى ئايالغا تاپشۇرۇپ بېرىپ نۆۋىتىمنى كۈتۈپ تامغا يۆلىنىپ تۇردۇم . « 19 - نومۇر » — دەپ ۋاراقلىرىدى بىر كەمدە . مېنىڭ نومۇرۇم 19 ئىدى ، مەن ھېلىقى ئاۋاق ئايالدىن قەغەزلىرىمنى ئېلىپ كېسەل كۆرۈش بۆلۈمىگە كىردىم . دوختۇر قولۇمدىكى نومۇرنى ئېلىپ ئۇستەل ئۈستىدىكى مىخقا سانجىپ قويۇپ كېسەللىك تارىخى دەپتىرىنى ۋاراقلىدى ، لاتىن ۋە خەنزۇ يېزىقىدىكى خەتلەرنى ئوقۇۋېتىپ ماڭا ئەجەبلەنگەندەك ۋە بىر نەرسىدىن خەۋىرسىزگەندەك نەزەر تاشلىدى ، تۆت ئەتراپىغا بىرەرسىنى ئىزدىگەندەك قاراپ قويۇپ ئورۇندۇقنى سەل كەينىگە سۈرۈپ قويدى ، بۆلۈمدە ئىككىمىزدىن باشقا ئادەم يوق ئىدى ، ئۇ مەندىن سوئال سوراشقا باشلىدى .

— قانچە ياشقا كىردىڭىز ؟

— 25 ياشقا

ـــ قەيەردە ئىشلەيسىز ؟
ـــ 1 ـ ئوتتۇرا مەكتەپتە .
ـــ يەنىلا ئىشلەۋاتامسىز ؟
ـــ ھە ...
ـــ نېمە ئىش قىلىسىز ؟
مەن چاقچاق بىلەن جاۋاب بەردىم :
ـــ دۆۋۈ ـ دۆۋە قەغەزلەرنى يەپ ، سىيا كىكىرىپ ...
گېپىم تامىقىمغا تىقىلىپ قالدى ، دوختۇر چاچراپ ئورنىدىن تۇردى ـ دە ، ئىچكىرىدىكى ئۆيگە قاراپ ۋارقىرىدى :
ـــ ھەي ، قايسىڭلار بار ، بۇياققا كېلىڭلار ...
ئىچكىرىكى ئۆيدىن ئىككى سېسترا چىقتى .
دوختۇر ئۇلارغا قاراپ قولىنى بېشى ئۈستىدە ئايلاندۇرۇپ بىر نېمىلەرنى ئىشارەت قىلدى . ئۇلارمۇ ماڭا ئەجەبلىنىش ۋە ئېھتىيات ئارىلاش نەزەر تاشلىشىپ مىدىرلىماي تۇرۇشتى . دوختۇر كۆڭلى سەل ئارامغا چۈشكەندەك بولۇپ گەپ سوراشنى داۋاملاشتۇردى :
ـــ بېشىڭىز ئاغرىمدۇ ؟
ـــ ھەئە ، ئىككى چېكەم ، گەجگەم قوشۇلۇپ ...
ـــ كېسەللىك باشلانغىنىغا قانچە ئۆزاق بولدى ؟
ـــ بىر ـ ئىككى كۈن بولدى ، ھېلىغى قەغەز دۆۋىسى ...
ـــ بولدى قىلىڭ
مەن ھەيران بولدۇم ، بۇ چاغقىچە ھېچكىم ماڭا مۇنداق مۇئامىلىدە بولۇپ باقمىغان ئىدى .
دوختۇر قەغەزگە نېمىلەرنىدۇر يازدى . ئۇشتۇمتۇت يۈرىكىم ئاغدى ، مەندە بىرەر خەۋىلىك كېسەللىك بايقالغانمىدۇ ـ يا ؟ كۆڭلۈمنى ئەندىشە چۈلغىۋالدى ، مەن دوختۇردىن ئەيمىنىپ سورىدىم :
ـــ دوختۇر مېنىڭ كېسەللىكىم ...
ـــ نېرۋا كېسەللىكى .

مەن چۆچۈپ كەتتىم ، بايىقى ئىككى سېستراموۋ ماڭا قورقاندەك نەزەر تاشلىدى ، بىر مىنۇتچە ئاغزىم گەپكە كەلمىدى ، نېمە قىلىشىمنى بىلەلمىدىم .

— نېمىدەۋاتىسىز دوختۇر ، — دېدىممەن ساراسىمە ئىچىدە ئۇنىڭغا ئۆز ئەھۋالىمنى چۈشەندۈرۈشكە تىرىشىپ ، — مەن بىر مەكتەپتە 50 بالىنى ئاغزىمغا قارىتىپ دەرس ئۆتۈپ يۈرگەن مۇئەللىممەن .

— شۇنداق ، شۇنداق ، مەستلەرنىڭ ھەممىسى « مەن ھاراق ئىچمىدىم » دەيدۇ .

قايسىبىر چەت ئەل يازغۇچىسىنىڭ بىر ئەسىرىنى ئوقۇغان ئىدىم ، ئۇنىڭدا ساپساقلا ئادەمنى ساراڭ دەپ گۇمانلىنىپ ، كۈنلەرنىڭ تەرتىپىنى ئارىلاشتۇرۇپ سوئال سوراپ ئاخىر ساراڭخانىغا ئاپىرىۋېتىدىغان بىر ۋەقە بار ئىدى . ئۆز ۋاقتىدا بۇنى ئوقۇپ ئىشەنمىگەن ۋە يازغۇچىنى يالغانچى دەپ قارىغان ئىدىم ، مانا ئەمدى بۇ ئىش ئۆز بېشىمغا كەلدى . ئۇچ ئادەم ، ساپساق ئۇچ ئادەم ماڭا كوچىغا يالىڭاچ چىقىۋالغان ئادەمگە قارىغاندەك قاراپ تۇرۇۋېتۇ . ئۇلارنىڭ مېنىڭ نورمال جاۋابىمدىنمۇ گۇمانلىنىپ تۇرغانلىقى چىرايىدىن مانا مەن دەپ تۇرىدۇ .

تۇرۇپلا بېشىم قايغاندەك ، كۆزلىرىم تورلاشقاندەك بولدى . دورا قەغىزىنى ئېلىپ ، ئاستا تاشقىرىغا ماڭدىم . ئۇلار قورقۇنچ ، ئېھتىيات ، گۇمان ئارىلاش نەزەرلىرى بىلەن مېنى ئۇزىتىپ قالدى . دورامنى ئېلىپ بولۇپ كېسەللىك تارىخى يېزىلغان دەپتەرنى سومكامغا سېلىۋېتىپ كاللامدا بىردىن ئۇنى ئوقۇپ بېقىش خىيالى پەيدا بولدى . ئۇنىڭدا قەنتلىك سۈيدۈك كېسەللىكى ، مالىخۇلىيا ۋە يەنە قانداقتۇر كېسەللىكى بار بىر بىمارنىڭ ئەھۋالى يېزىلغان ئىدى . ئۇ ئەرمۇ ، ئايالمۇ ، ئۇيغۇرمۇ ، تاجىكمۇ ھېچنېمىسى يېزىلمىغان، ھەتتا ئىسمىمۇ يوق ئىدى ، پەقەت كېسەللىك ئەھۋالى ۋە بېرىلگەن دورىلارلا خاتىرىلەنگەن ئىدى .

كۆز ئالدىم ۋاللىدە يورۇپ كەتتى ، بۇ كېسەللىك تارىخى ئەلۋەتتە مېنىڭ ئەمەس ئىدى . مېنىڭكىگە بىر قېتىم زۇكام بولۇپ داۋالانغانلىق

ئەھۋالىدىن باشقا ھېچ نەرسە يېزىلمىغان ئىدى .

قارىغاندا ئىشكىتە تۇرغان ئاۋاق ئايال دىققەتسىزلىكتىن مېنىڭ نومۇرۇمنى باشقا بىر سىنىڭ قەغىزى چاغلاپ دوختۇرغا ئەكىرىپ بەرگەن ئوخشايدۇ .

يەلكەمدىن تاغ ئاغدۇرۇلغاندەك ، يۈرىكىمنى سىقىپ تۇرغان ئامبۇر قويۇۋەتكەندەك يېنىكلەپ قالدىم . مەن ئىتتىك مېڭىپ ھېلىقى بۆلۈمگە كىرىپ دوختۇرغا كېسەللىك تارىخى دەپتىرىنى ئۆزاتتىم .

ـــ دوختۇر بۇ مېنىڭ ئەمەس .

دوختۇر مېنى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتتى . ئۇ گەپ ـ سۆزسىز ئىچكەرىكى ئۆيگە كىرىپ كەتكىنىچە قايتىپ چىقمىدى . بىر پەستىن كېيىن بىر سېستىرا چىقىپ ماڭا « نېرۋا كېسەللىرى بۆلۈمىگە كۆرۈنۈڭ » دېدى قوپالغىنا .

مەن ئەمدى بۇ كېسەللىك تارىخى دەپتىرىنىڭ ئۆزۈمنىڭ ئەمەسلىكىدىن ، ھەتتا ئۆزۈمنىڭ نېرۋامنىڭ ساقلىقىدىنمۇ گۇمانلىنىپ قالدىم .

1990 ـ يىل 5 ـ ئاي

تىللا يوپۇرماقلار

كەچكۈز بولۇشىغا قارىماي ھاۋا ئىللىق ئىدى ، كۈن بارغانسېرى قىزىتىشقا باشلىدى . باغنىڭ ئىچىدىكى دەل ـ دەرەخلەرنىڭ يوپۇرماقلىرى ئالتۇن رەڭدە تاۋلىناتتى . دەرەخلىقتىكى تار يولدا ئېگىز گىنە بىر ئەر بىلەن ئوتتۇرا بوي بىر ئايال ئاستا مېڭىپ كەلمەكتە . ئۇلارنىڭ كۆزلىرى يولنىڭ ئىككى قاسىنىغا ئۈمىدلىك تىكىلمەكتە ئىدى . باغچىدا ئادەم ئاز بولغىنى بىلەن بىكار ئورۇندۇق يوق ئىدى . ئۇلار باغنى بىر ئايلىنىپ چىققاچقا ھېرىپ قالغان ئىدى . شۇڭا بىرەر يەردە ئولتۇرماقچى بولدى .

بىر چاغدا ئايال باغنىڭ ئوتتۇرىسىدا ـــ دەل ـ دەرەخلەر ئارىسىدا كۈن نۇرى چۈشۈپ تۇرغان يەردە بىر ئورۇندۇقنىڭ بىكار تۇرغانلىقىنى كۆردى . ئورۇندۇقنىڭ ئاستىدا كىچىك ئورەك بولۇپ لىققىنا سۇ بار ئىدى .

ئايال خىشتىن ئىككىنى ئېلىپ كېلىپ ئورۇندۇقنىڭ ئالدىغا قويدى . ئۇلار خىشقا دەسسەپ ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇشتى . ئايال ئورۇندۇققا گېزىتنى يايدى ، تور سومكىدىن كەھرىۋادەك جۇلالىنىپ تۇرغان ئۈزۈم لەرنى ئېلىپ گېزىتكە قويدى . خۇرۇم سومكىدىن نان ، سامسا قاتارلىق يېمەكلىكلەرنى ئېلىپ ، ئېرىنى تەكلىپ قىلدى ، ئەر غىزاغا قول كەلتۈرمەستىن ، ئوك قولى بىلەن سول كۆكرىكىنى سىيلاپ جىم ئولتۇردى .

ئايال ئېرىگە ئەنسىرەپ قاردى ، سومكىسىدىن بىر قۇتىنى ئېلىپ بىر تال تىتروگلىتسېرىننى ① ئالقىنىغا قويۇپ ئېرىگە ئۇزاتتى ، ئېرىنىڭ ئىنچىكە بارماقلىرى تىترەپ ، دورىنى تۇتالمىدى . ئايال دورىنى ئېرىنىڭ ئاغزىغا سالدى . ئەر دورىنى يەپ ، كۆزلىرىنى يۇمۇپ جىم ئولتۇردى . ئا-

① تىتروگلىتسېرىن ـــ يۈرەك كېسەللىكلىرى دورىسى

يالمۇ جىمىپ قالدى ، ئەمما ئۇ پات - پات « قانداقراق » دېگەن مەنىدە ئېرىگە قارايتتى .

بۇ ئەر - خوتۇنلار بىر - بىرىنى گەپ - سۆزسىز چۈشىنىدىغاندەك قىلاتتى . ئەر 47 — 48 ياشلاردا ، ئايال 45 — 46 ياشلاردا كۆرۈنەتتى . ئەرنىڭ ئىككى چېكىسىنى ئاق ئارىلىغان ، ئايالنىڭ كۆزلىرىنىڭ چۆرىسىنى ئاز - تولا قورۇق زىننەتلىگەن ئىدى .

بىردەمدىن كېيىن ئەرنىڭ چىرايى ئېچىلدى ، ئۇ ئايالىغا قاراپ كۈلۈمسىرىدى ۋە :

— ئۆتۈپ كەتتى ، كۆڭلۈم يورۇپ ئاراملىق ھېس قىلدىم ، — دېدى .

— خۇداغا شۈكۈر ، باللىرىمىزنىڭ ۋە مېنىڭ بەختىم ، — دېدى ئايال چىرايى ئېچىلىپ . ئايال بايقىدىن ياشىرىپ قالغاندەك كۆرۈنەتتى .

ئايال ئۇزۇملەرنىڭ چىرايلىقلىرىنى تاللاپ ئېرىگە ئۇزاتتى .

— ئۆزۈڭمۇ يە ، — دېدى ئېرى ئۇزۇم يەۋېتىپ . ئايالمۇ بىر ساپاق ئۇزۇمدىن بىر شىڭگىل يېرىپ قولىغا ئالدى .

يولنىڭ ئۇ چېتىدىكى ئورۇندۇقتا بىر جۈپ قىز - يىگىت باشلىرىنى بىر - بىرىگە يېقىن ئەكىلىپ پىچىرلىشىپ ئولتۇراتتى ، ئايال ئېرىگە ئۇلارنى ئىشارەت قىلىپ كۈلدى .

ئەر ئۇ تەرەپكە چالا - پۇلا قاراپ قويدى - دە ، ئايالىغا قارىدى .

— ئېسىڭدىمۇ ؟

— نېمە ؟

— بىز ئوقۇش پۈتتۈرۈش ئىمتىھانىغا تەييارلىنىۋاتقاندا مۇشۇ باغدا دەرس تەكرارلىغان ئىدۇق .

— ھەئە

— ئۇ چاغدا سەن ئورۇقمىنا قىز ئىدىڭ ، كۆپ ھاللاردا تەڭگە گۈللۈك كۆڭلەك كىيىۋالاتتىڭ .

ئايال نەڭگە گۈللۈك كۆڭلىكىنى ئېسىگە ئالالمىدى . بىراق بىر

كۆنى تېگى ئاق ، گۈللىرى بېغىررەڭ كۆڭلەك كىيىپ يىگىت بىلەن باغقا بارغىنى ، يىگىتنىڭ « چاپان كىيىۋال » دەپ ئۇنى ياتاقتا كىرگۈزۈۋەتكىنى ، قىز كۆك كاستۇم كىيىپ چىققاندا ، ئۇنىڭ بىر قۇتا ئېسىل ئەتىرنى قىزغا سوۋغا قىلىپ يانچۇقىغا سېلىپ قويغىنى ئېسىگە كەلدى .

ـــ ئېسىڭدىمۇ ، ـــ دېدى ئايال يەنە گەپ ئېلىپ ، ـــ دەرس تەكرارلايمىز دەپ پۈتۈن باغچىنى ئايلىنىپ بىكار ئورۇندۇق تاپالماي قالغىنىمىز .

ـــ ھە ، مەجنۇنتالنىڭ شېخىغا چىقىۋېلىپ يوپۇرماقلار ئارىسىدا كەچكىچە ئولتۇرغان ئىدۇق .

ئايالنىڭ ئېسىگە مەجنۇنتالنىڭ شېخىدا ئولتۇرۇپ تۇمۇچۇق بالىسىغا يەم بەرگەندەك ئىسسىق نەپەسلىرى تۇنجى قېتىم بىر - بىرىگە قوشۇلۇپ سۆيۈشكەنلىرى ، كېيىن بىر - بىرىگە قاراشقا يۈزى چىدىمايجىم ئولتۇرۇشۇپ كەتكەنلىرى چۈشتى .

ـــ بۇ ئىشلارغا 30 يىل بولۇپ قاپتۇ خوتۇن ، ئۇ چاغلاردا سەن تولىمۇ زېلۋا ، چاققان قىز ئىدىڭ .

ـــ سەنچۇ ؟ سەنمۇ قاملاشقان يىگىت ئىدىڭ .

ئىككىسى كۈلۈشۈپ كەتتى . ئاكاتسىيىنىڭ شېخىغا قونۇۋېلىپ بىر - بىرى بىلەن تۇمشۇق سوقۇشتۇرۇۋاتقان قۇشقاچلار گۈرىدە ئۇچۇپ باشقا شاخقا قوندى .

ئۇلار يۆلىنىپ تۇرغان ئاكاتسىيىنىڭ يوپۇرماقلىرى قىزلارنىڭ قۇلقىدىكى تىللا ھالقىدەك شىلدىرلاپ يەرگە چۈشەتتى . ئۇلار يەر يۈزى ۋە دەرەخلەردىكى ئالتۇن ياپراقلارغا قاراپ جىم ئولتۇرۇشاتتى . ئۇلارنىڭ نە خىيالغا ئەسىر بولغىنى ، نە ساپ ھاۋادىن ھۇزۇرلىنىۋاتقىنىنى بىلىش تەس ئىدى .

كەچ كۈز بولۇشىغا قارىماي كۈن خېلىلا قىزدۇرماقتا ئىدى . ئاكاتسىيىلەرنىڭ ئارىسىدىن چۈشكەن كۈن نۇرى ئەرنىڭ مەيدىسىدە خۇددى ئوردىنەدەك يالتىرايتتى ، ئايالنىڭ چاچلىرى ئالتۇن تارغاق

قىسۇالغاندەك جەزبىدار كۆرۈنەتتى .

ئىللىق كۈن نۇرى ، شېرىن - شەربەت ئۈزۈم لەززىتى ، شېرىن خىيال ئۇلارنى ئەسىر قىلدى . ئەر كۆزىنى يۇمۇپ جىم ئولتۇراتتى ، ئايال خىيال دەريياسىدا ئۈزەتتى ، ھەر ئىككىسىنىڭ چىرايىدا بېقىملىق بىر تەبەسسۇم جىلۋىلىنەتتى .

1991 - يىل 9 - ئاي

موزدۇز

ـــ ئالغىنىمغا تېخى ئۇچ كۈن بولمىغان ئاياغنىڭ پاشنىسى ئاجراپ كەتتى ئۇستام ، بۇنى ئوبدانراق ياساپ بەرسىلە ، يەنە كېلىپ يۈرمەي .

ـــ پۇلىغا چىداپ ئوبدانراق ئاياغ كىيسىلە بولمامتى خېنىم ، ئاياغ بەستىلىرىنى كۆتۈرەلمەي قالغان ـ دە .

ـــ ئوھۇش ، نېمانداق گەپچى ئادەم بۇ ، ھازىر موزدۇزلارنىڭ ھەممىسى ساختىپەز بولۇپ كەتتى ، خەقنىڭ پۇلىنى ئېلىشنىلا بىلىدۇ .

ـــ ئاياللارمۇ پاسون قوغلىشىپ قىز باللار كىيىدىغان نېمىلەرنى كىيىۋالغۇچە بەستىگە لايىق ، پاشنىسى پۇختىراق ئاياغ كىيسە بولمامدىكىن .

ـــ يەنە بەستى ، بەستى ... بەستىمنى ئۆزۈم كۆتۈرۈپ يۈرۈۋاتىمەن ، ھېچكىمگە كۆتۈرۈشۈپ بەر دېمىدىم .

ـــ « كۆتۈرۈشۈپ بەر » دېسىلغۇ كۆتۈرۈشىدىغان ئادەمۇ چىقىپ قالاتتى .

ـــ ۋاي ... تولا گەپ قىلماي ما ئاياغنى ئوڭلىۋەتسىلە، ئالدىرايمەن .

ـــ ماقۇل خېنىم ، جىندەك تەخىر قىلىپ تۇرسىلا ، مانا ماۋۇ بەندىكده ئولتۇرۇپ تۇرسىلا ، مەن ئاياغنى شاق ـ شۇقلا ...

× × ×

ـــ تازىمۇ ساختىپەز ئادەمكەنلا ، ئوڭلىغانلىرىغا ئىككى ھەپتىمۇ بولمىدى ، ئاياغنى يەنە ئوڭلاتقىلى كەلدىم .

ـــ يەنە كەلگەنلىرى ئوبدان بوپتۇ ، يەنە كېلىدىغانلىقلىرىنى بە-

له‌تتىم .

ـــ هه ، قه‌سته‌نگه ئىشىنى مۇشۇنداق چالا قىلدىم دېسىلچۇ . سىلىمۇ پۇل تاپقىلى ئۇستىكەنلا .

ـــ ئىشقىلىپ كۆنمىز كېتىپ بارىدۇ خېنىم . ئاچچىقلىرى كەلـ مىسۇن ، بىردەمدە ئوڭلاپ بولىمەن .

ـــ يەنە ھېلىقىدەك ئادەمنى سوكۇلدىتىپ ئارا كۆندە ئالتە كەلتۈرمەي ، ئوبدانراق تىكسىلە جۇمۇ .

ـــ ۋاي خېنىم ، كەلسىلىرى نېمە بولاتتى ، پۇتلىرى ئۈپراپ قالامتى .

ـــ بۇ يەرگە تولا قاتراپ تاپىنىم يالپاق بولۇپ كەتتى .

ـــ پۇتلىرىغۇ تازا چىرايلىق ئىكەن . يالىڭاياغ ماڭسىلمۇ خۇددى پاشىنىسى بار ئاياغ كىيىۋالغاندەك ئىسكەتلىك ، مۇنداق پۇت دېگەن ئاز ئۇچرايدۇ دېسىلە .

ـــ ئوھوش ، نېمانچە ھەييارئادەم‌سىلە،پۇت‌دېگەننىڭمۇئۇنداق ـ مۇندىقى بولامدىكەن ، تولا سۆزلىمىسىلە ئادەمنى كولدۇرلىتىپ .

ـــ ۋاي تووۋا ، كولدۇرلىتىپ دېگەنلىرى نېمىسى ، سىلىدەك خېـ نىمنى نېمىشقا كولدۇرلىتاتتىم ، راست دەيمە ، پۇت دېگەننىڭمۇ تۆگە تاپان ، توپلەي تاپان ، ھە ... يەنە ...

ـــ ھا ... ھا ... ما ئادەمنى ، نەدىكى گەپلەرنى قىلىدا ، بولسىلا دەيمە ، ئالدىرايمەن .

ـــ دائىم ئالدىرايمەن ، ئالدىرايمەنلا دەيدىكەنلا ئادەمنى ئالدىرىتىپ ، ئالدىراپ ئۆيلىرىدە ئون بانلىرى بارمىدى .

ـــ بالام ... بالام ... بار ئىدى .

ـــ ھازىر يانلىرىدا ئەمەسمۇ .

ـــ دادىسىنىڭ قېشىدا .

ـــ دادىسى بىلەن سىلە بىر ئۆيدە ئەمەسمۇ ؟

ـــ ...

ـــ بولدى خېنىم ، كۆز يېشى قىلمىسلا ، بىكارلا سۆزلەۋېرىپ كۆڭۈللىرىنى مالال قىلىپ قويدۇمغۇ دەيمەن ، ھەي ، مېنىڭ ئاغزىم .

× × ×

ـــ يەنە كېلىپ قالدىم ئۇستام ، بۇ ئاياغمۇ بەك ئوسال چىقتى ، سىلىنى ئاۋارە قىلىپ .

ـــ ھېچقىسى يوق خېنىم ، بىزنىڭ ھۈنىرىمىز شۇ بولغاندىكىن .

ـــ تۇۋا دەيمەن ، بىر يۈز توقسان سومغا ئالغان ئاياغ بىر قىش يەتمەي ئادەمنى موزدۇزدىن نېرى بارمايدىغان قىلىپ قويسا ـ زە .

ـــ ئوبدان ئاياغكەن .

ـــ بۇ نېمىدېگەنلىرى ، ئوبدان ئاياغ بولغىنى قېنى .

ـــ شۇ ئاياغ بولغاچقا سىلىدەك خېنىمنى ھەپتىدە بىر كۆرۈپ تۇرۇۋاتىمىز .

ـــ ۋىيىش ... ما ئادەمنىڭ گېپىنى ... مېنى كۆرۈپ نېمە بويتكەنـ مەن .

ـــ « كۆرسەڭ كۆزگە پايدا » دېگەن گەپ بار ئەمەسمۇ ، ئەمدى سىلىنى كۆرۈپ بولسىمۇ ...

ـــ ئەسكىلىكىنى ... نېمانداق ئەسكى ئادەم سىلە ، ئۆزلىرى نەـ دىن ؟

ـــ نەدىن بولاتتۇق خېنىم ، « بەشتوغراق » دەپ ئاڭلىغانمۇ .

ـــ ئاڭلىمايچۇ ، ۋاي توۋا ، شۇنچە يىراق يەردىن بۇ يەرگە نېمە بولۇپ كېلىپ قالغان .

ـــ خوتۇن يەرلىك بولۇپ دېسىلە ، ئۆزلىرىچۇ ؟

ـــ مەن ئەرنىڭ كەينىدىن كېلىپ ...

ـــ ئەرلىرى نەدە ئىشلەيتتى ؟

ـــ ئۇنىڭ ئىش ئورنىمۇ يوقكەن . « ۋاي تۆمۈر يولدا ئىشلەيمەن ، مائاشىم مۇنچە پۇل » دەپ يۈرۈپ گوللاپ ئەچقۇبلىپ ئۆيگە سولاپ

قويدى ، ئىتقا تاشلاپ بەرگەندەك نان تاشلاپ بېرىپ تازا قىينىدى .

ـــ ۋاي ئىسىت ، سىلىدەك خېنىمنى ھە .

ـــ مەنـغـۇ بـىـر نۆرى ، مۇشتۇمدەك بالا ئىككىيلەن قىشتا سوغۇق ئۆيـدە تـىـتـرەپ ئولتۇرىمىز ، ئۇ قىمارۋاز نەدە كەچ بولسا شۇ يەردە قونۇپ يۇرىدىغان بىر نېمىكەن .

ـــ ھە ... ھە ...

ـــ بـىـر بولسا بېيىپ بىر مۇنچە نەرسە ـ كېرەك ، يەيدىغان ـ ئىچىدىغانىنى ئەكىلىپ تولدۇرۇۋېتىدۇ .

ـــ ھىم ... ھىم ...

ـــ بـىـر بولسا ئىشكىنى بىر تاقاپ قويغانچە نەچچە كۈن يوقىلىدۇ .

ـــ ۋاي ... ئەسكى گۇي .

ـــ مـېـنـىـڭ قـاغـىشىم بىلەن يىغام تۇتتىمۇ نېمە بولدى ، باگاگدا قىمارۋازلار پىچاقلاپ ئۆلتۈرۈۋەتتى .

ـــ تازا يىغلىغانلا .

ـــ يىغلىشىم يىغلىدىم . ئەسكى بولسىمۇ ...

ـــ « ئېيىق بولسىمۇ ئېرىم بولسۇن ، ئۆگكۈر بولسىمۇ ئۆيۈم » دېـسىلە .

ـــ شـۇ ئەمەسمۇ . نېمە بولسىمۇ بالامنىڭ دادىسى ئەمەسمىدى ، شۇ ئەسكى ئۆلمىسىمۇ ، بالام ھايات قالامتىكى دەيمەن ، ئۇنىڭ كەينىدىن بالام ئاغرىپ قېلىپ ئۆلۈپ كەتتى .

ـــ ئىسىت بالا .

ـــ ئۇ چـاغـدا مـەن بىر تال قىلسز ، بىر تېيىنسز بولغاچقا، بالىنى داۋالىتالماي بالام ئۆلۈپ كەتتى . . . ھۇ ... ھۇ ...

ـــ كۆگۈللىرىنى بۇزمىسلا خېنىم،تېخىياشكەنلا،خۇدايىمبېرەر .

× × ×

ـــ ئۇ سـتـام كېلىۋېرىپ تويغۇزۇۋېتىدىغان بولدۇم ، خۇيمۇ زېرىكـ

تىم بۇ يارىماس ئاياغدىن .

— زېرىككەن بولسىلا ماڭا بېرىۋەتسىلە .

— ۋاي خۇدايىم ، ئەسكى ئاياغنى نېمە قىلالا .

— زېرىككەندە قاراپ ئولتۇرارمەن .

— ۋاي توۋا ، قىزىق ئادەمكەنلا ، نەدىكى گەپنى قىلىپ ...

— راست دېدىلە :

نەدىكى گەپنى قىلىپ ،

ئەندىشىگە قالدى كىشى .

چەككىنى تاماكا يوق ،

مۇڭداشقىنى نەدە كىشى .

— ۋاي ئۇستام ، تېخى ناخشىمەن دېسىلە .

— ھە ، يالغۇزچىلىقنا گاھىدا زېرىكىپ ئۆزىمزنى گول قىلىمز ـ دە خېنىم .

— چوكانلىرى ئانىسىنڭكىگە جۇمەلەپ كەتكەنمىدى .

— جۇمەلەپ كەتسىمۇ كېلەتتى ، دادىسىنڭكىگە كەتكەن دېسىلە .

— دادىسىنڭكىگە .

— دادىسىدەك بىر قېرىنىڭ پۇلىغا كۆزى قىزىرىپ ئاجراشتى .

— توۋا خۇدايىم ، مۇنداقمۇ خوتۇن كىشى بولىدىكەن .

— « خېتىمنى بەر ئوغرى » دەپ ياقامدا ئىلىنگۈچ ئۇچۇپ ئاللا ـ توۋامنى چىقاردى .

— ۋاي خۇدايىم ، بىچارە ئۇستام .

— بىز بالىمزنى يېتىم قىلمايلى دېسەممۇ ئۇنىمىدى .

— بالىلىرى نەدە .

— يۇرتتا ، ئانامنىڭ قېشىدا ، ئانامۇ قېرىپ كەتتى .

— ئىسىت بىچارە بالا ، يا ئانا مېھرىنى ، يا دادا خوۋلۇقنى كۆرمەي تازا قىينىلىپتۇ ـ دە .

— شۇنى دېسىلە ، ئەكىلىۋالاي دېسەم بويتاق كىشى دېگەننىڭ

كۆنى ئىتتىك كۆنىگە ئوخشايدىكەن . تاپسا يېگەن ، بولمسا خۇداغا شۈكۈر قىلغان ، بالىنى قىيناپ قويامدىمەنكى دەپ .

ـــ شۇنى دېسىلە ئۇستام . تازا ئۇۋال بوپتۇ بالىغا .

ـــ خېنىم ، تولا گەپ قىلىپ پۇتلىرىنى توڭدۇرۇپ قويدۇممۇ دەيمەن ، مانى كىيىۋالسلا .

ـــ ۋاي تووۋا ، نېمانداق چىرايلىق ئۆتۈك بۇ ، پۇتۇمغا ئوبدان كەلدىغۇ ، خۇددى ئۆلچەپ تىككەندەك .

ـــ ھەئە ئۆلچىگەندەك ، ئۆزلىرى 37 ـ ئايالغ كىيىلا ئەمەسمۇ .

ـــ نەدە يۈرۈپ پۇتۇمنىڭ رازمېرىنى بىلىۋالغاندۇ ما ... ئادەم .

ـــ بىر قارىپلا ... ئۇنىڭ ئۇستىگە ئاتاپ تىككەنتىم دېسىلە .

ـــ ھە ، كىمگە .

ـــ ئەمدى شۇ ... قېنى كىيىپ مېڭىپ باقسلا . پۇتلىرىنى قىستامدىكى .

ـــ ياق ... شۇنداق ، ھۇزۇر ... پاشنىسى يا ئېگىز ئەمەس ، يا پەس ...

ـــ سىلىگە يارىغانلا بولسا بولدىغۇ .

ـــ ھە ... يارىمايى ، ماۋۇ سېغىزخان تۇمشۇقتىن خۇيمۇ قۇتۇلدىغان بولدۇم ، پۇلى نەچچە بۇنىڭ .

ـــ پۇلىنى سورىمايى كىيىۋەرسىلە .

ـــ ياق ئەمدى ، سىلىمۇ ئوقەت قىلدىغان ئادەم ، يېنىمدا بارى مۇشۇ ئىككى يۈز كويىكەن ، قالغىنىنى ئەتە ئالغاچ كېلەي ئۇستام .

ـــ ياق ئاۋارە بولمسلا .

ـــ ۋاي نېمىشقا .

ـــ ئەتە ئۆيلىرىگە بىر ـ ئىككى كىشى بېرىپ قالسا ھەيدەپ چىقارمايدىغانلا .

ـــ ھە ، نېمىدەپ ...

ـــ قائىدە بويىچە « ئۆزلىرىنىڭ بىر قىزلىرى چوڭ بولۇپنىكەن ،

بىزنىڭ بىر ئوغلىمىز ... » دەپ .

ـــ ھا ... ھا ... ھا .... ما ئوغۇلنى ، مېنىڭ قىزىم چوڭ بولمىدى تېخى .

ـــ بىر چىرايلىق چوڭ بولۇپتۇ مانا ، يېگەن ـ ئىچكەندەك ، سوقا سەندەلدەك ، بەستىمۇ ئۆزىگە ياراشقان .

ـــ ھا ... ھا ... ھا ... بەستى ، بەستى دەۋېرىپ ...

ـــ ئۆزى بەكمۇ قاملاشقان .

ـــ ۋاي ، ئۇستام ، ئۇ ئىككىيلەن مېنىڭ ئۆيۈمنى نەدىن تاپالىسۇن .

ـــ نېمىشقا تاپالمىسۇن خېنىم ، سىلىنىڭ ئۆيلىرى مەغرىپ تەرەپتىكى تىنچلىق يول 69 ـ قورۇدا .

1988 ـ يىل

سەھەردە كۆرگەن چۈش

ئايال ئۇزاق يىل چەت جايدا ئىشلەپ پېنسىيگە چىقتى ـ دە ، بۇ يىل شەھەرگە قايتىپ كەلدى . بىر كۈنى ئۇ بۇ شەھەرنىڭ دەرەخزارلىق چوڭ كوچىسىدا ، ۋېلىسىپىتكە تايانغىنىچە ئۆزىگە سەپسېلىپ تۇرغان بىر ئەر كىشىنى كۆرۈپ دەملاتى ئىرەن قىلمىدى ، لېكىن ئۇنىڭ قوشۇما قېشى بىلەن قارا كۆزلىرى كىمنىدۇر ئېسىگە سالغاندا پۈتۈن ۋۇجۇدى لەرزىگە كەلدى .

× × ×

سەھەردە كۆرگەن چۈش ، بۇندىن 30 يىل بۇرۇنقى بىر سەھەردە كۆرگەن چۈشى ئۇنىڭ ئېسىگە ئەينەن كەلدى . ئۇ ئۆمرىدە نۇرغۇن ـ نۇرغۇن چۈشلەرنى كۆرگەن بولسىمۇ ، لېكىن بۇلارنىڭ ھېچقايسىسى ئېسىدە يوق ئىدى .

بۇ چۈشمۇ ئادەتتىكىچە بولۇپ ، ھەمىشە كۆرۈپ تۇرىدىغان چۈشلىرىدىن پەرقسىز ئىدى . بىراق مۇشۇ چۈشلا ئۇنىڭ تەقدىرىدىن بىشارەت بەرگەنىدەك بولدى . ئۇ بۇ چۈشنىڭ مەڭگۈلۈك خاتىرە بولۇپ قېلىشىنى ئەدىن بىلسۇن .

× × ×

ئۇ ئۇچىسىدىكى ئاق خالات ۋە جىڭگىل چاچلىرىنى بېسىپ تۇرغان باشىكىنى ئېلىپ ئىشكاپقا تىقتى . سۆسۈن رەڭ قاتلاق يوپكا ـ كوپتىسى ئۇنىڭ ئاق ئالمىدەك چىرايلىق ھۆسنىگە ھۆسن قوشۇپ ، ئاجايىپ جەزبىدار كۆرسەتتى . ئۇ پارقىراق سومكىسىنى بىلىكىگە ئېسىپ

ئىشتىن قايتىشقا تەمشىلۇاتقاندا ئىشخانىغا كىرگەن بىرسى ئۇنىڭ يولىنى توسۇپ قويدى . بۇ كىشى ئاق يۈزلۈك ، قوشۇما قاشلىق ، قارا كۆزلىرى خۇيمۇ ياراشقان 26 ياش چامىسىدىكى يىگىت بولۇپ ، مۇشۇ بۆلۈمنىڭ ۋراچى ئىدى .

قىزنىڭ خىزمەتكە قاتناشقىنىغا ئۇچ ئاي بولدى . يىگىتنىڭ ئۇنىڭ بىلەن ئىچ - پەش تارتىشىپ يۈرگىنىگىمۇ ئۇچ ئاي بولۇپ قالدى . « بىر كۆرۈپ كۆيۈپ قېلىش » دېگەن شۇ بولسا كېرەك . قىز ھەر خىل رەسمىيەت ۋە باشقا لازىملىقلىرىنى كۆتۈرۈپ دوختۇرخانىنىڭ بوسۇغىسىدىن ئاتلاپ كىرىشىگىلا مۇشۇ ياش دوختۇرغا يولۇققان ، بۇ يىگىتنىڭ ھەمراھلىقىدا رەسمىيەتلىرىنى ئۆتەپ ، دوختۇرخانىنىڭ ئىچكى بۆلۈمىگە ئورۇنلاشقان ئىدى . ئۇلار شۇ كۈندىن باشلاپ خۇددى كونا تونۇشلاردەك ئىجىل - ئىتتىپاق ئۆتۈشتى . كەچلىرى تانسا ، كىنولارغا بىللە بارىدىغان بولۇشتى .

ئۇزۇن قۇلاق سىستىرا ئاياللارنىڭ دېيىشلىرىچە توي مۇشۇ كۈزدە بولارمىش .

بۇگۈن قۇربان ھېيىت ھارپىسى ئىدى . يىگىت بىلەن قىز ئىچكى بۆلۈمنىڭ كارىدورىدىن بىللە چىقىشتى . دەرەخزارلىق يولدا كېتىۋېتىپ يىگىت قىزنىڭ يۈمران قوللىرىغا بىر نەرسىنى تۇتقازدى . قىز ئۇنىڭ نېمىلىكىنى بىلمەكچى بولۇپ دەررۇ ئالقىنىنى ئاچتى .

— بۇ نېمە ؟ — دېدى قىز چۆچۈپ .

— مومامدىن قالغان تەۋەررۈك ئىدى ، سىزگە ... سىزنىڭ ھېيتىڭىزنى مۇبارەكلەپ !...

— ھېيت ئەتىغۇ

— ھە ، بۇگۈن نامازدىگەردىن باشلاپ ھېيتقا تەۋە ئەمەسمۇ گۆھىرىم .

قىز شەلپەردەك قىزاردى . قولىدىكى ئۈزۈكنى قۇتىسىغا سېلىپ سومكىسىنىڭ ئىچ يانچۇقىغا يوشۇردى .

ـــ ئەتە ئەتىگەن سائەت توققۇزدا شەھەر مەركىزىدىكى گۈللۈكتە ساقلايمەن ، شۇ يەرگە كېلىڭ ـ ھە .

ـــ نېمىش قىلىمىز .

ـــ بىزنىڭكىگە بارىمىز ، ھېيت پەتىسى قىلىپ ...

قىز يىگىتنىڭ ھامان بىر كۈنى مۇشۇنداق تەكلىپ قىلىدىغانلىقىنى . ئۆزىنىڭ ئاخىرى مۇشۇ شەھەردە داڭدار ئاشۇ ئائىلىنىڭ ئادىمى بولۇپ قالىدىغانلىقىنى ئويلىسا سۈر بېسىپ كېتەتتى . شۇڭائۇ، بۇ كەمگىچە يىگىتنىڭ تەكلىپلىرىنى مانا ، ئەنە دەپ كەينىگە سۈرۈپ كېلىۋاتاتتى . « ئاخباراتچى سېسترا » ئايالارنىڭ گېپىچە ، بۇ ئائىلە قەدىمدىن كاتتا باي سانالغان بولۇپ ، ئۇلارنىڭ ئاتا ـ بوۋىلىرى ، ھەم مۇقىم ۋە كۆچمە مۇلۈك ، ھەم ھوقۇق ئىگىلىگەن كاتتا كىشىلەرمىش . گەرچە ھازىر ئۇلارنىڭ باي ، ھوقۇقدار ئاتىسىنىڭ ئالەمدىن ئۆتكىنىگە يېرىم ئەسىر بولۇپ ، ئۇنىڭ ئاكا ، ئىنى ، ئىگىچى ـ سىڭىللىرىنىڭ ئىگىلىكى تۈگەپ قۇرۇق ئۇستىخان بولۇپ قالغان بولسىمۇ ، شەھەردىكى خان جەمەتلىرىدىن ئۆيلۈك ئوچاقلىق بولۇشقان ، مۇشۇ شەھەردىكى ئالىي تەبىقە كىشىلىرى سانالغانمىش . يىگىت ئاشۇ بۇزۇرۇكۇار خانىنىڭ نەۋرە قىزىنىڭ ئوغلىمىش .

يىگىتنىڭ ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرى ، بولۇپمۇ ئانىسى ئوغۇل ـ قىزلىرى ، ھەتتا نەۋرىلىرىنى ئۆيلۈك ـ ئوچاقلىق قىلىشتا چوقۇم قۇدا ـ باجا بولغۇچىنىڭ نەسەبىنى سۈرۈشتۈرەتتى (مالۇ دۇنياسىدىن ئايرىلىپ ، قۇرۇق ئۇستىخان بولۇپ كەتكىنىگە قارىماي) . قىز مانا مۇشۇ ئىشتىن قورقاتتى .

قىزنىڭ ئاتا ـ ئانىسى خان جەمەتى بولمىغنى بىلەن نامرات كىشىلەردىنمۇ ئەمەس ئىدى . ئۇنىڭ ئىتىسى تەر تۆكۈش بەدىلىگە تۇر-مۇشىنى بېيىتقان . بالىلىرىنى ئالىي مەلۇماتقا ئىگە قىلغان ، ھال ـ كۈنى ناچارلارغا ياردەم بېرىپ ، يۈرتتا « ھۈسەن سېخىي » دەپ نام ئالغان كىشى ئىدى .

ـــ بارمىسام نېمە بولىدۇ ، ـــ دېدى قىز تارتىنغاندەك قىزىرىپ .

ـــ ھېيىت ئەمەسمۇ ، پەتە قىلمىسز . ئانامنىڭمۇ سىزنى بىر كۆرگۈسى بار . ئاندىن مەن سىزنىڭكىگە ، بولغۇسى قېيىن ئاتامنىڭكىگە بارىمەن .

قىز ئىزا تارتىپ ئۇن چىقارماي مېڭىۋەردى .

ـــ شۇنداق بولسۇن - ھە ، ـــ دېدى يىگىت دوختۇرخانا دەرۋازىسىدا توختاپ .

قىز بېشىنى ئىرغاتتى .

× × ×

بۇگۈن بۇ قەدىمىي شەھەر مەركىزىدىكى جامە پەشتاقلىرىدا ئاغىرا - سۈنايلار چېلىنىپ قۇتلۇق ھېيىت كۈنىدىن بىشارە بەرمەكتە ئىدى . ھېيىتگاھتا ساما قىزىپ كەتتى . قىز بىلەن يىگىت بىردەم سامانى تاماشا قىلىشتى . قىز توق قىزىل سارجىدىن كاستۇم - يوپكا ، قىزىل خۇرۇم ئاياغ كىيىۋالغان بولۇپ ، بەئەينى قىزىلگۈلنىڭ غۇنچىسىگە ئوخشاپ قالغان ئىدى . يىگىت كۆل رەڭ سارجىدىن شىم - كاستۇم كىيگەن ئىدى . ئۇ گەرچە ساقال - بۇرۇتىنى قىرغان بولسىمۇ ، لېكىن مەڭزى ۋە ئېگەكلىرى كۆكۈش تاۋلىنىپ ، قىرانغا يەتكەن يىگىتلىكىدىن نىشانە كۆرسىتىپ تۇراتتى .

بۇ ئىككىيلەن خۇيمۇ پەرلەشكەن ئىدى . ئۇلار شەھەرنىڭ مەشرىق تەرىپىدىكى بىر كوچىغا كىردى . بۇ يەر « جانان كوچىسى » دەپ ئاتىلاتتى . قايسى جانانىنىڭ نامىغا قويۇلغان ئىسىم ئىدىكىن ، قەدىمدە بىر دەرۋازا ئۇچرايتتى . كىشىلەر دالانلاردا ھېيىت ئالدىراشلىقى ، قوي سويۇش ۋە باشقا ئىشلار بىلەن بەنت ئىدى . قىز بىلەن يىگىت نۇرغۇن چوڭ - كىچىك دەرۋازا ۋە ئەگىمىلەردىن ئۆتۈپ چوڭ بىر دەرۋازا ئالدىغا كەلدى . خۇددى ئورۇق قويغا ياراشمىغان يوغان مۇڭگۈزدەك بۇ تار كوچىغا ماسلاشمىغان بۇ يوغان دەرۋازا تولىمۇ سۈرلۈك ئىدى .

قىز دەرۋازا ئالدىدا بىردەم ئەيمىنىپ تۇرغاندىن كېيىن، يىگىتنىڭ زورلىشى بىلەن هويلىغا ئاران كىردى.

هويلىغا چاسا خىشلار ياتقۇزۇلغان، ئىككى - ئۈچ يەردە گۈللۈك، گۈللۈكلەردە ئەتىر. رەيھانگۈللەر ئېچىلىپ كەتكەن، پېشايۋاننىڭ چۆرىسىدىكى گۈل تەشتەكلىرىدە قىممەت باھالىق قىشلىق گۈللەر جۈلالاپ تۇرغان ئىدى. قىزنىڭ مەيلىنى رەڭدار قەپەسلەردىكى تورغاي، تۇمۇچۇق، شاتۇتىلار تارتتى. قىز ئېسىنى يىغقاندا يىگىت قايسىدۇر بىر ئۆيگە كىرىپ كەتكەن بولۇپ، ئۇ نېمە قىلارىنى بىلمەي تەمتىرەپ قالدى.

شۇ ئەسنادا خان ئەتلەس كۆڭلەك، دۇخاۋا كەمزۇل، ئېگىز پاشنا تۇپلىي كىيگەن بىر خېنىم بىلەن، بويۇنلىرىدىكى ئالتۇن زۇنار، ئالتۇن بىلەيزۈك، بارماقلىرىدىكى تىللا ئۈزۈكلىرىنى چاقنىتىپ چىقىپ كەلدى. خېنىم قويۇق سۇرمە تارتىلغان كۆزلىرى بىلەن سېخىي نەزىرىنى قىزغا ئاغدۇردى، دەمدەك ئوسما قويۇلغان قاشلىرىنى يىلاندەك مىدىرلىتىپ تىنچلىق سورىدى. قىزنى ئۆيگە باشلىدى.

قىز تاشقارقى هويلا، ئىچكەركى هويلا، ئارا هويلىلاردىكى چوڭ كىچىك، ئوتتۇرانچى خېنىملار، هاماما خېنىملار، خانئاچا، خان قىزلار بىلەن كۆرۈشتى، ئاندىن چوڭ مېهمانخانا ئۆيگە سېلىنغان داستىخانغا باشلىنىپ خان ئاننىڭ هەمراهلىقىدا داستىخانغا ئىلتىپات قىلدى.

خان ئانا ئابلىكىمنىڭ ئانىسى بولۇپ، 60 ياشتىن ئاشقىنىغا قارىماي 45 ياشلاردا كۆرۈنەتتى، ئۇچىسىدىكى دۇخاۋا كەمزۇل، خان ئەتلەس كۆڭلەك، قەمرۇت روماللىرى، ئالتۇن جابدۇقلىرىنىڭ پۇزۇرلۇقى بىلەن بايا قىزغا روبىرو بولغان ياش خېنىمدىن قېلىشمايتتى. خان ئانا ناھايىتى سۆلكەتلىك ئىدى.

داستىخاندا ساڭزا، قۇيماق، سامسا، سامبۇسلاردىن تارتىپ ئالما، مۇرابا، بادام، پىستە، كۆك يېمىش، چىلان، هەتتا هەرەمنىڭ خوملىرىنغىچە تېپىلاتتى.

خان ئانا قىزغا تەكىلەتتى، ئۇنىڭ هۆسنى - جامالىدىن

نېمىندۇر ئىزدەيتتى . قىز بالىڭاياغ قوقاس كەچكەندەك بىچارە ھالغا چۈشۈپ قالغان ئىدى ، بۇ ئازدەك تار يوپكىسى بىلەن يۈكۈنۈپ ئولتۇرالماي قىينىلاتتى .

خان ئانا قىزنىڭ جامالىدىن قۇسۇر تاپالمىغاندىن كېيىن ، قىزدىن ئاسماقچىلاپ سوئال سوراشقا چۈشتى .

ـــ قىزىم ، سىز قەيەردىن ، كىمنىڭ بالىسى ؟

ـــ ئۆيىمىز « ئۆستەڭ بويى » دا ، دادامنى خەقلەر « ھۈسەن سېخىي » دەيدۇ .

ـــ ھە ، بىلدىم قىزىم ، دادىڭىز بىر زامانلاردا پۇل كەچكەن ئادەم ، ھىم ، پۇل دېگەن ئۇچۇرما قۇش ، ئۇنى ئوبدان تۇتمىسا قولدا تۇرمايدۇ ، ئەگەر ھۈسەن ئاخۇن پۇلنى دوست تۇتقان بولسا ئالتۇندىن بوسۇغا ياساتقان ، نەچچە يەردە قەسىر سالغان بولاتتى . نەدىكى يېتىم ـ يېسىر ، قەلەندەرلەرنى يۆلەيمەن دەپ دەسمايىسىنىمۇ سېلىپ بەرگەن ئۇ ئادەم .

دەسلەپتە قىز « دادامنىڭ ئەھۋالىنى ئەجەب پىششىق بىلىدىكەنغۇ ، بىكار قورقۇپتىمەن ، ياراتمامدىكىن دەپ ئويلاپتىمەن » دېگەن خىياللارنى قىلدى . كېيىن خان ئانىنىڭ ئۇنىڭ دادىسىنى ئاۋۋال ئاسمانغا ئەچقىپ ئارقىدىنلا يەرگە تاشلىغانلىقىنى ھېس قىلغىنىدا خان ئانا سۆھبەتنىمۇ يېغىشتۇرۇپ قىزنى ھاكاۋۇر كىلىن ئاغىچىنىڭ ئىختىيارىغا تاپشۇرۇپ چىقىپ كەتكەن ئىدى . قىز يا بىر يۈتۈم چاي ئىچەلمىدى ، يا بىرەر تال قەنتىنى تۇتۇپ باقمىدى ، « ئەمدى ئىشىم سۇغا چىلاشتى » دەپ ئەندىشە ، ئۈمىدسىزلىك گىردابىغا بېرىپ قالدى . ئابلىكىم قىزنى خېنىملارنىڭ ئىختىيارىغا تاپشۇرۇپ نەگىدۇر يوقالغان ئىدى . « ئەرلەر ئايالالارغا روبىرو بولماسلىق » نىڭ بۇ ئائىلىنىڭ قائىدىسى ئىكەنلىكىنى قىز نەدىن بىلسۇن ، ئابلىكىمنى ئىزدەپ قىزنىڭ كۆزلىرى تۆت بولدى .

ھېيت پەتىسى ئاياغلاشتى . ئاتىكاچا كىلىن ئاغىچا قىزنى مېھمانخانىڭ پەلەمپەيگىچە ئۇزىتىپ چىقتى ، ئۇنىڭ نېرىسىغا بولسا مۇشۇ ئۆيىنىڭ كەمبەغەل تۇغقىنىمىكىن ياكى خىزمەتكارىمىكىن ئوتتۇراھال كىيىنگەن بىر ئايال ئۇزىتىپ قويدى . قىز تار كوچىغا چىقىپ قاياققا

مېڭىشنى بىلەلمەي تەمتىرەپ تۇرۇپ قالدى . كېيىن بىر كىچىك بالىنىڭ ، بۇ كوچىنىڭ ئۆمۈچۈكىنىڭ پۈتلىرىدەك ئىجىر - مىجىر بۇرۇلۇشلىرىدىن ئۆتكۈزۈپ قويۇشنى ئۆتۈنۈپ ئۇنىڭغا بىر سوم پۇل بەردى - دە ، يول باشلاتقۇزدى .

قىزنى يىغا تۇتتى . ئۇ سەھەردە كۆرگەن چۈشىنى ئەسلىدى . چۈشىدە بىلىيارت كۆزلۈك ئۇزۇكنىڭ كۆزى ئاجراپ توپىغا چۈشۈپ كېتىپ ئۇنى تاپالمىغان ئىدى . قىز چۈشىدىن يىغلاپ ئۆكسۈپ ئويغىنىپ كەتكەن ئىدى . ھازىرمۇ ئۇ ئۇمچىيىپ يىغلىۋەتتى . خۇداغا شۈكۈر ، ئۇنىڭ يۈرەك يىغىسىنى بۇ قاراڭغۇ كوچىدا ھېچكىم سەزمىدى . قىزنىڭ كۆڭلى ئىشىنىڭ مۇشۇنداق بولۇشىنى باشتىلا تۇيغان ئىدى . لېكىن ھېسسىيات بەڭباشلىق قىلىپ قىزنى ئىشق توربىغا ئىلىندۇرۇپ قويغان ئىدى . قىز بايىقى سۇرلۇك قورۇدىن چىقىۋېتىپ قەپەستىكى شاتۇتنىغا ئاخىرقى قېتىم قارىۋالغان ئىدى . شاتۇتى قەپەستىن قويۇپ بېرىلسىمۇ زىنداندەك بۇ ھويلىدىن قانداق چىقىشنى بىلەلمەي ئەتراپىغا بىچارىلەرچە نەزەر تاشلايتتى .

بۇ چاغدا سۆلەتلىك يىگىت ئانىسىنىڭ ئالدىدا يۇكۈنۈپ ئولتۇرۇپ قىزنىڭ ئائىلە نەسەبنامىسىنى ئاڭلاۋاتاتتى . ئۇنىڭ روھى گويا ۋۇجۇدىدىن چىقىپ كېتىۋاتقاندەك بېشى بارغانسېرى يەرگە ئېگىشەتتى .

قىز چوڭ كوچىغا چىقىپ بۇ تار كوچىغا ئاخىرقى قېتىم قارىدى . قەپەستىكى شاتۇتنىنى يەنە بىر رەت كۆز ئالدىغا كەلتۈردى . ئۇ كەڭ كوچىغا چىققاندىن كېيىن يۇرىكى سەل ئارام تاپتى . بەھۇزۇر نەپەس ئالدى . ئاندىن چوڭ كوچىنى بويلاپ ئۆيىگە قايتتى ، يىگىت قىزغا ئۇنىڭ دەرۋازىسى ئالدىدا ئاران يېتىشۋالدى . قىز گۈل ئىشلەنگەن قول ياغلىقىغا ئورالغان بىر تۇگۈنچەكنى يىگىتنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ قويۇپلا ھويلىسىغا كىرىپ كەتتى .

يىگىت بىر جۈپ قىزىلگۈل كەشتىلەنگەن قول ياغلىقنى ئاچتى ، ياغلىقتا تۇنۇگۈن ئۆزى قىزغا بەرگەن بىلىيارت كۆزلۈك ئۇزۇك تۇراتتى .

1996 - يىل 4 - ئاي

پەرق

مەن يازنىڭ بېشىدا تۇغقان يوقلاپ يۇرتۇمغا باردىم . مېنىڭ كەلگەنلىكىمنى ئاڭلاپ دوست - يارەن ۋە ساۋاقداشلىرىم كۆرۈشكىلى كېلىشتى ، ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇلاشما مېھماندارچىلىقلار باشلىنىپ كەتتى .

ھاۋا ئوچۇق بىر ئەتىگىنى يۇزلىرى ئانارنىڭ دانىسىدەك قىزىل ، كۆزلىرى قاپقارا ۋە يوغان ، قاشلىرى كامانەك ئېگىلگەن چىرايلىق بىر قىزچاق ئىشىكتىن كىرىپ « ئانام سىلىنى ئۆيگە تەكلىپ قىلىپ باغاق ئەۋەتتى » دەپ ، بىر باغاقنى بېرىپلا چىقىپ كەتتى . بۇ كىمنىڭ قىزى بولغىيدى ؟ مەن باغاقنى ئاچتىم . ئۇنى ئوتتۇرا مەكتەپتىكى ساۋاقداش دوستۇم پاتىگۈل ئەۋەتىپتۇ ! ھەر قانداق ئىشىم بولسىمۇ تاشلاپ ئۇ يەرگە بېرىشىم لازىم ئىدى ، چۈنكى بىز بالا ۋاقتىمىزدىن باشلاپ دوست - دە .

مەن پاتىگۈلنىڭكىگە ماڭدىم ، ئۇلارنىڭ ئۆيى باغچا كوچىدا ئىدى . ھەممە نەرسىنىڭ ئىككى تەرىپى بولغاندەك ، بۇ قاراڭغۇ كوچىلارنىڭ بىر ياخشى يېرى ، كۈندۈزى ئاپتاپ چۈشمىگەچكە ، چىگىلى چۈشتىمۇ سايە ۋە سالقىن بولىدىغان ئەۋزەللىكى بار . مەن تەرلەپ ، ھاسىراپ كېلىۋېتىپ بۇ كوچىغا كىرگەندە بىردىنلا سەگىپ قالدىم ، پاتىگۈلنىڭ قىزى خالتا كوچىنىڭ ئاغزىدا ساقلاپ تۇرغان ئىكەن ، ئۇ مېنى ھويلىسىغا باشلاپ كىردى .

بۇ كوچىدا ئاجايىپ ھويلىلار بار ، ھەر قانداق بوسۇغىدىن ئاتلاپ كىرگەن كىشى گويا بىر كىچىك باغچىغا كىرىپ قالغاندەك بولىدۇ ...

كىچىكلىكتىكى دوستۇم ، ساۋاقدىشىم پاتىگۈلنىڭ بۇ ھويلىسىنىڭ سەيناسىغا تۆت چاسا پىششىق خىشلار ياتقۇزۇلۇپ ، سەينانىڭ ئوتتۇرىسىغا

چاققانغىنا گۈللۈك چىقىرىلغان ، گۈللۈككە نامازشام گۈلى ، ھەشقىپىچەك ، رەيھان ۋە ئەتىر گۈللەر تېرىلغان ، شىپاك بويلىتىپ تال سېلىنغان ئىدى . ھويلىنى ھەر خىل گۈللەرنىڭ خۇش پۇرىقى قاپلىغان ئىدى .

ـــ ئانا ، مېھمىنىڭنى باشلاپ كەلدىم ! ...

ئاپئاق يەشتاما تارتىۋالغان ، ئىككى مەڭزى قىزىللىقىنى تېخى يوقاتمىغان ، بويىغا يەتكەن قىزدەك جىلۋىگەر پاتىگۈل ئاشخانىدىن چىقىپ كەلدى ، ئۇنىڭ شىپىك كۆڭلىكىگە پاتماي قالغان كۆكرىكى قۇيغان ئۆپكىدەك لىغىرلاپ تۇراتتى . ئىككىمىز قۇچاقلىشىپ كۆرۈشتۇق ، تىنچلىق ـ ئامانلىق سوراشتۇق .

ـــ قايسى ئۆيگە باشلاي ، ـــ دېدى ئۇ ماڭا قاراپ كۈلۈپ ، ـــ سىلە دېگەن چوڭ شەھەردىن كەلگەن مەدەنىي كىشىلەر ، ھەر قاچان سافادا ئولتۇرمىساڭلا پۇتلىرىڭلار قولۇشۇپ قالىدىغۇ ـ ھە ؟

ـــ دۇخاۋا كۆرپىلىرىڭنى ئاياپ قالاي دەۋاتامسەن ـ يەـــ دېدىم مەنمۇ چېقىشىپ .

ـــ ۋاي ! قېنى مەرھەمەت ، ـــ دېدى ئۇ مېنى سولدىكى ئۆيگە باشلاۋېتىپ ، ـــ دۇخاۋا كۆرپىلەر سەندىن ئايلانسۇن ، قېنى تۆرگە چىقىڭ ، يۈكۈنۈپ ئولتۇرالمايسەن ، پۇتلىرىڭنى سۇنۇپ ئازادە ئولتۇر . سېنى قىسىلمىسۇن ، تازا ئوبدان مۇڭدىشىپ ئالايلى دەپ ئۆزۈڭنىلا چاقىردىم ، قانداق ؟

تالا ئىسسىق بولغىنى بىلەن ئۆيلەر سالقىن ئىدى . دېرىزىگە تارتىلغان قېلىن دۇخاۋا پەردىلەر ئۆينى قاراڭغۇلاشتۇرۇپ تۇراتتى . تۇرلۇك نازۇ نېمەتلەر بىلەن چاي قۇيۇلدى . چايدىن كېيىن مېۋىلەر ، ئاندىن كېيىن قىيمىلىق ئۆگرە كەلدى . چاچتەك كېسىلگەن ئۆگرە چۆپى ساھىبخانىڭ ئاشپەزلىك ماھارىتىنى نامايان قىلىپ تۇراتتى . ئاردىدىن ھېچقانچە ۋاقىت ئۆتمەي زىرىلرى گۈپۈلدەپ پۇراپ ، تىترەپ تۇرغان پېتىر مانتا كەلتۇرۇلدى . ئۆگرە تېخى بايىلا ئىچىلگەچكە گېلىمدىن مانتا ئۆتىدىغاندەك ئەمەس ئىدى . پاتىگۈلنىڭ زورلاشلىرى ۋە سىركە ،

لازىلارنىڭ خۇش پۇرىقى بىلەن مانىتدىنمۇ بىر ـ ئىككىنى يېدىم .

شۇ ئەسنادا مەن ، پەگاھتا ھازىر بولۇپ ماڭا سالام بېرىپ تۇرغان ياشانغان بىر ئەركىشىنى كۆرۈپ چاچراپ ئورنۇمدىن تۇردۇم . ئۇنىڭ قارا كۆزلىرى چوڭقۇرلۇقنىڭ ئىچىدە پارقىرايتتى . بۇرۇنلىرى قىڭراقتەك ئىنچىكە ، ئىككى قوۋۇزى ئولتۇرىشاڭغۇ ئىدى . مەن ئۇنى كۆرۈپ قولۇمنى كۆكسۈمگە ئېلىپ ئەدەب بىلەن سالام بەردىم ۋە يۇقىرىغا تەكلىپ قىلدىم .

ـــ سەن بىلەن كۆرۈشكىلى كىرگەن ، ئولتۇرمايدۇ ، ھە ... تونۇمايۋاتامسەن ، تۇرغۇن ئاكاڭ ئەمەسمۇ . ھە ، بۈياق دوستۇم زۆھرەگۈل ، ئوتتۇرا مەكتەپتىكى چاغلاردا بىزنىڭكىگە كۆپ كېلەتتىغۇ ، ـــ دېدى پاتىگۈل بايىقى ئەركىشىگە قاراپ .

ـــ ھە ـ ھە ، ئېسىمگە كەلدى ، تىنچ ـ ئامان تۇرلىمۇ ئۇكام،ـــ دەپ تىنچلىق سورىدى ئۇ كىشى ، ـــ ھەر قايسىلىرى ئولتۇرۇپ پاراڭلاشسىلا ، مەن چىقىپ باللارغا قارىشاي . ئۇ كىشىگە قاراپ كۆڭلۈم بۆلەكچىلا بولۇپ قالدى . ئۇ شۇنچىلىك ئۆزگىرىپ كەتكەن ئىدىكى ، مەن پەقەتلا تونۇيالماپتىمەن ، ئۇنى كۆرۈپ يىگىرمە نەچچە يىللار ئالدىدىكى ئىشلار يادىمغا يەتتى .

1954 ـ يىللىرى بولسا كېرەك ، بىز ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئىككىنچى يىللىقىدا ئوقۇۋاتاتتۇق . ئۇ چاغلاردا ساۋاتسىزلىقنى يۇيۇش ھەرىكەتلىرى ئەۋجىگە چىققان بولۇپ ، ئوقۇيمەن دېگەنلا كىشىنى يېشىنى سۈرۈشتۈرمەي مەكتەپكە ئېلىۋېرەتتى . شۇڭا سىنىپلاردا ئون ياشلىق باللارمۇ ، 18 ياشلىق تۇي قىلغان چوكانلارمۇ ئارىلىشىپ ئوقۇۋېرەتتى . ھەتتا بەزى خۇراپىي ئائىلىلەرنىڭ قىز ـ چوكانلىرى مەكتەپكە غىجىم رومال ئارتىپ كېلىپ ، سىنىپقا كىرگەندىن كېيىن رومىلىنى ئېلىپ ئولتۇراتتى . ئوقۇغۇچى قىزلار ئىچىدىمۇ تۇي قىلىدىغانلار چىقىپ تۇراتتى ، ئۇلار بىر نەچچە كۈنگىچە تۇي قىلغىنىنى يوشۇرۇن تۇتاتتى ، كېيىن بەربىر ئاشكارا بولاتتى . مۇئەللىملەر ئۇلارنى ئاز ـ تولا ئەيىبلەپ قويۇاتتى ـ يۇ ، باشقا چارە قىلالمايتتى . ئۇلارغا قاتتىق گەپ قىلغان ھامان ئاتا ـ ئانا

لىرى باللىرىنى مەكتەپتىن چىقىرىۋالىمەن دەپ قورقۇتاتتى .

ئۇ چاغلاردا ھەربىيلەرنىڭ ماڭاش تەمىناتى ئۇستۇنمىدىكىن ياكى قەددى - قامىتى كېلىشكەن ، كىيىم - كېچەكلىرى نوچىمىدىكىن ، ئوقۇغۇچى قىزلار ھەربىيلەرگە توي قىلىش دولقۇنى كۆتۈرۈلگەن ئىدى . مىللىي ئارمىيىنىڭ ئاتلىق پولكى بۇ شەھەر ئەتراپىدا تۇرىدىغان بولغاچقا ، شەنبە بولسىلا مەكتەپنىڭ ريشاتكىلىرىغا ئاتلىق قوشۇننىڭ ساغرىسىدا تامغىسى بار سېمىز ئاتلىرى باغلىنىپ كېتەتتى . گىمناستۇركا ، گىلەپە شىملىرى ياراشقان ھەربىي يىگىتلەر تاماكا چېكىپ پاراڭلاشقاچ ، مەشۇقلىرىنى ياكى ياش چوكانلىرىنى ساقلاپ تۇرۇشاتتى .

كىمنى كىم ئىلىندۇرۇپ ئالغىنىنى بىلمىدىم ، ئىشقىلىپ پاتىگۈلمۇ قەددى - قامىتى كېلىشكەن ، قىرىق ياشلارغا تاقاپ قالغان ، كىيىملىرى پۈزۈر بۇ كوماندىر يىگىتكە ئوتتەك كۆيۈپ قالغان ئىدى . ئۇمۇ ئۆزىنىڭ شېرىن سۆزلىرى ، ئاجايىپ يالقۇنلۇق خەتلىرى بىلەن بۇ نادان قىزچاقنى كۆيدۈرۈپ ، ئۆچۈرۈپ ھالىنى قويمايتتى . ئاخىرى داغدۇغا بىلەن تەنتەنىلىك توي مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلدى . تويغا نۇرغۇن ھەربىيلەر قاتناشتى . ئۇيغۇرچە ، تاتارچە ۋە رۇسچە گۈپاك ئۇسسۇللىرى بىلەن چاك چىقىرىۋېتىشتى .

قىرىق ياشلىق بۇ يىگىت تولا ۋاقىتلاردا خىزمەت بىلەن سىرتتا يۈرىدىغان بولغاچقا ، قىزغا ئاتا - ئانىسىنىڭ مۇشۇ قورۇسىدا ئۆي تۇتۇپ بەردى . يىگىت پات - پات كېلىپ ، بىر - ئىككى كۈن تۇرۇپ كېتەتتى . ھەر كەلگىنىدە ئاجايىپ چىرايلىق ئاياغ ، پايپاق ، ھالقىلار ، يىپەك رەخت ، ئۈزۈك ، بىلەيزۈك دېگەندەك قىزلار ئامراق نەرسىلەرنى ئەكىلىپ كۆمۈۋېتەتتى . پاتىگۈلمۇ قورچاقتەك ياسىنىپ مەكتەپتە قىزلارنىڭ كۆزىدىن ئوت چىقىراتتى . بۇ يەردىكى ئوقۇش يۇتتى . مەن ئۇرۇمچىگە ئوقۇشقا كەتتىم . بۇ ھەربىي ئادەم پاتىگۈلنى بېيجىڭدا ئالتە يىل ئوقۇتتى ، پاتىگۈل ئوقۇپ كەلگەندىن كېيىن ئۇلار قەشقەردە ئۆي تۇتتى . شۇندىن كېيىن ئۇلار باللىق بولۇشتى ...

يللارنىڭ بوران - چاپقۇن ، ئىسسىق - سوغۇقلىرى گرانت تاشلىق تاغلارنىمۇ قوم قىلىۋېتەلەيدۇ . بۇ قامەتلىك كېلىشكەن كومانىدىرنىمۇ يللار قېرىتىپ ، مۇكچەيتىپ ، 65 ــ 70 ياشلىق بوۋايغا ئايلاندۇرغان ئىدى .

مەن ھېسسىياتچان بولسام كېرەك ، توي كۈنى دېۋىدەك يىگىتنىڭ يېنىدا تۇرغان ، نوتىدەك جانسىز پاتىگۈلنى كۆرۈپ يۈرىكىم قانداق ئېچىشقان بولسا ، ئەمدى پاقلاندەك سېمىز ، ھۆسنىگە ۋە كۈچىگە تولغان چوكاننىڭ ئالدىدا تۇرغان قورايدەك ئىنچىكە بوۋاينى كۆرۈپ يۈرىكىم يەنە ئېچىشتى . بۇ قېتىم كىمگە ئىچىم ئاغرىغىنىنى ئۆزۈمۇ بىلەلمىدىم . كەچ كىرىپ قالغاچقا ، ئۇنىڭ ئۇستىگە پاراڭلىرىمىز تۈگىمىگەچكە ، پاتىگۈل مېنى قوندۇرۇپ قالدى . سالقىندا ، پېشايۋاندا ياتتۇق . گۈللەرنىڭ خۇش پۇرىقى بېشىمنى ئايلاندۇردى ، پاتلا ئۇخلاپ قاپتىمەن . سەھەردە بىرسىنىڭ يۆتىلىدىن ئويغىنىپ كەتتىم . قارىسام تۇرغۇن ئاكا ھويلىلارنى سۈپۈرۈپ ، گۈللەرگە سۇ سېپىپ يۈرۈپتۇ . ئۇ ئۆيگە كىرىپ كەتكەندە ، يوتقاندىن چىقىپ كىيىملىرىمنى كىيىۋالاي دەپ ئويغانمىغان كىشى بولۇپ يېتىۋالدىم ، ئۇ ئاشخانىغا كىرىپ كەتكەندە دەررۇ كىيىنىۋالدىم ۋە پاتىگۈلنى ئويغاتتىم . ئۇ :

ــ ئۇخلىغىنا ، مۇنچە سەھەردە تۇرۇپ نېمە بوپتۇ ، ــ دەپلا قۇلۇمنى قېپىغا كىرگەندەك يوتقىنىغا يۆگىلىپ يېتىۋالدى . مەن ئۇخلىيالمىدىم ، تۇرۇپ كەتتىم . يۈزۈمنى يۇدۇم ، گۈلزارلىقنى ئارىلاپ گۈلنىڭ تۈۋىدە ئولتۇردۇم . بىر چاغدا تۇرغۇن ئاكا ئاشخانىدىن چىقىپ كەلدى . ئۇ ئالدىغا پەشتاما تارتقان بولۇپ ، قولىدا پەتنۇس ۋە چەينەك كۆتۈرگەن ئىدى . مەن پاتىگۈلنى تۇرتتۇم ، ئۇ ئېرىنچەكلىك بىلەن ئورنىدىن قوپتى ، ئورۇنلارنى يىغدى ، يۈز - كۆزىنى يۇدى ، داستخان سالدى ۋە چازانى قۇرۇپ ئولتۇرۇپ چاي ئىچىشكە تەييارلاندى . ئاڭغۇچە تۇرغۇن ئاكا قىزلىرىنى ئويغاتتى ، ئۇلارمۇ ئەسنىشىپ ، كېرىلىشىپ ، يۈز، قوللىرىنى يۇيۇشۇپ داستخانغا كېلىپ ئولتۇرۇشتى . تۇرغۇن ئاكام بىزگە

قاراپ:

ـــ ئەتىگەن سۈت ـ قايماق بازىرىغا بارسام ، قايمىقى تۈگەپ كېتىپتۇ ، قۇرۇق سۈت چاي قىلىپ قويدۇم ، بىر نەچچە تۇخۇم ئەكىلەي ، ـــ دەپ ئاشخانىغا ماڭدى . مەن قوشۇمانى تۇرۇپ پاتىگۈلگە قويۇشنى ئىشارەت قىلدىم ، ئۇ ماڭا :

ـــ قويساڭچۇ ، پېنسىيگە چىقتى ، ئەتىدىن كەچكىچە بىكار ، مۇشۇنداق ئىشلارنى قىلىپ ئۆزىنى مەلىكە قىلىدۇ ، مەيلى ئەمەسمۇ ، ـــ دېدى .

مېنىڭ كۆڭلۈم غەش بولۇپ كەتتى . « توۋا خۇدايىم ، ئىككى خوتۇن ۋە ئالتە قىز كۆزلىرىمزنى پارقىرىتىپ ئولتۇرۇپ بىر ئەر كىشىنى ئىشلەتسەك تاماق گېلىمىزدىن قانداق ئۆتەر ؟ پاتىگۈلغۇ بۇ ئىشقا كۆنۈك ئوخشايدۇ ، ئەمما مۇنۇ ئولتۇرغان ئالتە قىزنىڭ تەۋرەپمۇ قويمىغىنىنى » دېگەن ئويلار كۆڭلۈمدىن كەچتى . شۇ ئارىدا تۇرغۇن ئاكا پىياز بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ ئوخشىتىپ قورۇلغان يوغان ئىككى تەخسە تۇخۇم ئېلىپ كەلدى ـ دە ، قىزلارغا قاراپ :

ـــ چوكا ئېلىپ كەلگىنە قىزىم ، ـــ دېدى .

قىزلارنىڭ بىرسى ـ بىرسىنى بۇيرۇغىنىنى كۆرۈپ ، ئاخىرى چوكىغىمۇ ئۆزى ماڭدى . كېتىۋېتىپ چوڭ قىزىغا « قاچامغا نان چىلاپ قويە ، يۇمشاپ تۇرسۇن » دەپ تاپىلاپ ماڭدى . شۇ چاغدا مەن ئۇنىڭ چىشلىرىغا سەپسالدىم ، ئۇنىڭ چىشلىرى چۇشۇپ ، ئاغزى ماكىلداپ قالغان ئىدى . ئۇ چوكىلارنى ئەكەلگۈچە ياخوتۇنى ، يا قىزلىرىنىڭ ئۇ-نىڭغا نان چىلاشنى ئېسىگە كەلتۈرمىگىنىنى كۆرۈپ ھەيران قالدىم .

تۇرغۇن ئاكا كېلىپ داستىخانىنىڭ بىر چېتىدىن ئورۇن ئالدى ۋە چىنىسىنىڭ تېخىچە بوش تۇرغىنىنى كۆرۈپ :

ـــ قىزىم ، نان چىلاپ قويماپسەنغۇ ؟ ـــ دېدى . پاتىگۈل دەررۇ جاۋاب بەردى :

ـــ نان ئۇنچىۋالا قاتتىق ئەمەسقۇ ، ھە دېسىلا نان چىلا ، نان

چىلا دەپ ... خەقنىڭ قانچىلىك يەيدىغانلىقىنى خەۋ بىلەمتىكى ...

مېنىڭ كۆزۈم بوۋاينىڭ چوكا تۇتقان قوللىرىغا چۈشتى . ماڭا ئۇنىڭ قوللىرى تىترەۋاتقاندەك تۇيۇلدىمۇ ياكى راستىن تىترىدىمۇ ، بۇنىسى ئېنىق ئەمەس . جىمجىتلىق ھەممىنى ئۆز ئىلكىگە ئالدى . مېنىڭ گېپىم غىققىدە بولدى . مەن چوكىنى قويدۇم ، يۈرىكىمنى نېمىدۇر بىر نېمە ئېزەتتى . تەسلىكتە چاي داستىخىنىنى يىغىشتۇردۇق . مەن پاتىگۈل-نىڭ « كەچلەپ كەت » دەپ تۇتۇپ ئالغىنىغا ، تۇرغۇن ئاكىنىڭ كۆڭۈلچەكلىك بىلەن كۈلۈمسىرەپ ، پاتىگۈلنىڭ گېپىنى تەكرارلىغىنىغا قارىماي خوشلىشىپ چىقىپ كەتتىم . كېتىۋېتىپ كۆز ئالدىمغا بۇنىڭدىن 20 نەچچە يىل بۇرۇنقى قامەتلىك ياش كومانداىرنى كەلتۈرمەكچى بولدۇم ، ھەر قانچە قىلساممۇ ، 65 ياشلىق بوۋاي كېلىۋالاتتى ....

1985 ـ يىل ، ئەشقەر

خەير - خوش تۇنجى مۇھەببەت

تەھرىرلىك قىلىۋاتقىنىمغا بىر قانچە يىل بولۇپ قالدى . ئىش ئۇستىلىمگە ھەر كۈنى قانچە - قانچە ئەسەرلەر كېلىدۇ . ھەر خىل سەۋىيىدىكى ئاپتورلار ئىجاد قىلغان بۇ ئەسەرلەرنىڭ مەزمۇنىمۇ ئوخشاش ئەمەس ئىدى .

تۇنۇگۈن بىر قىز ئىشخانامغا ئەيمەنگەن ھالدا كىردى . تۇرقىدىن ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىغا ئوخشايدىغان بۇ قىزچاقنىڭ تەھرىر بۆلۈمىمىزگە تۇنجى كېلىشى ئىدى . ئۇ شەلپەردەك قىزارغىنىچە :

— بۇ بىر سىنىڭ ھاۋالىسى ئىدى ، — دېدى بىر خاتىرىنى ماڭا سۇنۇپ ، يەرگە قارىغىنىچە .

— ئىسمىڭىز ... ؟

— رەنا ... — دېدى ئۇ تارتىنغان ھالدا ۋە ئارقىسىغا بۇرۇلۇپلا ئىشخانىدىن چىقىپ كەتتى .

خاتىرىنىڭ ۋاراقلىرى سارغىيىپ كەتكەن ئىدى . قىلىۋاتقان ئىشىمنى جايى - جايىدا قويۇپ بۇ خاتىرىنى ۋاراقلىدىم . قوۋۇرغىلىرى كېچىك - كىچىك ، ئەمما ئىملاسى توغرا يېزىلغان خەت شەكلى قىز بالىنىڭ پۇچۇر كىسىغا ئوخشايتتى . خاتىرىنىڭ باش - ئاخىرىدا بىرەر-سىنىڭ ئىسىم - ئاتىسى ياكى ئادرېسى كۆرۈنمەيتتى . بىر - ئىككى بەت ئوقۇپ ئۆزۈمچە قىزىقىپ قالدىم . ھېچ نېمىدىن تولا بۇ خاتىرىدىكى ياش قەلب ئىگىسىنىڭ مۇڭلۇق ساداسى مېنى ئۆزىگە ئەسىر قىلىۋالدى .

× × ×

ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چاغلىرىم ئىدى ، مەھەللىمىزنىڭ مەغرىب تەرىپىدىكى قۇرۇغا نوقۇز بالىسى بار بىر قېرى ئىشچى كۆچۈپ

كەلدى . كەم ئۇچرايدىغان بۇ يېڭىلىققا مەھەللىدىكى يەتتە ياشتىن يەتمىش ياشقىچە ھەممە ھەيران قېلىپ ، ئىشىك ئالدىغا چىقىشىپ ، يېڭى قوشنىنىڭ لاقا ـ لۇقىلرىنى ئۆيگە توشۇشلىرىغا قاراپ تۇرۇشتى . ئۇلار شۇ كۈنلىرى نەۋسە ـ كېرەكلىرىنى سەرەمجانلاشتۇرۇپ بولدى . ئەمدى ئۇلارنىڭ ئۆيىدىن كۈنلۈكى توققۇز ـ ئون ئادەم ئىشقا ، مەكتەپكە ماڭاتتى . ئۆيدە پەقەت مومايلا قالاتتى .

مەن مەكتەپتىن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن مەھەللىمزدە ، مەكتەپتە ئوقۇيدىغان ۋە ئوقۇمايدىغان دوستلىرىم بىلەن ياز كۈنلىرى توپ ـ تاشتەرمەك ، قىش كۈنلىرى جىنجق ئويناپتۇق . بىر كۈنى ئاداشلىرىم بىلەن تاشتەرمەك ئويناۋاتاتتىم ، توساتتىنلا ۋېلىسىپىتنىڭ قوڭغۇراق ئاۋازى ئاڭلاندى . بىز ئويۇنىمىزنى پەرۋاسىز ئويناۋەردۇق .

ـــ مەن ئۆتۈۋالسام بولامدۇ قىزلار ؟

بېشىمنى كۆتۈرۈپ قارىدىم . كۆز ئالدىمىزدا قارا كۆك سارجىدىن شىم ، ھاۋارەڭ يېپەك رەختتىن كۆڭلەك كىيگەن ، ئاق يۈزلۈك ، قارا قاش ، 24 ـــ 25 ياش چامىسىدىكى بىر يىگىت بىزگە قاراپ تۇراتتى . تاشتەرمەك ئويناپ ئولتۇرغان ئالتە ـ يەتتە قىز ئورنىمىزدىن چاچراپ قوپقاچقا توپا توزۇپ كەتتى . نېمىشقىدۇر ھېلىقى يىگىت ماڭا كۈلۈمسىرەپ بىردەم قاراپ تۇردى (بەلكىم ماڭا شۇنداق تۇيۇلغاندۇ) ـ دە ، ۋېلىسىپىتنى دەس كۆتۈرۈپ ھويلىسىغا كىرىپ كەتتى . بۇگۈن بىز ئاشۇ يىگىتنىڭ دەرۋازىسى ئالدىدا تاشتەرمەك ئوينىغان ئىكەنمىز . ئۇستىبېشى پاكىز ، رەتلىك ، ئۆزى قاملاشقان بۇ يىگىتنىڭ سۈرلۈك قىياپىتىدىنمۇ ياكى باشقا سەۋەب بارمۇ بىلمەيمەن ، ئۆمرۈمدە تۇنجى قېتىم ئۆز تەڭقۇمۇدىن ئىزا تارتىپ كەتتىم . شۇئان يۈگۈرۈپ ئۆيگە كىرىپ كەتتىم ـ دەم تۇرۇپ ئۆزۈمدىكى تاش ئەينەككە قارىدىم . ئانام ھەر قانچە يېلىملاپ تارىسىمۇ تۈزلەنمەيدىغان جىڭگىلەك چاچلىرىم چېكەمگە چاپلىشىپ كېتىپتۇ ، ئۇستۈمدىكى ئالدى ھاۋارەڭ ، كەينى ئەت رەڭ تاۋاردىن تىكىلگەن جىلىتكەم ، قىزىل دۇردۇندىن تىكىلگەن كۆكرەك پۈرمە كۆڭلىكىم ، ماي

سارەك تاۋار تامبىلىم توپا - تۇمانغا پېتىپ كېتىپتۇ ، ھەتتا قايرىلما كىرپىك ۋە ئارىسى كەڭرەك كەلگەن قاشلىرىمۇ توپا - تۇمان ئاسارىدە قالغان ئىدى .

— قاچانمۇ چوك بولارسەن ؟ — دېدى ئانام ئۇششاق ئۆرۈلگەن چاچلىرىمدىكى توپا - چاڭنى لۆڭگە بىلەن سۈرتكەچ ، — قىز بالا دېگەن پاكىز يۇرۇيدىغان ، خەپ ! تاشتەرمەكلىرىڭنى ئوچاققا سېلىپ كۆيدۈرۈۋەتمىسەم ... ئەتىگەن كىيدۈرگەن ئىگىنىڭ تازا يېرىمۇ قالماپتۇ .

— تۇنۇگۈن ئەتىگەن كىيگەن ، — دېدىمەن تۇمشۇقۇمنى ئۇچلاپ .

— بالام ، چوك بولۇپ قالدىڭ ، بۇ يىل بۇغداي پىششىقىدا 15 كە كىرىسەن ، — دېدى ئانام چىرايىغا كۈلكە يۈگۈرتۈپ ، — بىزنى سەندەك چاغدا ئاللىقاچان ئەرگە بېرىۋەتكەن . سەن ئويناپ يۈرىسەن .

— ئاللا خۇدايىم ، 15 كە كىرگەن قىز بالىنىمۇ ئەرگە بېرەمدۇ ؟ ئۇنداق بولسا ، ئۇ ئېرى بىلەن بىللە بېرىپ مەكتەپتە ئوقۇيامدۇ ؟

— ۋاي نادان قىزىم ، — دېدى ئانام كۈلكىدىن كۆزلىرى يۇمۇلۇپ ، — ئۇ چاغدا ئوقۇش دېگەن نەدە . تۇماق بىلەن بىرنى قويسا يىقىلمىسلا ئەرگە بەرسە بولىدۇ ، دەيدىغان .

— مەن دېگەن تۇماق بىلەن ئىككىنى قويسىمۇ يىقىلمايمەن ، ھەتتا مەكتەپتە پۈتىول توپى بىلەن ئۇرسىمۇ يىقىلمىدىم ، — دېدىم ئەركىلەپ .

— ۋاي سارائ قىزىمەي ، — كۈلۈپ كەتتى ئانام كۆزلىرىدىن چىققان ياشنى سۈرتكەچ ، — ئۇنداق بولسا سېنى ئەرگە بېرىۋېتىدىغان چاغ كەپتۇ - دە .

— ئەرگە ئۆزۈڭ تېگىۋال ، — دېدىمەن قېيىداپ ۋە يەل توپامنى ئېلىپ تالاغا ماڭدىم .

— توپىدا ئوينىما ! — دېگىنىچە ۋارقىراپ قالدى ئانام .

« توپىدا ئوينىماي ئاسماندا ئوينايتتىممكى » دېگەننى

ئويلىدىممەن كۆلكە ئىچىدە . لېكىن ھېلىقى پاكىز يىگىتنى ئېسىمگە ئېلىپ دەررۇ ئارقامغا ياندىم .

ــ ئانىجان ، ئانىجان ، ئانارگۈل ، ــ توۋلىدىم ئەركىلەپ ، ــ ھېلىقى شىپىگىتاۋار كۆڭلىكىمنى ئېلىپ بەرگىنە .

ــ ئۇستىبېشىڭ كىر ، قانداق كىيىسەن ؟

ــ ئۇنداق بولسا چېچىمنى يۇيۇپ قوي .

ئانام ھويلىدىكى ئوچاققا مانتا قازىنىنى ئېسىپ سۇ ئىسسىتتى ، ئۆزۈم يۇيۇنىمەن دېگىنىمگە ئۇنۇماي ، يوغان داسقا ئولتۇرغۇزۇپ بەدەنىمنى سوپۇنداپ يۇدى . چاچلىرىمنى تۆخۈم بىلەن يۇيۇپ ئارقىدىن يېلىم چېپىپ 41 تال قىلىپ ئۆرۈپ قويدى . يىلىم قۇرۇغاندىن كېيىن ئۇۋۇلىۋېتىپ لۆڭگە بىلەن سۈرتتى . مەن تاش ئەينەك ئالدىدا تۈرۈپ 41 تال چېچىمنىڭ ھەر بىر دانىسىنىڭ ئۇچىنى كىچىك تارغاقتا تاراپ چىقتىم ، چېكە ۋە گەدەن چاچلىرىم يېلىمى قۇرۇپ ئۇۋۇلىۋېتىلگەندىن كېيىن يەنە بۇدۇرلىنىپ قالدى . چاچلىرىم تەبىئىي بۇدرە بولغاچقا سىكىلەكلىرىم بۇرما ـ بۇرما بولۇپ ، ئۇچى پوپۇكلىشىپ يەلكەمنى بىر ئالدى . گىلەم تاشكەنت دوپپامنى كىيىسەم ، سۇس ھاۋارەڭ شىپىگىتاۋار كۆڭلىكىم بىلەن پەرلىشىپ ئاجايىپ ياراشتى ، ئۇيان ـ بۇيانغا ئۆرۈلۈپ ھۆسنۈمنى تاماشا قىلدىم .

ــ مانا بىزمۇ خەقتەك پاكىز بالا بولدۇق ، ــ دېدىم ئەينەكتىكى قىزغا قاراپ .

ــ ھە ، يەنە كىم پاكىز بالا بولۇپتۇ ، ــ دېدى ئانام كەينىمدە تۇرۇپ .

ــ ھېلىقى يېڭى كېلىنىڭلارنىڭ بالىسىچۇ ، قىز بالىدەك ياسىنىۋېلىپ خەقنى مەسخىرە قىلىدۇ تېخى .

ــ نېمىشقا سېنى مەسخىرە قىلىدىكەن ؟ ــ دېدى ئانام ھەيران بولۇپ .

ــ تاشتەرمەك ئويناۋاتساق كېلىپ قېلىپ مەسخىرە قىلىپ

كۆلۈۋاتىدۇ ئادەمگە .

× × ×

بىر كەچقۇرۇنلۇقى مەھەللىدە گولتوپ قىزىپ كەتتى . گولتوپنى ئىككى تەرەپ بولۇپ ئويناپتۇق . ئويۇن باشلاش نۆۋىتى ئالغان تەرەپ توپ ئۇراتتى ، قارشى تەرەپ توپ تۇتاتتى . ئۇتتۇرغان تەرەپتىن بىرەرسى توپنى تۇتۇپ ئالالسا ئۇلار توپ ئۇراتتى . توپ ئۇرۇش نۆۋىتى ماڭا كېپ قالدى . سەتكە توپىدىن سەل كىچىكرەك كەلگەن كۆك رېزىنكە توپنى قارشى تەرەپتىكىلەرگە تۇتقۇزماسلىق مەقسىتىدە كۆچەپ ئۇردۇم . توپ ھېچكىمگە تەگمەي قاقتىپ بېرىپ يېڭى كەلدۇايلارنىڭ ھېلىقى بالىسى — « چىرايلىقجان » غا تەگدى . ئۇنىڭ بۇگۈن كىيگەن ئاپئاق كانۋاي كۆڭلەكىنىڭ مەيدىسىدە دۇگىلەك ئىز قالدۇردى . بۇ ئۇشتۇمتۇت زەربە ئۇنى قاتتىق چۆچۈتتى . مەنمۇ قورقۇپ كەتتىم ، تىللاپ كېتەرمۇ دەپ شۇمشەيدىم . ئۇنىڭغا ئاستا قارىدىم . قارا كۆككە مايىل كۆزلىرىنى تۇنۇگۈنكى پەدىدە ماڭا تىكىپ خۇددى يەۋېتىدىغاندەك قاراپ تۇرۇپتۇ ، تېخى كۈلۈشىچۇ . قىز بالا دېگەن تولىمۇ سەزگۈر كېلىدۇ . بىرەرسى تىكىلىپ قارىدىمۇ ، بولدى خۇددى پۇتلىرى كالامپايلىشىپ ، قوللىرى ئۇزىراپ كېتۈاتقاندەك يوشۇرغىلى يەر تاپالماي قالدۇ . مەن شۇئان ئۇستىبېشىمغا قارىدىم ، چىرايلىق شىپىگتاۋار كۆڭلىكىم پۇرلەشكەن،پىستەرەڭدۇر ـ دۇن تامبىلىم تىزىمغىچە تۇرۇۋېتىلگەن ئىدى . مەن ئويۇن ئويىنغان چاغدا ھەمىشە تامبىلىمنى ئاشۇنداق تۇرۇپ ئالاتتىم ، ئايىغىمنىمۇ سىلىۋەتكەن ، ئوشۇقۇمغىچە توپىغا پاتقان ئىدىم . « قاملاشقان » بۇ تۇر-قۇمدىن قاتتىق ئىزا تارتتىم ـ دە ، دەررۇ پۇشقىقمنى چۇشۇردۇم ، ئويۇنىنى تاشلاپ ، تامنىڭ تۈۋىگە سىلىپ قويغان ئايىغىمنى كىيۋالدىم . ھېلىقى چىرايلىق كۆك كۆز (بىز قىزلار ئۇنىڭغا ئاشۇنداق لەقەم قويۇۋالغان ئىدۇق) ۋېلىسىپىتنى يېتىلىگىنىچە يېنىمغا كېلىپ توختىدى .

ـــ كۆڭلىكمنى تۆلەڭ ، كەپسز قىزبالا .

قورقىنىمدىن تۇرغان جايىمدا قېتىپ قالدىم . « گازىرغا لايىق پۇلۇم تۇرسا ، كۆڭلەكنى قانداق تۆلەرمەن ، ئانامغا نېمىمۇ دەرمەن ... »

ـــ رەختنى مەن ئەكىلىپ بېرىمەن ، سىز كانۇاي تىكىپ بېرىسىز .

ۋاي خۇدايىمەي ، « كۆتۈرەلمىسەڭ ساڭگىلىتىۋال » دېگەن شۇ ـ دە ، دەپ ئويلىدىمەن بېشىم تېخىمۇ قېتىپ . ئانام ئېيتقاندەك « ئېشەك قۇلىقى تۇتۇپ باقمىغان » بىر قىز تۇرسام قانداقمۇ تىكەرمەن .

ئۇ مېنىڭ بېشىمنى قاتۇرۇپ قويۇپ ، كۇلگىنىچە ئۆيگە كىرىپ كەتتى . قىزلارنىڭ ھەر قانچە زورلىغىنىغا قارىماي ئويۇننى تاشلاپ مەنمۇ ئۆيگە كىرىپ كەتتىم . دەرۋازا تىرىككىدە قىلسا ، ئۇ ھېلىلا ئۆيگە كىرىپ كېلىدىغاندەك چۆچۈپ ئولتۇرالماي قالدىم ...

× × ×

خۇداغا مىڭ شۈكۈر ، ئىمتىھانلار تۈگىدى . ئۇ چاغلاردا كا-يىروۋ ① نىڭ بەشلىك نومۇر سىستېمىسى قوللىنىلاتتى . ھېسابتىن ئۇچ ، قالغان پەنلەردىن تۆت ـ بەشتىن نومۇر ئېلىپ ، ياخشى نەتىجە بىلەن سىنىپ كۆچۈپتىمەن ، كۆرسەتكۈچۈمنى قولۇمغا ئالدىم ـ دە ، ئۆيگە چاپتىم . ھاۋا بەك ئىسسىق ، ئۇنىڭ ئۇستىگە يۈگۈرۈپ ماڭغاچقا يۈزلىرىمدىن تەر قۇيۇلاتتى . ئارقا تەرەپتىن ۋېلىسىپىتنىڭ تۈيۇقسىز جىرىڭلىغان قوڭغۇراق ئاۋازى مېنى چۆچۈتۈۋەتتى . نېمە قىلارىمنى بىلمەي ئۆزۈمنى يولنىڭ چېتىگە ئاتتىم . بىراق ۋېلىسىپىت قېرىشقاندەك يېنىمغا كېلىپ توختىدى . شۇنداق بېشىمنى كۆتۈرسەم ھېلىقى « چىرايلىق » . « نەرى چىرايلىقكەن تاڭ بۇنىڭ ، ئورا كۆز دېدىم ئىچىمدە ، ـــ ئەمدى ئۇنىڭغا نېمە دەرمەن » ، « كۆڭلىكمنى تىكىپ بەر » ، دېسە

① سوۋېت پېداگوگىكى

قانداقمۇ قىلارمەن ؟ دەپ بېشىم قاتتى . بىراق ئۇ مەندىن كۆڭلەك ھەققىدە ئەمەس باشقا گەپ سوردى .

ـــ ئىمتىھانلار تۈگىدىمۇ ؟

ـــ ھەئە

ـــ ئۆتۈپسىزمۇ ؟

ـــ ئۆتىمەيچۇ ، مانا قارىسىلا ، ـــ دېدىممەن كۆرسەتكۈچۈمنى ئۇنىڭغا تەڭلەپ ، ـــ ساپلا تۆت ـ بەش .

ـــ ماۋۇ ئۇچ نومۇرچۇ ؟

ـــ ئۇ ئەمدى ... ئۇ مۇئەللىم دائىم مەن بىلەنلا قېرىشىدۇ ، ـــ بۇ گېپىمگە ئۆزۈمنۇ ئىشەنمىگەچكە كۈلۈۋەتتىم ، ئۇمۇ كۈلدى .

ـــ سىزمۇ مەن بىلەن قېرىشىسىز ئەمەسمۇ ؟

ئەمدى كۆڭلەكنىڭ گېپى چىقىدىغان بولدى ، مېنىڭ دېمىم ئىچىمگە چۈشۈپ كەتتى .

ـــ بوپتۇ كۆڭلەكنىمۇ تۆلەتمەي ، لېكىن ئۇنىڭ ھەققىگە ماڭا بىر ئىش قىلىپ بېرىسىز .

ـــ نېمە ئىش ، ـــ دېدىممەن ھەيران بولۇپ .

ـــ ئەكىلىگە خېتىڭىزنى كۆرۈپ باقاي ، قانداقراقكىن ، ـــ دېدى ئۇ گېپىمنى جاۋابسىز قالدۇرۇپ .

مەن ئەدەبىيات كونىسپېكتىمنى ئۇنىڭغا ئۇزاتتىم ـ يۇ ، سىيا تۆكۈلگەن ، سىزىلىپ كەتكەن بەزى يەرلىرىگە كۆز سالغىنىدا مۇئەللىم ئالدىدا تۇرغاندىنمۇ بەك ئىزا تارتتىم .

ـــ خېتىڭىز يامان ئەمەسكەن ، مېنىڭ بىرئاز ماتېرىيالىم بار ، ھېچبىر چولام تەگمەيۋاتىدۇ ، شۇنى كۆچۈرۈشۈپ بەرسىڭىز .

تەستىرەك ماقۇل بولدۇم . چۈنكى خېتىمنىڭ ئۇنىڭغا يارىماي قېلىشىدىن ئەنسىرەيتتىم . شۇ كۈنى كەچقۇرۇن ئۇ قىزىل تاشلىق بىر خاتىرە دەپتەر بىلەن بىر توپ قول يازمىنى سىڭلىسىدىن كىرگۈزۈپتۇ . سىڭلىسىنىڭ ئېيتىشچە، قول يازمىدىكىنى قىزىل تاشلىق خاتىرە دەپتەرگە

كۆچۇرىدىكەنمەن . خاتىرە دەپتەرنى ئۆرۈپ - چۆرۈپ كۆرۈپ باقتىم . ھېچبىر بېتىدە خەت يوق ، پەقەت باش تەرەپ ئىچكى مۇقاۋىغا « گۈلنارغا تەقدىم » دېگەن خەت قىيىپاش يېزىپ قويۇلۇپتۇ . « بۇ گۈلنار دېگىنى كىمدۇ ؟ گۈلنارغا تەقدىم قىلىنغان خاتىرىگە مەن نېمىشقا خەت كۆچۈرىدىمەن ؟ » ھېچنېمىنى چۈشىنەلمىدىم . لېكىن ھېلىقى يىگىتنىڭ كۆزلىرى ئېسىمگە كېلىپ قولۇمغا قەلەم ئېلىپ خەتلەرنى كۆچۈرۈشكە باشلىغىنىمنى بىلمەي قاپتىمەن . ئۇنىڭ كۆزلىرىدە قانداقتۇر بىر سېھرىي كۈچ بار ، بىراق ئۇنىڭ نېمىلىكىنى بىلمەيمەن . شۇنداقتىمۇ ئۇنىڭ تەلىپىگە ياق دېيىشكە جۈرئەت قىلالمايتتىم . خەت كۆچۈرۈشتىن ئاۋۇال قوللىرىمنى سوپۇنداپ يۇدۇم . ئاندىن شىرە يېنىغا كېلىپ ئولتۇرۇپ كۆچۈرۈشكە باشلىدىم .

« ... ...

قارا قارا قاشلارنىڭغا قاتساڭچۇ مېنى ،

كىرپىكىڭنى ئوقيا قىلىپ ئاتساڭچۇ مېنى . »

ئۇنىڭ قاپقارا قوشۇما قاشلىرى كۆڭۈل ئېكرانىمدىن ئۆتتى . بۇ يەنە قايسى قاراقاشقا بېغىشلانغان بېيتلاردۇر .

يازلىق تەتىل يېرىملىشىپ قالدى . چىرايلىق ۋە خاتاسىز كۆچۈرىمەن دەپ كۈن بويى ئويۇنىنمۇ يىغىشتۇرىدۇم . توختىماستىن خەت كۆچۈرىمەن . گاھىدا ئانام غودۇڭشىپ قويىدۇ :

— پوچتىخانىنىڭ ئالدىدا ئولتۇرۇپ كەچكىچە خەت يازىدىغانلارغا ئوخشاش مۆكچىيىپ كەتتىڭغۇ بالام ، قوپ ، بىردەم ئويناپ كىر .

— ماقۇل ئانا ، ئاز قالدى .

سائەت - سائەتلەپ ئولتۇرۇپ كۆچۈرىمەن . بەزىدە قەلەمنى تاشلاپ ، ئويناپ كۈلگۈم كېلىدۇ ، لېكىن نېمىدۇ بىر نەرسە بۇ يەردىن قوزغالماي ئولتۇرۇشقا ئۇندەيدۇ . ئېنىق سەۋەبىنى بىلمەيمەن . ئىشقىلىپ ، مۇئەللىم تاپشۇرغان تەتىللىك تاپشۇرۇقلىرىم بىر ياقتا قېلىپ ، باشقا بىر خاتىرە دەپتەرنى خەتكە توشقازدىم . ئۆز ئىملايىمنى ماختاپ يۈرمىسەممۇ

ئەنسىرىمەيتتىم . دېمىسىمۇ مۇئەللىملەر مېنىڭ ئىملايىمنى « توغرا » دەپ ماختايتتى . بۇ بىر ئاي جەريانىدا ئۇ ، ھېلى ئۇنى ، ھېلى بۇنى باھانە قىلىپ ھويلىمىزغا بىر نەچچە قېتىم كىردى ، كۆچۈرگەنلىرىمنى كۆرۈپ رازىمەنلىك بىلەن كۈلدى .

تەتىل تۈگەپ ئوقۇش باشلاندى . دەرستىن چۈشكەنچە ئۇدۇل ئۆيگە قايتىمەن . تاپشۇرۇقلىرىمنى كەچتە ئىشلەشكە قالدۇرۇپ ، مەھەللىدە قىزلار بىلەن ئويناىمەن . ئۇمۇ ئىشتىن چۈشىدۇ . كۆزلىرىمىز ئۇچرىشىدۇ . ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن يۇرەكنى پىژىلدىتىدىغان بىر خىل نۇر چاقنايدۇ . مەن ئۇنىڭغا ئۆرە قارىيالمايمەن . ئۇنىڭ ئۆتكۈر كۆز نۇرى بەدەن - بەدىنىمنى تېشىپ ئۆتىدۇ . مەن بۇ قاراشلارغا بەرداشلىق بېرەلمەي دۈم چۈشۈشىم- دىن قورقىمەن . قەدەم ئېلىشقا ئىلاجسىز قېلىپ يا ئۆيۈمگە كېتەلمەي ، يا بەرجەس تۇرالمايمەن ، پەقەت لاغ - لاغ تىترىگىنىمچە تىرناق تاتىلاپ تۇرۇپ قالىمەن . مېنى بۇ قىيىن ئەھۋالدىن دوستلىرىم قۇتۇلدۇرىدۇ ، ھەر خىل ئۇيۇنغا دەۋەت قىلىشىدۇ .

ھەر كۈنى كەچقۇرۇن ئۇ سىڭلىسىدىن كۆچۈرىدىغان بىرەر ما- تېرىيال ، ئوقۇيدىغانغا يېڭى گېزىت - ژۇرنال ياكى بىرەر كىتابچە كىرگۈزىدۇ . بىر كۈنى ئۇ روس خەلقىنىڭ « قىزىلگۈل » ناملىق چۆ- چەكلەر توپلىمىنى كىرگۈزۈپتۇ . كىتابنىڭ رەسىملىرى تولىمۇ چىرايلىق ، رەڭگا رەڭ ، خەتلىرى دانە - دانە ئىدى .

چۆچەكنى ئوقۇپ قولۇمدىن چۈشەرگۈم كەلمىدى . ئوقۇشقا كىرگەندىن بېرى تاپشۇرۇق ئىشلەشنى تۈنجى قېتىم ئەتىگەنلىك مۇزا- كىرىگە قويۇپ كىتابنى ئوقۇپ چىقتىم . ئەتىسى ئۇ كىتابنى سىڭلىسىدىن چىقارتىپ بەردىم . كەچقۇرۇن ئۇ ئاشۇ چۆچەكلەر توپلىمىغا قوشۇپ « غالىپلار » دېگەن پوۋېستنى كىرگۈزۈپتۇ ۋە « كىتابلارنى ئوقۇپ بولۇپ ساقلاپ قويسۇن » دەپتۇ . ئەمدى ئۆيىمىزدىكى چىنە - قاچا ئىشكاپىنىڭ قەۋەتلىرىنى مېنىڭ كىتابلىرىم ، ئۇنىڭ كىتابلىرى ئىگىلەشكە باشلىدى . كىتابلار مېنىڭ قەلبىمدە يېڭى بىر دۇنيا ئاچتى . شۇ كۈنلەردە كۆڭلۈمدە

بىر خۇشلۇق دەۋران سۈرەتتى . ئويلىسام كىتاب ئوقۇش خۇشلۇقى ئەكەن . پاتراق چوڭ بولغۇم ، كىتابلارنىڭ ئايال قەھرىمانلىرىدەك نى - نى ئىشلارنى قىلىۋەتكۈم كېلەتتى . بىر كۈنى ئۇ قولتۇقىغا قېلىن بىر كىتاب قىسقىنچە هويلىمىزغا كىردى - دە :

ـ بۇ كىتابنى ئوقۇپ چىقىڭ ، باشقا بىر كىم كۆرمىسۇن ، ـ دېدى پىچىرلاپ . مەن خۇددى ئويۇنچۇق كۆرۈپ قالغان كىچىك بالىدەك كىتابقا ئېسىلدىم . ئۇ قولىنى ئېگىز قىلىۋالدى .

ـ ئەكېلىگە نېمە كىتاب ؟ـ دېدىمەن تاقەتسىزلىنىپ .

ـ ئوبدان كىتاب ، بىراق ماڭمۇ بىر نەرسە بېرىشىڭىز شەرت،ـ دېدى ئۇ كۈلۈپ تۇرۇپ .

مەن يانچۇقلىرىمنى ئاختۇرغۇچە ئۇ ماڭا تىكىلىپ قاراپ تۇردى ، پۈتۈن ۋۇجۇدۇم يەنە لەرزىگە چۈشتى . ئەزايۇ بەدىنىمگە تەسۈرلىگۈسىز بىر سېزىم ئولاشتى . نېمىدېيىشىمنى ، نېمە قىلىشىمنى ، نەدە تۇرۇشۇمنى بىلەلمىدىم .

ـ مەندە هېچنېمە يوق ئىكەن ، ـ دېيەلىدىم ئاران ، يەرگە قارىغىنىمچە .

ـ چىچىكىزغا چېگىۋالغان قول ياغلىقىنى بەرسىكىز .

مەن چېچىلىمنى تۈتتۇم . بايا مەھەللىدە ئوينىغاندا كوكۇلىلىرىم كۆزۈمگە چۈشۈۋالغاچقا، بۇلارنى چۆرىسىگە چىلتەك توقۇغان قول ياغلىقىم بىلەن چىگىۋالغان ئىدىم ، قول ياغلىقىنى چېچىمدىن يەشتىم . بىراق قول ياغلىق پۈرلىشىپ كەتكەن ئىدى .

ـ باشقا بىرنى توقۇپ بېرەي ، ـ دېيەلىدىم بوشقىنا .

ـ ياق ! مۇشۇنى ئالىمەن ، ـ دېدى ئۇ قولۇمدىكى ياغلىقىنى تارتىپ ئالغىنىچە كۆزۈمنىڭ ئىچىگە قاراپ تۇرۇپ لەۋلىرىگە بېسىپ .

پۈتۈن بەدىنىمگە ئوت تۇتاشقاندەك بولۇپ كەتتى . يەردىن ئۆرە باقمىدىم . مەن ئەمدى بۇلتۇر ، ئۇلۇشنىقى نادان قىز ئەمەس ، كىتاب ئوقۇغان ، سۆيگۈ - مۇھەببەت سەرگۈزەشتىلىرىنى كىتابتىن بولسىمۇ

كۆرگەن قىز . ئۇ قول ياغلىقىمنى ئېلىۋېلىش ئۈچۈن قولۇمنىڭ بېغىشىدىن تۇتۇۋالغانىدا پۈتۈن ئەزايى بەدىنىم خۇددى توك سوقۇۋەتكەندەك تىترەپ كەتتى . بۇ قانداق سېزىمدۇ ؟ بۇنى ئېنىق چۈشەنمىسەممۇ باشقىچە ئۆزگىرىش بولۇۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدىم . ئۇ ئېگىلىپ ، ئەركىلىگەندەك كۈلدى ، كىتابنى ماڭا سۇندى . كىتابنى ئالاي دەپ قولۇمنى ئۇزاتقان ئەدىم ، قولۇمنى تۇتۇۋېلىپ ئالقىنىمغا سۆيدى ، قولۇم خۇددى كۈيۈشۈپ قالغاندەك ، قانلىرىم بەدىنىمدە ئۇيۇپ قالغاندەك بولدۇم . بېشىم ئايلىنىپ ئىشىككە يۆلىنىپ قالدىم . ئۇ كىتابنى دېرىزە تەكچىسىگە قويۇپ ئارقىسىچە مېڭىپ دېگۈدەك قورۇدىن چىقىپ كەتتى . مەن كىتابنى ئالدىم ـ دە ، ئىچكەركى ئۆيگە كىردىم .

« چىن قەلبىمدىن ... » دېگەن بۇ رومانىنى لامپىنىڭ يورۇقىدا زور قىزىقىش ئىچىدە ئوقۇشقا باشلىدىم . ئۆيگە ئانام كىرىپ قالدى ، مەن دەرھال كىتابنى سومكامغا سالدىم ـ دە ، تاپشۇرۇق ئىشلەشكە تۇتۇندۇم .

ـــ يېرىم كېچە بولۇپ كەتتى بالام ، ئەتە قوپالمايسەن ، ياتقىن،ـــ دېدى ئانام ۋە چىراغنى ئۆچۈردى . مەن ئانام سېلىپ قويغان ئورۇندا سوزۇلۇپ يېتىپ ، بىردەم كىتابتىكى ئايال گىرۇنەنى ، بىردەم ئۇنىڭ سۆيگىنى رودئونىنى ئەسلەپ ئۇيقۇغا كېتىپتىمەن . چۈشۈمدە ، گىرۇنە ئىمىشمەن ، سوغۇققا چىداملىق قارا بۇغداي ئەۋرىشكىسىنى ئېلىپ ۋ . ر . ۋ ئىلىيەمىسنىڭ ①قېشىغا بېرىپتىمىشمەن . ۋ . ر . ۋىليەمىس دېگىنىم ھېلىقى چىرايلىق كۆك كۆز ئىمىش . بۇ قانداق ئىشتۇ ، بۇ يەردە نېمە قىلىدىغاندۇ دەپ ھەيران بولارمىشمەن .

× × ×

ئەتىسى ۋە ئۆگۈنى تەنەپپۇس ۋاقىتلىرىدا ، دەرستىن سىرتقى مەشغۇلىيەت چاغلىرىدا ئاشۇ كىتابنى ئوقۇدۇم . كىتابتا رودئۇن بىلەن

① ۋ . ر . ۋىليەمىس ـــ سۆزبەت ئالىمى

گىرۇنەنىڭ مۇھەببىتىگە ئائىت مەزمۇن بار يەرلەر ، مۇھەببەتكە ئائىت سۆز - جۈملىلەرنىڭ ئاستىغا سىزىلغان ، ھەتتا ماڭا ئاتاپ نۇرغۇن ئوتلۇق جۈملىلەر يېزىلغان ئىدى . دوستلىرىم بۇ كىتابنى ئوقۇۋېلىش ئۈچۈن ئۆچىرەت تۇتۇشتى . مەن ھېلىقى بەلگە ۋە خەتلەرنى قارا قەلەم بىلەن ئۆچۈرۈۋېتىپ كىتابنى ئۇلارغا بەردىم . تېخى يېقىندىلا دەرستىن چۈشكەندىن كېيىن مەكتەپ مەيدانىدا ئويناۋاتقان ، مەھەللىگە قايتىپمۇ ئۆيگە كىرمەيدىغان مەن ، مانا ئەمدى دەرستىن چۈشۈپلا مەھەللىگە ئۇدۇل كېلىۋالىدىغان بولۇپ قالدىم . قىزلار بىلەن تەپكۈچ ، گولتوپ ئويناۋاتىپمۇ كۆزۈم ئىختىيارسىز يول تەرەپكە قارايتتى . بۇگۈن ئۇ كەلمىدى . ئىشتىن قايتقان چوڭلار كەچلىك تامىقىنى يەپ بولۇشۇپ ، مەھەللىگە چىقىپ بىز بالىلارنىڭ ئويۇنىنى تاماشا قىلىشقا ، ھەتتا بەزىلىرى بىزگە « ئاقساقال » بولۇشقا باشلىدى . لېكىن ئۇ تېخىچە يوق ئىدى . يولدىن باشقا بىرسى ئۆتسىمۇ خۇددى ئۇ كېلىۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ ، يۈرىكىم دۈپۈلدەپ كېتەتتى ، كۆز قارىچۇقۇم ئۇ كېلىدىغان يولغا قادالغىنىچە قېتىپ قالاتتى . ئانام تاماققا نەچچە قېتىم چاقىرىپ چىقتى . لېكىن مېنىڭ ئۆيگە كىرگۈم ، تاماق يېگۈم كەلمەيتتى . بىر چاغدا مەھەللىدە بالىلار شالاڭلاپ قالدى . تولىسى تاماق يېيىشكە ئۆيلىرىگە كېتىشكەن ئىدى . پەقەت بىر نەچچە كىچىك بالىلا ھېچنېمىدىن خەۋەرسىز ئويناپ يۈرەتتى . ئىلاجسىز قالغاچقا كىرىپ كېتەي دەپ تۇراتتىم ، ئۇنىڭ سىڭلىسى يۇگۇرۇپ يېنىمغا كەلدى . گېزىتكە ئوراقلىق بىر نەرسىنى قولۇمغا تۇتقۇزۇپ « ئاكام مەھكەم ساقلىسۇن دەيدۇ » ، دېگەنىنى قوشۇپ قويۇپ كېتىپ قالدى . شۇ تاپتا بۇ « پۇچۇق قىز » كۆزۈمگە پەرىنىڭ ئۆزى بولۇپ كۆرۈندى . گېزىتنىڭ ئىچىدە نېمە بارلىقىنى بىلمىسەممۇ يۈرىكىم دۈپۈلدەپ كەتتى ، ئۇدۇل ئىچكەركى ئۆيگە كىرىپ چىراغنى يانداۋردۇم - دە ، بولاقنى ئاچتىم . گېزىت قېتىدىن بىر جۈپ غۇنچىنىڭ سۈرىتى چۈشۈرۈلگەن تاۋار تاشلىق بىر خاتىر دەپتەر چىقتى ، خاتىرىنى ۋاراقلىدىم . خاتىرىنىڭ ھەممە ۋاراقلىرى ئاپئاق ، ھېچقانداق خەت يېزىلمىغان ئىدى ، لەسسىدە بولۇپ قالدىم .

دېمەك ئەتىگەندىن بېرى ئۇنىڭدىن بىر ئىلىك خەت ، بىر ئېغىز گەپ كۆتكەن ئىكەنمەن . خاتىرىنى سومكامغا سېلىپ قويۇپ تاپشۇرۇقلارنى ئىشلەشكە تۇتۇندۇم . بۇگۈن ھېساب مەشقلىرى تېخىمۇ قىينىلىشىپ ، كۆنۈكمە ۋە يېزىق مەشقلىرى ئۇزىراپ تېتىقسىزلىشىپ كەتكەندەك بىلىندى .

× × ×

بۇگۈن ئالتىنچى سائەتلىك دەرس ناخشا ئىدى . بۇ دەرسنى ئوقۇغۇچىلارنى تۇزۇك باشقۇرالمايدىغان بىر ياش ئوقۇتقۇچى ئۆتەتتى . بۇ دەرس بىزنىڭ سىنىپنى بېشىمزغا كېيىپ ، ئۆگزىنى ئېچىۋەتكۈدەك ۋاراڭ - چۇرۇڭ ، قېيا - چېيا قىلىۋالىدىغان سائىتىمىز . بۇگۈن مۇئەللىم يېڭى بىر ناخشىنى ، بىز زادىلا ئاڭلاپ باقمىغان « ئىنتېرناتسىئونال » مارشىنى دوسكىغا يېزىپ ئۆگەتتى . مەن ھېلىقى يېڭى خاتىرەمنى ناخشا دەرسىگە تۇتۇش نىيىتىدە قولۇمغا ئالدىم ، پارتىدىشىم ئۇنى كۆرۈپ باقاي دەپ تالاشتى . شۇ ئەسنادا خاتىرە قولدىن قولغا ئۆتۈپ ئارقا پارتىغا بېرىپ توختىدى . ئۇ يەرگە باراي دەپ تۇرۇشۇمغا مۇئەللىم « دىققەت » دەپ توۋلىدى . جىم بولدۇم . لېكىن يۈرىكىمدە ھېلىلا بىر پالاكەت تاشىدىغاندەك ، بۇ خاتىرىنى كىمنىڭ تەقدىم قىلغانلىقىنى ھەممە ساۋاقدىشىم بىلىپ قالىدىغاندەك ۋەھىمە ھۆكۈم سۈردى . پات - پات كەينىمگە قارايمەن . دەپتەرنى بېرىڭلار دەپ ئىشارە قىلىمەن ، لېكىن دەپتەر بىردەمدىلا ئوغۇللار پارتىسى تەرەپكە ئۆتۈپ كەتتى . بىزنىڭ سىنىپتا نېمىشقىدۇر قىز - ئوغۇللارنى ئايرىم ئولتۇرغۇزاتتى . دەپتەر بارغانلىكى يەردە ئۇچ - تۆت باش جۇغلىشىپ قالاتتى . مەسخىرىلىك كۈلۈمسىرەش باش ئىگىلىرىنىڭ چېھرىدە نامايان بولاتتى . ئۇلار ماڭا قاراپ كۈلۈشەتتى . يۈرىكىم ئەنسىز سوقتى . شۇندىلا مەندە ئارقىغا قاراشقا ، دەپتەرنى ئېلىۋېلىشقا جۈرئەتمۇ قالمىدى . دەپتەر ئاخىرى بېرىپ ناخشا ئوقۇتقۇچى-

سىنىڭ قولىغا چۈشتى . مۇئەللىم دەپتەرگە بىر مىنۇتچە قاراپ تۇرۇپ نەدىندۇر پەيدا بولۇپ قالغان بىر ۋاراق قەغەز بىلەن بىر پارچە سۇرەتنى خاتىرىنىڭ ئارىسىغا قىستۇردى . ماڭا بىر تىكىلىپ قارىۋېتىپ باللارنى جىم ئولتۇرۇشقا ، ناخشىنى ئۆزىگە ئەگىشىپ تەكرارلاشقا دەۋەت قىلدى .

× × ×

بۇگۈن ئالتىنچى سائەتلىك دەرس ۋاقتىدا سىنىپ مەجلىسى ئېچىلدۇ . باشقا چاغلاردا ئېچىلغان سىنىپ مەجلىسلىرىدە تەقدىرلەنمىسەممۇ تەنقىدلىنىپ باقمىغان ئىدىم . ئادەتتە دەرس ۋە باشقا تېگىشلىك مەشغۇلىيەتلەرگە تولۇق ، ئاكتىپ قاتنىشاتتىم .

ئالتىنچى سائەتلىك دەرسكە قوڭغۇراق چېلىندى . يۈرىكىم ئەنسىز سوقۇپ ، پۈت - قولۇمدا جان قالمىدى . ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنغان گۇناھكارغا ئوخشاش روھىي ھالەتتە بولدۇم . شۇ تۇرقى يۈرىكىم توختاپ جېنىم چىقىپ كەتسە ياكى يەر يېرىلىپ ئاستىغا كىرىپ كەتسەم نېمىدېگەن ياخشى ئىدى - ھە !

سىنىپ مۇدىرىمىز خىزمەتكە يېڭى چىققان باش ئوقۇتقۇچى بولۇپ ، ئادەتتە ئوچۇق كۆڭۈل ، خۇش چاقچاق ئىدى . شۇنچە ياش بولۇشىغا قارىماي بىزنى « باللىرىم » دەپ چاقىرىشنى ياخشى كۆرەتتى ، بىزمۇ مۇئەللىمىزنى ياخشى كۆرەتتۇق . ئەپسۇس ، بۇگۈن ئۇنىڭ قاپقىدىن مۇز يېغىپ تۇراتتى . مۇئەللىم ساۋاقداشلارغا بىر قۇر قارىۋالغاندىن كېيىن گېلىنى قىرىپ قويۇپ گەپ باشلىدى . سىنىپنىڭ ھەپتىلىك ئىشلىرىدىن خۇلاسە چىقاردى . سىنىپ ئىچى شۇنداق تىمتاس ئىدىكى ، چۈشەن ئۇچسا بىلگىلى بولاتتى . مەن مۇئەللىمگە ئۆرە بېقىپ قارىيالمايتتىم . ئاخىرى بالا تاشتى . قورقانغا قوش كۆرۈنسە كېرەك ، كۆڭلۈمگە ئەنسىزلىك چۈشتى . مۇئەللىم ئىسمىمنى چىقارماي دارىتمىلاپ قاڭسىق گەپ قىلىۋاتاتتى . « گۇمان ئىمانىنى قاچۇرۇپتۇ » دېگەندەك ، شۇ تۇرقى

دېيىلىۋاتقان گەپ ـ سۆزنىڭ ھەممىسى ماڭىلا قارىتىلىۋاتقاندەك قىلاتـ
تى .

ـــ ... ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ مۇھەببەت خەتلىرىنى يېزىشى ، ئوقۇشى مەنئى قىلىنىدۇ . بۇنىڭدىن كېيىن بۇنداق ئىشلار سېـ زىلسە ياخشى بولمايدۇ ، ـــ دېدى مۇئەللىم گېپىنىڭ ئاخىرىدا .

بېشىم ساقىپ ، پىشانەم پارتىغا تېگىپ قالدى ، نومۇس ۋە ئازاب دەستىدىن ھېلىلا يەرگە كىرىپ كېتىدىغاندەك قىلاتتىم . ھەر قانچە زوـ رۇقسامۇ ئەتراپقا قارىيالمايۋاتاتتىم . قاچانلاردا قوڭغۇراق چېلىنىپ ، مۇئەللىم ۋە ساۋاقداشلىرىمنىڭ سىنىپتىن چىقىپ كەتكىنىنى ، ھەتتا قاراڭغۇ چۈشۈپ كەتكىنىنىمۇ تۇيماپتىمەن . شۇ تاپتا يەر يۇزىدە پەقەت مەنلا قالسام ، ھېچكىمنى ، ئاشۇ « ئورا كۆز »نىمۇ كۆرۈشنى خالىمايتتىم .

شۇ ئەسنادا دادام چوڭ ـ چوڭ چامداپ سىنىپقا كىرىپ كەلدى . دادامنى كۆرۈپ يۈرىكىم توختاپ قالغاندەك بولدى . دادام يېنىمغا كېلىپ بېشىمنى سىيلىغاندا بولسا ئۆپكىدەپ يىغلاپ كەتتىم .

ـــ ئاڭلىسام ، مۇئەللىمنىڭ تەنقىدلىگەچكە ئۆيگە قايتماپسەن ، يۈر مۇئەللىمنىڭ قېشىغا . كىچىك بالا دېگەنگە شۇنداقمۇ ئازار بەرگەن بارمۇ ، تۆت ئېغىز گەپ قىلىپ قويمىسام بولمايدۇ ئۇ سويمىغا ، ـــ دېدى دادام قولۇمدىن تارتىپ تۇرغۇزۇپ .

مېنىڭ جان ـ پېنىم چىقىپ كەتتى . يىغلاپ تۇرۇپ دادامغا يالۋۇردۇم :

ـــ جېنىم دادا ، ئوبدان دادا ، مۇئەللىمدە گۇناھ يوق ، مۇئەللىمدە گۇناھ يوق .

ـــ ئەمسە ، مۇنچە تىللىغۇدەك نېمە گۇناھ قىلغان ئىدىڭ ؟

ـــ ...

ـــ خەيرىيەت ، بىر نۆۋەت ئۆتكۈزۈۋېتەي ، ناۋادا بۇدا يەنە يىغلىتىدىكەن ، قىلىدىغان گېپىم بار .

شۇنىدىن بېرى مەكتەپ مەن ئۈچۈن تولىمۇ كۆڭۈلسىز بىر يەرگە

ئايلاندى ، سىنىپتا باش كۆتۈرەلمەس بولۇپ كەتتىم . كەپسىز ئوغۇل ساۋاقداشلىرىم ئابدۇكېرىم ئىسىملىك بىر بالىنى ئاتايىن « كېرىم » دەپ چاقىرىشاتتى . ھېلىقى « ئورا كۆز » نىڭ ئىسمى كېرىم ئەمەسمۇ ، بۇلارنىڭ ماڭا داۋاتمىلىغىنى ئىدى .

ـــ ئوھو كېرىمجان ، سېنى بەكمۇ كۆرگۈم كېلىپ كەتتى .

ـــ كېرىمجان سۈرەتكە نېمانچە چىرايلىق چۈشكەنسىز .

ـــ خېتىنىڭ سەترەك ئىكەن ، رەناگۈل كۆچۈرۈشۈپ بەرسە بوپتىكەن .

ئۇنىڭغا خەت كۆچۈرۈشۈپ بەرگىنىمنى بۇلار نەدىن ئۇقۇۋالغاندۇ . تۆۋەن يىللىقتا ئوقۇيدىغان ، بىزنىڭ مەھەللىلىك گەپ خالتىسى قىزلار دېگەنمىدۇ ـ يا ؟ ھەر نېمە دېگەنبىلەن كۈنۈم تەس بولدى ، مەن ئۇچۇن سائەت ھەپتىدەك بىلىنىپ ، كۈنلەر تەستە ئۆتەتتى . بۇ دەردلەرنى يا ئۇنىڭغا ، يا ئاتا ـ ئانامغا دېيەلمەيتتىم ، پەقەت ئۆزۈملا تارتماي ئامال يوق ئىدى .

مۇئەللىم مەن بىلەن يەككە سۆزلەشتى . ئىگىسىگە قايتۇرۇپ بېرىش شەرتى بىلەن خاتىرە ۋە سۈرەتلەرنى ماڭا بەردى . كانۋاي كۆڭلەك كىيىپ قاياقتىدۇر قېيىپاش قاراپ تۇرغان كېرىم كۆزۈمگە غەلىتىلا كۆرۈنىدى . بىر بۇلۇڭغا بېرىپ ئۇنىڭ خېتىنى ئوقۇدۇم . « گۈل نېمىشقا بۇلبۇلنىڭ ئالدىدا ئېچىلمىدى ؟ » دېگەن جۈملە بىلەن باشلانغان بۇ خەت رومانلاردىن ئېلىنغان ئىشقى مۇھەببەت ئۆزۈندىلىرى بىلەن تولغان ئىدى . شۇنداقتىمۇ بۇلارنىڭ ھەممىسى ماڭا بېغىشلانغان ئىدى .

بولۇپ ئۆتكەن كۆڭۈلسىزلىك ۋە خاپىلىقلار شادلىققا ئۆزگەردى . ئالەم بىردىنلا گۈزەللىشىپ گۈللەر مەن ئۈچۇن ئېچىلىۋاتقاندەك ، سۈلار مېنىڭ مەيلىم بويىچە شارقىراۋاتقاندەك تۇيۇلدى . مەن قەلبىمنى ئاختۇرۇپ كۆردۈم . بارلىق شادلىق ۋە قايغۇلار ئۇنىڭغا بېغىشلانغان . بارلىق دۇر ـ مارجانلار ئۇنىڭغا ساقلانغان ئىدى . ئۇنىڭ مۇشۇ خېتى مېنى بالىلىقىمدىن ، بالىلىق دۇنياسىدىن ئايرىپ چىقتى . دېمەك ، مەن ئۇنى ياخشى

كۆرۈپ كەلگەن ئىكەنمەن . بۇگۈن ئۇنىڭ خېتى مېنى ئۆزۈمگە تونۇتتى . قەلبىمدىكى سىرلىرىم ئۆزۈمگە ئاشكارىلاندى . ئاچچىقىمدا يىرتىپ تاشلىۋەتمەكچى بولغان خەت ۋە سۈرەتنى جىلىتكەمنىڭ يانچۇقىغا يوشۇردۇم .

× × ×

مەھەللىمىزدە سۆز - چۆچەك غولداپ قالدى . قوشنا ئاياللاردىن ئىككىسى بىر يەرگە كەلسىلا مېنىڭ گېپىمنى قىلىۋاتقاندەك خۇدۇكسىرەپ ئۆتەلمەيدىغان بولۇپ قالدىم . تېخى يېقىندىلا خوتۇن خەقلەرنىڭ گەپ - سۆزلىرىدىن پەرۋايىم پەلەك سەكىلدەپ ئۆيناپ يۈرۈيدىغان قىز بالا بايىقى سىنىپ مەجلىسىدىن كېيىن قۇرۇق گەپ - سۆزدىن قۇتۇلالماي ، ھەسرەت چېكىپ يۈرۈيدىغان بولۇپ قالدىم . ئۆيدە جىمجىت ئولتۇرغىنىمغا ئانامنىڭ ئىچى ئاغرىدى بولغاي ئۆيناپ كىرىشكە زورلىدى . تالاغا چىققان بىلەن بۇرۇنقىدەك ئوغۇل - قىزلار توپىغا قېتىلىپ ئويناشتىن قورقاتتىم ، باشقىلارنىڭ بىر نېمىدەپ مەسخىرە قىلىشىدىن ئەنسىرەپ ئادەم بار يەرگە بارالمايتتىم . خەقلەرنىڭ ئاغزىدىكى « كېرەم بىلەن رەنا كاككۇك بىلەن زەينەپ ئىمىش » دېگەن پاراڭلار ئۇچۇپ يۈرۈپ ئانامنىڭ قۇلىقىغا يېتىپ تۇ . بىر ئاخشىمى ئانام مېنى ئىچكەركى ئۆيگە سولۇپلىپ راسا سوراققا تارتتى . مەن ئاخىرى يىغلاپ تۇرۇپ ، ئۇنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىمنى ئىقرار قىلدىم . ئانام قاتتىق چۆچۈدى - يۇ ، يەنىلا نەسىھەت قىلىپ :

— جېنىم بالام سەن تېخى كىچىك ، — دېدى ئۆتكەندە قىلغان « تۇماق بىلەن ئۇرسا يىقىلمىسىلا ئەرگە بېرەتتى » دېگەن گېپىنى ئۇنتۇپ ، — ئوقۇشۇڭنى ئوقۇ ، بىز ئوقۇيالماي قارىتۇرۇك بولۇپ قالغان ئادەملەر . شۇڭا سەن يالغۇز قىزىمىزنى ئاخىرغىچە ئوقۇتۇپ كاتتا خانىم قىلىش نىيىتىمىز بار . جاپا تارتساقمۇ سېنى يىراق يەرلەردىكى چوڭ - چوڭ مەكتەپلەردە ئوقۇتىمىز . جېنىم بالام ، ئۇنى ئېسىڭدىن چىقارىۋەت .

« ئەستىن چىقارىۋەت » دېمەك ئاسان . لېكىن ، ئەستىن چىقارماق قىيىن . بۇنى ئانام چۈشەنمىسە كېرەك . مەن ئۇخلىغان بولۇپلىپ زۇۋان

سۈرمىدىم ، ئانامنىڭ گەپلىرى كاللامدىن ئۆتمىدى . ئانام ئۇھ تارتىپ « ئىسىت قىلغان گەپلىرىم ، بايانتىن مەن تامغا سۆزلەپتىمەن - دە ، بوپتۇ » دېدى - دە ، چىراغنى ئۆچۈرۈپ چىقىپ كەتتى . مەن ئىچكەركى ئۆيدە ، قالغانلار تاشقارقى ئۆيدە ياتاتتى . ئىككى ئېتىز ئۆينىڭ بىر ئېتىزى ھەم مېھمانخانا ، ھەم مېنىڭ ياتاق ، دەرس تەكرارلاش ئۆيۈم ئىدى . مەن ئارا ئىشىككە قۇلقىمنى چاپلاپ تۇرۇپ ئۇلارنىڭ گېپىنى تىڭشىدىم ، ئۆزۈمچە « بۇلار بۇگۈن ئاخشام چوقۇم مەن ھەققىدە بىر نېمىدېيىشىدۇ » دەپ پەرز قىلغان ئىدىم . ئانام دادامغا پەس ئاۋازدا بىر نەرسىلەرنى دەپ يالۋۇراتتى . بىراق دادام « تولا ۋالاقلىما » دەپ گۈركىرەيتتى . مەن لاغ - لاغ تىترەپ تۇرۇپ خۇدادىن دادامغا ئىنساپ ، ماڭا بەخت ئاتا قىلىشىنى تىلەيتتىم .

× × ×

خۇدا دادامنىڭ دىلىغا سالدىمۇ ياكى مېنىڭ ھالىمغا ئىچ ئاغرىتقان ئانامنىڭ كۆز يېشى كۆچ كۆرسەتتىمۇ ، دادام ئاخىر يۇمشىدى . « ئورا كۆز » نىڭ ئۆيىدىن ئۇچىنچى قېتىم ئەلچى كىرگەندە دادام « ماقۇل » دەپ ئېنىق ئېيتتى . بىراق تويلۇقنى زىيادە ئېغىر سالدى . ئۇلار ئۇنىڭغىمۇ كۆندى . « ئورا كۆز » ئۇ ئائىلىنىڭ تۇنجى بالىسى بولغاچقا، ئۇلارمۇ ئوغلىنىڭ لەۋزىنى ئالدى بولغاي .

مەن ، ئۇنىڭ ئۆزىگە ئوخشايدىغان كۆك كۆز ئانىسىنىڭ ئانامغا « بالام بىچارە بىر ئاي زېختىكى كاۋاپتەك كۆيدى ، ئىسىت بالام ، بالا دەردىدە سارالىڭ بولاي دېدىم ... » دېگەنلىرىنى ئىچكەركى ئۆيدە تۇرۇپ ئاڭلاپ ، « بىر ئاي دېگىنى نېمىسى ، ـــ دەپ ئويلىدىم ئۆزۈمچە كۆڭلۈمگە كەلگەندەك بولۇپ ، بۇنداق ئىشتىمۇ كۇن سانامدىكىنە » .

شۇ كۈنلەردە دادامنىڭ ئىدارىسىدىن بىزگە كەلگەن ، دېرىزىلىرى كۈنگەيگە قاراپ تۇرىدىغان ئۆچ ئېغىزلىق ئۆي تەقسىم قىلىپ بەردى .

كونا ئۆيىمزنى ئىجارىگە بېرىۋېتىپ يېڭى ئۆيگە كۆچۈپ چىقتۇق . ئۇ ئۆي شەھەردىن سەل يىراقتا ، كاتتا بىر بايدىن مۇسادىرە قىلىنغان باغلىق قورۇدا ئىدى . ئۆي كۆچۈش يېڭىلىقى مېنى قەۋەتلا خۇش قىلدى . بىراق ئۇنى كۈندە كۆرۈپ تۇرالمايدىغانلىقىم كۆڭلۈمنى يېرىم قىلدى . ئۆي كۆچۈش سەۋەبلىك ئىككى ئائىلە ئارا كەلدى - باردى باشلاندى ، ئۇلار بىر كۆچۈپ كېتىپ بىر ھەپتىدىن كېيىن ئولاش - چولاش چىقىپ مېھمان بولۇپ قايتىشتى . بىراق بۇ كۈنى ئۇ چىقمىدى ، مېنىڭ كۆڭلۈم يېرىم بولدى . ئۇزاش ئالدىدا ئۇنىڭ ئانىسى « كېلەر يەكشەنبە بىزنىڭ ئۆيگە » دەپ تەكلىپ قىلىپ قايتتى .

يەكشەنبە ئاخىرى يېتىپ كەلدى . ئانام ، مەن ، ھەقەمسايە ئايالـلار دىن بولۇپ ئۇنىڭ ئۆيگە قاراپ يول ئالدۇق . شۇ تۇرقى پۈتۈن شەھەردىكىلەر مېنىڭ نەگە كېتىۋاتقانلىقىمدىن خەۋەر تېپىپ ماڭا قاراۋاتـقانـدەك ئىزا تارتاتتىم ، يەردىن ئۆرە قارىيالماي ئانامنىڭ دالدىسىدا مۈدۈرۈپ - مۈدۈرۈپ كېتىۋاتاتتىم . نېمىشقىدۇر كۆڭلۈمدە بىر قورقۇنچ ھۆكۈمران ئىدى . مۇئەللىم ياكى ساۋاقداشلىرىمنىڭ ئۇچراپ قېلىشىدىن ئەنسىرەيتتىم . غەلىتە بىر ئادەتتىم ، يېڭى ئېگىن كىيسەم كوچىدا زادىلا يالغۇز ماڭالمايتتىم . بۇگۈن دەل شۇنداق بولدى .

تېگى توق سېرىق ، گۈللىرى قارامتۇل يېشىل شىپلىڭ دۇخاۋا كۆڭلىكىم ، كۆك سارجىدىن تىكىلگەن چاپىنىم ، نازۇك ، تېخى تولمىغان پاقالچاقلىرىمغا تارتىلغان يىپەك پايپىقىم ، توقاچ پاشنا قىزىل توپلىيىمغا ئوت تۇتىشىپ پۈتۈن بەدىنىم كۆيۈۋاتقاندەك ، ئۆزۈم يالقۇن ئىچىدە قالـغانـدەك تۇيۇلاتتى . ئاچچىق ئۇچەيدەك تار كوچا ، ماڭدامدا ئۇچرايدىغان كىشىلەر ، ئىشىك ئالدىدا ئولتۇرغان سىنچى كۆزلۈك خوتۇنلار مېنىلا پايلاپ تۇرغاندەك ، مېنىڭ ئۇنىڭكىگە كېتىۋاتقانلىقىمدىن مەكتەپكە خەۋەر يەتكۈزىدىغاندەك تۇيۇلۇپ قورقاتتىم ، خىجىل بولاتتىم . ئاخىر ئۇلارنىڭ ئۆيىگە كەلدۇق . ئىشلار بۇ دەرىجىگە يەتكەچكىمكىن مەن بەك ئىزا تارـتىۋاتاتتىم . ئۇنىڭ ئانىسى ، سىڭىللىرى يەنە كىملەرگىن بىر نەچچە ئايال

ئىشك ئالدىغا چىقىشىپ ئانام ئىككىمىز بىلەن يۈز يېقىشىپ كۆرۈشتى ـ ده ، مېھمانخانىغا باشلىدى . ئۆيده يەنه بىر نەچچه ئايال ئولتۇراتتى . ئۇلار بىلەنمۇ يۈز يېقىشىپ كۆرۈشتۇق . مەن زادىلا بېشىمنى كۆتۈرەلمىدىم ، داستىخانغىمۇ قول ئۇزاتمىدىم . ئۇنىڭ ئانىسى سەزگۈر ئايال بولسا كېرەك :

ـــ بالام بىچاره تارتىنىپ قالدى ـــ نېرىقى ئۆيده تۇ ـ ماق يەۋاتسۇن ، ـــ دەپ مېنى قولۇمدىن يېتىلەپ ئەچىقتى ـ ده ، هويلىنىڭ مەغرىپ تەرىپىدىكى بىر ئېغىز ئۆيگه باشلىدى . بۇ ئۆيده بىر كارىۋات ، يېزىق ئۈستىلى ، ئورۇندۇقنىڭ ئۈستىگه قويۇلغان بىر چامادان بولۇپ ، ئۇنىڭ ياتاق ئۆيىدەك قىلاتتى . بۇ ئۆينىڭ دېرىزىسى مېھمانخانـ ـنىڭ دېرىزىسىگه روبىرو بولۇپ ، ئارىلىقنى كىچىك گۈللۈك ئايرىپ تۇراتتى . بىر چاغدا ئۇ هويلىغا كىرىپ كەلدى . بۇ يېقىنقى كۈنلەردە ئۇنى كۆرۈش نىسىپ بولمىغان ئىدى . ئۇ كۆزۈمگه سەل جۈدەپ قالغاندەك كۆرۈندى . ئانىسى ئۇنىڭغا بىر نېمە دېۋېدى ، ۋېلىسىپىتنى تامغا يۆلەپ قويۇپ مېھمانخانا ئۆيگه كىردى ـ ده ، پەگاھتا تۇرۇپ ئايالالرغا ئېگىلىپ سالام بەرگەندىن كېيىن هويلىغا يېنىپ چىقتى . مەن دېرىزىدىن هەممىنى كۆرۈپ تۇردۇم ، ئانىسى يەنه بىر نېمىدەپ مەن بار ئۆينى شەرەت قىلدى . ئۇ مەن بار ئۆيگه كىردى.مەن ئورنۇمدىن سەل‌مىدىرلاپ سالام‌بەردىم ـ ده ، يەرگه قارىۋالدىم . پۈتۈن ئەزايى بەدىنىم ئوت بولۇپ ياناتتى . بىر چاغدا ئۇ مەن ئولتۇرغان كارىۋاتقا كېلىپ ئولىۇردى . شۇ ئارادا ئانىسى كىرىپ ئالدىمىزغا داستىخان سالدى ، چاي قۇيدى ۋه :

ـــ مەن مېھمانلارغا قاراي ، سەن رەناگۈلدىن خەۋەر ئال بالام ، ئۇ تېخى هېچنېمه يېمىدى ، ـــ دېدى بالىسىغا قاراپ .

ـــ رەناگۈل ...

مەن بېشىمنى كۆتۈردۈم ، ئۇ قاراكۆك كۆزلىرىدىن ئوت چاقنىتىپ ماڭا تەلمۈرۈپ تۇراتتى .

ـــ جۈدەپ كېتىپلا خېنىم .

ئۆزۈمنى زادىلا توختىتالمىدىم ، ئىككى تامچه ياش ئالدىمدىكى پـ

يالىگە دومبىلدى ، ئۇ ئىڭىشىپ بارماقلىرى بىلەن يۈزۈمدىكى ياشنى سۈرتتى ، بېشىم ئايلانغاندەك ، يۈرىكىم توختاپ قالغاندەك بولدى ، مەن ئېسىمدەپ يىغلىۋەتتىم . كۆز يېشىم يامغۇردەك تۆكۈلدى . بۇ خۇشاللىق يېشى ، بەخت تامچىلىرى ئىدى . بۇ تامچىلار قەلبىمدىكى جاراھەتلەرنى ، دەرد - ئەلەم داغلىرىنى يۇغاندەك بولدى . مەن ئۇنى قەۋەتلا ياخشى كۆرەتتىم .

× × ×

كىشىلەر ، « قىزبالا دېگەن 18 ياشقا توشقاندىن كېيىن بالاغەتكە يېتىدۇ ، ئىشقى - مۇھەببەت تۇيغۇسى شۇندىن كېيىن يېتىلىدۇ ... » دەپ قارىشىدۇ . ئىلمىي ئىسىستق يەرلەرنىڭ قىزلىرى بالاغەتكە پاتراق يېتەمدۇ ياكى مەن ھېكايە ، رومانلارنى تولا كۆرۈپ بالدۇرلا خىيال ئىلكىگە ئۆتۈپ قالدىمۇ ، كۈندۈزلىرى ۋاقىت دەرس ۋە باشقا ئىشلارغا بەنت بولۇپ ئۆتۈپ كېتەتتى ، ئاخشىمى ياستۇقىغا بېشىم تەگدىمۇ بولدى ، ئۇنىڭ سىماسى كۆز ئالدىمغا كېلىۋالاتتى . خىيالىمغا ئۇ ئىككىمىز بىللە تۇرغان كۆرۈنۈشلەرنى كەلتۈرەتتىم . ئۇنىڭ بىلەن تاغلارغا چىقاتتىم ، باغلاردا سەيلە قىلاتتىم . بىز قىزلاردا ، ناۋادا ئاخشىمى بىر سىنى ئويلىساڭ شۇ كېچىسى ئۇنىڭ چۈشىگە كىرىسەن دەيدىغان قاراش خېلىلا ئېغىر . مەنمۇ ئاشۇ قاراشقا ئىشىنەتتىم ، مەن كۆپرەك ئاخشاملىرى ئۇنى خىيال قىلاتتىم ، مۇشۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە ئۇمۇ مېنى خىيال قىلىۋاتىدۇ ، دەپ قارايتتىم . ئۇنى ئويلاپ يېتىپ قاچانلاردا ئۇخلاپ قالغىنىمنى بىلمەيتتىم . دېمىسىمۇ چۈشۈمدە ئۇنى كۆرەتتىم . بىر قېتىم چۈشۈمدە ئۇ مېنىڭ قولۇمغا تويلۇق ئالتۇن ئۈزۈك سېلىپ قويغانمىش ، ئۈزۈكنى كۆرەي دەپ قولۇمغا ئېلىشىمغا كۆزى ئاجراپ چىقىپ كەتكەنمىش . مەن كۆزىنى ئىزدەپ ئاران تاپسام ئۇ كىچىككىنە ساپال پارچىسى بولۇپ چىققانمىش . مەن بۇ چۈشىنىڭ تېگىگە يېتەلمەي ئانامغا ئۆرۈپ بەردىم . ئانام چۆچۈپ كەتتى ۋە :

ـــ هەي ، مۇراد ـ مەقسەتسىزلارغا يېتەلمەمسلەر ـ نېمە ؟ خۇدايىم ساقلىسۇن ، چۈش دېگەن تەتۈر كېلىدۇ دەيدىغان ، بەلكىم ياخشىلىقتۇ ، ـــ دېدى . نەچچە كۈنگىچە كۆڭلۈم پەرىشان يۈرۈپ ، كېيىن ئۇنتۇپ كەتتىم .

ھەر كۈنى ئاخشىمى شېرىن خيالىلار قاينىمىدا ئۈزەتتىم . ئەتىسى ۋاقتىدا تۇرالمايتتىم . ئانام توۋلاپ يۇرۇپ تەستە ئويغىتاتتى . يۈزلىرىمنى چالا ـ پۇلا يۇيۇپ چاي ئىچىشكىمۇ ئۇلگۈرمەي مەكتەپكە چاپاتتىم . مەكتەپكە بارىدىغىمۇ بالىلار مېنى بوزەك قىلاتتى ياكى مەن يىغلاپ سىنىپتىن يامانلاپ ماڭمىغۇچە مېنى جىلە قىلىشنى توختاتمايتتى ، ئىش شۇ يەرگە كەلگەندە مېنى يولۇمدىن توختىتىپ ئېلىشاتتى . بۇ ئازابلار يۈرىكىمنى تىترەتتى . قىز بالا نېمىدېگەن ئاجىز ـ ھە ! مېنى مەسخىرە قىلغان ئاشۇ ئوغۇل بالىلار ئۆزلىرىمۇ قىز بالىلارغا خەت يېزىشىدۇ تېخى ، خەتلىرى مۇئەللىملەرنىڭ قولىغا نەچچە قېتىملاپ چۈشۈپ قالسىمۇ پەرۋا-يىغا ئالمايدۇ ، تېخى چوڭ ئىش قىلغاندەك ماختىنىشىدۇ . ئەنە ئۇمۇ ھېچ غېمىدە يوق خىزمەتكە بېرىپ ـ كېلىپ خۇشال ـ خۇرام يۈرۈيدۇ ، پە-قەت مەنلا ئازابلىنىپ يۈرىمەن . نېمىشقىمۇ خاتىرىنىڭ ئىچكى مۇقاۋىسىغا قاراپ باقمىغاندىمەن ، شۇ يەرگە قاراپ باققان بولسام خەت ۋە سۈرەتلەر قولۇمغا چىقماسمىدى ؟ ئۇ ماڭا نەدىنمۇ يولۇقۇپ قالغاندۇ ، مەن ئۇنى كۆرمىگەن بولسام بۇ دەردلەرمۇ بولماس ئىدى ، دەپ ئۆكسۈيتتىم . بۇنداق چاغلاردا ئۆزۈمدىنمۇ ، ئۇنىڭدىنمۇ جاق تويۇپ كېتەتتىم . لېكىن ئۇنى كۆرسەملا بارلىق دەردلىرىم ئۇنتۇلاتتى . ئۇ ھەر ھەپتىدە دېگۈدەك بىرەر كىتاب كۆتۈرۈپ ياكى بىرەر ئىشنى باھانە قىلىپ بىزنىڭكىگە چىقاتتى . تولا چاغلاردا ئۆيگە كىرمەي باغنىڭ تېشىدا تۇرۇپ سىگىلىسىنى كىرگۈ-زەتتى .

مەن باغقا چىقاتتىم . مەن باغ رىشاتكىسىنىڭ ئىچىدە ، ئۇ تېشىدا تۇرۇپ كۆرۈشەتتۇق . رىشاتكىنىڭ تېشىدا بىر ئېرىق بولۇپ ، ھەمىشە سۇ ئۆكسىمەيتتى . ئېرىق بويى ۋە رىشاتكىنىڭ باغ تەرىپىمۇ بۇككىدە

دەرەخزارلىق ، گۈللۈك ئىدى . ئاشۇ يەردە سائەتلەپ ئۇنىڭغا قاراپ تۇراتتىم ، ئۇ كۈنىگە يېگىدىن يېگى گەپلەرنى دەپ بېرەتتى . مەن ئۇ دەۋاتقان گەپلەرنى چۈشەنمىسەممۇ ، ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاشقا خۇشتار ئىدىم . ئۇ يۈرەك سۆزلىرىنى يېزىشقا ئامراق ئىدى . ناۋادا ئۇنىڭ ماڭا يازغان خەتلىرىنى يىغىپ قويغان بولسام بىرەر كىتاب بولغان بولاتتى . ئۇ مەكتەپتىكى ئىشنى ئاڭلاپ قالغاندىن كېيىن خەتلەرنى ئوقۇپ بولۇپلا كۆيدۈرۈۋېتىشىمنى تاپىلاپ قويغاچقا ، يۈرىكىمنىڭ ئېچىشىپ كېتىشىگە قارىماي كۆيدۈرۈۋېتىشىم كېرەك ئىدى .

ئوتتۇرا مەكتەپتىكى ئوقۇشىمىز پۈتتى ، دۆلەتلىك ئىمتىھانلارمۇ تۈگىدى . مەن بىر نەچچە ساۋاقداشلىرىم قاتارى ئۇرۇمچىگە ـــ مېدىتسىنا ئىنستىتۇتىغا ئوقۇتۇپتىمەن . دوختۇر بولۇش ئارزۇيۇمغا كۆرە خۇش بولدۇم . لېكىن ئۇ مېنىڭ ئوقۇيمەن دەپ يۈرمەي توي قىلىشىمىزنىڭ زۆرۈرلۈكىنى ئېيتتى . مېنىڭ ئوقۇغۇم بار ئىدى . ئاتا ـ ئانامۇ ئوقۇتۇش تەرەپدارى ئىدى . مەك ئەپسۇس ، ئۇنىڭ ئاتا ـ ئانىسى توي قىلىشقا قىستاپ بېشىمىزنى قاتۇراتتى . مېنىڭ ئىرادەم بارا ـ بارا تەۋرىنىشكە باشلىدى .

ئۇ شەھەرلىك ھۆكۈمەتنىڭ قايسىدۇر بىر بۆلۈمىدە كاتىپ ئىدى . بىر كۈنى ئۇ ۋالىي مەھكىمە زالىدا كىنو قويۇلىدىغانلىقىنى ، كىنودىن كېيىن تانسا بولىدىغانلىقىنى ، بىلەت ئېلىپ قويغانلىقىنى ئېيتىپ سىگىلىسىدىن خەت چىقارتىپتۇ . ھېلىمۇ ياخشى ئاشۇ كۈنى دادام چوڭ ئانامنى يوقلاش ئۈچۈن يېزىغا كەتكەن ئىدى . ئۇ بولسا كىنوغا بېرىشىمغا ئۇنۇمىغان بولاتتى . ئانامۇ دەسلەپتە « داداڭ ئاڭلسا خاپا بولىدۇ ، قىز بالا دېگەننى خەقنىڭ قولىغا تۇتقۇزمىغۇچە كېچىدە بىرياققا بارمايدىغان » دەپ ئۇنۇمىدى . لېكىن ئۇنىڭ سىگىلىسى « ئانام ۋە ئاچا ـ سىگىللىرىممۇ بىللە بارىدۇ » دېگەندىن كېيىن تەستە ئۇنىدى ـ يۇ ، ئۇكامنى ھەمراھ قىلىپ قويدى . بىز زال ئالدىغا باردۇق . ئۇ خېلىدىن كېيىن ، ئاق سېرىق ، سېمىز ، قاراكۆز ، كىرپىكلىرى قويۇق ، قاملاشقان بىر چوكان بىللەن بىللە

كەلدى . ئۇ بىز بىلەن سالاملاشقاندىن كېيىن ھېلىقى چوكانغا مېنى تو-
نۇشتۇردى . ئۇ چوكان سىنچى كۆزلىرى بىلەن باش - ئايىغىمغا باقتى .
يۈزۈم ۋىللىدە قىزاردى .

— بۇياق بىزنىڭ باشلىقىمىزنىڭ سۆيۈملۈك خانىمى گۈلنار بو-
لىدۇ . باشلىق « خانىم زېرىكىپ قالمىسۇن ، ئويۇن كۆرسىتىپ ئەكەل ،
مەنمۇ ھېلى بارىمەن ، دېگەنتى » دېدى ئۇ چوكاننى ماڭا تونۇشتۇرۇپ .

شۇ ئەسنادا ئۇ نەدىندۇر بىر بىلەت تېپىپ كېلىپ ئۇكامنى بىر
يەرگە ئولتۇرغۇزدى . ئەسلىدە ئۇ ئىككىمىزنىڭ بىلەت ئورنى بىر يەردە
بولۇشى كېرەك ئىدى ، بىراق ئايرىم - ئايرىم بولۇپ چىقتى . مەن ئۇكام-
نىڭ يېنىدا ئولتۇردۇم ، بىر ھېسابتا بۇمۇ ياخشى بولدى . كىنوغا مەغۇل
بولۇپ ئۇنىمۇ ئۇنتۇپتىمەن . بىر چاغدا بىرسى يېنىمغا كېلىپ قولۇمنى
تۇتماسمۇ ، چۆچۈپ ۋاركىرىۋەتكىلى تاس قالدىم ، قارىسام ئۇ ئىكەن . بىر
بولاق گازىر ۋە بىر ئىستاكان ماروژنى ئېلىپ كەپتۇ . كۆڭۈل دېگەن ئا-
جايىپ نەرسە ، ياخشى كۆرگەن كىشىڭنىڭ كىچىككىنە ئىلتىپاتى
بېشىڭنى ئاسمانغا يەتكۈزىدۇ . « كىنو كۆرۈۋېتىپمۇ مېنى ئويلاپتۇ » دەپ
خۇش بولۇپ كەتتىم .

— رەھمەت ، — دېدىم ئاستا شۇڭىلاپ .

— كىنودىن كېيىن تانسا بولىدۇ ، كېتىپ قالماڭلار ، سىلەرنى
مەن ئۆزۈم ئاپىرىپ قويىمەن .

— ماقۇل ، كەتمەيمىز ، بىراق مەن تانسا بىلمەيمەن ، ئۇنىڭ ئۈس-
تىگە ئانام ئەنسىرەپ كېتىدۇ ، كىنودىن كېيىن كەتسەم بولاتتى ، —
دېدىم .

— مەن ئۆگىتىپ قويىمەن ، بىر دەسسەپ ، ئىككى دەسسەپ ئۆ-
گىنىپ قالىلا ، — دېدى ئۇ ئۇنىماي .

كىنو تۇگىدى . ئەپسۇس ، يەنە بىر كىنو بولغان بولسا نېمىدېگەن
ياخشى بولاتتى - ھە ! ئارىلىقتا تەنەپپۇس بولدى . ئورۇندۇقلارنى زالنى
چۆگىلىتىپ تىزغۇچە بىز — گۈلنار ، ئۇنىڭ باداڭ قورساق باشلىق

ئېرى ، ئۇنىڭ سىڭلىسى ، ئۇكام ، ئۇ ۋە مەن ئالتەيلەن تاۋۇز يېيىشىپ ئولتۇردۇق . گۈلنار ئېرىدىن خېلى ياش ، ئېرى ئۇنىڭ كۆزىگە بەك قارايدىغاندەك قىلاتتى . گۈلنار قەلەم قاشلىرىنى يىلاندەك مىدىرلىتىپ ، كىشىگە قادىلىپ قارايتتى . بىر ئېغىز گەپ ئارىلىقىدا ئۇنىڭغا قارايتتى ، تەستىقلىتاتتى . گۈلنار خانىمنىڭ ئالدىدا ئۇ خۇددى بۆلەك بىر ئادەمگە ئايلىنىپ قالغاندەك كۆرۈنەتتى .

ـــ كېرەم ئۇكام ، ـــ دېدى باشلىق ئەسنەپ تۇرۇپ ، ـــ مېنىڭ تانىما ـ پانسا دېگەنلەر بىلەن خوشاممۇ يوق ، مۇشۇ گۈلنار تانسا ئۆگىنىمەن دەپ سارالڭ بولۇپ قالاي دېدى ، بىر ئۆگىتىپ قويغىنا شۇنىڭغا ، مەن ئورۇنباسار ۋالىي بىلەن بىرلىرت ئوينايمەن ، باياتىن شۇنداق دېيىشىپ قويغان .

ـــ ماقۇل ، ماقۇل ، ماقۇل ، ـــ دەپ ئارقىدىن باش لىڭشىتتى كېرەم دەل شۇنى كۈتكەندەك .

تانسا باشلاندى . ئۇ بىزنى (سىڭلىسى ، ئۇكام ۋە مېنى) بىر بۇلۇڭدا ئولتۇرغۇزۇپ قويۇپ ئۆزى گۈلنارنىڭ ئالدىغا باردى ـ دە ، ئالاھىدە تازىم بىجا كەلتۈردى . سېمىزلىكى ئۆزىگە ياراشقان بۇ چىرايلىق چوكان بىلەن ئېگىز بوي كەلگەن كېرەم تانسىغا چۈشۈشتى . مەن بۇ ئىككىسىنىڭ لەرزان مۇزىكا ساداسى ئىچىدە پۈتلىرىنى كەلتۈرۈشكە تىرىشىۋاتقانلىقىغا قاراپ ئولتۇردۇم . تۇرۇپ ـ تۇرۇپ پۈتلىرى ماسلىشالماي قالسا ، ئىككىسى كۈلۈشۈپ كېتەتتى .

ئادەتتە كىچىك قىزلار بالاغەتكە يەتكەن قىزلارغا ، بالاغەتكە يەتكەن قىزلار بولسا چوكانلارغا ھەۋەس قىلىشىدۇ ، مەنمۇ بۇ قاملاشقان چوكانغا ھەۋەس قىلدىم . ئۇنىڭ ئورنىدا بولۇشنى ، كېرەم بىلەن ئىشۇنداق تانسا ئويناشنى ئارزۇ قىلدىم .

ـــ بۇداقى قېتىم سىلىگىمۇ ئۆگىتىپ قويمەن ، ـــ دەپ ئارىلىق ـ ئارىلىقتا يېنىمىزغا كېلىپ قويماتتى كېرەم ، لېكىن گۈلنارنىڭ ئايرىلىشقا كۆزى قىيمىغاندەك قىلاتتى .

ئارادا بىر - ئىككى قېتىم باشقا ياسانچۇق قىزلارنى ، مەن تونۇمايدىغان خانىملارنى تارتىپ تانسا ئويناتقانلىقىنى دېمىگەندە ، ئۇ گۈلنار بىلەنلا تانسا ئويناپ چىقتى . ئۇنىڭ سىگلىسى بىلەن ئۇكام ئورۇندۇقتا ئۇخلاپ قېتىپ قاپتۇ . زالدا تانسا مەستانىلىرى ۋە سازەندىلەرلا قالغان ئىدى . ھەر بىر مۇزىكا چېلىنىشى بىلەن ھەممىسى ئورنىدىن تۇرۇپ جۇپ - جۇپ بولۇشۇپ تانسىغا چۈشەتتى . پۈتۈن زالدا مەن ۋە ئىككى يېنىمدا ئىككى بالا قالاتتۇق . مانا ئەمدى ئۇلار ئۇخلاپ قېلىپ يالغۇزلۇقۇم تازا بىلىندى . ئەتراپقا قاراپ خىجىل بولدۇم . ھەممە ئادەم ماڭا قاراۋاتقاندەك ۋە « تانسا بىلمىگەن ھالغا ، يەنە كېلىپ مەكتەپ بالىسىغا بۇ يەردە نېمە بار » دەۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى . پوكاندەك قىزىرىپ ئېسىلىپ كەتكەن گۈلنار بىلەن كېرەم بىر ئارىلىقتا چاپانلىرىنى سېلىپ مېنىڭ يېنىمغا قويۇشقا كېلىشتى . گۈلنارنىڭ مەيدىسىگە گۈل ئىشلىگەن كوپتىسىدىن بېجىرىم كۆكرەكلىرى تېشىپ چىقاي دەپ تۇراتتى . مۇزىكا ۋالىسقا چېلىندى . ئۇ كۆڭلۈم ئۇچۇن بولسۇ « ئويناملۇق » دەپ قويمىدى . گۈلنار كالتە يەڭلىك كوپتىسىدىن چىقىپ تۇرغان ئاپئاق ، تولغان بىلەكلىرىنى ئۇنىڭ دولىسىغا قويدى . ماڭا شۇنداق تۇيۇلدىمۇ ، ئىشتىلىپ گۈلنار لىغىرلاپ تۇرغان كۆكرەكلىرىنى ئەتەي ئۇنىڭ مەيدىسىگە تەگكۈزۈپ كەينىگە ئەگىگەيگىنىچە تانسىغا چۈشۈپ كەتتى . ئۆزۈمنىڭ نازۇك تۇرقۇمدىن ئۆمرۈمدە تۇنجى قېتىم ئۆكۈندۈم . ئەمدىلا مېغىزلىنىپ ، كۆڭلەكلىرىم تەگسە ئېچىشىپ كېتىدىغان يۇمران كۆكرەكلىرىمگە بىرەر سىنىڭ كۆزى چۈشە - چۈشمەيلا چاچلىرىمنى ئويناتقان بولۇپ ئىككى بىلىكىم بىلەن توسۇۋالىدىغان ئادىتىم بولغاچقىمۇ گۈلنارنىڭ قىلىقىدىن غىدىقىم كەلدى . « فارا » دېگەندەك بولۇپ كېرەمگە قارىدىم - دە ، كۆز قارىچۇقۇم قېتىپ قالدى . ئۇنىڭ قارا كۆك كۆزلىرى خۇددى بەز ماربىغان مۇشۇكىنىڭكىدەك پارقىراپ ، گۈلنارنىڭ كۆزلىرىنىڭ ئىچىگە تىكىلگەن بولۇپ ، بۇ كۆزلەردە تەلمۈرۈش ، يالۋۇرۇش ، سۆيۈنۈش ، ھۇزۇرلىنىش ۋەھاكازالار مانا مەن دەپ تۇراتتى .

كۆزۈمنى قولۇم بىلەن ئۇۋۇلىۋېتىپ يەنە قارىدىم . يەنە شۇ ھالەت . ئۇ دۇنيادىكى ھەممىنى ئۇنتۇپ گۈلنارغا مەستخۇش تىكىلگەن ، گۈلنارمۇ گويا ئۇنىڭ كۆزلىرىنىڭ ئىچىدىن بىر نەرسە ئىزدەۋاتقاندەك كىرپىك قاقماي قاراپ تۇراتتى . مەن يەرگە قارىدىم . ۋاقىت يېرىم كېچىدىن ئۆتكەن بولسا كېرەك ، سائىتىم بولمىغاچقا ئېنىق بىلەلمىدىم . بىراق بۇ كېچە ماڭا شۇنداق ئۇزاق تۇيۇلدى . گويا ئالەم بىنا بولغاندىن بېرى پەقەت گۈلنار بىلەن كېرەم ئىككىسىگە قاراپ مۆكچىيىپ ئولتۇرۇپ قېرىپ كەتكەندەك بولدۇم ، يۈرىكىم دەھشەت ئىچىشتى . مۇئەللىم تەنقىد قىلغاندىمۇ ، سىنىپتىكى ئوغۇل بالىلار ، تىلى زەھەر قىز بالىلار مەسخىرە قىلغاندىمۇ بۇنچە قاتتىق ئازابلانمىغان ، خورلانمىغان ئىدىم . كۆزلىرىم لەققىدە ياشقا تولدى . مەن ئەمدى كىچىك بالا ئەمەس . 16 ياشقا كىرىپ قالغان ، كىتابتىن بولسىمۇ ئاز - تولا بىر نەرسە ئۆگەنگەن قىز ئىدىم . تووا مانا ئەمدى ھەممە نەرسە بىردىنلا ئايان بولدى . بۇلتۇر يازدا بالىلىق ئويۇنلىرىمنى قويۇپ ، تەتىللىك تاپشۇرۇقلىرىمنى كېيىنگە قالدۇرۇپ پۈتۈن يازلىق تەتىلىمنى ھارام قىلىپ كۆچۈرگەن ئىشقى مۇھەببەت شېئىرلىرى مۇشۇ گۈلنار ئۈچۈن بويتكەن - دە ، ئىسىت ، ئىسىت ، ئىسىت .

يەنە نېمىگە ئولتۇرىمەن ، ئۇلارنىڭ چاپىنىنى ساقلاپمۇ ، ئۇلارنىڭ دۇنيانى ئۇنتۇغان ھالدا ئوتلۇق نەزەر تاشلىشىپ تانسا ئوينىغانلىرىنى كۆرۈش ئۈچۈنمۇ ؟ ئۇلار كۆڭلىدە مېنى « كىچىك بالا ، نېمىنى چۈشىنىدۇ ، كىنوغا كەلگەنگە ، تانسا كۆرگىنىگە خۇش بولۇپ ئولتۇرىدۇ » دەيدىغاندۇ . مەن قانداقتۇ ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ نادان ئوقۇغۇچىسى ــ ھاماقەت قىز ئەمەس ، سۆيگۈ - مۇھەببەتنىڭ نېمىلىكىنى چۈشەنگۈچىلىكى بار دىلى نازۇك ، ئەقىللىق قىز ئىدىم . بۇرۇن نادان بولساممۇ سۆيگۈ نېسىپ بولغاندىن كېيىن ئويغاندىم ، ئەقىل كۆزۈم ئېچىلدى .

كىمدە ئىشق پەيدا بولىدىكەن ، ئۇنىڭ كۆڭلى شۇنداق سەزگۈر ،

كۆزلىرى روشەن بولىدۇ ، مۇھەببەت ئۇنىڭغا ئەقىل ـ ئىدراك ئاتا قىلىدۇ . مەن ھەممىنى چۈشەندىم ، ئۇ مېنى قورچاق ئورنىدا كۆرۈپ ، كۆڭلىنى بولسا باشقىلار ئارقىلىق خۇش قىلىپ يۈرۈپتۇ . سەۋر قاچام توشۇپ ، بۇلدۇقلاپ تاشتى . ئۇ كامنى ئويغاتتىم ـ دە ، ئۇنى يېتىلەپ زالدىن ئاستا چىقىپ كەتتىم ، چىقىپ كېتىۋېتىپ ئاخىرقى قېتىم ئۇلارغا قارىدىم . ئۇلار يەنىلا ھېچ نەرسىدىن بىخەۋەر ئىدى .

مەن شەھەرنىڭ قايقاراڭغۇ كوچىلىرىدا ئۇ كامنى يېتىلەپ ئىنتىك ماڭدىم . ئادەتتە مەن كېچىسى تالاغا چىقىشتىن قورقاتتىم . ناۋادا ھويلىغا بىرەر ئىش بىلەن چىقىپ قالسام ئايىغىمنىڭ شىپىرلىغان ئاۋازى خۇددى ئارقامدىن بىرسى پايلاپ كېلىۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ ، قورققىنىمدىن يۈرىكىم ئاغزىمغا تىقىلىپ قالاتتى . بۇگۈن قورققاندەكمۇ بولمۇدۇم . غەزەپ ـ نەپرەت ، خورلۇق ـ ئازاب قەلبىمنى پارە ـ پارە قىلىۋەتكەن ئىدى .

ئارقا تەرىپىمدە ۋېلىسىپىتنىڭ قوڭغۇرىقى جىرىڭلىدى ، چىراغنىڭ يورۇقىمۇ چۈشتى . كەينىمگە قاراپمۇ قويمۇدۇم . ئۇكام كەينىگە بۇرۇلۇپ تىترەك ئاۋازدا ھېلىقى يولۇچىغا :

ـــ ئاكا بىزنى بىللە ئالغاچ كەتسىلە ، بەك قورقۇۋاتىمىز ، ـــ دەپ يالۋۇرۇشقا باشلىدى .

ۋېلىسىپىت توختىدى .

ـــ رەنا گۈل ، گەپ ـ سۆزسىز قايتىپ كەلگىنىڭىز نېمىسى ، ئادەمنى ئەنسىرىتىپ ، ـــ دېدى ئۇ .

گېپىمغا بىر نېمە كەپلەشكەندەك بولدى ، ئىچىم ئاچچىق بولۇپ كەتتى ، گەپ قىلالمىدىم .

ـــ ۋېلىسىپىتقا چىقىڭلار .

مەن گەپ قىلماستىن مېڭىۋەردىم ، ئۇ ئۇكامنى ۋېلىسىپىتقا چىقىرىۋېلىپ ۋېلىسىپىتنى يېتىلەپ ماڭدى . ئۇنىڭ كەيپى تولمۇ چاغ كۆرۈنەتتى ، ھەدەپ ، تانسىنىڭ تېخى تۈگىمىگەنلىكى ، گۈلنار خانىمنىڭ

تانسنى خېلى ئۆگىنىپ قالغانلىقى ۋە باشقىلار ھەققىدە گەپ ساتاتتى .

ــ باشلىقنىڭ ئويۇسى كېلىپ قالغان ئىكەن ، مەن ئولارنى ئۆيىگە ئاپىرىۋېتىپ ئاندىن كەلدىم ، ــ دېدى ئۇ ئۆزىچە گەپ باشلاپ .

ــ ئاندىن بىز ئېسىلىزگە كەلدۇق ، شۇنداقمۇ ؟ ــ دېدىممەن ئاچچىقىمغا پايلىماي .

شۇنچە تارتىنچاق ، كىچىككىنە قىزنىڭ قەلبىدىن چىققان بۇ سادا ئۇنى ھەيران قالدۇردى ئېھتىمالىم ، ئۇ قەدىمنى توختىتىپ ماڭا قارىدى .

بايىاتىن بۇلۇت كەينىگە يوشۇرۇنغان ئاي مانا ئەمدى جامالىنى كۆرسىتىپ يەر ـ جاھانىنى يورۇتتى . ئۇنىڭ چىرايىنىمۇ ئېنىق كۆرسەتتى . مۇشۇ چىرايىنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرۈپ قانچە ـ قانچە كېچىلەرنى ئويقۇسىز ئۆتكۈزگەنلىرىمنى بىر ئۆزۈم بىلىمەن ، بىر خۇدا بىلىدۇ . بۇگۈنكى كۈنگە كەلگەندە بۇ چىراي بىر كېچىدىلا شۇنچە سۆيۈملۈك نەرسىدىن نەپرەتلىك نەرسىگە ئايلاندى .

بەرھەق ، يۈمران قەلب دەسلەپتە ئانچە كۆپ نەرسىلەرنى سېزىلمەيدۇ ، ئەمما ئۇلارنىڭ كۆڭلى مەلۇم بىر تۈيغۇغا ھاملىدار بولغان ئىكەن ، ئۇنىڭ كېچىك بالا چاغلىغىلى بولمايدۇ ، ئۇ تۈيغۇ ئۇنى چوڭ قىلىدۇ ، بالاغەتكە يەتكۈزىدۇ ، مۇھەببەت يولىدا جان پىدا قىلىش دەرىجىسىگىچە ئېلىپ بارىدۇ .

بۇ ئاخشام ماڭا بالىلىقنىڭ ئەڭ ئاخىرقى پەشتىقى بىلەن ياشلىقنىڭ تۇنجى بوسۇغىسىنى ھەدىيە قىلدى . ھەممىدىن تولا ، ئاق ـ قارىنى پەرق ئېتەلەيدىغان ئەقىل كۆزىگە ئېرىشتىم .

ــ تويىنى قاچان قىلىمىز ، رەناگۈلۈم .

ــ توي ، نېمە توي ، ــ دېدىممەن ئەجەبلىنىپ ، ــ مەن تېخى ئوقۇيدىغان تۇرسام .

ئۇ بىر نېمىدېمەكچى بولغاندەك ئاغزىنى ئۆمەللىگىنىچە ئالدىمغا ئۆتۈپ توختىدى . مەن ئۇنى يانداپ ئۆتۈپ كەتتىم ۋە باغنىڭ ئىشكى

ئالدىغا بېرىپ ئارقامغا بۇرۇلدۇم - دە ، لېۋىمنى قاتتىق چىشلەپ تۇرۇپ :

— خەير - خوش ، — دېدىم زەردە بىلەن . قەلبىمدە بولسا « خەير - خوش تۇنجى مۇھەببەت » دېگەن سادا جاراڭلىدى .

1989 - يىل 10 - ئاي . ئۇرۇمچى

بىر قىز چاقنىڭ سەرگۈزەشتىسى

رابىيە بىر نەچچە كۈندىن بېرى بەك ئالدىراش بولۇپ كەتتى ، يوتقان كىرلىك ، كارىۋات ياپقۇچلىرىنى يۇدى ، ئۆيلەرنى ئاقارتتى ، تاختايلارنى سۈرتتى ؛ بۇگۈن، يۇيۇلغان نەرسىلەرگە دەزمال سېلىپ ، ياستۇق قاپلىرىنى قاپلاپ ، كارىۋات ياپقۇچلىرى بىلەن سافا تورلىرىنى تارتىپ ئۆينى بېزىدى . ئاندىن كۆڭۈلدىكىدەك بولدىمۇ - يوق دەپ بوسۇغىدا تۇرۇپ ئۆينى كۆزەتتى . تازا جايىدا بوپتۇ ، خۇددى چەت ئەل مېھمانخانىسىدەك هەممە جابدۇقلار ، چىنە - قاچا ، ۋازىلار ئۆزىدە كۈنىنىڭ نۇرىنى ئەكس ئەتتۈرۈپ ۋالىلداپ تۇراتتى . پاكىزلىك نېمىدېگەن ياخشى ! قىز ئازادىلىك ، گۈزەللىكنى قەدىرلەيتتى .

مېھمان دېگەن ئۇلۇغ - دە ، يېرىم كۈن ئولتۇرۇپ كېتىدىغان مېھمانغا مۇشۇنچىۋالا هەشەم ، تەييارلىق . بىراق ، مېھمانلار كەتكەندىن كېيىن ئۆي ئىچى شۇنچە مەينەتلىشىپ كېتىدۇكى ، قارىغۇڭ كەلمەيدۇ . دەزمالىلىغان داستىخانلار پۈرلەشكەن ، لۆڭگىلەر كىرلەشكەن ، قورۇما - تاماقلار تۆكۈلگەن ، پوللار كەمپۈت قەغىزى ، تاماكا قالدۇقلىرى بىلەن تولغان ...

قىز ئۆينى سىناق نەزىرىدە كۆزىتىپ ، رازىمەنلىك بىلەن كۈلۈمسىرىدى . ئۆينى كۆرسە ئاچىسى چوقۇم خۇشال بولىدۇ . « رەھمەت ئۇكام » دەپ ئەركىلىتىدۇ . ئاچىسىنىڭ مىجەزى بەك ياخشى ، رابىيەنىڭ كىچىككىنە ئىشلىرىغىمۇ خۇشال بولۇپ ماختاپ كېتىدۇ . رابىيە ئاچىسىنىڭ قولىنى يەڭگىللىتىشنى ئويلاپ كەچكىچە تىنىم تاپمايدۇ . ئاچىسى كۈن بويى ئالدىراش يۈرۈيدۇ ، ئەتىگەندە ئىشقا بارىدۇ ، چۈشتە كېلىپ

غـزالـىنىڭبلىپلا يەنە ئىشقا ماڭىدۇ . ئاچىسىنىڭ ئېرىمۇ شۇنداق . ئىشتىن كېلىپلا ئۇ يەر - بۇ يەرگە مېھماندارچىلىققا يۈگۈرەيدۇ ، ئۇ يەردىن يېرىم كېچىدە چارچاپ كېلىدۇ ، يېشىنىپ ئۆزىنى ئورۇنغا تاشلىغاندا « ئۇھ ! » دېگۈچىلىكى قالمايدۇ .

رابىيەنىڭ قېيىن ئاكىسى قايسىدۇ بىر ئىدارىدە باشلىق . ئىشقا پىكاپ بىلەن بېرىپ كېلىدۇ . رابىيە يېزىدىن يېڭى كەلگەندە قېيىن ئاكىسى ئۇنى ئاشۇ چىرايلىق پىكاپىغا ئولتۇرغۇزۇپ ئۇرۇمچىنى بىر قېتىم ئايلاندۇرۇپمۇ چىققان . قىز بۇ شەھەرنىڭ مۇنداق يوغانلىقىنى ئويلىمىغان ئىدى . ئاچىسى ئۇرۇمچىنىڭ گېپىنى قىلغاندا « ھەرقانچەچوڭ بولسا، ناھايىتى بىزنىڭ ناھىيە بازىرىدەك ئىككى - ئۈچ چىقار » دەپ ئويلىغان ئىدى . شۇنداق ئىتتىك ماڭىدىغان پىكاپتا سائەتلەپ مېڭىپمۇ بۇ شەھەرنى ئايلىنىپ تۈگىتەلمىگەنلىكىنى كۆرۈپ ھاڭ - تاڭ قالغان رابىيە كېيىن ئېزىپ قېلىشتىن قورقۇپ بىرەر يىلغىچە بازارغا چىقىشقىمۇ جۈرئەت قىلالماي قالدى . ھازىر ئۇ يېقىن ئەتراپتىكى كوچا بازارلىرىنى بىلىۋالغان ئىدى، ئۇ يەردىن كۆكتات ، نان ، گۆش سېتىپ ئەكىرەلەيتتى . ئۆينىڭ كۈندىلىك سودا - سېتىقى ئۇنىڭ زىممىسىدە ئىدى . ئاچىسى ئۇنىڭغا بەكلا ئىشىنەتتى . قىز مەكتەپتە ئوقۇغان چاغلىرىدا ماتېماتىكىدا ئۆتكۈر-لۈكى بىلەن داڭ چىقارغان ئىدى . ئۇنىڭ ئاشۇ ئالاھىدىلىكى بۇ يەردىكى سودا - سېتىقلاردا تازا ئەسقاتتى .

رابىيە بىر نەچچە كۈندىن بېرى مېھمان چاقىرىشقا لازىملىق نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى ئۆزى تاللاپ سېتىۋالدى . بۇ سودىلىقلار ئاچىسىغىمۇ ياراپ ، ماختاپ كەتتى . لېكىن ، پېچىنىلەرنىڭ بىر ئاز ئۇششاق ۋە ئاز بولۇپ قالغىنىنى دېدى . ئاچىسىنىڭ ئېيتىشچە، ھازىر پېچىنىلەرنى يوغان ۋە قېلىن ياساپ ، بىر تەخسىگە ئىككى - ئۈچتىنلا قويىدىكەن . ھازىر مېھمانلار بەك تاۋى نازۇك بولۇپ كەتتى . شۇنچە ھەشەم بىلەن تەييارلىغان پېچىنە - پىرەنىكلەردىن كۆڭۈل ئۇچۇن بولسىمۇ بىرەر تال ئېلىپ ئاغزىغا سېلىپ قويسىچۇ ، كاشكى . پەقەت

ئاچچىق - چۈچۈك قورۇملارنىلا قويماي يېيىشىدۇ . « شۇنداق بولسىمۇ ، داستىخان دېگەن مېھماننىڭ ئىززىتى » دەيدۇ ئاچىسى .

رابىيە قوشنىلارنىڭ يوغان ئانار گۈللۈك پېچىنە قېلىپلىرىنى سوراپ چىقتى . قايتىدىن خېمىر يۇغۇرۇپ ، پېچىنىلەرنى لىسقا تىزىپ ، دۇخوپكىغا سالدى . « شەھەر دېگەن غەلىتە بولىدىكەن ، ــ دەپ ئويلىدى ئۇ ، ــ سەھرا دېگەندە مېھمان چاقىرىدىغان بولساق ، ئىش مۇنداق گىجىك ئەمەس . ساراي ، پېشايۋانلارنىڭ سۇ سېپىپ سۈپۈرۈپ ، گىلەم ، شىرداقلارنى پەگاھقىچە سېلىۋەتسە ، ئۇستىگە ئۈزۈن يىكەندازلارنى ئايلاندۇرۇپ سالسا بولدى . مېۋە - چېۋىنى دۇكاندىن ئەمەس ، سەھەردە باغدىنلا ئۈزۈپ ئەچىقىپ ، سۇ تولدۇرۇلغان كۈپ بار چاچاپنىك تېگىگە قويۇپ قويىدىغان گەپ ، مۇزدەك تۇرىدۇ . قاتلىما ، سامسىلارنى پىشۇرۇپ داستىخانغا ئوراپ قويۇشىدۇ . مېھمان كەلگەندىن كېيىن قولىغا سۇ بېرىپ ، ئاندىن چۇچۇلۇق داستىخانلارنى سالىدۇ .قايماق،مۇرابا،قەنت - گېزەك ، ياغاق ، پىستە - باداملارنى بۇ يەردىكىدەك كىچىك تەخسىلەرگە ئەمەس ، چوڭ پەتنۇسلارغا سېلىپ ئەكېلىدۇ . سەھەردە ئۈزۈپ قويۇلغان قوغۇنلارنى كاسا قىلىپ ، تەخسىگە سېلىپ ، ھەر بىر مېھماننىڭ ئالدىغا بىردىن تارتىدۇ . مېۋە - چېۋىلەردىن كېيىن چاي قۇيىدۇ . ئاندىن كېيىن ، ئاش مانتا ، يوتازا ، قىيمىلىق ئۇگرە ... »

× × ×

مېھمانلار دېگەن ۋاقتتىن بىر - ئىككى سائەت كېچىكىپ كېلىشتى . ئالدىدا كەلگەنلەر كېيىن كەلگەنلەرگە ئورنىدىن تۇرۇپ تەكەللۇپ قىلىشتى . ئەرلەر بىر بۇلۇڭغا يىغىلىۋېلىپ ، ئادەتتىكىدەك ، پالانى ئىدارىگە كىمنى بىرىنچى قول باشلىق قىلىپ قويغىنى ، كىمنىڭ قايسى ئىدارىدا پېچەتى كەسمەس باشلىق بولۇپ قالغىنى ھەققىدە مۇلاھىزە قىلىشاتتى . ئاياللار بولسا سالاملاشقاندىن كېيىن ، ئادەتلىرى بويىچە

بىر بىرىگە زەن سېلىپ قارىشاتتى . تىنچلىق سوراشقاندىن كېيىن ئۆزلىرىنىڭ گەپلىرىگە چۈشۈپ كېتەتتى . شۇ ئاردا بىرەرسىنىڭ پوپايكىسىنىڭ گۈلى ياكى پاسونى ھەممىنى قىزىقتۇرۇپ قالاتتى . قايسى ماگىزىنىدىن سېتىۋالغانلىقى ، باھاسىنىڭ قانچە پۇل ئىكەنلىكى ھەققىدە گەپ بولاتتى ياكى بىرەرسىنىڭ مېغىزرەڭ توپلىيىنىڭ پاشنىسىنىڭ ئېگىزمۇ ئەمەس ، پەسمۇ ئەمەس ، تازا جايىدا ئىكەنلىكى سۆزلىنەتتى . بۇ گەپلەرمۇ تۈگىگەندە ئورۇق - سېمىزلىك ھەققىدە مۇلاھىزىگە چۈشۈپ كېتىشەتتى . بۇگۈنمۇ ھەممە پاراڭنى ئۆزى باشلاپ ، ئۆزى خۇلاسىلەيدىغان ھېپىزەمنىڭ ئېغىزى ئېچىلدى ، ئۇ ھەممىنى ، ھەتتا ئەرلەرنىمۇ ئۆز پارىڭىغا قىزىقتۇرۇشقا تىرىشىپ ئۈنلۈك پاراڭغا چۈشتى ...

رابىيەنىڭ ئاچىسى قارا كۆز ئاسمانگۈل يالتىراق زەرلەر قويۇلغان قارا پوپايكا كىيىپ بەك ئېچىلغان ئىدى . ئاق يۈزى ، قەلەم قېشى ، قايرىلما كىرپىكلىرى ئۇنىڭغا گۈزەللىك بەخش ئېتەتتى . ئۇ بىرەر كۈنمۇ مېھماندىن قالمايدىغان بولغاچقا ، ئۆزىمۇ پات - پات مېھمان چاقىراتتى ۋە مېھماندوستلۇقى ، داستىخىنىنىڭ موللۇقى بىلەن داڭ چىقارغان ئىدى . بۈگۈن ئۇ كۈننىڭ يېرىمىنى نازۇ نېمەتلەرنى ، سالفىتكا قەغەزلىرىنى گۈل كەلتۈرۈپ تىزىش بىلەن ئۆتكۈزدى ؛ قالغان يېرىمىنى ئۈستېشىنى نەچچە قېتىم يەڭگۈشلەپ ، تېخىمۇ يارىشىملىق كىيىملەرنى تاللاشقا سەرپ قىلدى . قېشىنىڭ قارىلىقىنى ئاز دەپ قاشلىق ۋە سۈرمىلەرنى تارتتى ، يۈزىگە ئاقارتىدىغان ماي سۈرۈپ ، ئۇنىڭ ئۈستىنى ئۈپىلدى ، لېۋىگە بېغىرەڭ كالپۇك بويىقى سۈركىدى (ھازىر ئۇچۇق قىزىل لەۋگىرىمى مودىدىن قالغان ئىدى) . شۇ ئارىلىقتا « ئالدىراپ كېلىپ قالغان مېھمانلار » (بەلگىلەنگەن سائەتتە كەلگەن مېھمانلارنى كېچىكىپ كەلگەنلەر شۇنداق ئاتايتتى) نى رابىيە مېھمانخانىغا باشلاۋەردى .

ئاسمانگۈل ئۆزىنى تۈزەش بىلەنلا قالماي ، رابىيەنىڭمۇ چېچىنى تاراشقا ۋە چەينەكنىڭ ساپقىدەك قىلىپ بانتلاشقا ۋاقىت چىقاردى . ئۆزىگە تار كېلىپ قالغان يېڭى ئەتلەس كۆڭلىكىنى ئۇنىڭغا كىيگۈزۈپ

قويدى . تېخى ئسكەتى بۇزۇلمىغان ھاۋارەڭ توپلىنمۇ رابىيەگە خوپ كەلدى . رابىبەنىڭ ئۇنىمىغىنىغا قارىماي يۇزىگە پۇراقلىق ماي سۈرۈپ ، ئەتىر چاچتى . رابىيە مۇنداق ئۆزىنى پەردازلاشنى ئادەت قىلمىغاچقا يۇزىنى تۇتۇۋېلىپ ، مېھمانلارنىڭ ئالدىغا كىرگىلى ئۇنىمىدى .

ـــ قىز بالا دېگەنىنىڭ ئانچە ـ مۇنچە ئۆزىنى تۇزەپ يۇرگىنىنىڭ زىيىنى يوق . ئۇستىبېشىڭ كىر ، چاچلىرىڭ تارالمىغان تۇرسا ، مېھمانلار « نەنىڭ دېدىكىكىن » دېمەمدۇ ؟ ... مېنىڭمۇ ئۆزۈمگە تۇشلۇق دوست ـ دۇشمىنىم بار . چىرايلىق كىيىنىپ بۇر ، خېنىم ، ـــ دېدى ئاچسى رابىيەنى ئەركىلىتىپ .

رابىيە ئىزا تارتىپ قىزاردى ، ئاچسى چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، يۇزلىرىنى تاكى يۇز مېيىنىڭ پۇرىقى يېتكۇچە يۇدى ـ دە ، ئۇستىبېشىدىن قورۇنۇپ يەرگە قارىغىنىچە ئاشخانىغا كىرىپ كەتتى .

× × ×

توقۇز خىل قورۇما تارتىلىپ بولدى . ئونىنچى خىلغا ماي قۇيۇلۇۋاتقاندا ھېيىزەم ئاشخانىغا كىرىپ ، رابىيەنىڭ قولىدىن ساپلىقنى تارتىۋالدى .

ـــ بولدى ، قارا كۆز سىڭلىم ، شىرەنىڭ قورۇما قويىدىغان يېرى قالمىدى .

ـــ ئاچام ئۇنىماسمىكىن ؟ـــ دېدى رابىيە .

ـــ ئۇ جاھىل بىر نېمىدېسە ماڭا دۆگدەپ قوي . ئۆزۈڭمۇ قورۇما قورۇشقا تولىمۇ ئۇستا بولۇپ كېتىپسەن ... مېھمانلار ناخشا ـ ئۇسسۇلغا چۈشتى ، بىردەم تاماشا كۆر .

ھېيىزەم گاز ئوچاقنىڭ ئوتىنى ئۆچۈرۈپ ، رابىيەنى باشلاپ چىقتى . رابىيە كاردىوردا تۇرۇپ ، مېھمانخانىدا ناخشا ـ ئۇسسۇلغا چۈشكەن خۇش خۇي مېھمانلارغا قارىدى . پۈتۈن كۈن تۇجۇپلەپ تۇ-

زىگەن داستىخان مالماتاڭ بولۇپ كەتكەن ، تەخسىلەر ئۈستى - ئۈستىگە بولۇشىغا دەستىلەنگەن ، شىرە كارىدورغا چىقىرىپ تاشلانغان ئىدى . ئۆينىڭ ئوتتۇرىسىدىن ئۈسسۇل سورۇنى تەييارلانغان ئىدى . قائىدە بويىچە ئۆي ئىگىسى باشلاپ بېرىدىغان بولغاچقا ، دەسلەپتە ھامىل ئاكىسى بىلەن ئاسمانگۈل تانسىغا چۈشتى . ئۇلار لەرزان ئويناپ ئىشكىنىڭ ئۈدۈلىغا كەلگەندە ، ئاسمانگۈل قاپقىنى تۇرۇپ ، رابىيەگە قېشى بىلەن نېمىنىدۇر ئىشارەت قىلدى . رابىيە يەنە بىرەر ئىش بارمىكىن دېسە ، مېھمانلار يەپ - ئىچىشتىن توختاپ ئۈسسۇلغا چۈشكەن ئىدى . ئۇ ئۆزىدىن خۇدۇكسىنىپ ، تازىلىق ئۆيىگە كىرىپ ئەينەككە قاراپ باقتى . ئەينەكتىن پېشانىسىگە چاپلىشىپ كەتكەن چۈۋۈق چاچلار ۋە دىققەتسىزلىكتىن يۈزىگە سۈرتۈۋالغان قارىنى كۆرۈپ خىجىل بولۇپ كەتتى ...

ۋاقىت يېرىم كېچىگە يېقىنلاشتى . مېھمانلار تېخى چارچايدىغانداك ئەمەس ئىدى ، ئۈسسۇل ، تاماشا بارغانسېرى ئەۋجىگە چىقىۋاتاتتى . ئىچىپ قىزىۋالغان ئەر مېھمانلارنىڭ بىرى ئۈسسۇلغا چۈشۈۋېلىپ تاكى خوتۇنى تارتىپ ئولتۇرغۇزۇپ قويمىغۇچە ئويناۋەردى . مېھمانلارنىڭ كەيپىياتىغا قاراپ تۇرغان رابىيەنىڭ بۇلارنىڭ تېخى ئۇچ - تۆت سائەتسىز ئۇزىماسلىقىغا كۆزى يەتتى . تاماقتا تەييارلىناي دېسە ، ئۆتكەن قېتىمقىدەك تاماقنىڭ پات تەييار بولۇپ قېلىشىدىن ئەنسىرىدى . ئۆتكەن قېتىمدا مېھمان چاقىرغاندا رابىيە كۈندۈزى پولونىڭ سەۋزىسىنى توغراپ ھەممە تەييارلىقنى قىلىپ قويغاچقا ، ۋاقىت يېرىم كېچىدىن ئۆتكەندە سەۋزىنى قورۇپ سۇ قۇيدى ، گۈرۈچنى سالايمۇ ، سالمايمۇ دەپ ئاچسىنى چاقىرىپ سورىغان ئىدى ، ئاچسى چىلاپ قويۇلغان گۈرۈچنى كۆرۈپ : « ئۇكام بۇ نېمە قىلغىنىڭ ، ئاش پات تەييار بولۇپ قالسا ، مېھمانلارنى يېيدىغىنىڭنى يەپ ، ئۆينى بىكار قىل ، دېگەنلىك بولمامدۇ ؟ » دەپ رەنجىگەن ئىدى . تۇرۇۋۇبرەي دېسە ، يەپ - ئىچىپ ئويناپ تۇرغانلارنىڭ ئۇيقۇسى كەلمىگەن بىلەن ، مۇشۇ ئىشلارنىڭ ھەلەكچىلىكىدە تۇزۇك ئارام ئالالمىغان رابىيەنىڭ ئۇيقۇسى راسا كېلىۋاتاتتى .

كۆزلىرى خۇددى شىلىم سۇركەپ قويغاندەك ئىختىيارسىز يۇمۇلاتتى . ئۇ ئاشخانىغا كىرىپ يۈزلىرىنى يۇدى ، تالاغا چىقىپ ئىشىك ئالدىدا سالقىندا تۇرۇپمۇ باقتى ، لېكىن بۇ ئۈيقۇنىڭ رەھىمسىز چاڭگىلىدىن قۇتۇلىدىغانـدەك ئەمەس ئىدى . ئۇ كارىدوردا مېھمانخانىنىڭ ئىشىكىگە يۆلىنىپ ئۆرە تۇردى ، كۆز ئالدىغا سەھرادىكى ئۆيى كەلدى .

سەھرادىكىلەر خۇپتەندىن كېيىنلا مۇھىم ئىش - كۆشى بولمىسا ، چىراغنى ئۆچۈرۈپ ئۇخلايدۇ . ئەل ياتقۇدىن كېيىن ياكى بۇ يەرنىڭ تىلى بىلەن ئېيتقاندا سائەت ئون - ئونبىردىن كېيىن ، يېزىنىڭ كوچىسىدا ئۆرە يۈرىدىغان ئادەم قالمايدۇ . جىمى ئەتراپ جىمجىتلىققا چۆكىدۇ ، پەقەت يىراق - يىراقلاردا قاۋاپ قويىدىغان ئىتلارنىڭ ئاۋازى بۇ جىملىقنى بۇزىدۇ . سۈزۈكلۈكىدىن ئېگىز كۆرۈنىدىغان ئاسماندىكى ئاي ھاملىدار چوكانىڭ يۈزىدەك دېغى بار جامالىنى دەل تۆكلۈك ئۇستىدىن كۆرسىتىدۇ ....

رابىيە مېھرىبان ئانىسىنى ئەسلىدى ، ئايۋاندىكى كەڭ سۇپىدا ئانىسىنىڭ ئىللىق نەپىسى يۈزىگە تەگكەندەك بولدى . مانا ئانىسى ئۇنىڭ بۇزىنى ئىككى قولى بىلەن تۇتۇپ پېشانىسىگە سۆيمەكچى بولىدۇ ، رابىيە بولسا ئۈيقۇدىن كۆز ئاچالمايدۇ .

ـــ قازانىنى ئاسقىن ، مېھمانلارنىڭ قورسىقى ئېچىپ قالدى ، ـــ دەيدۇ ئانىسى رابىيەنى تۇرغۇشقا ئۇندەپ .

ـــ ئۆزۈڭ قىلغىنا ، ـــ دەيدۇ ئۇ ئانىسىغا ئەركىلەپ .

ـــ رابىيە ، رابىيە ، ـــ دېگەن ئاۋازدىن رابىيە ئۆزىگە كەلدى . ئاسمانگۈلنىڭ نازۇك قولى ئۇنى تۇرتۇپ ئويغاتقان ئىدى .

ـــ تووا خۇدايىم ، قانداق قىزسەن ، ـــ دېدى ئاسمانگۈل ھەيرانلىقتا كامانىدەك قېشىنى كۆتۈرۈپ ، ـــ شۇنچە خەقنىڭ ئالدىدا ئىشىككە يۆلىنىپ ئۇخلىغانمۇ بارمۇ ، بول قازانىنى ئاسقىن ، خەقنىڭ قورسىقى ئېچىپ ئۇچىيى تارتىشىپ كەتتى .

رابىيە خىجىل بولدى ، ئىككى قولى بىلەن كۆزلىرىنى ئۇۋۇلىدى ،

يۇزىنى يۇدى . مېھمانلارنىڭ تېخىچە ئويناۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ئەجەب-لەندى . گاز ئوچاقنا ئوت يېقىپ قازاننى ئاستى ، ماينى قۇيدى ...

مېھمانلار رابىيە ئەتكەن پولونى ئىشتەي بىلەن يېيىشتى . پەمىدۇر ، لازا ۋە تەرخەمەكتە ئەتكەن سوغۇق سەي تاماقنا بۆلەكچە تەم كىرگۈزۈپ ئىشتەيلەرنى تېخىمۇ ئېچىۋەتتى .

مېھمانلار تارقىغاندا ئەتىگەن سائەت ئالتە بولۇپ ، كوچىلاردا ئاپ-توبوسلار قاتناشقا باشلىغان ئىدى .

× × ×

بۇ يىلقى قۇربان ھېيت يازنىڭ تازا ئىسسىق كۈنلىرىگە توغرا كەلدى . رابىيە ئۆيكە، كاللا - پاقالچاقلارنى پۇراپ قالمىسۇن دەپ ، ھېيتنىڭ بىرىنچى كۈنى كەچتە ئۇلارنى بىنانىڭ ئالدىدىكى سۇ تۇرۇبىنىڭ قېشىغا ئېلىپ چۈشتى . ئۆيدە يۇغان بىلەن سۇ تۇرۇبىغا بىرەر نەرسە تۇرۇلۇپ قېلىشى ياكى ئۆي ژىن پۇراپ قېلىشى مۇمكىن ئىدى . ھېيت بولۇشىغا قارىماي كوچىدا ئادەم يوق دېيەرلىك ئىدى ، خەقلەر بەلكىم ئۆيدە ھېيت قىلىۋاتسا كېرەك . رابىيە ئۇچەي ، قېرىنلارنى يۇيۇپ تازىلىدى ، ئۆپكىنى قانسىراتتى ، كاللا - پاقالچاقلارنى كوچا چىرىغىنىڭ يورۇقىدا تازىلاپ بولدى . ئاچسى ياكى ئاكسىنىڭ چىقىپ بۇ نەرسىلەرنى كۆتۈرۈشۈپ ئەكىرىپ بېرىشىنى كۈتۈپ بىردەم ساقلاپ ئولتۇردى . بىنا-دىن ھېچكىم چۈشمىدى . ھېچ بولمىسا ئوغۇل ئۇكىلىرىدىن بىرەرسى بولسىمۇ چۈشمىگەنلىكىگە ئۇ ھەيران بولدى . نەرسىلەرنى بىر - بىرلەپ ئەكىرىپ كېتەي دېسە ، ئىت - مۈشۈكلەرنىڭ چېپىلىپ قويۇشىدىن قورقاتتى ؛ ساقلاپ تۇراي دېسە ، بىنادىكى چىراغلار ئارقا - ئارقىدىن ئۆچۈپ كوچا قاراڭغۇلىشىشقا باشلىدى ، ئۇ غەيرىتىگە ئېلىپ يوغان داسنى كۆتۈردى . داستىكى كاللا - پاقالچاق ، ئۇچەي - قېرىنلار ئېغىر ئىدى . ئانىسى بولسا ، مۇنداق ئېغىر نەرسىنى ھەرگىز كۆتۈرتمىگەن بولاتتى . يېزىدىكى ۋاقتىدا رابىيە ئانىسى بىلەن قوناقلىققا ئوت ئالغىلى چىققاندا ،

يۆگىمەچ ، چۈجگۈنلەرنى قاپقا چىگداپ تىقىپ ، كۆتۈرۈپ ئەكەتمەكچى بولغاندا ئانىسى ئۇنمايتتى ، « كۆتۈرمە ، قىز بالا دېگەن ئېغىر نەرسە كۆتۈرسە بولمايدۇ ! » دەيتتى .

رابىيە ئېغىر داسنى كۆتۈرۈپ بەشىنچى قەۋەتكە ئېلىپ چىققۇچە قارا تەرگە چۆمۈلۈپ كەتتى . داسنى يەرگە قويمايلا مۈرىسى بىلەن ئىشكىنى ئىتتەردى ، ئىشىك ئېچىلمىدى . ئىشكىنىڭ ئېتىلىپ قالغانلىقىنى بايقاپ ، ئىشكىنى قاقتى . ئۆي ئىچى جىمجىت ئىدى . ئۇ قاراڭغۇ كارىدوردىن قورقۇپ يىغلىۋەتتى ۋە ئىشكىنى جېنىنىڭ بارىچە مۇشتلاشقا باشلىدى،بىر چاغدا يەتتە ياشلاردىكىئوغۇلئۇكىسىئىشكىنىئاچتى ـدە، رابىيەنى كۆرۈپ ھەيرانلىقتا كۆزلىرىنى چەكچەيتتى .

ـــ رابىيە ئاچا ، بۇ چاغدا تالادا نېمە ئىش قىلدىڭ ؟

رابىيە گەپ قىلمىدى . ھېچكىمنىڭ ، ھەتتا ئاچىسىنىڭمۇ ئۇنىڭ تالادا ئىكەنلىكىنى ئېيتقىنى ئالماي ، چىراغنى ئۆچۈرۈپ ئۇخلاپ كەتكىنىنى كۆرۈپ سەل كۆڭلى بۇزۇلدى ، ئانىسى بولغان بولسا ...

يېزىدىكى چاغلىرىدا گاھى ئايدىڭ كېچىلىرى تالا كۈندۈزدەك يورۇپ كېتەتتى ، خېتى ئوچۇقراق كىتاب بولىدىغان بولسا ئوقۇشقىمۇ بولغۇدەك ئايدىڭ بولاتتى . شۇنداق چاغلاردا كەنتتىكى ئوغۇل ـ قىز بالىلار مەھەللىدىكى دۆڭ كۆلىنىڭ بويىغا يىغىلىشاتتى ، مۆكۈشمەك ئويناشاتتى . ئويىنىمىغان ئويۇن ، ئېيتمىغان ناخشا قالمايتتى ؛ ھەتتا « كىم قورقاق » دېيىشىپ ، مەھەللىنىڭ چېتىدىكى مازاردىن ئۆتۈشكە بەسلىشەتتى . شۇ چاغلاردا رابىيە باللارنىڭ مەسخىرە قىلىشىدىن ۋەھ« قىز بالا دېگەن قورقۇنچاق » دېگەن نامغا قېلىشتىن قورقۇپ ، مازارنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى يولدىن مازارنىڭ چېتىدىكى قېرى ئۇجمە دەرىخىگىچە بېرىپ قايتقان ۋە ئەتىسى ئاغزى بۇرنىغا قورقاق چىقىپ ئۇچ كۈن ياتقان ئىدى . شۇنداق چاغلاردا ئانىسى ئېتىزمۇ ئېتىز ، دۆڭمۇ دۆڭ ئىزدەپ يۈرۈپ ئۇنى تاپاتتى ، ئۆيگە قايتۇرۇپ كېتەتتى . بۇ يەردە ئىش يېزىنىڭ ئەكسىچە ئىدى ، كىچىك باللار نامازشام بولا ـ بولمايلا ئۆيگە يىغىلى-

شەپ تېلېۋىزورنىڭ ئالدىدا ئولتۇرۇشىدۇ . تېلېۋىزور كۆرۈپ ئولتۇرۇپ كەچكى تامىقنى يېيىشىدۇ ۋە شۇ يەردىلا مۇگدەشكە باشلايدۇ . رابىيە ھەر كۈنى ئۇكىلىرىنى ئاشۇ يەردىن كۆتۈرۈپ ئاپىرىپ ئورنىغا ياتقۇزىدۇ . ئاچىسى بىلەن ئاكىسى بۇ چاغدا يا تېياتىردا ، يا مېھماندا بولۇپ ، رابىيە ئۇخلاپ قېتىپ قالغاندا ئۆيگە قايتىشىدۇ .

× × ×

ئاۋغۇست ئېيى تۈگەپ ، سېنتەبىر كىردى . ئۇكىلىرىدىن ئىككىسى بۇ يىل مەكتەپكە بارىدۇ . بىر نەچچە كۈندىن بېرى ئۇلارنىڭ دەپتەر ، قەلەم ، كىتابلىرىنى تەييارلاپ مەكتەپكە جابدۇۋاتقىنىنى كۆرگەن رابىيەمۇ ئۆزىنىڭ پەستكى ئامبارنىڭ تېمىغا ئېسىقلىق جىلتىسىنى ۋە ئۇنىڭ ئىچىدىكى كىتاب ـ دەپتەرلىرىنى كۆتۈرۈپ چىقتى . بوقچىسىغا تۆتلىك توپا قونۇپ ، كىتابلار سارغىيىپ كەتكەن ئىدى . توپىلارنى قاقتى ، كىتابلارنى بالىنى سىيلىغاندەك سىيلاپ ، قاتلاق ـ قورۇقلىرىنى تۈزىدى . بۇ كىتابلار ئۇنىڭغا سەھرادىكى ئۆيىنى ۋە مەكتىپىنى ئەسلەتتى . ئۇلار ئۆز كەنتىدىكى مەكتەپتىن قوشنا يېزىدىكى مەكتەپنىڭ ئوقۇتۇش سۈپىتى ياخشى ، دەپ يولنى يىراق كۆرمەي ، شۇ يەرگە ئوقۇشقا باراتتى . يولدا بارغۇچە بەك كۆڭۈللۈك ئىدى . يازدا كۆك ئېرىق ، باغ ئېرىق مەھەللىدىكى ئۆتۈپ ، ئون ئېرىق يېزىسىنىڭ باغۇ بوستانلىرى كۆرۈنگۈچە ، ئېرىق ـ ئۆستەڭلەردىن كېچىپ ئۆتۈشكە توغرا كېلەتتى . يول بويى ئازغانىنىڭ قىپقىزىل مېۋىلىرى كۆزنى چاقنىتاتتى . قىزلار ئازغانىنىڭ مۇنچاقلىرىنى تىرىپ ، يىپقا ئۆتكۈزۈپ مارجان قىلىپ ئېسۋالاتتى . شاخلىرى يولغا ساڭگىلاپ چۈشكەن ئۆرۈك ، توغاچلارنى پۈتاپ ، پىششىق ـ توك دېمەي غاجىلاپ مېڭىشاتتى . چوكانيارغا يەتكەندە تېخىمۇ كۆڭۈللۈك ئىدى . يارنىڭ يانباغرىدا ئۆسۈپ كەتكەن چىلانلار قىزىرىپ پىشىپ كۆزنىڭ يېغىنى يەيتتى ، ھەتتا قىشنىڭ كۈنمۇ شېخىدا قۇرۇپ قالغان چىلانلارنى ئۈچرىتىشقا ، تىرىشىلشقا بولاتتى . مەكتەپكە بارغۇچە

بالىلارنىڭ قويۇن - بوقچىلىرى مېۋىلەر بىلەن تولاتتى . شېخنى يىرىۋەتمەسلا ھېچكىم ھېچنېمە دېمەيتتى . مەكتەپتە قوپال ، ئۇزۇن بەندىگىلەردە قىستىلىپ ئولتۇرۇپ دەرس ئوقۇشلار قانداق كۆڭۈلدۈك ئىدى - ھە ! رابىيە زېھنىنىڭ ئۆتكۈرلۈكى بىلەن ھەممە ئوقۇتقۇچىنىڭ ئامراقلىقىنى كەلتۈرەتتى .

ئۇلارنىڭ يېزىسىنى « قاراباغ » دەيتتى . يېزىنىڭ پۈتۈن ئەترابى باغلىق ئىدى . قاراباغ ، قاراڭغۇ باغلار نەقەدەر چىرايلىق ئىدى . يېزىدىكى كىچىك سۇ ئېلىكتر ئىستانسىسىنىڭ توك سەرپىياتى ئاز بولسا كېرەك ، سائەت ئونبىرلا توك تۇگمەيدىغان ، ياغ زاۋۇتىدىن باشقا ھەممە جايدىكى چىراغلار بىراقلا ئۆچەتتى . رابىيە دەرس تەييارلاپ بولالمىسا يېغلاپ غەلۋە قىلاتتى . شۇنداق چاغلاردا ئانىسى پاختىدىن پىلىك ئېشىپ ، زىغىر مېيىنى چۆيۈن چىراغقا قۇيۇپ ، رابىيە تا دەرسىنى تەكرارلاپ بولغۇچە قېشىدا تۇتۇپ ئولتۇراتتى . قىزىنىڭ ساۋات چىقىرىپ ئېلىپبەنى ھەجىلەپ ئوقۇغىنىنى كۆرۈپ ، خۇشاللىقىدىن جېنى ئىچىگە پاتماي قالاتتى .

« ئانا ، نان ... » دەپ ئوقۇيتتى رابىيە ھەجىلەپ . خەتتونۇپ ، كىتاب ئوقۇغان قىزىغا ئانىنىڭ مەسلىكى كېلىپ ، ئىچى كۆيۈپ « موللا خېنىم » دەپ ئەركىلىتىپ كېتەتتى .

« ھەي ! ـــ ئۆكۈندى قىز ، ـــ قاچانمۇ مەكتەپكە بارارمەن ؟ » ئاچىسىغۇ مەكتەپكە بارمايسەن ، دېگىنى يوق . بىراق ، مەكتەپكە باراي دېگەنبىلەن ئۆيدىكى كىچىك ئۇكىسىغا كىم قارايدۇ ، ئاچىسى بىلەن ئاكىسى خىزمەتتە . چوڭ شەھەردە تۇرمۇش ياخشى ، بايلىقات دېگەنبىلەن ، كۈن ئۆتكۈزمەك تەس جايلارمۇ بار ئىكەن . سەھرا دېگەندە خەقنىڭ ئون بالىسى بولسىمۇ توپىدا ئويناپ - يۇمىلاپ چوڭ بولۇۋېرىدۇ . ھەممە ئادەمنىڭ ئۇرۇق - تۇغقىنى ، قولۇم - قوشنىلىرى ئۆيدە بولغاچقا ، خىزمەت قىلىدىغان ئادەمنىڭ بالىسىغا قارايدىغان ئادەم چىقماي قالمايدۇ . بۇ يەردە ئەر - خوتۇن ھەممىسى خىزمەتكە كېتىدىغان بولغاچقا ، ئۆيدە ئۇششاق باللارلا قالىدۇ . ئۇلارغا قارايدىغان ئادەم بولمىسا قانداق بولىدۇ ؟

ئاكسى بىلەن ئاچسى بالا باقىدىغان ئادەم تاپالماي جىق ئاۋارە بولغىنىنى ئېيتتىغۇ .

يەسلى دېگەنمۇ قىزىق يەر ئىكەن . بالا ئۆزى تاماق يېيەلىگۈدەك ، ھاجىتىدىن چىقالمىغۇدەك بولغاندا ئاندىن ئالدىكەن . ئاڭغۇچە قانداق قىلىدىغان گەپ . ئەسلىدە ئىش ئوڭ بولسۇن دېسە دەل بۇنىڭ تەتۈرىسىنى قىلىش كېرەك ئىدى . بالا بوۋاق چېغىدا يەسلىدە تۇرسا ، ئۆزى ئاش - نان يېيەلىگۈدەك بولغاندا ، يۇرتقا ئاپىرىپ تۇغقانلارنىڭكىدە قويۇسۇمۇ بولىدۇ ئەمەسمۇ ... رابىيە مەكتەپكە بېرىش ئۈچۈن يەنە ئىككى يىل ساقلىشىنى چۈشەندى . يەنە ئىككى يىلدا ئەڭ كىچىك ئوكسى يەسلى يېشىغا توشىدۇ . ئۇ چاغدا رابىيە ئۆزىنىڭ سەل كەم 16 ياشقا كىرىپ قالىدىغىنىنى چۈشەندى . 16 ياش ، ياخشى ئوقۇغان مەكتەپ بالىسى 16 ياشتاتولۇق ئوتتۇرىنى پۈتتۈرۈپ داشۆگە كىرىدۇ . رابىيە بولسا قانچىنچى سىنىپقا كىرىپ ئوقۇيدۇ ، 5 - سىنىپقمۇ ؟ 4 - سىنىپتىن چىققان كىچىك بالىلارنىڭ ئارىسىدا 16 ياشلىق قىز بالا قانداق ئوقۇيدۇ ؟ ...

× × ×

سەھەردە چۆچۈپ ئويغانغان رابىيە كۆزىنى ئېچىپلا تام سائىتىگە قارىدى . سائەت بەشتىن 30 مىنۇت ئۆتۈپ كېتىپتۇ ، سۈتچى ئاللىقاچان كېلىپ بولغاندۇ . سۈتىنى بالدۇر ئەكىلىۋالمىسا ، ئۇزۇندىن ئۇزۇن ئۆچىرەتتە تۇرىدىغان گەپ ، ئۇ چاغدا ئۇكىلىرىنىڭ چېيى ئۈلگۈرمەيدۇ ، ئاچىسى بىلەن ئاكىسىمۇ كېيىن قوپىدۇ . چۈنكى ، ئۇلار ئاخشاممۇ كەچ كەلدى - دە . ئاچىسى ئالدىراپ ئورنىدىن تۇرغاندىن كېيىن ئورنىنىمۇ يىغىشقا ئۈلگۈرەلمەيدۇ . يۈزىنى يۇيىدۇ ، بۇدرە چاچلىرىدىكى قىسقۇچلارنى ئېلىۋېتىپ تارايدۇ ، يۈزىگە ماي ، ئۇپىلارنى سۈرتىدۇ ، قاشلىرىغا قاشلىق ، قارا كۆزلىرىگە سۈرمە سۈرتىدۇ . بۇ ئىشلارنى قىلىپ بولغۇچە ھاببل ئاكىسى « ماشىنا ساقلاپ قالدى » دەپ ئالدىرىتىدۇ . دېمىسىمۇ ماشىنا ساقلاپ قالسا بولمايدۇ - دە . ئاچىسى ئەتىگەنكى

ئالدىراشچىلىقتا ھەتتا پايپىقىنىمۇ تاپالمايدۇ ، پايپاق باغلايدىغان رېزىنكىنى بالىسى ئويناپ كارىۋاتنىڭ ئاستىغىمۇ ياكى بىر يەرگە تاشلۇۋەتكەن بو- لىدۇ . رابىيە كارىۋاتنىڭ ئاستىغا كىرىپ ئۇنى تېپىپ چىققۇچە ، ھابىل ئاكىنىڭ جېنى چىقىدۇ . ئاسمانگۇل ئالدىرىتىپ كېتىۋاتقان ئېرىگە چالۋا- قايدۇ :

ـــ كېتىۋېرىڭە ، ئادەمنى تويغۇزماي ، كوچا ئاپتوبۇسىدا بېرىۋېرىمەن ، پۇتۇم يوق توكۇرمىدىم مەن .

شۇنداق دېسىمۇ ئۇ يەنە پىكاپقا چىقىدۇ . ئىشىك ئالدىدىكى ما- شىنىدا ئولتۇرماي چوڭ كوچىدىكى باس ـ باس ئاپتوبۇسقا ئولتۇرغىلى سارالمۇ .

× × ×

رابىيەمۇ ئەسلىدە غەمسىز بالا ئىدى . ئۇنى ئانىسى مەكتەپكە يولغا سالاتتى . يازنىڭ كۈنى تال بارالمىنىڭ ئاستىدىكى كارىۋاتتا ياتقانلىرى ئېسىگە چۈشتى . ئەتىگەندە ئانىسى ئۆي ، ھويلا ـ ئارام‌لارنى يىغىشتۇر- غاندا ئۇنى ياتقان ئورنىدىن كۆتۈرۈۋېلىپ ، تال بارالمغا سېلىنغان سەگنەچەككە سېلىپ قوياتتى . سەگنەچەكتە ئۇخلاش نېمىدېگەن را- ھەت ! ئۇيقۇنىڭ قاچاي دېسە ، سەگنەچەكنى يەنە تەڭرىتىۋەتسەڭ ، گويا بۆشۈكتىكى بوۋاقنى ئەللەي ئەتكەندەك ئادەمنى ئۇيقۇ باسىدۇ . ھەر قانداق ئوبدان نەرسە بېرىمەن دېسىمۇ ، ئەتىگەنلىك ئۇيقۇسىنى قويۇپ ئورنىدىن قوپۇپ كېتىدىغان بالا يوق . ئۇخلىسا ، ئۇخلىسا ، ئويغانمىسا . مۇنۇ كۆنمۇ ھارۋىنىڭ چاقىدەك بولۇپ چىقىۋالماي ، تاغنىڭ كەينىدە يېتىۋەرسە ، را- بىيە قاچانغۇچە ئۇخلايتتىكىن ... قوناقلىقتىن تېنىك بىر تاغار ئوت ئېلىپ قايتقان ئانىسى سەگنەچەكتە ياتقان رابىيەنى كۆرۈپ مەسلىكى كېلىپ قارايتتى . تاغاردىكى ئوتنى ئېغىلنىڭ ئالدىغا تاشلاپ ، سەگنەچەككە يېقىن كېلەتتى . بىر قۇياشقا ، بىر قىزغا قاراپ « ئويغىتايمۇ ، ئويغاتمايمۇ » دېگەندەك ئىككىلىنەتتى . ئاخىرى ، ئويغىتىش ئۈچۈن قىزنىڭ يۈزىنى

سىيلايتتى . پېشانە ، بويۇنلىرىغا سۆيەتتى . رابىيە ئويغىنانتتى . ئانىسىنىڭ ئۆزىگە ئېگىشىپ قاراپ تۇرغىنىنى بىلىپ تۇرۇش قانچىلىك ھۇزۇر ، ئۇ ئۇخلىغان بولۇۋېلىپ كۆزىنى ئاچماي يەنە بىردەم ياتاتتى . ئانا ئۇنىڭ بۇ قىلىقىنى بىلگەچكە ، كۈلكىسى كېلىپ تۇرسىمۇ بىلمىگەنگە سېلىپ ، ئۆزىچە غودۇڭشىيتتى :

— قاچانغىچە ئويغانمايدىغاندۇ بۇ بالا . بالىلار مەكتەپكە كەتكىلى نەۋاخ .

رابىيە چاچراپ قوپۇپ ئانىسىغا گىرە سالاتتى . ئانىنىڭ يۇمشاق مەڭزىلىرىگە ، ئاغزىغا ، قىسقىسى ، نەرى توغرا كەلسە شۇ يەرلىرىگە سۆيەتتى . ئانىنىڭ يۈرىكى شۇررىدە ئېرىپ ، كۆزلىرىگە ياش كېلەتتى . بۇنداق چاغدا « خۇدايىم ، يامان كۆزلەردىن ساقلىغىن ، تېنىنى سالامەت قىلغىن ! خەقنىڭ بالىسىغا خەقنىڭ ئىچى كىرمەيدۇ ، ئۆزىنىڭ ئىچى كىرىدۇ » دەيتتى . ئۇ ئىسرىق سېلىپ قىزىنىڭ باش - كۆزىدىن ئۆرۈيتتى . كالا ، ئۆچكىلەرنى سېغىپ بولۇپ ، بايا قوناقلىقتىن ئالغان يۆگىمەچ ، چۈجگۈن ئوتلارنى مەرەپ قورۇنى بېشىغا كىيگەن قوي - قوزىلارنىڭ ئالدىغا تۆكەتتى . رابىيە ئۇلارنىڭ قىزغىنىشىپ ، بىر - بىرىنى ئىتتىرىشىپ ئوت يەۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ زوقلىناتتى .

ئىسىت ! نېمىدېگەن كۆڭۈللۈك چاغلار ئىدى ئۇ . ئارىدىن بار - يوقى ئۈچ يىللا ئۆتكەن بولسىمۇ ، رابىيەگە گويا مىڭ يىل ئۆتۈپ كەتكەندەك ، ئۆزى كىچىك بالىدىن بىر ئۆزگىرىپلا قېرى كىشىگە ئايلىنىپ قالغاندەك تۇيۇلدى . بۇ كۈنلەردە رابىيەنىڭ بېشىغا ئېغىر كۈنلەر چۈشتى . رابىيە دادىسىنى بىلمەيتتى . ئانىسىنىڭ ئېيتىشىچە ، رابىيەنىڭ دادىسى ئۇ كىچىك چاغدا ئۆلۈپ كەتكەن ئىكەن . ئانىسى ئۆلۈپ كەتكەن كۈننى رابىيە زادى ئۇنتۇمايدۇ . ئانىسى بىر كەچقۇرۇن ئىتىزدا ئوت ئېلىۋېتىپ ، تۇيۇقسىزلا يىقىلىپ قالغان ئىدى . رابىيە مەكتەپتىن كەلگەندە ، ئانىسى كالپۇكلىرى كۆكەرگەن ھالدا ھويلىدىكى كارىۋاتتا ياتاتتى . يېزىدىكىلەرنىڭ ھارۋىنى قانداق قاتقانلىرىنى ، ئانىسىنى دوخ-

تۇرخانىغا قانداق ئېلىپ بارغانلىرىنى ، دوختۇرخانىدا دوختۇرلارنىڭ ئۇنى تاشقىرىغا چىقىرىۋەتكەنلىكىنى ئېسىگە ئالالايدۇ . لېكىن قانداق قىلىپ كېيىن ئانىسىنىڭ ۋە ئۆزىنىڭ يەنە ئۆيىدە پەيدا بولۇپ قالغىنىنى ئەسلەيەلمەيدۇ . بۇ چاغدا ھويلىغا نۇرغۇن ئەر - ئاياللار يىغىلغان بولۇپ ، بۇلارنىڭ ئارىسىدا رابىيە نېمە بولغىنىنى بىلمەي داڭ قېتىپ تۇراتتى ۋە خەقلەرنىڭ ئۇنىڭ بېشىنى نېمىشقا سىيلاپ يىغلاپ كېتىشلىرىنى ، ھەممە ئادەم كىرىپ كېتىۋاتقان تۆردىكى ئۆيگە ئۇنى نېمىشقا كىرگىلى قويمايۋاتقانلىقىنى چۈشەنمەيتتى . ھويلىدىن جىنازىنى كۆتۈرۈشۈپ تالاغا ئېلىپ ماڭغاندا ، جىنازىنىڭ كەينىدىن يىغلاپ ، ۋارقىراپ يۈگەرگىنى ۋە خەقلەرنىڭ ئۇنى قويۇپ بەرمەي تۇتۇۋالغىنى ئېسىگە چۈشسە ئۇ ھېلىمۇ ئۆزىنى تۇتۇۋالالمايتتى ...

شۇ ئىشلار ئۆتۈپ نەچچە كۈنلەردىن كېيىن مۇشۇ ئاچىسى ئۇ-رۇمچىدىن كەلدى . ئۇ ئانىسىنىڭ « بىر ئاچاڭ ئۇرۇمچىدە » دېگىنىنى بىلەتتى . ئاچىسى كېلىپ بىر قانچە كۈن تۇردى ، قائىدە بويىچە ئەزىز بەردى ، ئاتا - ئانىسىنىڭ بېشىدا خەتمە - قۇرئان قىلدۇردى . ئاخىرىدا بۇ يوغان ، ھۆۋۈلداپ قالغان ھويلىنى تۇغقانلىرىغا تاپشۇرۇپ ، رابىيەنى مۇشۇ چوڭ شەھەرگە ئېلىپ كەلدى . ئاچىسىغۇ ياخشى ، ئاكىسىمۇ بەك ئوبدان . بۇلاردىن نارازى بولىدىغان يېرى يوق ، ئۇنى تىللايدىغان ، كەمسىتىدىغان ھېچكىم يوق . بۇ ئۆيدە ئۇنىڭ قىلغان ئىشى ھەممىسىنى خۇشال قىلىدۇ . بىراق رابىيەنىڭ كۆڭلىنىڭ بىر يېرى يېرىم ئىدى . ئەتىگەندە ئۇ ئاچىسى ، ئاكىسى ، ئىككى ئۇكىسىنى يولغا سالغاندىن كېيىن ئۇچىنچى ئۇكىسى بىلەن قالدۇ . ئۇنى بىردەم ئويناتقاندىن كېيىن ، ئۆي تازىلاشقا كىرىشىدۇ .

بىر كۈنى ئۇ چۈشلۈك تاماقتىن كېيىن ئۆي يىغىشتۇرۇپ بولۇپ ئامبارىدىكى سومكىسىنى ئېلىپ چىقتى . ھېساب كىتابىنى ئېلىپ كۆنۈكمە-لەرنى ئوقۇشقا ۋە يېشىشكە ئۇرۇندى . كۆپىنى ئۇنتۇپ كېتىپتۇ . قوللىرىمۇ خېت يېزىشقا كۆنۈكمەي بىردەمدە تېلىپ ئاغرىشقا باشلىدى . شۇنداقتىمۇ

ئۇ ئوقۇش - يېزىشتىن توختىمدى . مەكتەپتىن بالدۇر كەلگەن ئۇكىلىرى ئۇنىڭ ھېساب ئىشلەۋاتقىنىنى كۆرۈپ بىردەم قاراپ تۇردى . ئىككىنچى ئۇكىسى بەك زېرەك ئىدى . ئۇ قاپقارا مۇنچاقتەك كۆزلىرىنى راۋىيەنىڭ ئىشلەۋاتقان ھېسابىغا تىكىپ تۇراتتى . بىر چاغدا ئۇنى كۈلكە قىستاپ تېلىقىپ كۈلدى .

— ھەي ئاچا ، يەتتە كەررە يەتتە 54 بولامدۇ ؟

راۋىيە تۇرۇپلا قالدى . تايىنلىق ئۇ كەررىلەرنىمۇ ئۇنتۇپ قالغان بولسا - ھە ؟!

ھېسابنىڭ نېمىلىكىنى بىلمەيدىغان ئۇچىنچى ئۇكىسى كۈلۈپ ، بىر پۇتلاپ سەكرەپ ، راۋىيەنىڭ يېنىدا ئايلىنىشقا باشلىدى .

— يەتتە يەتتە 54 ، ۋاي 54 ...

راۋىيە يىغلىۋەتتى . ھېسابنى خاتا چىقارغىنىغمۇ ياكى نېمىگە يىغلىغىنىنى ئۆزىمۇ چۈشەندۈرۈپ بېرەلمىگەن بولاتتى .

× × ×

كىچىك ئۇكىسىنى يەسلىگە ئاپىرىپ بېرىشتى . ئەمدى راۋىيەنىڭ مەكتەپكە كىرىشىگە ئىمكان تۇغۇلدى . ئۇ خۇشلۇقىدا كېچىچە كىرىپىك قاقمىدى . ئۇكىلىرىنىڭ دەپتەر ، قەلەملىرىنىڭ ئىشلىتىلمەي تۇرغانلىرىنى تېپىپ ، ئۆزىگە دەپتەر تەييارلىدى . مەيلى خەقلەر ئۇنى « تۆگە » دېسىمۇ دەۋەرسۇن ، ئىشقىلىپ ، يەنە پارتىدا ئولتۇرسا ، ئىنشا يازسا ، كۆنۈكمە ئىشلىسە بولدى . راۋىيە ھېساب بىلەن تىل دەرسىنى ياخشى كۆرەتتى . ئاچىسى مەكتەپكە كەتكىلى نەۋاخ ، نېمىشقا ھېلىغىچە كەلمەيدىغاندۇ ؟ ...

تېلېفون جىرىڭلىدى ، راۋىيە يۈگۈرۈپ بېرىپ تېلېفونىنى ئالدى ، تېلېفونىنى ئاچىسى بەرگەن ئىدى .

— راۋىيەمۇ ؟

— ھەئە مەن .

نېمىشقىدۇر ئاسمانگۈل دۈدۈقلايتتى . گويا گېلىغا بىر نېمە كەپ

لىشىپ قالغاندەك گىپىنى ئوڭلاپ قىلالمايتتى . رابىيەنىڭ يۈرىكى جىغىلدىدى . ئۇ گويا تۇرۇپكىدىن مەدەت كۈتكەندەك چىڭ تۇتقاچقا بار-ماقلىرى ئاقىرىپ كەتتى .

ـــ رابىيە ، رابىيە ... ھەل بولمىدى .

رابىيە نېمىنىڭ ھەل بولمىغانلىقىنى چۈشەندى . ئۇنىڭ ئوقۇش ئىشى ھەل بولمىغان ئىدى . چۈنكى ، رابىيەنىڭ نوپۇسى تېخىچە قارا باغ يېزىسىدا . ئاكىلىرى خېلى يول ماڭغانلىقىغا قارىماي ، ھېلىغىچە يېزا نوپۇسىنى شەھەرگە ئالدۇرالمىغان ئىدى . نوپۇس بولمىغاندىكىن مەكتەپكە ئالغۇزغىلى بولمايدىغانلىقىنى رابىيە بىلىپ يەتكەن ئىدى . شۇنداقتىمۇ ئاچسى تونۇشلار ئارقىلىق بىر ئۇرۇنۇپ كۆرەي دەپ ، خېلى يىراقتىكى بىر زاۋۇتنىڭ پەرزەنتلەر مەكتىپىگە يول ماڭغان بولسىمۇ ھەل بولمىغان ئوخشايدۇ . رابىيەنىڭ كۆزلىرىدىن تارامىلاپ ياش ئاقتى . ئىككى ـ ئۈچ يىلدىن بېرى ئىچىگە يىغىلىپ قالغان ياشلارنى بۇگۈن ئىختىيارىغا قويۇپ بېرىپ قاتتىق يىغلىدى .

× × ×

ئۇرۇمچىدىن قەشقەرگە قاراپ ماڭغان پاساژىر ئاپتوبۇسىنىڭ دېرىزىسىدىن سوققان يېقىملىق شامال چاچلارنى ، كۆڭلەكلەرنى يېنىك يەلپۈيتتى . دېرىزىدىن قاراپ ئولتۇرغان رابىيە يىراقتىكى تاغلارغىمۇ ، چۆللەردىكى قىزىل يۇلغۇنلارغىمۇ ، غىلاڭ سايدا ماشىنا بىلەن بەسلىشىپ چېپىۋاتقان ئاھۇلارغىمۇ قارىمايتتى ؛ پەقەت ، كۆكۈش چويۇندەك كۆرۈنۈپ تۇرقراپ كەينىگە چېپىۋاتقان يولغا ۋە ئۇنىڭ چېتىدىكى كىلومېتر تاختىلىرىغا كۆز سالاتتى . « 500 كىلومېتر » دەپ پىچىرلاپ ، ئۇنىڭ لەۋلىرى ۋە چىرايىغا بىر سەبىي كۈلكە تارىدى . دېمەك ، ئۇنىڭ ئارمىنىغا يېتىشكە ، ئۇنىڭ مەكتىپىگە يەنە 500 كىلومېترلا قالدى ؛ ئۇنىڭ دوست ـ ئاداشلىرىغا ۋە ئامراق مۇئەللىملىرىگە يېتىشكە 500 كىلومېترلا قالدى . بۇ ئۇنىڭ ئوڭىمۇ ، چۈشىمۇ ، بەزىدە ئوڭى ئىكەنلىكىگە ئىشەنمىگىلى تاس

قالىدۇ . 500 كىلومېتر يول يۈرگەندىن كېيىن قاراباغ يېزىسىغا بارىدۇ . ئاندىن ئون ئېرىق باشلانغۇچ مەكتىپىنىڭ كۈنگەيگە قارايدىغان 5 ـ سىنىپىغا كىرىپ ئوقۇيدۇ . ئۇ يەردە ئۇرۇمچىدىكىدەك رەسمىيەتلەر جىق ئەمەس . مۇئەللىملەر ئۇنىڭ مەكتەپكە بارغىنىغا خۇش بولۇپ كېتىدۇ ، ئۇنىڭ 5 ـ سىنىپىنىڭ دەرسلىرىگە تەييارلانغىنى نەۋاخ ...

本集子选录女诗人、作家图尔逊阿依·玉赛因的11部短篇小说。

金红色的叶子

（短篇小说集）

作者：图尔逊阿依·玉赛因
责任编辑：穆罕默德·阿不利孜·伯日亚尔
责任校对：阿依夏木·阿布都吾力

喀什维吾尔文出版社出版
新疆新华书店发行
喀什维吾尔文出版社印刷厂印刷
850×1168毫米1/32开本 4.5印张1插页
1997年10月第1版 1997年10月第1次印刷
印数：1—4080

ISBN7-5373-0555-2/I.143(民文)
定价：4.00元

مۇقاۋىنى : لايىھىلىگۈچى : غەيرەت خالىق

ISBN 7-5373-0555-2

9 787537 305556 >

ISBN7 — 5373 — 0555 — 2

باھاسى : 4.00 يۈەن (民文) I.143